CORINT
ISTORIE

MIKE SMITH

Boko Haram

Cea mai sângeroasă grupare teroristă a lumii

MIKE SMITH

Boko Haram

Cea mai sângeroasă grupare teroristă a lumii

CORINT
ISTORIE

Colecţie coordonată de
LAVINIA BETEA

MIKE SMITH

Boko Haram

Cea mai sângeroasă grupare teroristă a lumii

Traducere din limba engleză de Dragoș Zetu
Prefață de Marian Voicu

CORINT BOOKS
—2017—

MICHAEL SMITH (n. 1975) este corespondent extern al agenției de știri France-Presse (AFP), iar, din 2015, editor-șef adjunct al biroului AFP din Ierusalim, unde se ocupă de prezentarea știrilor despre Israel și teritoriile palestiniene. A fost corespondent pentru Africa de Vest, deținând funcția de corespondent-șef al biroului AFP din Lagos între 2010 și 2013. A scris numeroase articole despre insurecția Boko Haram.

Redactare: Alina Sârbu
Tehnoredactare computerizată: Lorena Ionică, Mihaela Ciufu
Design copertă: Dan Mihalache
Ilustrație copertă: Abubakar Shekau, conducătorul grupării Boko Haram, în mijlocul adepților săi (captură de ecran dintr-o înregistrare video postată on-line pe YouTube de insurgenți).

MIKE SMITH, *Boko Haram: Inside Nigeria's Unholy War*
Copyright © 2015, 2017 Mike Smith.
Published by arrangement with I.B.Tauris & Co Ltd, London.
Volum publicat prin acord cu I.B.Tauris & Co Ltd, London. Ediția originală a acestui volum se intitulează *Boko Haram: Inside Nigeria's Unholy War* și a fost publicată de I.B. Tauris & Co Ltd.

Toate drepturile asupra ediției în limba română aparțin
GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

ISBN: 978-606-793-185-3

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
SMITH, MIKE
Boko Haram : cea mai sângeroasă grupare teroristă a lumii / Mike Smith ; trad. din lb. engleză de Dragoș Zetu ; pref. de Marian Voicu. - București : Corint Books, 2017
ISBN 978-606-793-185-3

I. Zetu, Dragoș (trad.)
II. Voicu, Marian (pref.)

323.28

Prefață

Yusuf este îmbrăcat într-un veşmânt alb şi pe cap poartă o bonetă tradiţională. Adepţii lui stau pe jos, în jurul său. Yusuf spune în limba hausa: „Chiar dacă vă ameninţă, vă arestează, vă bat, vă omoară pe voi sau pe alţii, vă ard cu torţele, vă atacă mereu cu gaz lacrimogen sau vă fac orice altceva, niciunul dintre aceste lucruri nu trebuie să vă determine să vă abandonaţi religia." Cei care îl ascultă încep să scandeze *Allahu Akbar*.

Muhammad Yusuf este omul care a înfiinţat Boko Haram în 2002, o mică sectă salafistă în nord-estul Nigeriei. Yusuf este un lider charismatic şi crud, care le spune adepţilor săi că Pământul este plat, că teoria ştiinţifică despre cum se formează ploile contrazice Coranul şi că educaţia occidentală este contrară islamului. Când este întrebat de ce utilizează totuşi computerul, automobilul şi facilităţile occidentale în propria casă, el răspunde, ipocrit, că „acestea sunt doar produse tehnologice, pe când educaţia occidentală înseamnă altceva" şi adaugă: „Calea necredinţei este bazată pe cunoaştere, însă Allah nu este de acord cu acest tip de cunoaştere." De fapt, într-o traducere aproximativă, Boko Haram chiar asta înseamnă: „Educaţia occidentală este interzisă".

Yusuf a fost ucis în 2009 de forțele guvernamentale nigeriene, în timpul unei revolte armate de proporții a grupării Boko Haram. I-a luat însă locul imediat adjunctul său, Abubakar Shekau, un maniac însetat de sânge, care a declarat că se va alia cu ISIS și a anunțat că va începe războiul între musulmani și necredincioși. El este acela care spunea că se bucură „să ucidă atunci când Allah îi comandă să ucidă" și tot el este acela care avea să trimită copii în misiuni sinucigașe.

Boko Haram a răspândit haosul în Nigeria, Niger, Camerun și Ciad. Peste 20 000 de oameni au fost uciși și peste 1 500 000 au fost nevoiți să își abandoneze casele. Până în 2014, grupul cucerise teritorii largi în trei state din nord-estul Nigeriei și anunțase că va forma un califat. Apoi a proclamat alianța cu așa-numitul Stat Islamic din Irak și Levant (ISIL sau ISIS).

S-a vorbit mult în presa internațională despre Boko Haram, în special după răpirea celor aproape 300 de fete dintr-o școală din Chibok, o localitate din nord-estul îndepărtat al Nigeriei, caz care a șocat și indignat o lume întreagă, fără însă a se ști prea multe despre această grupare teroristă, despre liderii săi și despre ideologia acestora. Spre deosebire de ISIS și al-Qaida, care recrutează inclusiv prin rețelele sociale, Boko Haram este închisă în propriul teritoriu, în care jurnaliștii nu pot pătrunde.

Mike Smith oferă informații de prima mână despre Boko Haram – are sursele necesare, a avut acces în teritoriile controlate de teroriști și înțelege contexul istoric, politic și social în care se desfășoară războiul între gruparea radicală și forțele guvernamentale.

El știe prea bine că Nigeria este patria paradoxurilor și a superlativelor, fiind cea mai populată țară din Africa:

170 000 000 de locuitori, unele estimări arătând chiar că până în 2050 va ajunge la 400 000 000. Recent, PIB-ul său l-a depășit pe acela al Africii de Sud, economia nigeriană devenind cea mai mare de pe continent. Dar, deși este cel mai mare producător de petrol din Africa, peste 60% dintre nigerieni trăiesc cu mai puțin de un dolar american pe zi. Rata sărăciei se situa în jurul a 28% în 1980, însă ajunsese la 66% în 1996. Peste 50 000 000 de tineri nigerieni sunt șomeri.

Nigeria pare a rămâne o țară doar cu numele, arată Smith, cu societăți arhaice și sute de grupuri etnice diferite, strânse la un loc într-un singur stat-națiune. Decizia britanică din 1914 de a uni nordul și sudul a dus la formarea unui stat uriaș, punând însă bazele unor diviziuni etnice, regionale și religioase care vor provoca numeroase conflicte pentru putere. După cucerirea independenței, în 1960, au urmat nenumărate lovituri de stat, până prin anii 1990.

Cultura nigeriană continuă să aibă o structură feudală, puterea emirilor rămânând importantă. Cetățenii se consideră mai întâi ibo, yoruba, hausa sau peuli și abia apoi nigerieni.

Proasta conducere a statului și corupția legendară i-au făcut pe nigerienii de toate etniile și originile să își piardă încrederea în guvern, justiție, poliție și armată. Devalizarea Băncii Centrale și prădarea veniturilor produse de vânzarea petrolului nigerian au provocat pierderi de zeci de miliarde de dolari, ofițeri de rang înalt din armată și politicieni de top fiind implicați.

Sectele fundamentaliste și diverșii profeții sunt apariții obișnuite în nordul Nigeriei, unde 11 state au adoptat formal *sharia* încă din 1999. În acest context, apariția grupării radicale Boko Haram nu a surprins. Afilierea sa însă la mișcările fundamentaliste musulmane precum al-Qaida în Maghrebul

Islamic (AQIM) sau ISIS au provocat imediat îngrijorare. Astăzi, *sharia* este politică oficială în mare parte din nordul Nigeriei, deşi este pusă în practică selectiv.

Mike Smith relatează amănunţit infernul produs de Boko Haram: atentate sinucigaşe, răpiri de persoane, lupte armate, execuţii sumare, tortură. Violenţele au escaladat, iar Smith se situează, obiectiv, între cele două părţi aflate în conflict. Atunci când radicalii asasinează un soldat din forţele de intervenţie, soldaţii „au început să tragă fără discriminare în oricine intra în raza lor vizuală, inclusiv în animalele domestice"; trupele „«au ras de pe faţa pământului» cel puţin cinci cartiere atunci".

La mijlocul lui iunie 2013, în Maiduguri – oraş aflat în inima teritoriului controlat de Boko Haram – s-au format comitete ale cetăţenilor care îşi propuneau să lupte împotriva insurgenţilor. Smith are ocazia să intre în acest teritoriu, mărturia sa fiind astăzi extrem de importantă. Iată portretul unui tânăr, membru al unui astfel de comitet ad-hoc şi care este, de fapt, un fanatic religios:

> Umar Mustafa, un tânăr de 21 de ani care purta haine zdrenţăroase şi pe care l-am întâlnit în octombrie 2013, s-a prezentat ca şeful unui „sector al JTF civile". Purta o sabie care îi ajungea până la şold şi mi-a arătat o serie de mici amulete din piele care, după spusele lui, îi fuseseră date de cel mai important imam din statul Borno. A insistat că amuletele aveau puteri supranaturale şi că îl protejau de răni. Făceau ca armele cu care se trăgea asupra lui să se blocheze: „Orice kalaşnikov, orice armă ai avea, n-o vei putea folosi. Vor să tragă în noi şi arma nu le mai funcţionează."

Autorul povesteşte, ca într-un reportaj de la faţa locului, cum, în nord-est, Boko Haram a răpit fete pentru a le folosi ca sclave şi a obligat băieţi să se înroleze, aşa că locuitorii din

aceste regiuni vor să vadă „califatul" distrus cât mai repede. Și continuă, povestind tot „la cald", cum, după ce atacatorii au năvălit într-un liceu-internat din Mamudo, oraș aflat la vest de Maiduguri, deschizând focul și aruncând cu explozivi, arzând elevii de vii, președintele Nigeriei a promis prinderea lor, spunând că toți cei responsabili „vor ajunge cu siguranță în iad", dovadă că fanatismul nu este, nici pe departe, apanajul unei singure tabere.

Smith a petrecut trei ani în Africa de Vest, ca șef al biroului Agence France-Presse (AFP). Cartea se bazează pe propriile investigații, ceea ce îi conferă originalitate și autenticitate. La final, cititorul va înțelege că Boko Haram nu este al-Qaida sau ISIS, ci un produs al corupției și fundamentalismului nigerian.

Miza cărții lui Smith este aceea de a demonstra că Boko Haram a crescut de la o sectă minoră salafistă din nordul Nigeriei la o mișcare de insurgență însetată de sânge, într-un stat corupt care se folosește de o armată brutală, în contextul unei lungi tradiții a radicalismului musulman și a existenței unui califat nordic. Dar putem, oare, vreodată să explicăm terorismul folosind doar rațiunea, doar logica?

MARIAN VOICU

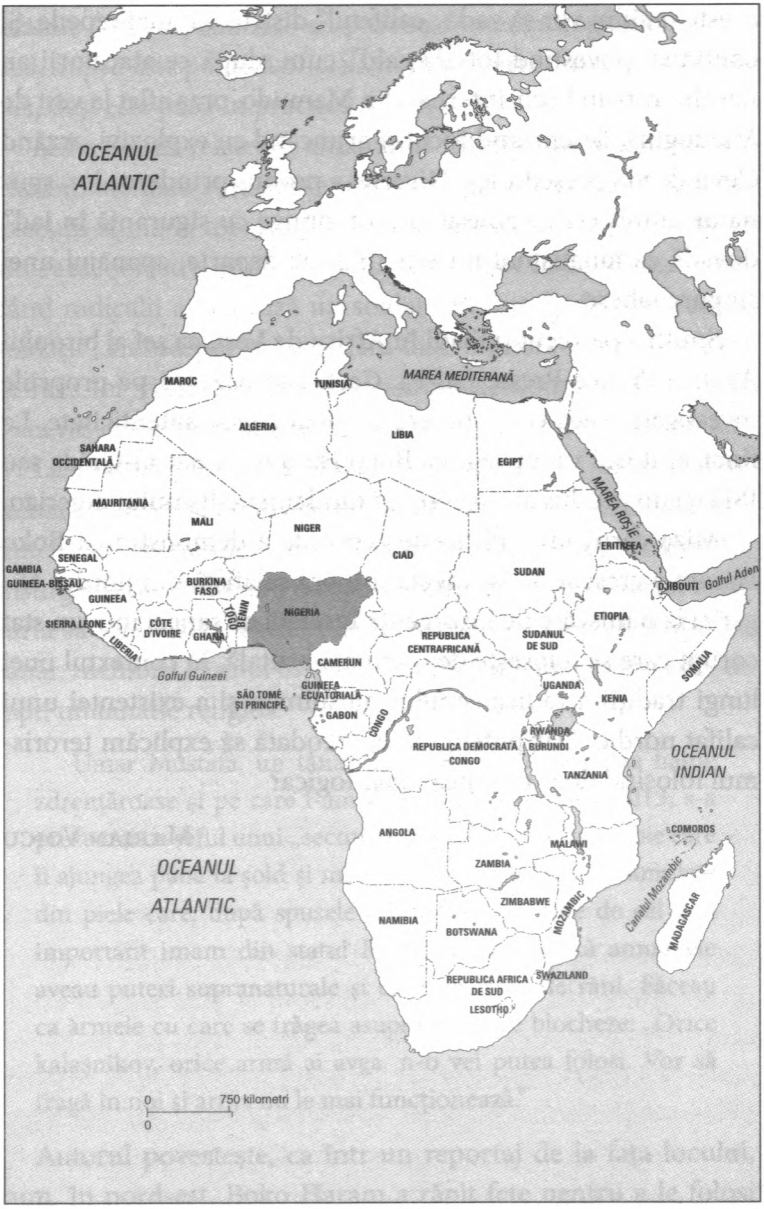

Statele africane

Principalele orașe din Nigeria

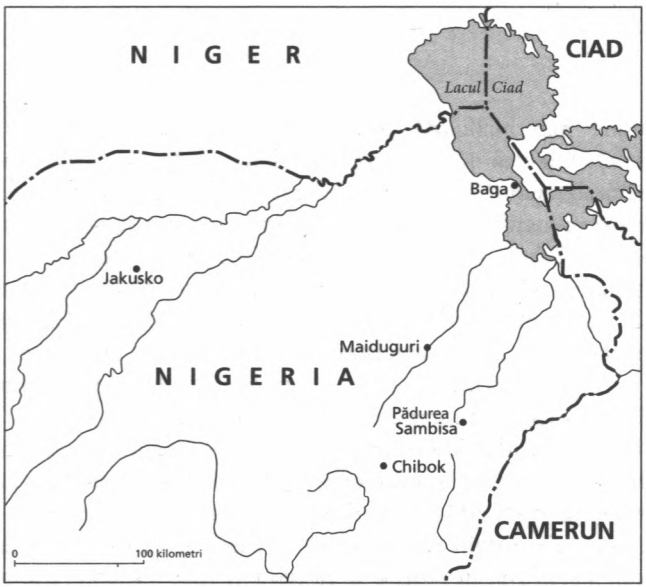

Nord-estul Nigeriei, teritoriul unde acționează Boko Haram

„Când mi-au murit camarazii și țelurile mi s-au zăticnit,
Lăsat-am fost în urmă cu telpizii
Care vorbesc, dar nu fac și se-ngrijesc avan numai de-ale
lor jinduri."

Abdullah ibn Muhammad*,
fratele lui Usman dan Fodio,
din *Tazyin Al-Waraqat*

„Nu-i niciodată ușor să ții secrete în Nigeria; nu de alta, dar, atunci când au să fie divulgate, secretele vor fi ferecate de-o grămadă de lucruri care îți vor distrage atenția."

Wole Soyinka**,
You Must Set Forth at Dawn

---

* Abdullah ibn Muhammad (sau Abdullahi dan Fodio) (cca 1766–1828), emir de Gwandu (emirat situat în actualul stat nigerian Kebbi) între 1819 și 1828. Lucrarea sa *Tazyin al-Waraqat* descrie luptele purtate de peuli care au culminat cu înființarea Califatului Sokoto. Fratele său a fost Usman dan Fodio (sau Usman ibn Fodio) (1754–1817), reformator religios, cărturar islamic și om de stat aparținând grupului etnic fulani (peuli) care a întemeiat Califatul Sokoto pe care l-a condus între 1803 și 1815 (aici și în continuare, dacă nu există nicio altă mențiune, notele din subsol aparțin redactorului cărții).

** Akinwande Oluwole („Wole") Babatunde Soyinka (n. 1913), poet, dramaturg și romancier nigerian de etnie yoruba. În 1986, când i-a fost decernat Premiul Nobel pentru Literatură a devenit primul scriitor african care a primit această distincție. *You Must Set Forth at Dawn* („Trebuie să pleci în zorii zilei") (2006) este una dintre cele cinci cărți de memorii publicate până în prezent de scriitor în care acesta povestește, între altele, și perioada în care a făcut închisoare politică în 1965.

O notă despre surse și despre denumirea „Boko Haram"

Marea majoritate a informațiilor din această carte au fost rezultatul muncii pe care am desfășurat-o în Nigeria vreme de trei ani, între 2010 și 2013, perioadă în care am lucrat în Lagos, în calitate de șef al redacției pentru Africa de Vest a agenției de știri France-Presse. Așa cum amintesc și în „Mulțumiri", m-am bazat atât pe reportajele unor colegi, cât și pe lucrările unor universitari. Munca mea de reporter a inclus patru călătorii la Maiduguri și o serie întreagă de vizite pe care le-am făcut în partea de nord a Nigeriei, inclusiv în orașele Kano, Sokoto, Kaduna și Zaria.

Am hotărât să folosesc în această carte termenul Boko Haram* în locul denumirii complete a grupului (*Jama'atu Ahlus Sunnah Lid Da'awati Wal Jihad* sau „Cei care și-au dedicat [viața] urmării învățăturilor profetului [*sunna*] despre răspândirea [islamului] și despre jihad"). Motivul pentru care am făcut acest lucru este că toată lumea cunoaște acest grup ca Boko Haram și că nigerienii, inclusiv forțele lor de securitate, folosesc, la rândul lor, această denumire. În plus, având în

* În această carte vom adopta convenția generalizată de ziarele românești de a scrie numele acestei grupări cu majuscule și litere drepte.

vedere natura neclară a insurecției, ar putea exista diferite grupări sau celule care să opereze în afara facțiunii lui Abubakar Shekau. Boko Haram este o denumire generică pentru toți cei care iau parte la insurecție.

Descrierea atacului asupra sediului Organizației Națiunilor Unite din primul capitol se bazează, în cea mai mare parte, pe interviurile telefonice pe care le-am luat angajaților Națiunilor Unite Geoffrey Njoku și Soji Adeniyi, dar și pe mărturia scrisă a lui Vinod Alkari, pe care acesta a transmis-o mai multor colegi de-ai săi prin intermediul rețelelor de comunicare interne ale ONU. El mi-a permis să citez fragmente din textul acesteia, iar eu nu am făcut altceva decât să corectez unele greșeli minore de gramatică sau de tipar care ar fi putut deranja cititorii. În plus, am purtat mai multe convorbiri telefonice cu Alkari. O altă sursă, de această dată anonimă, care a văzut filmul atacului înregistrat de o cameră de supraveghere, mi-a relatat fiecare detaliu al acestuia, iar eu am vizitat locul atentatului pentru a vedea cu ochii mei configurația terenului.

Am inclus în această carte o bibliografie selectivă, însă merită să fie scoase aici în evidență câteva lucrări care mi-au fost de mare ajutor. Pentru cercetarea pe care am făcut-o în vederea redactării Capitolului I, cărțile regretatului Mervyn Hiskett despre islamul din vestul Africii și despre viața lui Usman dan Fodio mi-au fost de un ajutor inestimabil. *The Sokoto Caliphate* („Istoria Califatului Sokoto") scrisă de Murray Last m-a ajutat să înțeleg acea perioadă și *A History of Nigeria* („O istorie a Nigeriei") de Toyin Falola și Matthew Heaton, împreună cu *The Story of Nigeria* („Povestea Nigeriei") de Michael Crowder mi-au oferit o imagine de ansamblu asupra trecutului acestei țări. Pentru redactarea secțiunii despre cucerirea părții de nord a Nigeriei de către britanici, m-am bazat în mare măsură pe

notele și documentele scrise de Frederick Lugard* care se găsesc în arhiva Bibliotecii bodleiene pentru studii africane și studierea Commonwealth-ului**, dar și pe rapoartele lui anuale.

Am făcut apel la o serie întreagă de surse pentru a înțelege ascensiunea lui Muhammad Yusuf, așa cum am precizat în notele de final, însă îi sunt, în mod special, îndatorat unui profesor universitar care a făcut o analiză amănunțită a predicilor și discursurilor înregistrate ale liderului Boko Haram. Acest profesor, cu care am vorbit la telefon, a cerut să rămână anonim din motive de siguranță personală și eu am decis să îi respect dorința.

Pentru a traduce din limba hausa*** în engleză înregistrările video și declarațiile reprezentanților mișcării Boko Haram, m-am bazat adeseori pe Aminu Abubakar, corespondentul Agenției France-Presse, cu atât mai mult cu cât, de numeroase ori, el era și primul ziarist angajat al unei agenții de știri internaționale care obținea aceste materiale. Aminu a tradus multe înregistrări în timp record pe când lucram împreună la pregătirea știrilor pentru agenția noastră și încă sunt în posesia majorității acelor traduceri în original. Profesorul Abubakar Aliyu Liman de la Universitatea „Ahmadu Bello" din Nigeria a realizat, la rugămintea mea, două traduceri necesare

---

* Sir Frederick Lugard (1858–1945), întâiul baron de Lugard, militar, explorator și administrator colonial britanic, care a deținut mai multe funcții în înalta administrație a Nigeriei: înalt-comisar (1900–1906), ultim guvernator al Protectoratului Nigeriei de Nord (1912–1914), ultim guvernator al Protectoratului Nigeriei de Sud (1912–1914) și prim guvernator-general al Nigeriei (1914–1919).

** Bodleian Library of Commonwealth and African Studies (engl.), arhivă a celebrei Biblioteci bodleiene a Universității Oxford care, din 2014, este găzduită de clădirea Rhodes House.

*** Limba hausa, una dintre cele mai folosite limbi din Africa, după arabă și swahili, adevărată *lingua franca* în Africa de Vest.

pentru această carte: interogatoriul lui Yusuf dinaintea morții sale și exegeza (*tafsir*)* aceluiași citată în al doilea capitol.

Activitatea vitală a organizațiilor Human Rights Watch, Amnesty International și a Comisiei Naționale pentru Drepturile Omului din Nigeria condusă, printre alții, de activistul social Chidi Odinkalu, de a relata în detaliu și documentat presupusele cazuri de abuz făcute de forțele de securitate, a constituit, la rândul său, o sursă importantă, așa cum se vede din notele finale.

Așa cum am menționat în prolog și în epilog, i-am luat un interviu lui Wellington Asiayei** atât în spitalul din Kano, după atacurile din 2012, cât și în Warri, în 2013. Am mai purtat și alte conversații telefonice cu Wellington, cu soția și fratele lui, dar și cu doctorii săi din Kano, India și Warri.

Am făcut numeroase cereri pentru a obține permisiunea să îi intervievez pe diverșii reprezentanți ai guvernului nigerian și pe oficialii militari, astfel încât să le dau ocazia să răspundă acuzațiilor și criticilor primite. Solicitările făcute pentru a lămuri diferite aspecte discutate în această carte nu au primit însă un răspuns pozitiv. Totuși, am luat interviuri reprezentanților guvernului în calitate de corespondent al Agenției France-Presse din Nigeria. Am inclus aici detalii din acele interviuri, cum ar fi negarea existenței abuzurilor făcute de militari și m-am bazat pe declarațiile publice ale oficialilor atunci când a fost necesar.

---

* *Tafsir* (ar. în original), „exegeză; interpretare", lucrare în care un anumit învățat își prezintă propria interpretare a Coranului.

** Ofițer de poliție nigerian care a fost rănit în urma unui schimb de focuri cu membri ai grupării Boko Haram în 2012.

Prolog

„Cred că tot ce era mai rău a trecut deja"

Asediul care avea să zguduie Nigeria a părut să se desfăşoare cu o viteză incredibilă, în doar câteva ore. Atât au durat, de fapt, toate atacurile tinerilor care se aruncau în aer în maşini-capcană, pline de bombe, şi ale acelora care azvârleau cutii de aluminiu pentru băuturi pline cu explozivi spre oameni sau ale celor care mitraliau şi omorau ofiţeri de poliţie cu kalaşnikovuri. Cu toate acestea, pentru Wellington Asiayei oroarea a părut să se deruleze cu încetinitorul.

Era o zi de vineri în Kano, cel mai mare oraş din partea de nord a Nigeriei,* regiunea dominată de o populaţie musulmană, iar rugăciunile din moschei se încheiaseră deja, după ce credincioşii cu veşminte lungi umpluseră, ceva mai devreme, străzile care, în mijlocul anotimpului secetos, erau acoperite de un praf gros acolo, în apropierea deşertului Sahara. Locuitorii vechii metropole aglomerate se întorceau acasă, făcându-şi loc prin trafic sau urcând pe locurile din spate ale aşa-numitelor *okada* (motocicle folosite ca taxiuri) care îi duceau ca glonţul

* Kano este capitala statului modern Kano, parte a Republicii Federale a Nigeriei, şi al emiratului Kano, fiind al doilea oraş ca mărime din federaţie (cu o populaţie estimată de peste 3 000 000 de locuitori care aparţin, în majoritate, populaţiilor hausa şi peul).

printre şirurile lungi de maşini. Wellington Asiayei îşi terminase munca din acea zi la secţia de poliţie din cartierul Bompai şi pornise spre camera sa aflată în cazarma din apropiere pentru a-şi pregăti cina.

Când inspectorul adjunct de poliţie în vârstă de 48 de ani a ajuns în camera sa, a auzit zgomotul unor explozii. „Toţi cei din cazarmă fugeau în toate părţile, să-şi salveze viaţa", avea să-mi povestească Asiayei într-un interviu luat după trei zile de la atacurile din 20 ianuarie 2012.

Cazarma s-a golit rapid, însă, în ciuda confuziei generale, ofiţerului i-a trecut totuşi prin minte să-şi încuie uşa camerei înainte de a fugi. Şi, chiar în momentul în care o închidea, a observat un tânăr de vreo douăzeci şi ceva de ani, îmbrăcat în uniformă de poliţist, care ţinea în mână un kalaşnikov. Asiayei ştia că membrii unui anumit departament din poliţie aveau sarcina de a păzi cazarma, aşa că a presupus că tânărul era unul dintre aceştia. Aşa că i-a strigat, sfătuindu-l să fugă spre secţie. „Am văzut cum îndreaptă puşca spre mine, asta-i tot ce-am mai apucat să văd," avea să îmi mărturisească el mai târziu.

Tot încercând să îşi dea seama ce se întâmpla, poliţistul veteran a simţit cum un glonţ îi străpungea trupul. A căzut la pământ şi a zăcut o vreme acolo, cu faţa în jos, într-o baltă de sânge. Nu ştie încotro a luat-o apoi tânărul înarmat. Asiayei avea să rămână acolo, întins pe podea, ore bune, sau, cel puţin, aşa i s-a părut, înainte ca un grup de femei care veneau spre cazarmă să îl zărească şi să îl anunţe pe superiorul lui, care a organizat salvarea sa. Asiayei a supravieţuit şi, trei zile mai târziu, el şi alte victime ale aceloraşi atacuri aveau să se găsească într-un spital din Kano. Patul lui era unul dintr-un lung şir de paturi care umpleau un salon enorm.

Glonțul îi atinsese coloana vertebrală și un plămân. Nu mai putea merge.

Până când Asiayei a fost împușcat, un atac fără precedent se desfășurase deja asupra celui de-al doilea oraș ca mărime din Nigeria. Zeci, probabil sute de tineri, unii dintre ei îmbrăcați în uniforme de polițiști, invadaseră cartierele orașului Kano, fără să arate nicio milă pentru victimele lor. Primul atac a avut loc la cartierul general al poliției regionale, unde un tânăr s-a aruncat în aer într-o mașină-capcană parcată în fața clădirii, distrugându-i acesteia acoperișul aproape în întregime. După aceea, numărul exploziilor s-a înmulțit și a devenit de-a dreptul imposibil să se mai știe câte anume au avut loc. Ele s-au succedat cu repeziciune, răsunând în tot orașul. Locuitorii din Kano spun că au fost peste 20 și, judecând după numărul bombelor artizanale care nu au explodat și pe care polițiștii le-au recuperat ulterior, s-ar părea că evaluarea lor este cât se poate de optimistă. Unul dintre medicii care i-au tratat pe răniți a declarat că forța exploziilor a provocat distrugerea totală a cel puțin unei case. Anumiți martori, precum și polițiști au precizat că unii atacatori conduceau motociclete, că alții mergeau în mașini, iar alții, pe jos. Printre insurgenți au fost cel puțin cinci atentatori cu bombă sinucigași. Într-unul dintre cartiere, au aruncat o bombă artizanală în Direcția pentru pașapoarte și au deschis focul asupra celor dinăuntru. Au mai atacat o secție de poliție din apropiere, distrugând-o complet, căci acoperișul de tablă s-a prăbușit, interiorul a ars, iar mașinile din jur au luat foc. Din cauza focurilor de armă, au început să se adune cadavrele în morga spitalului central din oraș, însă multe trupuri neînsuflețite au rămas pe străzi, până au fost strânse în dimineața următoare. Numărătoarea oficială

a menționat 185 de morți, însă informațiile neoficiale au indicat cel puțin 200. A fost cel mai puternic atac atribuit până în acel moment grupului islamist extremist care a devenit cunoscut sub numele de Boko Haram.

Atacul asupra orașului Kano a avut loc cu mult înainte ca aproape 300 de fete să fie răpite din școala lor din nord-estul Nigeriei,* atrocitatea care a atras atenția lumii asupra unei insurecții care provocase deja un val distructiv de măceluri atât de îngrozitoare, încât unii ajunseseră să se întrebe deja dacă nu cumva Nigeria se îndrepta cu pași repezi către un nou război civil**. Pentru a înțelege cum s-a ajuns la aceste răpiri este important să înțelegem, mai întâi, ce s-a întâmplat în Kano. Iar pentru a putea începe să înțelegem ce s-a întâmplat acolo – cum s-a ajuns ca pe străzi să zacă, pur și simplu, cadavre, iar polițiștii să fie complet neputincioși în fața unei bande turbate de tineri care se aruncau în aer și organizau omoruri pe scară largă – trebuie să privim în urmă, nu doar spre momentul apariției grupării Boko Haram, ci și spre istoria complicată a Nigeriei și a islamului din vestul Africii. Dar, totodată, trebuie să acordăm atenție și corupției profunde, generalizate care a făcut ca, paradoxal, cea mai mare economie și țara cu cea mai mare producție de petrol și cu cea mai numeroasă populație de pe continentul african să fie prădată

* Atacul asupra școlii gimnaziale din orașul Chibok din estul Nigeriei a avut loc în noaptea de 14 aprilie 2014 când 276 de fete au fost răpite de membri ai Boko Haram. Chibok are o populație majoritar creștină.

** După câștigarea independenței față de Imperiul Britanic în 1960, Nigeria a cunoscut un război civil devastator între 1967 și 1970. Până la alegerile din 2011, primele considerate relativ corecte și democratice, republica federală a avut o istorie tumultoasă, în care perioadele de pace, în care țara a fost condusă de guverne alese democratic, au alternat cu dictaturi militare dinte cele mai brutale.

într-un asemenea hal, încât să nu aibă parte nici de cele mai rudimentare beneficii ale dezvoltării. Şi tot corupţia a cufundat majoritatea populaţiei sub limita celei mai insuportabile, mai chinuitoare sărăcii. Trebuie luate, totodată, în calcul şi diferenţele culturale dintre nordul şi sudul Nigeriei, precum şi diferenţele rezultate din procesul colonizării, dar şi brutalitatea forţelor de securitate şi efectele comercializării petrolului asupra economiei ţării. Însă, până a începe să analizăm toate aceste aspecte poate că, de fapt, cel mai bine şi mai util ar fi să începem cu povestea unui personaj charismatic, cu o faţă inocentă, ca de copil, pe numele său Muhammad Yusuf şi, mai ales cu un episod care a avut loc cu doi ani şi jumătate înainte de atacul din Kano.

Într-o înregistrare din 2009, Yusuf poate fi văzut prezentându-şi ideile în faţa unei mulţimi aflate în spatele camerei, care îl ovaţionează şi îl aprobă. El descrie o confruntare între forţele de securitate şi adepţii lui care mergeau la o înmormântare şi porneşte o tiradă împotriva soldaţilor şi împotriva poliţiei, în general, acuzându-i că i-au împuşcat pe unii membri ai grupului său. „E timpul să reacţionăm", spunea el, „şi să continuăm lupta până ce vor fi retrase trupele de securitate" care, credea el, fuseseră organizate pentru a-i urmări. Şi continua:

> Mai bine să fie distrusă întreaga lume decât să se verse sângele fie şi al unui singur musulman. Dacă nu ne vom opune şi vom lăsa acest incident să treacă nebăgat în seamă, atunci, tot aşa cum i-au împuşcat pe fraţii noştri în plină stradă, tot aşa vor veni, într-o bună zi, la adunările noastre şi vor deschide focul asupra noastră.[1]

Se crede că Yusuf ar fi avut 39 de ani pe vremea când rostea aceste cuvinte şi că era liderul grupului care avea să fie cunoscut

drept Boko Haram. Unii îl consideraseră a fi un luptător şovăielnic, care se mulţumea doar să îşi mărească gruparea prin intermediul predicilor sale, pe care îl împinseseră însă spre violenţă, pe de o parte, brutalitatea forţelor de securitate şi, pe de altă parte, presiunea exercitată de adjunctul său cel însetat de sânge, Abubakar Shekau*, care avea să devină cunoscut drept înfricoşătorul om cu barbă din filmele în care ameninţa să vândă fetele creştine răpite la piaţa de sclavi. La scurt timp după discursul său din 2009, Yusuf avea să moară.

Apelul către adepţii săi de a se ridica împotriva guvernului corupt al Nigeriei şi împotriva forţelor de securitate şi-a atins scopul, căci prozeliţii săi au făcut întocmai: au atacat, la început, secţii de poliţie din nordul ţării. Armata nigeriană, care nu e nici pe departe celebră pentru moderaţia sa, avea să riposteze în scurt timp. În iulie 2009, vehiculele sale armate au invadat străzile oraşului Maiduguri, din nord-estul ţării, înaintând spre moscheea şi spre cartierul general al grupării Boko Haram, iar soldaţii au început să tragă rafale de arme automate pe măsură ce se apropiau. Rezultatul a fost o luptă intensă în timpul căreia soldaţii au distrus ansamblul de clădiri, transformându-l într-un morman de bucăţi de beton, metal contorsionat şi schelete de maşini incendiate. În timpul celor cinci zile de violenţe au murit circa 800 de oameni, majoritatea

* Abubakar Shekau (sau Abu Bakr Shekau) (n. cca 1969–1975), supranumit *Darul Akeem wa Zamunda Tawheed sau Dar at-Tawid* (ar., „Vatra monoteismului"), terorist nigerian de etnie kanuri (din statul Yobe) locotenent al lui Muhammad Yusuf, la moartea căruia avea să preia conducerea organizaţiei Boko Haram. Personalitate deosebit de violentă, Abubakar Shekau se pare că ar fi organizat numeroase atacuri teroriste sângeroase, între care şi acela împotriva şcolii gimnaziale din Chibok, pentru care şi-a asumat responsabilitatea într-o înregistrare video din aprilie 2014.

membri ai Boko Haram. Reprezentanții forțelor de securitate au anunțat că adjunctul lui Yusuf, Shekau, se număra printre cei uciși, însă, în scurt timp, aveau să fie contrazişi. Până şi Yusuf a reuşit, cumva, să supraviețuiască asaltului brutal, însă a fost arestat în timp ce se ascundea într-un hambar şi a fost predat poliției care l-a executat pe loc.

La ani buni după acest atac, locul unde cândva se înălța moscheea a rămas doar un maidan acoperit de dărâmături. În ceea ce-l privește, Abubakar Shekau a apărut în repetate rânduri pe YouTube sau în diverse înregistrări video trimise direct ziariştilor în care nu oboseşte să tot învinuiască Occidentul şi guvernul Nigeriei. Iar Boko Haram, care era la un moment dat doar o grupare salafistă* din nord-estul Nigeriei, s-a metamorfozat, devenind letală şi mult mai nemiloasă: o hidră cu nenumărate capete a cărei descriere şi înțelegere este îngreunată de faptul că are numeroşi imitatori, căci există în prezent multe grupări criminale care comit acte de violență în numele său. În decursul anilor de violență neîntreruptă, organizația a tot crescut, ajungând să fie capabilă să organizeze asaltul care avea să apară pe prima pagină a ziarelor şi care avea să şocheze întreaga lume în aprilie 2014. Atunci membri ai Boko Haram au răpit aproape 300 de fete dintr-o şcoală din Chibok, un orăşel din nord-estul îndepărtat al Nigeriei. Răpirile şi răspunsul autorităților au dezvăluit întregii lumi atât barbaria de care era

* Salafismul (denumire derivată de la ar. *salaf*, „strămoşii, străbunii", şi *al-salaf al-salih*, „cucernicii, pioşii strămoşi") este o mişcare islamistă ultra-conservatoare care îşi propune întoarcerea la tradițiile strămoşeşti şi renunțarea la obiceiurile moderne, de sorginte occidentală. Adeseori salafismul este considerat sinonim cu wahhabismul, o altă doctrină islamistă ultra-conservatoare, deşi mulți cercetători îl descriu pe acesta din urmă doar ca pe varianta saudită a salafismului.

capabilă Boko Haram, cât şi disfuncţionalităţile guvernului şi armatei nigeriene. Dar, pentru nigerieni, aceasta nu era decât încă o atrocitate dintr-o lungă serie de fapte înfiorătoarea.

Boko Haram rămăsese inactivă mai bine de un an după atacul armat din 2009 asupra cartierului său general, atac în urma căruia fusese ucis Yusuf, iar Shekau, despre care se credea că fusese împuşcat în picior, se spunea că ar fi fugit, probabil, în Ciad sau în Sudan. În acea perioadă, autorităţile din Maiduguri rămăseseră bănuitoare şi într-o permanentă stare de alertă pentru a depista orice nouă răzmeriţă. Unii universitari, precum şi specialişti care cunoşteau situaţia din zona respectivă au prevăzut reizbucnirea violenţelor, subliniind că problemele de bază legate de sărăcia extremă a locuitorilor şi de corupţia oficialilor, precum şi lipsa unei educaţii corespunzătoare, dar şi inexistenţa locurilor de muncă le lăsau tinerilor mult prea puţine speranţe legate de viitor. Ziariştii care au vizitat Maiduguri la un an după revolta din 2009, ziarişti printre care m-am numărat şi eu, au înţeles repede că nu erau bineveniţi, căci poliţia secretă le-a urmărit fiecare mişcare. Comisarul de poliţie al statului Borno*, a cărui capitală este Maiduguri, a refuzat atunci categoric să discute despre Boko Haram şi i-a avertizat pe ziarişti că puteau fi arestaţi pentru simpla pronunţare a acelui nume. În ciuda acestor restricţii, eu şi alţi doi colegi am reuşit să luăm câteva interviuri, inclusiv unui bărbat care pretindea că ar fi fost membru al Boko Haram, o afirmaţie care trebuie tratată însă cu o doză serioasă de scepticism. Privind înapoi, am mari dubii că persoana respectivă era, într-adevăr, un adept al Boko Haram, cu atât

* Nigeria este împărţită în 36 de state federale, cărora li se adaugă teritoriul federal al capitalei Abuja.

mai mult, cu cât agenții serviciilor secrete ne supravegheau cu multă atenție și probabil că l-ar fi interogat în cazul în care l-ar fi suspectat că ar fi fost un simpatizant al grupului. Însă, coincidență sau nu, privite retrospectiv, anumite detalii pe care ni le-a dezvăluit par să fie adevărate.

Cu ajutorul unei persoane care ne slujea ca sursă de informații locale, am făcut în așa fel încât bărbatul să fie adus la hotelul în care stăteam, o clădire masivă care nu se potrivea deloc cu savana plină de tufișuri din jur. Nu erau prea mulți oameni cazați la Maiduguri International, un hotel care era într-o stare foarte proastă, cu carpete mucegăite și așternuturi murdare. Personalul, inclusiv unii angajați care spuneau că nu mai fuseseră plătiți de luni bune, refuza să pornească generatorul pe parcursul zilei, lăsând hotelul fără electricitate și asta din cauză că Nigeria nu putea (și încă nu poate) produce suficientă energie electrică pentru populația sa în continuă creștere. Mi se părea că îmi stabilisem reședința într-o clădire părăsită.

Presupusul membru al Boko Haram, îmbrăcat în același tip de caftan pe care l-ar purta orice locuitor obișnuit din Maiduguri, a fost condus într-una dintre camerele noastre și invitat să ia loc pe un scaun. Eu m-am așezat în fața lui și am început să-i pun întrebări pe care i le traducea un corespondent nigerian care lucra pentru aceeași agenție de știri ca și mine. Bărbatul, care vorbea în limba hausa, spunea că avea 35 de ani și pretindea că membrii Boko Haram ascunseseră arme în diferite părți ale țării, plănuind să le folosească pentru declanșarea unui nou atac. În ciuda încercărilor mele repetate de a-l face să îmi ofere mai multe detalii despre motivul pentru care cineva ar fi dorit să se alăture de bunăvoie unei asemenea organizații violente, el îmi răspundea cu generalități: „Allah ne poruncește să fim pregătiți și să adunăm arme în caz că ar ataca dușmanii, a spus

el. Toţi cei cărora nu le place islamul, toţi cei care luptă împotriva înfiinţării unui stat islamic şi toţi cei care sunt împotriva profetului sunt duşmanii noştri."

În acea perioadă noi, împreună cu mulţi alţii, puteam desluşi limpede elementele care ar fi putut declanşa o nouă insurecţie, acele probleme adânc înrădăcinate care dăduseră naştere deznădejdii populaţiei şi credeam, cu sinceritate, că încă şi mai multe violenţe erau posibile dacă nu chiar verosimile. Nu a trebuit să aşteptăm mult pentru a afla un răspuns cert, căci în scurt timp orice sentiment de normalitate pe care comisarul de poliţie şi ceilalţi sperau să îl afişeze avea să fie spulberat. Atacurile cele mai sângeroase şi cele mai încărcate de semnificaţii, de simboluri ale grupării Boko Haram urmau să aibă loc în curând.

* * *

Dintr-o anumită perspectivă, tulburările par inevitabile în anumite zone din nordul Nigeriei, o ţară înjghebată de coloniştii care au însăilat culturi, tradiţii şi etnii extrem de diferite într-o singură naţiune. La fel au stat lucrurile în cazul multor civilizaţii africane, însă o serie întreagă de factori fac din Nigeria un exemplu de extremă instabilitate. Şi, în descrierea noastră trebuie să începem, firește, cu petrolul.

Nigeria a descoperit pentru prima dată rezerve de petrol în cantităţi mari, care să poată fi comercializate, în 1956, în întinsele mlaştini labirintice din Delta Nigerului care este situată în sudul ţării. Producţia pe scară largă a început cu timiditate, însă noi rezerve au fost descoperite şi, în curând, au fost date în folosinţă platforme petroliere marine, astfel încât Nigeria a devenit destul de repede cel mai mare producător de petrol din Africa, începând să câştige astfel sume impresionante

de bani pentru vistieria sa, dar, la pachet, și o listă întreagă de probleme profunde, catastrofale chiar. O parte extraordinar de mare din banii obținuți a fost, din nefericire, furată sau risipită în mod tragic, ceea ce a dus la consolidarea unei clase care avea să fie numită cleptocrație*. Căci vorbim despre o țară cu rezerve enorme de petrol în care există pene de curent de câteva ori pe zi, iar polițiștii plătiți cu salarii mizere le cer fără rușine mită șoferilor în timpul controalelor de rutină, asta ca să dau doar două exemple. Cel mai grăitor aspect este că Nigeria trebuie să importe combustibil, deși are petrol, țara nefiind capabilă să construiască destule rafinării sau măcar să le mențină în stare de funcționare pe cele existente pentru a-și prelucra singură petrolul. În plus, importurile de combustibil sunt subvenționate de guvern prin intermediul unui sistem despre care se spune că este administrat greșit, fiind și incredibil de corupt. Cu alte cuvinte, Nigeria, de fapt, cumpără petrol rafinat după ce vinde mai întâi țiței brut, și totul la un preț umflat de intermediarii care escrochează sistemul.

În tot acest timp, populația a crescut cu repeziciune. La ora actuală Nigeria este cea mai populată țară din Africa, având 170 000 000 de locuitori, inclusiv un grup din ce în ce mai mare și exploziv de tineri fără de astâmpăr. În plus, în ultimul timp a depășit Africa de Sud, ajungând cea mai mare economie

---

* Termen derivat din gr. *kleptēs*, „hoț", și *-kratía* (din *krátos*, „putere, domnie") care se poate traduce, literalmente, prin „domnia/stăpânirea hoților". Cleptocrațiile se instaurează, de obicei, în țări conduse de dictatori sau de junte militare, ori în acelea unde deciziile politice sunt luate de oligarhi. Fostul președinte nigerian Sani Abacha (1943–1998), care a condus statul african între 1993 și 1998, a fost declarat de Transparency International drept unul dintre cei mai corupți oameni politici în 2004, căci ar fi furat, conform estimărilor ONG-ului, între 2 și 5 miliarde de dolari.

din punctul de vedere al valorii produsului intern brut. Având însă în vedere că populația Nigeriei este mult mai mare, rezultatul este că nigerienii de rând sunt cu mult mai săraci decât sud-africanii de rând. Titlul de cea mai mare economie a Africii nu înseamnă nimic sau înseamnă foarte puțin pentru majoritatea nigerienilor, căci o bună parte din ei continuă să câștige mai puțin de un dolar american de zi.

Aceștia sunt nigerienii care sunt obligați își încropească orice brumă de trai pot de pe o zi pe alta, în timp ce conducătorii lor și mogulii corupți își fac loc prin trafic în SUV-urile lor, escortați de mașini de poliție, pentru a se închide apoi în spatele zidurilor înalte ale reședințelor lor. Lupta zilnică pentru supraviețuire a dus la apariția a tot felul de înșelătorii bizare care, spre supărarea nigerienilor care trudesc din greu, au afectat în mod negativ reputația întregii țări. E-mailurile de la tot soiul de așa-zișI „prinți" nigerieni care promit sume mari de bani sunt atât de obișnuite, încât au devenit subiect de glume, însă ele nu sunt decât o mică parte a problemei. În Nigeria, mulți oameni scriu cu vopsea pe pereții propriilor locuințe mesajul: „Atenție la 419: această casă nu este de vânzare". Ei încearcă să-i împiedice pe impostorii care se pretind proprietari să le vândă reședința în clipa când nu este nimeni acasă. Numărul 419 se referă la o secțiune din codul penal, astfel că toate aceste forme de escrocherie financiară au ajuns să fie cunoscute sub numele de „înșelătorii tip 419". Un alt exemplu infam de escrocherie implică poliția. Nou-veniții află destul de repede că să fii tras pe dreapta de un polițist poate fi o experiență înnebunitoare în Nigeria. Au fost situații în care polițiștii s-au suit în mașină, pe scaunul din stânga șoferului, refuzând să coboare până nu au fost „presărați", adică mituiți, deși șoferul nu

greşise cu nimic. Atotputernica şpagă cea de toate zilele este o componentă centrală a vieţii din Nigeria.

Datorită faptului că petrolul a adus imense bogăţii, nu a existat un interes real pentru a dezvolta alte sectoare ale economiei. Ar fi greşit să spunem că sudul Nigeriei – zona predominant creştină în care au fost descoperite rezervele de petrol – s-a descurcat mai bine în această situaţie, însă este cert că o duce mai bine decât nordul. Populaţia de aici este mai bine educată, mai întreprinzătoare, beneficiază de mai multe locuri de muncă şi nu suferă la fel de mult din cauza sărăciei. Statelor care produc petrol le revine o parte mai mare din veniturile alocate de guvern. În ciuda tuturor acestora, regiunea nu a fost deloc imună la actele de violenţă. Zona săracă a Deltei Nigerului, de ani buni poluată în mod tragic de nenumărate deversări de petrol,* a fost martora apariţiei unor grupări de rebeli sau gangsteri care au pus mâna pe arme, au atacat bastioanele industriei petroliere şi au răpit străini. Unele dintre cele mai violente acte de violenţă au avut loc sub

* Se estimează că o cantitate cuprinsă între 9 000 000 şi 13 000 000 de barili de petrol (1 400 000–2 100 000 m^3) ar fi fost deversată în Delta Nigerului de când au fost date în folosinţă primele sonde de aici. Estimările referitoare la numărul deversărilor de petrol variază. Astfel, organizaţia guvernamentală Nigerian National Petroleum Company (NNPC, Compania petrolieră naţională nigeriană) estimează că anual s-ar produce aproximativ 300 de deversări mari, şi că 2 300 m^3 de petrol ar ajunge în mediul înconjurător. Reprezentanţii Băncii Mondiale avertizează însă că aceste estimări sunt mult diminuate şi că, de fapt, cantităţi de zece ori mai mari s-ar putea să ajungă în apele Deltei Nigerului. Impactul pe care poluarea îl are asupra localnicilor este foarte mare, căci aceştia nu mai pot trăi nici din agricultură, nici din pescuit. După cum se exprima un lider local al populaţiei ugborodo, Eghare W.O. Ojhogar: „E ca şi cum aici ar fi şi paradisul, şi iadul. Ei au tot. Noi nu avem nimic... Dacă noi protestăm, ei trimit soldaţii."

egida Mişcării pentru Eliberarea Deltei Nigerului (Movement for the Emancipation of the Niger Delta, MEND) şi au continuat până în 2009, când un acord de pace a redus semnificativ tulburările în regiune.

În ciuda faptului că în cea mai mare parte a perioadei de după câştigarea independenţei Nigeria a fost condusă de lideri proveniţi din nord, neglijarea celorlalte ramuri ale economiei a afectat cu precădere tocmai partea de nord a ţării, care depinde încă în mare parte de agricultură. Cultura nordului este diferită de cea a sudului, căci religia islamică a ajuns aici, a migrat, venind de-a lungul drumurilor comerciale care, în Evul Mediu, străbăteau Sahara şi ajungeau până în zonele de savană. O mare parte din nordul Nigeriei de azi, zonă stăpânită multă vreme de regi de etnie hausa, a fost cucerită de un califat la începutul secolului al XIX-lea, în urma unui jihad condus de un cleric musulman peul, pe numele său Usman dan Fodio*. Acesta este cinstit până în zilele noastre, însă este greu să mai descoperim ceva din moştenirea sa reformistă în această regiune în care elitele corupte îşi împart fondurile după bunul plac, în timp ce o enormă parte a populaţiei tinere** rătăceşte

* Usman dan Fodio (ar., Usman ibn Fodio sau Uthman dan Fuduye) (1754–1817), reformator religios, cărturar islamic şi om de stat aparţinând grupului etnic fulani (peul) care a întemeiat Califatul Sokoto pe care l-a condus între 1803 şi 1815. A fost autorul a peste 100 de cărţi în care a tratat subiecte dintre cele mai diverse (religie, guvernare, cultură etc.) şi a scris 480 de poeme în limba arabă, dar şi în fulfulde şi hausa. A militat pentru alfabetizarea întregii populaţii, inclusiv a femeilor, iar câteva dintre fetele sale au ajuns cărturari respectaţi. A luptat împotriva corupţiei, încercând să creeze un stat administrat în mod eficient, pe baza legilor islamice. Fiul său Muhammad Bello (1781–1837) şi fratele său Abdullahi dan Fodio, i-au continuat reformele.

** Nigeria nu este doar una dintre ţările cu cea mai mare populaţie din Africa (ocupând în 2017 locul al şaptelea în topul celor mai populate

mereu, neavând nimic de făcut. Unii lideri ai Boko Haram e posibil să fi pomenit uneori cu respect califatul lui Usman dan Fodio, însă modul în care aceşti extremişti însetaţi de sânge masacrează oameni nevinovaţi, precum şi faptul că le lipsesc planurile concrete pentru îmbunătăţirea vieţii nigerienilor dovedesc faptul că între insurecţia lor şi Califatul Sokoto e o diferenţă ca de la cer la pământ.

După cum au observat unii comentatori, mulţi oameni din nordul Nigeriei au ajuns să creadă că democraţia e doar un sistem politic menit să-i cufunde pe ei în sărăcie, dar care îi îmbogăţeşte pe liderii corupţi şi lipsiţi de caracter. În Maiduguri, oraş aflat aproape de graniţele cu Nigerul, Ciadul şi Camerunul, bogaţii locuiesc în vile somptuoase şi bine păzite în timp ce săracii îşi cară apă cu urcioarele din fântâni. În timp ce panourile din intersecţii, scrise în arabă, proclamă: „Allah e cel care ni le dă pe toate cele de trebuinţă". Aceasta este atmosfera din regiunea în care Muhammad Yusuf a început să îşi recruteze şi să îşi conducă adepţii.

Revenirea în prim-plan a grupării Boko Haram la mai bine de un an după răzmeriţa din 2009 şi moartea lui Yusuf a debutat, în mod misterios, cu atentate comise de motociclişti înarmaţi cu kalaşnikovuri care împuşcau din mers diverşi lideri ai comunităţii locale şi ai forţelor de securitate. La început nu a fost clar dacă aceste crime erau, într-adevăr, comise de acelaşi grup, însă zvonurile despre reapariţia lui Boko Haram au devenit din ce în ce mai dese şi atacurile din ce în ce mai sângeroase. Secţiile de poliţie au fost din nou bombardate şi incendiate, iar exploziile de pe marginea şoselelor au devenit

---

ţări ale lumii, cu 188 500 000 de locuitori) şi ţara cu cea mai mare rată de creştere a populaţiei, ci şi una dintre ţările cu cea mai tânără populaţie (42,3% dintre locuitori sunt mai tineri de 14 ani).

întâmplări frecvente. Deşi preşedintele Nigeriei, provenit din sudul ţării, era dispus să ignore, pur şi simplu, situaţia câtă vreme ea nu afecta decât nord-estul extrem, nu avea să i se îngăduie să adopte această atitudine pentru multă vreme, căci atacurile s-au înmulţit şi s-au întins şi în alte regiuni din nord, apoi în partea centrală, ajungând până în capitală.

Un atac din iunie 2011 a dat semnalul pentru tot ceea ce avea să urmeze. Un bărbat bănuit a fi un atentator sinucigaş aflat la volanul unei maşini a încercat să pătrundă în cartierul general al poliţiei naţionale din capitala Abuja, detonându-şi însă vesta în faţa clădirii. Deşi numărul victimelor a fost relativ mic, acesta avea să fie considerat primul atac sinucigaş al unui membru Boko Haram. Aveau să urmeze şi altele.

În dimineaţa zilei de 26 august 2011, un bărbat care conducea o Honda Accord şi-a făcut loc pe străzile din Abuja, având drept destinaţie sediul Organizaţiei Naţiunilor Unite din Nigeria. A reuşit să treacă în mare viteză de poarta principală, paznicii neputând să îl oprească. Şi-a izbit maşina de uşa şi holul de la intrare şi a detonat explozivul din maşină. Explozia a distrus o mare parte din interiorul clădirii şi a luat viaţa a 23 de persoane, rănind alte zeci.

Lucrurile nu aveau decât să se agraveze, bisericile având să devină apoi ţintele atacurilor, unul dintre acestea fiind declanşat chiar în ziua de Crăciun, la o biserică de lângă capitală. A urmat un atentat asupra sediului unuia dintre cele mai importante ziare nigeriene. Un ostatic britanic şi unul italian au fost ucişi apoi în nord-vestul Nigeriei, probabil de către Ansaru*, considerată o facţiune desprinsă din Boko Haram,

* Ansaru este denumirea prescurtată a grupării denumite în limba arabă *Jama'atu Ansaril Muslimina fi Biladis Sudan*, „Avangarda pentru

care avea să se facă vinovată şi de alte răpiri. Membri ai Boko Haram aveau să cotropească zone izolate din nord-estul ţării unde şi-au arborat propriile steaguri, acesta fiind unul dintre motivele pentru care preşedintele a hotărât, în cele din urmă, să declare starea de urgenţă. Şapte dintre membrii unei familii franceze, inclusiv patru copii, au fost răpiţi într-un incident revendicat de Abubakar Shekau, în timp ce zeci de elevi au fost masacraţi în timpul unor atacuri asupra unor şcoli. În 2013 au apărut primele zvonuri despre răpirea unor fete care erau apoi căsătorite silit cu membri ai Boko Haram. În aprilie 2014, când atacatorii au luat cu asalt oraşul Chibok şi au răpit 276 de fete dintr-o şcoală, se pare că armata din Nigeria nu le-a opus cine ştie ce rezistenţă.

Toate acestea au dat naştere unor speculaţii intense despre ceea ce era, de fapt, Boko Haram, inclusiv în ţările occidentale profund îngrijorate de răspândirea a ceea ce ele considerau a fi un val de terorism. Reapariţia grupului şi insurecţia din ce în ce mai violentă şi mai complicată a acestuia aveau loc într-un moment important de schimbare nu numai pentru Nigeria, ci şi pentru alte grupări islamiste din întreaga lume. La un deceniu după atacurile de la 11 septembrie 2001, guvernul american condus de preşedintele Barack Obama susţinea că decimase nucleul conducătorilor al-Qaida cu ajutorul atacurilor cu drone.* Cea mai mare parte a acestor afirmaţii pot fi

---

ajutorarea musulmanilor din Africa neagră", organizaţie islamistă jihadistă care acţionează şi în nordul Nigeriei.

* Începute în timpul guvernării lui George W. Bush, atacurile cu drone s-au înmulţit în timpul guvernării lui Barack Obama. Conform unor declaraţii oficiale: „Între 2009 şi 31 decembrie 2015, administraţia pretindea că a lansat 473 de atacuri, cele mai multe cu drone, care au ucis între 2 375 şi 2 581 de «combatanţi» teroriştii" (apud 'Obama claims US drone strikes have killed up to 116 civilians', *The Guardian*, 1 iulie

considerate a fi parte a strategiei președintelui Obama de dinainte de alegerile din 2012. Acesta era nerăbdător să arate că își ținuse promisiunile de a încheia războiul din Irak și de a-și concentra din nou atenția asupra înfrângerii principalului dușman al țării sale, al-Qaida.

Cu toate acestea, lăsând la o parte retorica politică, părea că, într-adevăr, chiar încep să se manifeste schimbări majore în peisajul „terorismului global", cum era el numit în țările occidentale, și existau îngrijorări legate de faptul că unele țări africane măcinate de instabilitate ar putea deveni adevărate paradisuri pentru membrii mișcărilor islamiste extremiste. Încă din 2011, oficialii militari americani au început să avertizeze comunitatea internațională că existau semnale care indicau faptul că principalele grupări extremiste din Africa – al-Qaida în Maghrebul Islamic (AQIM)*, al-Shebab** din Somalia și Boko Haram – depuneau eforturi susținute pentru a atinge o mai mare cooperare atât în privința înarmării, cât și a finanțării. Dovezi sigure că islamiștii nigerieni călătoreau în nordul statului Mali pentru a se antrena cu extremiștii mișcării

2016). Comunitatea internațională (inclusiv reprezentanți ai ONU) au adus numeroase critici acestei practici a guvernului american, care a dus la omorârea a numeroși civili. În plus, execuțiile sumare, în afara unui proces legal (eufemistic denumite de oficialii americani *extrajudicial executions* (engl.), „execuții extrajudiciare") realizate cu ajutorul dronelor au stârnit numeroase proteste.

* Al-Qaeda in the Islamic Maghreb (AQIM, engl.), organizație teroristă islamistă de orientare salafistă afiliată al-Qaida, al cărei scop declarat este înlăturarea guvernului Algeriei și instituirea unui stat islamic în această țară.

** Harakat al-Shabab al-Mujahedin (ar., „Mișcarea tinerilor combatanți"), grupare teroristă islamistă de orientare salafistă jihadistă creată în 2006 care acționează în special în Somalia și Kenya. Membrii săi sunt numiți *shebab*, de unde și ortografia folosită de autor.

care avea să se numească mai târziu al-Qaida în Maghrebul Islamic existau încă din 2004, însă existența unor legături profunde între aceste grupări era încă pusă sub semnul întrebării. Răsturnarea în 2011 a regimului lui Muammar Gaddafi din Libia a provocat temeri că piața neagră din regiune avea să fie invadată de arme furate din depozitele acestei țări. Rebeliunea din Mali, din 2012, în timpul căreia grupuri de tuaregi și de islamiști au cucerit mai bine de jumătate din această țară a creat noi neliniști și a alimentat atât speculațiile despre participarea membrilor Boko Haram la acele lupte, cât și temerile referitoare la ce s-ar fi putut întâmpla după întoarcerea acestora în Nigeria. Franța a răspuns cu un asalt armat care i-a alungat pe rebeli din Mali, iar Statele Unite au construit o bază pentru drone în Niger cu scopul de a-i supraveghea pe islamiștii responsabili de atacuri.

De atunci, guvernul Statelor Unite a catalogat Boko Haram un „grup terorist internațional", însă această decizie nu pare să fi avut vreun efect major, deși dezbaterea legată de oportunitatea catalogării grupului în acest fel a ocupat o vreme viața politică americană. Abubakar Shekau însuși a fost inclus pe lista americană a celor mai căutați oameni, oferindu-se pentru el o recompensă de 7 000 000 de dolari. După ce Statele Unite l-au catalogat drept „terorist internațional", ceea ce a permis să îi fie blocate conturile și bunurile din această țară, Shekau a persiflat acest apelativ într-un mesaj video în care spunea, pe un ton sarcastic, stând lângă un perete de care era sprijinit, ostentativ, un kalașnikov: „Știu că Statele Unite există, însă nu am habar în ce parte a lumii se află, în vest sau în nord, în sud sau în est. Nu știu unde se află, prin urmare, ce rost are să vorbim despre blocarea conturilor mele de acolo?"

Trasarea detaliilor despre ce anume este Boko Haram rămâne o încercare extrem de complicată. Până şi numele de Boko Haram este, într-un fel, o iluzie. Într-o traducere aproximativă, termenul ar însemna „educaţia occidentală este interzisă" şi a fost atribuit grupării de oameni din afara acesteia pe baza modului în care aceştia au înţeles ce este acea sectă în devenire şi care sunt credinţele membrilor săi. Gruparea sau, mai bine zis, facţiunea lui Abubakar Shekau, pretindea că vrea să fie cunoscută ca *Jama'atu Ahlus Sunnah Lid Da'awati Wal Jihad* sau „Cei care şi-au dedicat [viaţa] urmării învăţăturilor profetului [*sunna*] despre răspândirea [islamului] şi despre jihad".[2]

Şi despre Abubakar Shekau însuşi se cunosc destul de puţine. Pe lista cu persoanele cele mai căutate de guvernul american, el figurează cu trei date de naştere diferite: 1965, 1969 şi 1975. Cuvântările lui sforăitoare şi vituperante şi comportamentul său bizar din înregistrările video în care spune că îi place să omoare oameni atunci când Allah îi cere să o facă în acelaşi fel în care îi place să omoare berbeci şi pui i-au făcut pe unii să îl catalogheze drept psihopat. În plus, într-un mod absolut straniu, omul s-a referit de mai multe ori la unii lideri occidentali morţi de mult (de la Abraham Lincoln la Margaret Thatcher) ca la propriii săi duşmani. Însă nu este tocmai potrivit să îl etichetăm drept nebun din moment ce această concluzie bazată pe aproximări ignoră posibilitatea că el se comportă astfel doar pentru a provoca, pentru a epata. Mai există şi întrebarea dacă nu cumva în înregistrările video din ultimii ani apar persoane diferite, căci, într-adevăr, înfăţişarea bărbatului identificat drept Abubakar Shekau în aceste filme a fost semnificativ diferită uneori.

Toate acestea tind să creeze foarte repede o confuzie generală, însă, în timp, au ieşit la iveală anumite idei centrale pe

baza cărora se poate realiza o imagine de ansamblu. Probabil că este cel mai nimerit să ne gândim la Boko Haram ca la un termen-umbrelă pentru insurecția violentă din Nigeria, atacurile fiind purtate de un număr greu de definit de celule și facțiuni diferite. Soldații simpli s-ar putea să fie recrutați de mișcare și „împrumutați" de la un grup la altul, după nevoile de moment, iar ei fac parte din numeroasa populație de tineri disperați, vulnerabili la ideile extremiste și atrași probabil de banii și ajutorul oferite de grup. Orice formă de organizare propriu-zisă nu poate exista decât la vârf, cooperarea dintre diferitele celule fiind limitată. Până și țelurile acestor grupuscule par să varieze semnificativ, de la încercarea sinceră de a crea un stat islamic până la dorința de a obține bani din răscumpărări. Între aceste extreme există, de bună seamă, multe alte motivații intermediare.

Un oficial nigerian care a urmărit îndeaproape insurecția mi-a mărturisit la un moment dat: „Mă întrebi dacă eu cred că tinerii care au răpit fetele din Chibok sunt aceiași care au detonat și bombele din Jos? Răspunsul meu este nu." Și toate aceste facțiuni par să se finanțeze, în cea mai mare parte, prin intermediul activităților ilegale, inclusiv prin cererea de răscumpărări pentru persoanele pe care le răpesc sau prin atacarea și jefuirea băncilor. Membrii grupării au furat arme de la armata nigeriană și, se pare, nu le e deloc greu să cumpere arme de pe piața neagră din regiune. Totodată, ei au furat explozivi de la companii private.

Cât de mult sunt implicați politicienii în toate aceste matrapazlâcuri rămâne o problemă controversată. Pe măsură ce se apropiau alegerile programate pentru luna februarie a lui 2015, apăreau noi și noi acuzații cum că unii politicieni finanțaseră anumite facțiuni din Boko Haram – lucru posibil, deși, dacă

se întâmplă astfel, aceste acțiuni nu au un impact prea mare, fiind, mai degrabă, marginale. Teorii complexe ale conspirației sunt mai mereu repetate în Nigeria, deși ele nu rezistă la o investigație mai atentă: ba elitele din nord ar căuta, de fapt, să îl dea jos pe președintele originar din sud, ba mai-marii din sud încearcă să discrediteze nordul. Există, pur și simplu, prea multe interese divergente și aria țintelor atacate este mult prea mare pentru ca toate să poată fi atribuite unui singur scenariu, subsumate unui singur scop.

În ceea ce privește legăturile externe, după cum mi-a declarat un observator cu experiență la începutul lui 2014, se pare deja s-a dezvoltat o relație concretă, practică între anumiți islamiști nigerieni (mai ales aceia care se identifică a face parte din așa-numita grupare Ansaru) și conducerea al-Qaida în Maghrebul Islamic sau ramificațiile acesteia. Ei caută ajutor la nevoie, însă altfel acționează singuri. O altă persoană bine informată, un diplomat occidental cu o vastă experiență în ceea ce privește regiunea, mi-a spus în martie 2014 că, pare-se, această cooperare (care includea punerea la dispoziția jihadiștilor nigerieni a armelor și instruirii) s-a intensificat în ultimii ani.

Shekau a jurat să fie solidar cu jidahiștii din întreaga lume, inclusiv cu membrii ISIS din Siria și Irak, însă nu este clar dacă aceste sentimente sunt reciproce. De exemplu, grupurile extremiste din afara Nigeriei se izbesc de aceeași problemă ca și autoritățile din această țară sau ca și aceia care vor să negocieze pacea atunci când încearcă să ia legătura sau chiar să comunice cu Boko Haram: nimeni nu știe cu cine are de-a face. Mai mult decât atât, este posibil ca violența absurdă a Boko Haram să nu se plieze pe noua strategie a al-Qaida ai cărei conducători și-au exprimat îngrijorarea față de uciderea fără discriminare a fraților musulmani și a civililor de către asociații lor regionali.

Cu toate acestea, este important să privim lucrurile în perspectivă. Cu toate că au stabilit legături cu grupări străine și au desfășurat atacuri în țara învecinată, Camerun, diferitele elemente care compun Boko Haram și-au păstrat, totuși, viziunea nigeriană. Deși au variat destul de mult în decursul timpului, cererile lor au rămas, în cea mai mare parte, centrate pe probleme locale. E drept, uneori acești insurgenți au părut preocupați strict de distrugerea statului nigerian, de parcă ar fi încercat doar să radă totul de pe fața pământului, fără a părea să aibă vreun scop definitiv sau vreo strategie oarecare. Spre sfârșitul lui 2014 gruparea a ocupat din nou teritorii din nord-estul Nigeriei și liderii său au declarat că din acel moment acestea fac parte dintr-un califat, însă nu a fost deloc limpede dacă ei au și făcut încercări reale de a guverna propriu-zis acele regiuni.

Același diplomat occidental mi-a declarat:

> Deși există conexiuni, înlesniri pentru procurarea de arme, o reală comunicare și legături între Boko Haram și AQIM și, într-o măsură mai mică, între Boko Haram și al-Shebab, gruparea nigeriană rămâne una internă, din moment ce dușmani ei declarați sunt statul federal nigerian și unii oficiali ai acestuia. Cred că liderii săi cooperează doar într-o manieră oportunistă și comunică doar cu grupări transnaționale care iau parte la jihadul global, cum ar fi AQIM, însă nu acesta este obiectivul loc principal.

Boko Haram este, de fapt, o problemă creată și agravată în Nigeria, una pe care nigerienii trebuie să o rezolve ei înșiși. Condițiile care au dus la nașterea sa trebuie să rămână în atenția tuturor pentru a se putea găsi o soluție reală de ieșire din criză.

Președintele nigerian Goodluck Jonathan*, un creștin din regiunea Deltei Nigerului, a oferit puține soluții pentru rezolvarea situației în afara raidurilor militare brutale care au dat naștere acuzațiilor că armata ar fi comis abuzuri împotriva civililor: că ar fi împușcat oameni nevinovați, ar fi incendiat case, ar fi torturat și arestat fără niciun temei. Reprezentanții guvernului au folosit un limbaj duplicitar**, pretinzând, la un moment dat, că erau în dialog cu Boko Haram, pe căi indirecte, pentru oprirea violențelor, doar pentru a dezminți mai apoi, când președintele i-a numit pe islamiști niște „fantome" care refuză să se facă văzute. Shekau, a cărui reședință rămâne necunoscută și despre care s-a tot zvonit că ar fi murit, a repetat în mai multe filmări că exclude ideea oricărui dialog cu oficialitățile.

Deși este imposibil să știm precis dacă vedem mereu același bărbat în înregistrările video în care se pretinde că vorbește Abubakar Shekau, acest fapt nu pare să aibă prea multă importanță. Fie că au vorbit sosiile lui Shekau, fie că nu, atacurile au continuat și chiar s-au intensificat. „Dacă, într-adevăr, a murit, ăsta e un semn că, de fapt, suntem într-o situație mai gravă decât credeam", mi-a mărturisit oficialul nigerian care

* Goodluck Ebele Azikiwe Jonathan (n. 1957) a fost președintele Nigeriei între 2010 și 2015, fiind urmat de Timipre Sylva (n. 1964), un om politic originar tot din sudul Nigeriei.

** *Doublespeak* (engl.), termen creat în același mod în care George Orwell l-a creat pe acela de *doublethink* (engl., „dublugânditul") (pentru limba de lemn a sloganelor politice de tipul: „Războiul este pace", „Libertatea este sclavie" sau „Ignoranța este putere" Orwell folosește termenul *newspeak*, „novlimbă" sau „nouvorbă"). Exemple de *doublespeak*, de sintagme sau expresii menite să dezinformeze, să ascundă realitatea, nu să o dezvăluie, pot fi: *negative growth* (engl., „creștere negativă", de fapt, scădere), *enhanced interogation techniques* (engl., „tehnici de interogare intensive", adică tortură) sau *downsizing* (engl., „restructurare; reducere" pentru concedierea pe scară largă).

urmăreşte îndeaproape această problemă. Cu alte cuvinte, acest fapt ar dovedi că a putut fi uşor înlocuit, fără ca violenţele să se întrerupă, în timp ce declinul din armata nigeriană cauzat, în mare parte, de corupţie a lăsat puţine speranţe că aceasta ar putea să îi învingă vreodată pe insurgenţi. „Soldaţii s-ar duce mai degrabă în Delta Nigerului să facă bani", mi-a spus aceeaşi persoană, referindu-se la acuzaţiile conform cărora militarii ar fi implicaţi în furturi de petrol, contrabandă şi alte infracţiuni care se comit în acea regiune. „Oricine face asta ştie că poate să atragă armata Nigeriei într-un război pe care aceasta nu îl va putea câştiga niciodată."

Lipsa oricărei brume de încredere atât în guvern, cât şi în armată a rămas una dintre cele mai importante cauze pentru care insurecţia nu a fost încă înfrântă. Diplomatul occidental (pe care l-am menţionat anterior) a precizat:

> Nu ştiu dacă populaţia din nord are aşa o mare simpatie faţă de Boko Haram după cum pretinde această grupare, ce ştiu e că, de fapt, civilii şi musulmanii moderaţi au fost victimele sale principale, alături de forţele de securitate, fireşte. Însă există un adevărat ocean de indiferenţă în mijlocul căruia membrii ei pot opera pentru că nu există cine ştie ce loialitate sau simpatie pentru un guvern central perceput ca fiind stupid, ca neavând nicio idee despre ce se întâmplă şi, cel mai important, ca fiind incapabil să satisfacă nevoile legitime şi revendicările populaţiei locale.

În ceea ce priveşte capacitatea grupării Boko Haram de a recruta noi membri, unii consideră că principala cauză a succesului ar fi ciclul sărăciei şi al anarhiei. În iunie 2014 Clement Nwankwo, un activist respectat din societatea civilă nigeriană care activează în Abuja mi-a declarat.

> Religia constituie temelia recrutării, de asta pot atrage atât de mulți oameni, însă adevărata motivație care îi convinge pe aceștia să li se alăture și să rămână în Boko Haram este profitul material. Așa că recrutează dacă au bani pe care să-i poată oferi acestor oameni care trăiesc de obicei, pe străzi, de pe o zi pe alta, câtă vreme în cadrul grupării există cineva care le plătește facturile, îi hrănește, îi îmbracă și îi face părtași la un profit, oricât de mic ar fi el... [...] În plus, aproape că nu există nicio consecință a faptelor săvârșite. Pot să facă orice și să scape cu fața curată. Armata nu a fost capabilă să reacționeze într-un fel în care să îi poată constrânge să renunțe la a mai trăi astfel.

Între timp, lista victimelor crește pe zi ce trece, fiecare atac făcând și mai grea atingerea potențialului complet nevalorificat pe care îl are o națiune atât de importantă. În sud, în cel mai mare oraș din Nigeria, Lagos, au început să se ia măsuri pentru... îmblânzirea fostei capitale care adăpostește 15 000 000 de oameni, a acestui oraș celebru pentru viața sa haotică, ale cărui ambuteiaje durează ore în șir și al cărui ritm epuizant au devenit legendare, sufocându-le până și pe persoanele cele mai rezistente. Lagosul și întreaga zonă din sudul Nigeriei au fost scutite de violență, deși au apărut întrebări legate de explozia din iunie 2014 revendicată de Boko Haram și despre posibilitatea ca aceasta să fi marcat sfârșitul păcii relative din oraș. Dacă așa stau lucrurile, înseamnă că insurecția a atins un nou stadiu, mult mai periculos și că mugurii progresului care părea să aibă loc au fost distruși în mod tragic.

Bineînțeles că au mai existat și alte acțiuni dătătoare de speranță. Astfel, recent, ministrul de Finanțe, Ngozi Okonjo-Iweala*, o fostă directoare a Băncii Mondiale, și guvernatorul

* Ngozi Okonjo-Iweala (n. 1954), economist nigerian, director al Băncii Mondiale (2007–2011), ministru de Finanțe al Nigeriei în două

băncii centrale, Lamido Sanusi*, au încercat să introducă reforme acolo unde a fost posibil și să reducă, pe cât posibil, corupția. Totuși, refrenul cel mai des repetat în Nigeria este că oamenii se luptă cu corupția, însă și corupția se luptă, la rândul ei, cu oamenii.

Când, în 2014, Sanusi a început să pună în mod public întrebări despre miliardele de dolari administrate de

---

mandate (2003–2006 și 2011–2016), în prezent, președintă a consiliului de conducere al Gavi, The Vaccine Alliance (un parteneriat public-privat, în cadrul căruia organisme internaționale precum OMS, UNICEF sau Banca Mondială, împreună cu diverse companii farmaceutice și fundații precum Bill & Melinda Gates Foundation desfășoară campanii susținute de vaccinare în țările sărace).

* Emirul Lamido Sanusi al II-lea (n. 1961), economist și bancher nigerian, membru al unei familii nobiliare peule, cărturar islamic moderat (care pledează împotriva fundamentalismului wahhabit), încoronat emir al Statului Kano pe 8 iunie 2014. După o carieră strălucită de bancher începută în 1985, a fost numit guvernator al Băncii Centrale a Nigeriei (1 iunie 2009), devenind primul nigerian din nordul țării care a ocupat această funcție în istoria de un secol a instituției. În urma crizei financiare din 2008, a instituit o serie de măsuri de asanare a principalelor bănci nigeriene care au dus la judecarea mai multor directori și la întemnițarea a doi dintre ei pentru practici ilegale. Lupta sa împotriva corupției a luat sfârșit brusc, în 2014, atunci când președintele Goodluck Jonathan l-a concediat. Cauza demiterii pare să fi fost declarația publică a emirului conform căruia conducerea companiei de stat Nigerian National Petroleum Company (NNPC) s-ar fi făcut vinovată de dispariția a peste 20 de miliarde de dolari (fostul guvernator mai afirmase că Nigeria pierde lunar circa un miliard de dolari deturnați de diverși oficiali). Ministra nigeriană Diezani Alison-Madueke (n. 1960, prima femeie care a condus vreodată compania națională petrolieră nigeriană și prima femeie care a devenit președintă a OPEC), care a condus NNPC în perioada în care Sanusi afirma că au existat nereguli, avea să fie arestată în 2015 la Londra, fiind acuzată că s-a făcut vinovată de corupție și înstrăinare de fonduri în perioada în care a condus NNPC. Arestarea a confirmat, practic, spusele lui Sanusi.

compania națională de petrol care lipseau din conturile țării, a fost demis din funcție de președinte. Provenit dintr-o familie aristocratică, a devenit emirul de Kano, unul dintre conducătorii tradiționali cei mai respectați din țară. Nu a încetat să critice corupția din guvern.

* * *

În mai 2012, Maiduguri, capitala statului Bono, considerată încă baza centrală a Boko Haram, semăna cu o zonă de război. Cartiere întregi păreau părăsite, întregul oraș fiind împânzit de puncte de control. Creștinii care doreau să se ducă la biserică erau controlați cu detectoare de metale și trebuiau să treacă de baraje din sârmă ghimpată, în timp ce femeile erau obligate să își lase genții afară. În nici un caz nu erau vizați doar creștinii. Musulmanii erau și ei, deseori, victime. Localnicii erau prinși, ca între ciocan și nicovală, între atacurile fără sfârșit ale insurgenților și modul brutal în care soldații le ripostau acestora, soldați care erau acuzați că arestează nejustificat tineri, ard case și omoară civili.

Extremiștii începuseră de la o vreme să incendieze școli. Cu toate acestea, cursurile se mai țineau încă în cel puțin una dintre clădirile avariate. La acea școală, un profesor a spus că părinții fuseseră aceia care insistaseră ca aceasta să rămână deschisă, așa că elevii, îmbrăcați în uniforme galbene și verzi curate făceau slalom printre mormanele de cioburi și printre bucățile de ciment.

„Nu îmi este frică pentru că tot ce a fost mai rău a trecut", mi-a spus o fată de 14 ani în timp ce stătea lângă un perete scorojit și lângă o grămadă de foi de tablă căzute de pe acoperiș. „Nu mai au ce să atace."

Avea să se dovedească, din păcate, că se înşela, şi încă într-un mod tragic! În noaptea de 14 aprilie 2014, hoarde de atacatori au invadat oraşul Chibok şi au intrat în căminul unei şcoli-internat, în care dormeau sute de fete. Erau îmbrăcaţi cu haine militare şi le-au spus fetelor să nu se îngrijoreze, căci erau acolo pentru a le proteja. Le-au condus afară, spre câteva camioane care îi aşteptau şi de abia atunci au început să înţeleagă fetele că bărbaţii nu erau, de fapt, soldaţi. Ei au început să tragă, strigând *Allahu Akbar** şi le-au împins pe fete în camioane, după care s-au îndreptat spre o tabără de-a lor din pădure. Armata nu a trimis întăriri şi părinţii, văzând că fetele lor au dispărut şi că şcoala a fost incendiată, au pornit spre pădure pe motociclete. Nu aveau altă şansă decât să încerce singuri să-şi găsească fetele.

* „Dumnezeu e mare!" (ar. în original), expresie islamică cunoscută sub numele de *takbir* (sau *tekbir*, ar.), folosită în diverse contexte: drept chemare la rugăciune de către muezini, în timpul rugăciunilor, dar şi în viaţa obişnuită, ca mod de a exprima resemnarea, uluirea sau chiar sfidarea. Expresia este folosită de luptătorii islamişti ca strigăt de bătălie.

Capitolul I

„Atunci ar trebui să aştepţi sfârşitul"

Geoffrey Njoku auzise un zgomot produs ca de ciocnirea a două obiecte metalice, fără îndoială, un accident produs undeva, în depărtare. Era o dimineaţă de vineri şi bărbatul de 53 de ani era într-o sucursală a băncii Standard Chartered aflată la parterul sediului Organizaţiei Naţiunilor Unite din capitala Nigeriei, Abuja. Mersese la bancă pentru a rezolva o problemă legată pe propriile finanţe, înainte de a se întoarce la munca sa din birourile UNICEF de la etajul a treilea. În afară de angajaţii băncii, înăuntru nu mai erau decât doi clienţi, Njoku şi o altă persoană, însă alte zone din clădirea masivă de patru etaje a ONU, întinsă pe trei aripi în formă de Y, aflată în cartierul diplomatic, erau pline de oameni care îşi începuseră activitatea. Când s-a auzit izbitura, în jurul orei 10.20 dimineaţa, Njoku a spus cu voce tare: „Ce-a fost zgomotul ăsta?"

Deasupra, la primul etaj al clădirii, se desfăşurau cel puţin două întâlniri. Soji Adeniyi, un specialist UNICEF în managementul situaţiilor de urgenţă, care mergea cu ajutorul unor cârje pentru că avea, pe atunci, un picior fracturat, conducea una din şedinţe la care participau aproximativ zece colegi de-ai săi din diferite departamente ale ONU. Întâlnirea începuse la ora 9 şi ar fi trebuit să se încheie înainte de ora 10, însă se prelungise,

aşa că erau cu toţii într-o zonă de lucru deschisă, separată de pereţi despărţitori, cu o masă în mijloc. Adeniyi auzise şi el un zgomot „ca şi cum s-ar fi izbit ceva de o uşă sau cam aşa ceva", şi nici el nu avusese habar ce anume se întâmplase.

În schimb, Vinod Alkari, un expert UNICEF din India, care lucrase în Irak în perioada de după invazie, nu auzise absolut nimic. Era la etajul al treilea şi stătea de vorbă cu colega sa, Shalini Bahuguna, pe care tocmai o întreba dacă aceasta citise e-mailul pe care i-l trimisese, despre un program de igienizare, salubrizare şi asigurare a accesului la apă. Femeia nu părea să fie atentă şi nu i-a răspuns, ceea ce l-a uimit pe Alkari. În schimb, l-a întrebat dacă „auzise căzătura".

Se presupune că înainte de acest moment, probabil cu câteva zile sau chiar săptămâni, un bărbat de 27 de ani, cu glas domol, îmbrăcat cu un tricou polo şi cu turban pe cap privise fix spre o cameră de filmat. Avea în mână un kalaşnikov, iar alte două erau sprijinite de o parte şi de alta a sa, de câte un perete. În faţa lui se aflau doi cilindri cu gaz, de genul acelora folosiţi pentru confecţionarea bombelor. Era slab, iar felul în care zâmbea din când în când îi dădea un aspect blajin. Vorbea în hausa, limba cea mai folosită în nordul Nigeriei şi, în timpul discursului său, a părut uneori că îşi găsea scuze. Purta o haină care părea a fi o vestă explozivă.[1]

Pe măsură ce explica amănunţit ce avea de gând să facă, a declarat că nu avea de ales, că trebuia să ducă la bun sfârşit planul lui Allah şi le cerea tatălui, mamei şi soţiei sale să înţeleagă, exprimându-şi, în acelaşi timp, speranţa că fiul său avea să îi urmeze exemplul. Din când în când, din fundal se auzeau fie zgomotele făcute de un copil, fie ale cuiva care făcea curat sau aranja nişte farfurii. Tânărul, care a fost identificat mai târziu

ca fiind un mecanic auto pe care îl chema Muhammad Abdul Barra, a declarat:

> Îmi voi da viața și mă rog ca Allah să mă întărească. Allah să mă ia la el cu bine. [...] Mamă, tată, soția mea, vă îndemn pe toți trei să aveți răbdare! Știu că veți suferi mult după ce mă veți pierde, mai ales tu, mamă. [...] Dragostea pentru Dumnezeu m-a făcut să te ascult și acum același Allah mi-a ordonat să duc la bun sfârșit această misiune. El se întreabă dacă noi ne iubim mai mult părinții, copiii, rudele, averea pe care o strângem sau casa pe care o construim. Dacă le iubești pe toate acestea mai mult decât pe Allah, pe profet și jihadul, atunci ar trebui să știi că vei avea de plătit.

El și-a dezvăluit credința fermă că un atac sinucigaș îl va duce direct în rai și și-a exprimat dorința ca și fiul său să facă la fel:

> Fiul meu, dragul mei Barra, fiul lui Allah, îți urez să rămâi în grija lui Allah și acesta să te conducă pe calea profetului pentru a deveni folositor islamului și să te facă să îmi calci pe urme și să îndeplinești și tu ceea ce am eu de gând să fac acum, adică să organizezi un atac sinucigaș.

Spre sfârșitul înregistrării, un grup de bărbați neidentificați îl îmbrățișează pe rând, luându-și, probabil, rămas-bun. El este apoi înfățișat stând la volanul unei mașini gri. Vorbește din nou, de data aceasta transmițând un mesaj oarecum incoerent președintelui Statelor Unite. După încheierea acestui discurs urmează o secvență neclară care arată o mașină care se îndepărtează, pe drum. Din scaunul șoferului, tânărul spune:

> Îi transmit lui Obama și altor lideri mondiali că și ei au fost creați de Allah în același fel în care am fost și noi creați. Așa că oricine se revoltă împotriva lui Allah și se împotrivește poruncilor Lui, oricine ar fi el, cu atât mai mult Obama, care

este liderul lor, dacă nu se pocăieşte şi nu se converteşte la islam, atunci, când va muri, se va duce în iad şi va rămâne acolo pe veci. Obama şi alţi necredincioşi ar trebui să afle că Dumnezeu ştie cine sunt ei şi că le oferă, totuşi, un răgaz. Dacă îi ia la El, nu mai au nicio scuză.

În dimineaţa zilei de 26 august 2011, în timp ce Njoku era la bancă, Adeniyi conducea şedinţa, Alkari lucra la proiectul legat de salubrizare şi mulţi alţi angajaţi ai ONU îşi vedeau fiecare de treburile lor, şoferul unei Honda Accord a intrat în cartierul diplomatic din capitala Nigeriei, un adevărat oraş nou, construit cu petrodolari, cu bulevarde largi şi clădiri uriaşe de birouri din beton care îi conferă un aspect artificial în comparaţie cu restul ţării. Şoferul a luat-o pe strada care ducea spre sediul ONU, în care lucrau 400 de angajaţi, pentru ca apoi să-şi îndrepte maşina spre poarta de ieşire din acel complex şi să treacă prin ea în viteză.

În clădire, holul şi recepţia se găseau în zona în care cele trei aripi convergeau pentru a forma Y-ul, în direcţia braţelor aflate în unghi, la aproximativ 100 de metri de poartă. Şoferul a înaintat spre această zonă, distrugând pereţii de sticlă şi pătrunzând în clădire. Acest moment, când maşina a ajuns în zona recepţiei, spărgând geamurile şi izbindu-se de un perete din interior a fost plin de o incertitudine bizară. Cei din clădire nu ştiau cum să reacţioneze şi o femeie s-a apropiat de maşină. După câteva clipe, unii au început să fugă, înţelegând, se pare, că acela nu avea cum să fie un accident. Au trecut mai bine de zece secunde până ce bomba a explodat, pulverizând totul în jurul său.[2] Forţa exploziei a distrus pereţii şi a spart toate geamurile, provocând o adevărată ploaie de cioburi care a căzut precum grindina în anumite zone ale clădirii.

Njoku şi alţi oameni care se aflau în bancă la acelaşi etaj au fost trântiţi la pământ de forţa impactului. Un obiect greu i-a căzut acestuia pe picior, însă nu a simţit nicio durere din cauza panicii care îl cuprinsese în timp ce el şi ceilalţi începuseră să se gândească la ce era de făcut. De unde se aflau, nu puteau vedea zona în care avusese loc impactul, însă era limpede: ceva groaznic se întâmplase şi trebuiau să scape de acolo. Intrarea în bancă se prăbuşise şi era blocată, aşa că au fost nevoiţi să caute o altă cale de ieşire. S-au îndreptat spre uşa din spate, Njoku reuşind, cumva, să meargă fără ajutor, deşi era rănit. Când el şi ceilalţi au ajuns în spatele clădirii, unde se adunase toată lumea, a căzut pe iarbă şi nu s-a mai putut ridica din cauza piciorului care începuse să i se umfle. În timp ce aştepta să fie luat de ambulanţă, i-a trimis un mesaj soţiei sale, spunându-i: „Am fost atacaţi şi sunt rănit, însă nu e nimic grav". Nu a putut să sune, probabil din cauza faptului că reţeaua era aglomerată, toţi oamenii încercând să folosească telefonul în acelaşi timp, însă mesajul a ajuns la soţia lui, care l-a găsit ulterior într-un spital din zonă.

La primul etaj, unde Adeniyi ţinea şedinţa, o parte din tavan s-a prăbuşit, ferestrele s-au spart şi alarma de incendiu a pornit. Adeniyi, care pe atunci avea 44 de ani, a simţit că e vorba de o bombă şi le-a spus colegilor să se adăpostească sub masă, îngrijorat că ar putea urma o a doua explozie. A reuşit şi el să-şi caute un refugiu împreună cu ceilalţi în ciuda faptului că avea piciorul fracturat. În timp ce se ascundeau, au auzit oameni care se văitau şi strigau după ajutor din încăperea învecinată, sala de conferinţe principală, care se afla chiar deasupra locului în care explodase bomba şi în care aceasta produsese cele mai mari pagube. Au aşteptat puţin sub masă (Adeniyi crede că între trei şi cinci minute), apoi au auzit

vocile ofițerilor de securitate ONU care strigau de jos ca toată lumea să evacueze clădirea prin spate. Adeniyi a reușit să găsească un loc unde avea semnal la telefonul mobil așa că, înainte de a ieși, l-a sunat pe directorul pentru căutare și salvare al Agenției Naționale Nigeriene de Management al Situațiilor de Urgență (National Emergency Management Agency, NEMA), o persoană pe care o cunoștea, datorită serviciului său, și i-a prezentat pe scurt situația. A fost asigurat să pompierii erau deja pe drum. El și ceilalți au început să caute soluții pentru a ieși din clădire. Pereții despărțitori se prăbușiseră de jur-împrejur și trebuiau să-și facă drum printre resturi. O ușă de sticlă se blocase, așa că Adeniyi și-a folosit cârjele pentru a o sparge și astfel au reușit să coboare pe scări, printre mormanele de dărâmături. Au ajuns la punctul de evacuare din spatele clădirii după 10–15 minute de la explozie, iar toți aceia care participaseră la ședință împreună cu Adeniyi au reușit să scape cu viață. Adeniyi însuși a trimis nenumărate mesaje către toți oamenii ale căror numere de telefon le avea în agenda sa, anunțându-i că era bine și a primit telefoane vreme de o oră de la cei care voiau să se convingă că într-adevăr era teafăr, inclusiv de la soția lui, înainte să i se descarce bateria mobilului. Apoi a intrat din nou în clădire, încercând să dea o mână de ajutor și să evalueze pagubele. Mi-a mărturisit că încă își amintește țipetele oamenilor. A făcut fotografii, a filmat și i-a îndrumat pe salvatori către locurile unde erau imobilizate victime. Mai târziu, a aflat că doi dintre colegii săi apropiați erau printre persoanele decedate de la parter și s-a întrebat ce s-ar fi putut întâmpla dacă ședința s-ar fi terminat mai devreme: „Ar fi fost și mai rău pentru noi pentru că, probabil, unii ar fi coborât în holul de la parter sau ar fi fost în lift", a spus el.

Alkari, care se aflase mult mai departe de explozie, la etajul al treilea, a descris o serie suprarealistă de evenimente, urmate de momente de maximă tensiune în care părea că, dacă ajutoarele nu ar fi venit repede, aveau să existe încă şi mai multe victime. Ferestrele, cu tot cu cercevelele lor au căzut în interiorul încăperilor, aruncând cioburi pretutindeni, iar tavanul s-a prăbuşit. Una din cercevele a căzut pe o masă, între el şi un coleg, atingându-l un pic pe Alkari în zona capului şi făcându-l să sângereze uşor. Luminile s-au stins şi s-a instalat „o tăcere bruscă, de genul celor pe care nu le întâlneşti prea des în viaţă. Am spus amândoi: «E o bombă»", a scris Alkari într-o mărturie despre ce s-a întâmplat în acea zi. „Ameninţările au fost reale", avea să spună el ulterior.[3]

Bazându-se pe experienţa dobândită de el în Irak, Vinod Alkari, la fel ca Shalini Bahuguna, care învăţase acest lucru în Afganistan, a hotărât să se adăpostească pentru moment sub masă, aşa cum făcuse şi Soji Adeniyi, pentru a evita să fie prins sub dărâmături, lucru pe care cu toţii îl învăţaseră în timpul exerciţiilor de pregătire în caz de explozie. Cei doi colegi, Alkari şi Shalini, au auzit cum alţi oameni încercau să iasă din clădire, însă au decis să rămână pe loc câteva minute, ca măsură de siguranţă. În timp ce se ascundea, Alkari s-a gândit să-şi ia laptopul şi geanta, apoi a hotărât să iasă, după ce a mutat din drum tocul unei ferestre. Ceilalţi colegi din departamentul lor plecaseră deja. Când au ajuns în holul central de la acelaşi etaj, Alkari povesteşte că:

> Tot ce era odată pe tavan era acum pe podea, ca şi cum întreaga clădire se întorsese cu susul în jos. [...] Uşile lifturilor fuseseră distruse şi nu se mai vedea nicio parte din ele. Acolo unde fuseseră se căscau acum două găuri enorme. Cadrul liftului era contorsionat, ca şi cum ar fi fost făcut din carton.

La nivelul holului central, în zona liftului, toate geamurile erau distruse. Se prăbușise și unul dintre pereți.

Atunci au auzit strigăte de ajutor. Peretele distrus se prăbușise într-o zonă în care se afla Biroul Națiunilor Unite împotriva Drogurilor și Criminalității*, prinzându-i în capcană pe doi angajați care se ascunseseră sub mese. Doi dintre colegii lor, care nu erau prinși sub dărâmături, se chinuiau să mute părți din peretele prăbușit, pentru a-i salva, însă acestea erau prea grele. Vinod Alkari nu putea fi nici el de mare ajutor, căci suferea de hernie de disc, așa că au hotărât că soluția cea mai bună era să caute ajutor în altă parte. Nu avea să fie ușor. Alkari s-a apropiat de o fereastră a cărei cercevea era distrusă, a strigat și a făcut semne repetate către cei de jos. Aceștia l-au văzut, însă, în mijlocul haosului, nu păreau să înțeleagă ce anume voia. Unii i-au făcut cu mâna înapoi, îndemnându-l să coboare. Din moment ce mesajul lui urgent nu era înțeles, Vinod Alkari a rugat-o pe colega sa, Shalini Bahuguna, să coboare și să caute ajutor. Între timp, el a continuat să strige de la fereastră și să îi sune pe unii dintre colegii săi. Cei mai mulți dintre aceștia nu au răspuns la telefon, însă a putut da de unul dintre ei, care i-a spus că era în drum spre spital. Până în acel moment, din locul în care era, lângă fereastră, el putea să vadă cum Shalini îi ruga pe oamenii de afară să vină să îi ajute:

Erau atât de amețiți și de tulburați, încât nu păreau că înțeleg mai nimic, a scris mai târziu Vinod Alkari. Într-un final, am văzut-o pe Shalini făcându-mi semne din mână cum că nimeni nu avea să ne ajute. Încerca să-mi spună că era un

* United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC, engl.). Autorul va folosi în continuare abrevierea UNODC pentru a desemna această agenție a ONU.

incendiu la parter. Eu nu înțelegeam mesajul. Mi-a trimis un SMS, însă mintea mea era ocupată să găsească o soluție, așa că nu m-am uitat la telefon.

A văzut apoi un bărbat în capătul celălalt al coridorului, la același etaj, însă coșmarul avea să continue. Alkari a strigat și, când omul a întors capul, el a încercat să-i facă semn acestuia cum că erau oameni blocați care aveau nevoie de ajutor. Bărbatul l-a privit o clipă de la o depărtare de 20 de metri, iar Alkari avea să se întrebe, mai târziu, dacă nu cumva și omul acela încerca să se hotărască dacă să riște să se pună într-o situație periculoasă sau să iasă, pur și simplu, afară cât mai putea. După cum avea să își amintească mai târziu Alkari: „L-am privit cum s-a întors și a plecat. Nu l-am învinuit, însă m-am simțit abandonat."

Shalini Bahuguna s-a întors cu o veste proastă: nimeni nu avea să vină să îi ajute. În acest timp, angajatul UNODC care se chinuia să mute peretele prăbușit era cuprins de furie și frustrare. Vinod Alkari s-a hotărât să se ducă el însuși la parter pentru a găsi ajutor și, în timp ce cobora scările, a început să înțeleagă mai bine amploarea dezastrului:

> Scările erau acoperite cu cioburi de sticlă, bucăți de lambriuri distruse, corpuri de iluminat și cabluri electrice. De la etajul al doilea în jos, pe scări, erau pete de sânge. La parter era dezastru. Când am pășit pentru prima dată pe podeaua de acolo, mi-am dat seama că picioarele îmi erau acoperite de vreo cinci centimetri de apă. Sistemul de stingere a incendiilor pornise și probabil că se spărsese și conducta de apă. Era un fum înecăcios.

Un bancomat fusese aruncat spre ușă de forța exploziei și acum îi bloca, parțial, drumul lui Alkari, însă acesta a reușit

să se strecoare pe lângă el și a ajuns afară, unde a văzut, după propriile cuvinte:

> Mai mulți oameni în stare gravă, zăcând pe jos și strigând după ajutor. O ambulanță tocmai lua un rănit și o alta abia ajunsese pentru a-i lua și pe ceilalți. Pe jos erau oameni care nu mișcau, zăcând în bălți de sânge, și care erau fie morți, fie în stare de șoc. Sirenele sunau, sporind senzația de confuzie. [...] M-am apropiat de primul om pe care l-am văzut și i-am cerut să vină cu mine la etajul al treilea. Dar parcă era pe altă lume. Vorbele mele nu avea niciun sens pentru el.

În cele din urmă, a întâlnit doi oameni care îl cunoșteau și care au fost de acord să îl urmeze, împreună cu un „bun samaritean" pe care nu îl știa. S-au întors toți patru în clădire, strecurându-se pe lângă bancomat, însă au văzut că la parter era un incendiu, iar flăcările se înălțau la peste un metru și jumătate, după amintirile lui Alkari. S-au hotărât să-și facă loc până la etajul al treilea cu orice risc, Alkari gândindu-se că focul nu avea cum să se extindă prea repede din cauza instalației de protecție împotriva incendiilor, care intrase deja în funcțiune. În plus, în clădire se oprise curentul și etajul unu era destul de înalt. Când au ajuns la cel de-al treilea etaj, l-au ajutat pe unul dintre angajații UNODC să ridice, în sfârșit, bucățile de perete care barau drumul. Una din cele două femei blocate nu era rănită, însă părea a fi în stare de șoc, căci tremura și plângea fără să se poată controla. Au curățat dărâmăturile de pe o canapea, ca să o poată așeza acolo și Alkari a fugit în biroul său pentru a aduce șervețele și apă. Femeia a băut apa și a început să se liniștească, însă și-au dat seamă că își pierduse, cumva, pantofii, ceea ce era o problemă, deoarece pe scări erau numai cioburi de sticlă. „I-am sugerat lui Shalini să curețe treptele înaintea noastră, pentru ca femeia salvată să poată păși pe

fiecare dintre ele. O sarcină laborioasă, pe care Shalini a îndeplinit-o cu brio", avea să își amintească Alkari.

Starea în care se găsea cea de-a doua femeie era total opusă: era calmă, atât de calmă, încât a fost în stare să-i avertizeze pe salvatori să nu îi mişte piciorul pentru că era fracturat. Şi mai era o problemă: o altă bucată din perete rămăsese în drum şi trebuia mutată pentru a putea ajunge la cea de-a doua rănită, însă bucata era mult prea grea, chiar şi pentru cei cinci bărbaţi. De data aceasta nu a mai fost tot la fel de greu să găsească ajutor. Alkari s-a uitat în jur şi a zărit doi angajaţi ai Programului Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare* care urcaseră de la cel de-al doilea etaj. Au fost imediat de acord să ajute, însă, chiar şi pentru şapte oameni, mutarea peretelui s-a dovedit o adevărată încercare. Au lucrat împreună, coordonându-se cu „un, doi, trei, ridică!" şi, într-un final, au reuşit. Au ridicat-o pe femeie cu grijă, fiind atenţi la piciorul său rupt şi au dus-o pe canapea, pentru a permite echipei să-şi tragă sufletul înainte de a o transporta la parter. Alkari şi unul dintre angajaţii UNDP s-au hotărât să urce şi la cel de-al patrulea etajul pentru a verifica dacă nu cumva acolo mai erau şi alte peroane prinse sub dărâmături. Au strigat din răsputeri, însă nu au auzit niciun răspuns, aşa că s-au întors să inspecteze celelalte zone de la etajul trei. Acolo au văzut-o pe Ingrid Midtgaard, o avocată de 30 de ani din Norvegia, care lucra pentru UNODC. Alkari a descris o scenă sfâşietoare, căci femeia zăcea nemişcată pe un scaun:

> Chipul îi era calm, a notat Alkari. „Bunul Samaritean" s-a apropiat de ea şi i-a luat pulsul. [...] Murise. Nu ştiam dacă trebuia să o ducem la parter sau nu. Am hotărât să nu

* United Nations Development Programme (UNDP, engl.). Şi în acest caz autorul va folosi în continuare abrevierea în limba engleză, adoptată şi de traducător.

o mutăm pentru că văzusem că ajunseseră câteva ambulanţe care îi duceau pe oameni la spital. Au sosit şi paramedicii. Cu inima grea, am lăsat-o în urmă. Dacă eşti credincios, ştii că Dumnezeu a luat-o la El.

Întorcându-se la femeia cu piciorul fracturat, care trebuia evacuată, au început să o care pe scări. Ajungând la parter, au văzut că balta de pe podea era tot de vreo cinci centimetri, căci sistemul de stingere a incendiilor era, în continuare, pornit, însă incendiul fusese deja stins. Nu au reuşit nicicum să se strecoare pe lângă bancomat cu femeia în braţe, aşa că au hotărât să o evacueze printr-o fereastră spartă, în timp ce echipele de salvare aflate de cealaltă parte a geamului se asigurau că nu avea să se taie în cioburile care mai rămăseseră prinse în cerceveaua sfărâmată. Apoi ea a fost luată de o ambulanţă şi dusă la un spital, iar Alkari i-a povestit unui doctor scena cu avocata Midtgaard, de la etajul trei.

Pe parcursul zilei, echipele de salvare au tot scos pe târgi răniţi din partea distrusă a clădirii. Poarta din faţă, prin care trecuse atentatorul, era culcată la pământ. Au murit în acel atentat cel puţin 23 de oameni, inclusiv 13 angajaţi ai ONU. Imediat, suspiciunea a căzut pe grupul extremist islamist care devenise deja cunoscut sub denumirea de Boko Haram, care avea să şi revendice, de altfel, atacul, atât în înregistrarea video cu atacatorul sinucigaş, cât şi printr-un purtător de cuvânt. A fost prima dată când grupul a atacat o ţintă internaţională, provocând o întreagă agitaţie generală legată de următoarele posibile ţinte. Totuşi, rămânea o problemă: în afară de figura încordată a lui Abubakar Shekau, bărbatul cu barbă care era noul lider al grupări şi care apăruse în filme înarmat cu un kalaşnikov, puţini ştiau ce era Boko Haram.

* * *

Unul dintre jihadurile armate* încununate de cel mai mare succes din istorie s-a desfăşurat chiar în zona de nord a Nigeriei de azi. El a fost purtat cu mai bine de două secole în urmă, atunci când un cleric islamic respectat, fiul unui predicator învăţat care reuşise să îşi câştige un număr din ce în ce mai mare de adepţi, a ajuns să se ciocnească de interesele regilor care se aflau la conducere pe atunci. Una dintre numeroasele poveşti şi legende despre viaţa sa descrie o întâlnire care a avut loc la palatul sultanului din Gobir, un fost elev de-al clericului, care se temea acum că autoritatea îi era ameninţată de influenţa crescândă a fostului său profesor. Clericul, un etnic peul, pe numele său Usman dan Fodio, însoţit de mai mulţi conducători musulmani, a venit la palat după ce fusese chemat de sultanul Yunfa**, care dăduse semne că ar fi fost interesat să facă pace. Între timp se pare însă că se răzgândise. Odată ajuns acolo, Shehu (sau Sheikh, „Şeicul") cum avea să fie numit propovăduitorul, s-a văzut ameninţat cu o muschetă pe care o ţinea sultanul însuşi, care era gata să îl omoare pe omul care provocase

* *Armed jihad* (engl.), termen folosit de autor pe tot parcursul cărţii pentru a descrie aşa-zisul război sfânt violent purtat de diverşi islamişti, probabil într-o încercare de a deosebi luptele sângeroase ale extremiştilor de adevăratul jihad, care, în interpretarea pe care teologii musulmani i-o dau, are două forme: marele jihad, lupta drept-credinciosului de a rămâne pe drumul cel drept al virtuţii, şi micul jihad, lupta interioară cu păcatele (în conformitate cu spusele profetului Mahomed: „Cel mai bun jihad pentru cineva este să lupte împotriva lui însuşi pentru Allah, Cel Puternic şi Măreţ").

** Yunfa, conducător musulman de etnie hausa, sultan al oraşului-stat Gobir între 1801 şi 1808 care s-a opus reformelor religioase pe care încerca să le impună Usman dan Fodio, deşi acesta îl ajutase să devină sultan.

atâtea necazuri pentru sine și pentru curtea sa. Totuși, după ce Yunfa a apăsat pe trăgaci, muscheta a refuzat să funcționeze, provocându-i arsuri destul de grave sultanului.[4] Acesta a mai trăit încă mult timp, suficient cât să vadă cum se întoarce roata și cum armata lui Shehu, după ce i-a înfrânt pe dușmanii săi hausa în câteva bătălii importante, luându-le caii și armele, a înaintat spre Alkalawa, capitala Gobirului. Acolo Yunfa și oamenii săi au purtat o luptă decisivă, deși mai existau puține speranțe pentru sultan și pentru curtea sa. Soldații musulmani l-au ucis pe Yunfa, iar Shehu și aliații săi au străbătut întinderile care făcuseră parte din Hausaland*, unde aveau să întemeieze un imperiu islamic cunoscut drept Califatul Sokoto.

Shehu avea să devină unul dintre cei mai mari mesageri ai islamului din ținuturile care alcătuiesc Nigeria de astăzi, lăsând o moștenire importantă legată de gândirea, legile și cultul musulman, moștenire care este încă vie și în zilele noastre, însă el nu a fost, nici pe departe, primul care a făcut toate acestea. Cu mult timp înainte, în secolele care au urmat momentului când arhanghelul Gabriel a apărut în fața profetului Mahomed într-o peșteră de lângă Mecca, dezvăluindu-i acestuia învățăturile Coranului, credința islamică începuse să își facă, ușor, ușor, simțită prezența în Africa sub-sahariană. Înaintarea sa a fost un proces treptat, care a presupus uneori și cuceriri armate, deși, în principal, s-a bazat pe negoț și pe nenumăratele aspecte

* Denumire care desemnează în limba engleză statele locuite de populația hausa (nordul Nigeriei și sud-estul Nigerului). În decursul istoriei, această zonă (denumită *Kasar Hausa* în limba hausa) a fost formată din șase state autonome (fiecare dominat de un oraș important): Kano, Katsina, Daura, Gobir, Zamfara și Zazzau. Am optat pentru folosirea denumirii engleze a acestui teritoriu, denumire pe care cititorul o va descoperi în diverse lucrări de specialitate (n. trad.)

ale vieții cotidiene a societății care depind sau sunt influențate de islam. Pe măsură ce cămilele au început să înlocuiască măgarii în Sahara, în jurul secolului al II-lea d.H., a fost facilitată traversarea deșertului, iar drumurile grele prin acesta au început să fie străbătute de nenumărate caravane care făceau negoț cu aur și sare, printre altele și, bineînțeles, cu sclavi. O lume nouă își croia drum prin deșert și civilizațiile care au intrat în contact cu ea aveau să fie schimbate pentru totdeauna.[5] Multe dintre aceste societăți erau pregătite să profite de pe urma oportunităților oferite de căile comerciale transsahariene care deveneau din ce în ce mai aglomerate. Pe teritoriul Nigeriei de astăzi, acestea includeau, în principal, două regiuni diferite: una era imperiul Kanem-Borbu, cealaltă, un grup de state conduse de regii din Pricipatele Hausa (Hausaland).

Bornu era localizat în jurul zonei de nord-est a Nigeriei de azi, lângă lacul Ciad. A fost fondat de abia în secolul al XIV-lea, însă rădăcinile sale erau în Kanem, în nord-estul lacului Ciad. Dinastia Sefawa a ajuns, probabil, la putere în secolul al IX-lea sau ceva mai târziu, spre sfârșitul secolului al XI-lea, trecând prin războaie, tulburări sociale și schimbări ale religiei dominante. Puterea și influența s-au întins la un anumit moment „de la Niger la Nil", așa cum a scris un istoric.[6] Dinastia avea să dăinuie până în secolul al XIX-lea.

E greu de precizat când anume a ajuns pentru prima dată islamul în Kanem, deși unii dintre primii mesageri ai acestei religii par să fi fost negustătorii de aur ibadiți*.[7] Savanții musulmani

* Ibadiții sunt credincioși musulmani adepți ai ibadismului, a treia ramură a islamului, alături de sunnism și șiism, fondată în secolul al VIII-lea, și care este în prezent dominantă doar în Omar. Ibadismul încurajează toleranța interconfesională, respingând exagerările fundamentaliste în interpretarea Coranului.

care căutau poziții la curțile regale ale epocii au jucat și ei un rol important în Africa sub-sahariană, cunoștințele lor avansate și învățăturile lor fiind văzute drept calități impresionante. Regii din vestul Africii, inclusiv cei din Kanem, au găsit, se pare, multe beneficii în cultivarea legăturilor atât cu oaspeții lor musulmani, cât și cu țările din care aceștia proveneau. Schimburile cu lumea arabă și nordul Africii au adus bogății considerabile în regiune, dar și cunoștințe științifice, ca să nu mai vorbim de aliați utili.[8] Prin intermediul acestor contacte inițiale a început lunga și lenta călătorie a regiunii către islam.

Influența islamului a devenit oficială în Imperiul Kanem la sfârșitul secolului al XI-lea, probabil pe la 1085, sub un rege (*mai*) cunoscut sub numele de Hummay, care a fost în pelerinaj (*hajj*) la Mecca de cel puțin două ori.[9] În timp ce Imperiul Kanem era deja oficial musulman, o mare parte a populației sale rămăsese păgână sau animistă și avea puține cunoștințe despre islam. Noua religie a fost adoptată doar de elite, însă, chiar și printre aceia care se convertiseră, s-a dezvoltat o versiune hibridă a credinței religioase, o combinație de credințe musulmane și ancestrale, cum s-a întâmplat, de altfel, în întreaga Africă de Vest.[10] În secolul al XIII-lea Kanem avea să devină cel mai important stat din regiune, influența sa extinzându-se până în lumea arabă.

Războaiele civile aveau să macine treptat prosperitatea Kanemului și au forțat dinastia Sefawa să părăsească țara. Membrii săi s-au mutat în sud-vestul lacului Ciad și au întemeiat o nouă capitală la Ngazargamu, într-o zonă cunoscută sub numele de Bornu[11], unde Boko Haram avea să facă ravagii secole mai târziu. Populația kanuri a devenit dominantă, formând și astăzi cel mai mare grup etnic din zonă. Atât Muhammad Yusuf, primul lider al Boko Haram, cât și Abubakar Shekau,

succesorul său, sunt consideraţi a fi kanuri. Până în secolul al XVIII-lea, Bornu şi-a câştigat faima de centru important al învăţături islamice.[12] Peste aproximativ 300 de ani, Boko Haram avea să se nască printre rămăşiţele fostului imperiu, acum parte din Nigeria.

* * *

Povestea* începe cu fiul regelui din Bagdad – cel puţin aşa susţine una dintre numeroasele versiuni ale legendei – care s-ar fi luptat cu tatăl său şi ar fi fugit în Bornu, înainte de a ajunge în zona oraşului Daura, localizată în regiunea central-nordică a Nigeriei de azi. Când un localnic i-a spus că nu putea scoate apă dintr-o fântână decât vinerea, pentru că aceasta era păzită de un şarpe, prinţul rătăcitor, pe numele său Bayajida, a refuzat să îl asculte. S-a dus la fântână şi, când a apărut şarpele, i-a tăiat capul cu sabia, eliberându-i pe oameni de tirania lui. Regina Daura – regiunea era pe atunci un matriarhat – a fost impresionată profund de priceperea şi curajul acestui bărbat şi a decis să se căsătorească cu el. Regina şi Bayajida au avut un băiat, Bawo, ai cărui fii aveau să înfiinţeze cele şapte state ale Hausaland, care s-au conturat la vest de Bornu. Tot urmaşii lui Bayajida ar fi întemeiat încă alte şapte state numite *Banza Bakwai* sau „Ale Celor Şapte Bastarzi".[13]

Bineînţeles că această poveste e doar un mit cu un bogat simbolism, acela al eroului arab de viţă regală care eliberează Daura de tradiţiile ei vechi, depăşite. Unii cercetători au remarcat similitudinile dintre acest mit şi alte poveşti tradiţionale islamice şi au sugerat că acestea ar fi constituit o modalitate utilă de a descrie sosirea nou-veniţilor din nordul Africii, care

* Este vorba despre mitul fondator al populaţiei hausa din Nigeria cunoscut şi sub numele de *Legenda lui Bayajida*.

s-au amestecat cu localnicii şi au format ceea ce numim astăzi populaţia hausa.[14] Hausa nu desemna, pe atunci, un grup etnic distinct, ci un apelativ dat unei combinaţii de populaţii care vorbeau aceeaşi limbă şi care, treptat, au fuzionat.[15] Astăzi, hausa este *lingua franca* din nordul Nigeriei.

Se pare că islamul a început să-şi facă simţită prezenţa în Hausaland în perioada în care neguţătorii de aur wangara* şi misionarii musulmani din alte părţi ale Africii de Vest au apărut în regiune în secolul al XIV-lea. Primul stat cu un rege musulman a fost Kano, unde Yaji dan Tsamiya a domnit între 1349 şi 1385. Alte principate hausa aveau să adopte, la rândul lor, islamul, iar bogăţia şi puterea comercială a Hausalandului a sporit. Principatele se bucurau de resurse naturale importante, făcând negoţ cu nuci şi alte produse, dar şi cu fildeş şi aur. Totodată, ele practicau şi comerţul cu sclavi. Hausaland a devenit cunoscut pentru producţia de piele şi textile. O sursă istorică susţine că a fost considerat, o vreme, „atelierul de producţie" principal al Africii de Vest. Reputaţia meşteşugarilor hausa s-a răspândit atât de mult, încât până şi neguţători vorbitori de limba italiană au ajuns în Kano, probabil prin Tripoli, încă din secolul al XVI-lea. Învăţăturile islamice s-au înmulţit în rândul elitelor şi din ce în ce mai mulţi oameni au ajuns să aibă ştiinţă de carte. Kano şi Katsina s-au luptat o vreme pentru titlul de cel mai important centru comercial din regiune în secolul al XVIII-lea – uneori chiar la modul propriu, căci între cele două puteri s-au desfăşurat numeroase conflicte.[16] Astăzi, Kano rămâne cel

* Wangara era denumirea clanurilor (de etnie soninke) specializate în comerţul cu aur. Deoarece adoptaseră religia musulmană şi mulţi dintre intelectualii lor erau specializaţi în dreptul islamic (slujind drept avocaţi şi cadii), au avut un rol deosebit în răspândirea islamului în Africa de Vest.

mai mare oraş din nordul Nigeriei, un centru comercial agitat şi aglomerat. Totuşi, faima sa de „atelier de producţie al Africii de Vest" a dispărut, pe măsură ce atenţia întregii ţări s-a îndreptat spre petrolul descoperit în sud. Unele dintre cele mai vechi vopsitorii de textile mai sunt încă folosite şi astăzi, un memento al trecutului prosper.

În timp ce etnicii hausa au ajuns să conducă principatele din regiune, ei nu erau nici pe departe singura populaţie care locuia în zonă. La marginea principalelor oraşe din Hausaland locuiau peulii, divizaţi între două lumi, căci, deşi vieţuiau în interiorul regatului, îşi aveau propriile obiceiuri, propriul stil de viaţă şi propriile tradiţii care datau de secole. În timp ce unele clanuri peule erau formate din nomazi sau crescători de vite, altele erau alcătuite din peuli mai puţin mobili, care rămâneau în aceeaşi zonă pentru perioade mai mari de timp, formându-şi propriile comunităţi care se bazau pe agricultura de subzistenţă. Unele clanuri, inclusiv acela denumit Toronkawa, gravitau spre învăţătura islamică, membrii lor călătorind mult ca învăţaţi itineranţi. Ei ţineau cuvântări în public, vorbeau araba clasică şi citeau lucrări scrise în această limbă, fiind respectaţi pentru cunoştinţele lor. Una dintre familiile din acest clan care s-a stabilit, în cele din urmă, în principatul hausa din Gobir a fost aceea a lui Usman dan Fodio.[17]

Tânărul Dan Fodio a dovedit calităţi reale de cărturar şi propovăduitor. Tatăl său l-a învăţat să citească şi să scrie, dar l-a ajutat şi să studieze Coranul, aşa că întreaga comunitate din Degel, locul unde se stabilise familia sa, credea că are anumite puteri care îi permiteau să controleze fiinţele supranaturale, sau duhurile, încă de când era copil. După tatăl său, a studiat cu un învăţător tuareg, Sheikh Jibril Umar, o figură controversată în epocă din cauza credinţei sale stricte. Umar fusese influenţat

de şcoala wahhabistă* a islamului, care debutase parţial ca o mişcare de reformă care susţinea o întoarcere la o versiune mai pură a credinţei. În ciuda unor neînţelegeri iniţiale între Umar şi Dan Fodio, care fusese educat în tradiţia sufită, marele învăţat a avut o influenţă majoră în viaţa lui Dan Fodio.[18]

Acesta a început să predice pe când avea 20 de ani, ca om evlavios care călătorea dintr-un loc într-altul, îndeletnicire obişnuită în acea epocă. După cum menţionează una dintre biografiile sale, alesese să ducă o viaţă austeră, având „o singură pereche de pantaloni, un turban şi o robă. Mânca frugal şi nu era interesat de bogăţii şi de lucruri materiale, despre care credea că îl corup pe individ. Se spune că îşi câştiga pâinea împletind funii, ocupaţie pe care o putea practica în timp ce citea sau învăţa." A scris cărţi şi poezii, atât în arabă, cât şi în fulfulde, limba peulilor. Totuşi, nu a reuşit să-şi ducă la bun sfârşit pelerinajul (*hajj*) la Mecca pe care îl începuse în tinereţe, căci tatăl său l-a întors din drum.[19]

Pe măsură ce numărul adepţilor săi a tot crescut şi un grup mare de reformişti musulmani i s-au alăturat, conducătorii Gobirului au început să îşi facă, din ce în ce mai mult, griji. Echilibrul, raportul exact dintre învăţăturile religioase pe care le propovăduia în mod oficial Shehu şi predicile sale în care critica injustiţiile zilei este dificil de evaluat, însă ambele făceau parte din mişcarea sa. El le-a permis reformiştilor să-şi câştige susţinători dintre cei care mai credeau încă în vechile religii, ajutând astfel la introducerea unor schimbări

* Wahhabismul este atât o doctrină, cât şi o mişcare ultra-conservatoare de intepretarea a Coranului, înfiinţată de Muhammad ibn Abd el-Wahhab (1703–1792). Wahhabismul a fost dintotdeauna sprijinită de familia regală saudită, iar, în prezent, majoritatea grupărilor islamiste teroriste îmbrăţişează această doctrină (sau salafismul).

profunde în cultura şi istoria ţinuturilor din nordul a ceea ce numim Nigeria în prezent. Dan Fodio a avut de câştigat şi de pe urma credinţelor „mahdiste" ale timpului său (adică a ideii, împărtăşite de unii musulmani, că la sfârşitul lumii va apărea un mesager, o personalitate mesianică denumită Mahdi, idee similară cu credinţele eshatologice creştine). Venirea anului 1200 conform calendarului musulman (1785 în calendarul gregorian), care marca sfârşitul secolului islamic, a dus la intensificarea acestor speculaţii, căci împlinirea profeţiilor mahdiste era adeseori asociată cu sfârşitul acelui secol.[20]

Conducătorii din Gobir au căutat să adopte o atitudine mai severă faţă de mişcarea de reformă, simţindu-se ameninţaţi de ea. În jurul anului 1788, sultanul de atunci, Bawa, a pus la cale un plan pentru a elimina ameninţarea odată pentru totdeauna. I-a invitat pe reformiştii musulmani în palatul lui, ca dovadă a bunelor sale intenţii, pentru a comemora sărbătoarea Eid al-Adha*, însă, de fapt, era hotărât să îi omoare imediat ce aceştia ar fi sosit. A chibzuit mai bine însă şi a abandonat ideea după ce a văzut numărul mare de reformişti care au răspuns invitaţiei. În plus, i-a oferit lui Shehu un dar. Shehu, neînduplecat, a refuzat cadoul şi s-a folosit de ocazie pentru a cere ca toţi adepţii săi să fie trataţi mai bine.[21] Bawa, recunoscând puterea din ce în ce mai mare a lui Shehu, a acceptat cinci concesii importante: lui Shehu i se permitea să convertească oameni; aceia care doreau să se convertească nu erau împiedicaţi să o facă; oamenii cu turban, adică musulmanii, nu aveau să mai fie persecutaţi; prizonierii aveau să fie eliberaţi; locuitorii din Gobir nu aveau să mai plătească biruri nedrepte.[22]

---

* „Sărbătoarea Sacrificiului" (ar. în original), una dintre cele mai importante sărbători religioase islamice.

Totuşi, acest moment nu a marcat sfârşitul luptelor. Sultanul Nafata a anulat drepturile acordate de Bawa, făcând o serie de proclamaţii menite să distrugă mişcarea de reformă. Printre altele, i-a scos în afara legii pe toţi predicatorii cu excepţia lui Shehu, a interzis purtarea turbanelor şi a voalurilor. Bărbaţii nu mai aveau voie să renunţe la credinţa taţilor lor, iar cei care se convertiseră erau obligaţi să revină la vechile lor credinţe. Asemenea restricţii generale nu aveau cum să fie puse în practică, aşa că legile respective au eşuat, ceea ce a dus la un răspuns şi mai dur din partea lui Nafata, care i-a închis ulterior pe unii dintre membrii familiei lui Shehu.[23]

Acesta a început să aibă ceea ce el a descris ca fiind viziuni mistice în 1789, pe când avea 36 de ani şi aceste experienţe au avut un efect major asupra lui şi asupra întregii sale mişcări. Aşa cum a scris el însuşi în *Wird*, sau litania sa, Shehu credea că profetul Mahomed i s-a arătat împreună cu Abd al-Qadir al-Jilani, fondatorul ordinului sufit de care aparţinea, Qadirriyi. În 1794 Shehu a avut o viziune extraordinar de importantă, când l-a văzut pe al-Jilani oferindu-i *saif al-haqq* –„sabia adevărului" sau „sabia lui Dumnezeu".[24]

Când un nou conducător, Yunfa, a ajuns pe tronul din Gobir, se părea că Shehu urma să aibă un aliat în noul stăpân. Unele surse indică faptul că acesta i-ar fi fost elev şi că Shehu şi-ar fi folosit influenţa pentru a-l ajuta să devină sultan. Totuşi, instabilitatea acelor timpuri i-a adus într-o situaţie conflictuală, în ciuda faptului că amândoi păreau, la început, să dorească evitarea războiului. Este posibil ca tentativa de asasinat de la palatul lui Yunfa, în timpul căreia muscheta s-a blocat, să fie, cel puţin parţial, o legendă – există cel puţin două versiuni ale poveştii, inclusiv una în care Shehu şi-a folosit puterile sale supranaturale pentru a scăpa de la moarte –, însă

luptele care aveau să înceapă arată că situația a escaladat până în punctul în care un compromis nu a mai fost posibil.[25]

O confruntare a reprezentat scânteia care a declanșat jihadul. Din nou, există mai multe variante diferite despre ce anume s-a întâmplat cu adevărat, însă se pare că incidentul a fost declanșat de un raid al forțelor din Gobir asupra unei comunități musulmane din Kebbi. Yunfa a luat atunci decizia drastică de a le porunci lui Shehu și familiei sale să părăsească orașul Degel, însă acesta nu s-a supus. În plus, Shehu a hotărât să venise vremea pentru *hijra* (hegira), o recreare a plecării profetului Mahomed și a adepților săi de la Mecca la Medina. Comunitatea și-a adunat provizii și a plecat spre Gudu în februarie 1804, cărțile aparținând marelui învățat fiind transportate de o cămilă.[26] Călătoria lor a marcat, pentru adepții lui Shehu, începutul unei rebeliuni, a unui jihad armat.

S-a ajuns la război și reformiștii musulmani și-au folosit credința lor religioasă, cunoștințele despre manevrele militare arabe clasice, trupele de arcași instruiți și o colecție unică de luptători de tot felul care li s-au alăturat pentru diferite motive – peuli, hausa și tuaregi – pentru a învinge armata din Gobir. Shehu, care avea 50 de ani când a început jihadul, a fost la conducere, însă nu a participat în mod direct la lupte. Fiul său, Muhammad Bello și fratele său, Abdullahi, au fost comandanții de pe câmpurile de bătălie. Au luptat și un număr mare de savanți musulmani, un indiciu al comunității idealiste născute de Shehu. Așa cum arată Murray Last în cartea sa „Califatul din Sokoto", dintre cei 2 000 de luptători musulmani uciși într-o bătălie, se spune că 200 știau Coranul pe de rost.[27] Cu toate acestea, nu toate bătăliile au fost purtate onorabil. La un moment dat, în toiul campaniei, fratele lui Shehu, Abdullahi, s-a declarat dezamăgit de faptul că mulți dintre luptătorii

săi abandonaseră idealurile mișcării și se dedaseră la jafuri. El ar fi încercat chiar să plece în pelerinaj (*hajj*) la Mecca, însă ar fi fost convins să rămână. În biografia lui Shehu scrisă de Mervyn Hiskett, acesta citează unul dintre poemele lui Abdullahi, în care se plânge de hoți și de lipsa lor de moralitate:

> Când mi-au murit camarazii și țelurile mi s-au zăticnit,
> Lăsat-am fost în urmă cu telpizii
> Care vorbesc, dar nu fac și se-ngrijesc avan numai de-ale
> lor jinduri.[28]

Până în octombrie 1808, musulmanii, deși erau prost echipați și nu aveau multe provizii, puseseră pe fugă armata din Gobir. La sfârșitul lunii a avut loc asaltul final, oamenii sultanului neputând să oprească cucerirea capitalei Alkalawa. Însuși Yunfa s-a numărat printre cei uciși.[29] Shehu i-a încurajat pe liderii musulmani din alte state hausa să se ridice și ei la luptă pentru cauză și mulți l-au urmat, extinzând jihadul dincolo de locurile pe care armata lui Dan Fodio ar fi putut să le cucerească de una singură. Ceea ce a rezultat în următorii ani avea să fie numit Califatul Sokoto care rezistat aproape un secol, incluzând, la un anumit moment, o mare parte din nordul Nigeriei de azi, dar și alte teritorii.[30] Ar fi însă o greșeală să considerăm califatul un stat-națiune omogen și unit. Era, de fapt, o uniune largă de „emirate" aliate, califul din Sokoto reprezentând puterea centrală.

Istoria Califatului Sokoto nu trebuie romanțată. Războiul care a precedat formarea sa a fost unul brutal, lăsând în urmă sate distruse și nenumărați morți. Există dovezi că în timpul califatului s-au practicat pedepse extreme, barbare, inclusiv tragerea în țeapă a prizonierilor sau îngroparea lor de vii. Nu este clar cât de obișnuite, cât de răspândite erau asemenea

pedepse. Sclavia și atacurile asupra altor popoare cu scopul de a le înrobi erau realități răspândite, parte integrantă a societății. Toate aceste practici trebuie luate în calcul atunci când evaluăm rolul califatului în istorie.

În același timp, nu trebuie ignorate nici aspectele sale pozitive, căci a format o societate relativ stabilă în decursul secolului existenței sale și ar putea fi considerat, dintr-un anumit punct de vedere, ca o consecință naturală a istoriei regiunii respective sau, cel puțin, drept un stat creat printr-un proces ceva mai natural decât cel care avea să urmeze. Accentul pus pe educație și alfabetizare e într-un contrast evident cu violența nihilistă a Boko Haram, care răpește fete și măcelărește băieți din căminele pentru elevi, ceea ce trădează o mișcare perversă și total diferită, o adevărată trădare a viziunii lui Shehu.

„Ca exemplu de formare a unui stat a fost cu adevărat remarcabil", a scris de curând Murray Last, autorul lucrării „Califatul Sokoto", atrăgând însă atenția asupra părții sale întunecate, care nu trebuie ignorată:

> Nu a suferit de pe urma rebeliunilor sau a schismelor, a foametei sau epidemiilor și a reprezentat un adevărat succes economic, comerțul și industria din regiune ajungând la o înflorire unică în istoria sa, iar negustorii săi călătorind până în țări îndepărtate. Liderii săi reformiști au scris mai bine de trei sute de cărți.[31]

Regretatul Mervyn Hiskett, care a scris mult despre ascensiunea islamului în Africa de Vest, mai ales în zona de nord a Nigeriei, a notat că jihadurile din regiune din secolul al XIX-lea au provocat un val de schimbări sociale: „Au fost nu doar victorii politice și militare ale celor cu știință de carte împotriva celor fără știință de carte, în linii mari, ci au și intensificat

educația în zone în care se stabilise deja islamul și l-au introdus acolo unde nu pătrunsese încă." Acest accent pus pe educație a inclus și educația femeilor.[32] Fiica lui Dan Fodio a devenit, la rândul ei, o poetă și o savantă renumită, urmându-și tatăl din punct de vedere al educației.

Și Hiskett continuă, amar:

> Nu putem decât să ghicim care ar fi fost rezultatul final al acestui proces de schimbare, dacă africanilor li s-ar fi permis să își decidă singuri soarta. Din păcate, nu au avut această șansă.[33]

* * *

Scrisoarea a reprezentat un set final de instrucțiuni și a presupus o misiune atât de îndrăzneață, încât, privind-o din perspectiva prezentului, putem spune că evocă atât un sentiment de respect față de cutezanța sa, cât și unul de dezgust pentru scopurile sale. Sir George Traubman Goldie*, un om conștiincios, însă retras, căruia îi plăcea să citească și se dedicase pe deplin extinderii Imperiului Britanic, era autorul scrisorii. Stilul său era direct și concis. El a trasat țelurile misiunii și a avertizat asupra unora dintre potențialele pericole ale acesteia. Destinatarul scrisorii era Frederick Lugard, pe atunci un

---

* Sir George Dashwood Taubman Goldie (1846–1925), om politic și explorator britanic care a reușit să unească regiunile care alcătuiesc în prezent Nigeria într-un singur stat-colonie britanic. Compania înființată de el, Compania Regală Niger (1879–1900), a permis Imperiului Britanic să obțină controlul asupra teritoriilor din zona de sud a râului Niger, alipite în Protectoratul Nigeriei de Sud (1900) care s-a unit în 1914 cu Protectoratul Nigeriei de Nord pentru a forma Colonia și Protectoratul Nigeria care și-a câștigat independența în 1960, când a fost înființată Republica Federală Nigeria. Lordul a slujit drept președinte al Royal Geographical Society (1905–1908) și a primit Medalia „Livingstone" pentru contribuția sa la dezvoltarea cunoașterii geografice a Africii.

bărbat de 36 de ani care avusese diferite funcții în Afganistan, India, Burma și Africa de Est. El fusese angajat de Goldie să conducă o expediție într-o regiune din Africa de Vest numită Borgu care se întindea în mai multe zone aflate în statele Benin și Nigeria de azi. Într-o secțiune a scrisorii, Goldie l-a descris în culori favorabile pe unul dintre oamenii care aveau să călătorească împreună cu Lugard, vorbind și despre problema alcoolismului din zonă:

> Veți descoperi că este docil și activ, în timp ce constituția sa este perfect aclimatizată, ceea ce constituie un imens avantaj în Africa de Vest. Cred că nu bea alcool, însă există puțini bărbați din vestul Africii în care aș avea încredere să le încredințez băuturi spirtoase; climatul deprimant îi predispune până și pe cei mai buni bărbați la consumul în exces al acestui stimulent.[34]

Misiunea trasată în scrisoarea scrisă la 24 iulie 1894 venea din partea Companiei Regale Niger*: Lugard trebuia să pornească spre Africa de Vest la bordul unui vapor cu aburi care pleca din Liverpool. Compania Regală Britanică Niger, care reprezenta oficial interesele Marii Britanii, avea ca misiune includerea Nigeriei de azi în rețeaua comercială din zonă. Francezii și germanii încercau același lucru, și intraseră până în adâncul teritoriilor africane spre a evita intermediarii din zona coastei și a ajunge să controleze, astfel, noi piețe. Goldie era

* Înființată după modelul celebrei Companii Britanice a Indiilor de Est, pe baza unei carte regale, această companie care, declarat, avea drept scop stabilirea relațiilor comerciale cu noi teritorii, a ajuns, de fapt, să le guverneze în timp (companiile de acest tip dețineau chiar armate private alcătuite din mercenari). Angajații companiei erau scutiți de orice răspundere penală pentru faptele lor pe întregul teritoriu britanic (deși puterile coloniale rivale puteau să îi aresteze și să îi judece).

îngrijorat mai ales de înaintarea francezilor care, după părerea sa, semnaseră tratate dubioase cu unii conducători locali care nu aveau autoritatea să negocieze astfel de înțelegeri. Pentru a contrabalansa aceste acțiuni, l-a chemat pe Lugard, fost ofițer și explorator plin de avânt care fusese apreciat pentru munca lui din Africa de Est. În scrisoare, Goldie îi spune lui Lugard că trebuie să ajungă în portul Akassa, din Delta Nigerului, apoi să călătorească 885 de kilometri spre Jebba, după care să se îndrepte spre vest, pe pământ, pentru a ajunge în Borgu. În locurile unde nu existau tratate între francezi și conducătorii locali, trebuia să depună toate eforturile pentru a obține o declarație în care mai-marii locali să certifice inexistența acestora și, totodată, să încerce să semneze propriile acorduri. Goldie l-a mai avertizat pe Lugard să-și aducă amine că „mai presus de orice, scopul expediției tale spre vest este diplomația, nu cucerirea". În continuare, a menționat că:

> În ultimii șase ani, presa din Franța s-a tot fălit cu ofițerii și călătorii francezi, care, însoțiți de un singur alt tovarăș de drum francez (și uneori chiar și fără acesta) și cu foarte puțini localnici angajați ca hamali și oameni înarmați, au reușit să traverseze noile regiuni în pace și să semneze neprețuite tratate comerciale acolo unde englezii nu au putut-o face decât cu forța, lăsând în urma lor ură și frică față de europeni. Nu cred nicio clipă în adevărul acestor relatări, însă este posibil ca, în regiuni în care Europa nu are nicio putere militară, firea veselă, înțelegătoare și flatările francezilor să fi avut rezultate mai bune în ceea ce privește semnarea unor tratate decât maniera rigidă și rece a compatrioților noștri.

Goldie i-a mai scris lui Lugard că ar trebui să adune cât mai multe informații despre locurile prin care avea să treacă și să aducă acasă „pentru investigații, orice specimen de rocă sau

nisip din zonele în care localnicii pretind că ar exista aur. Treptat, vei scăpa de încărcătura pe care o porți, așa încât vei putea să o înlocuiești cu exemplare din aceste roci." În plus, i-a cerut să fie atent și la locurile unde creșteau eucalipți, arbori de shea și arbori de cauciuc.[35]

Lugard a reprezentat cea mai firească alegere pentru conducerea acestei expediții: el își făcuse un nume în Uganda, lucrând pentru Compania Imperială Britanică pentru Africa de Est. Cu o lună înainte de a primi instrucțiunile lui Goldie, îi scrisese fratelui său spunându-i că își luase „un angajament în Africa de Vest și nu numai în Africa de Vest, căci viața mea e dedicată Africii întregi. Nu am de gând să renunț la munca mea de-o viață."[36] Din aceste vorbe nimeni nu ar trebui să înțeleagă însă că inima sa ar fi fost plină de intenții altruiste. Și el era devotat intereselor coloniale ale Imperiului Britanic, iar angajamentul de care vorbea reprezenta, probabil, în viziunea sa, misiunea guvernului său pe acest continent, deși mai târziu avea să vorbească despre un „dublu mandat", adică nu doar de susținere a cauzei britanice, ci și, în același timp, de îmbunătățire a vieților africanilor.[37] Totodată, Lugard era un om complex și neobișnuit, iar viața lui de până atunci avusese câteva momente de cotitură. Cariera lui militară luase sfârșit în clipa în care începuse să urmărească o aventură cu o femeie, acțiune sortită, în final, eșecului, și care îl tulburase și îl determinase să caute noi aventuri. Rezultatul a fost că a început prima dintr-o lungă serie de misiuni într-o regiune a lumii care avea, în final, să îi definească viața și moștenirea.[38] Așa cum Lugard însuși avea să scrie mai târziu, el a călătorit în zone în care credea că nu se mai aventurase niciun european înaintea lui. În timpul expediției spre Borgu, în octombrie 1894, i-a scris unui prieten din Anglia de la Camp Kiama din „Teritoriile Niger", înspăimântat pentru că

fusese avertizat că el și grupul pe care îl conducea aveau să fie atacați. Două săptămâni mai târziu, i-a scris din nou acestuia, anunțându-l că atacul nu avusese loc și părând destul de jenat pentru că intrase în panică:

> Sunt supărat pe mine însumi pentru că am menționat situația respectivă. Fusesem chemat de rege în toiul nopții și, firește, mintea mea nu se putea gândi la altceva, căci crezusem în veridicitatea avertismentului. E de ajuns să spun că eu călătoresc acum într-o parte rău famată din Africa și că găsesc opreliști la fiecare pas. Niciun european nu a mai fost prin aceste ținuturi vreodată.

La mai bine de două săptămâni după aceasta, avea să fie, într-adevăr, atacat și lovit în cap cu un obiect care se prea poate să fi fost o săgeată otrăvită. A oferit detalii despre acest incident într-o altă scrisoare adresată prietenului său:

> Oamenii aceștia din Borgu sunt cunoscuți pentru caracterul lor perfid și eu, unul, am avut ocazia să o dovedesc. După ce m-au primit cu ospitalitate și am făcut schimb de daruri, au hotărât să mă atace în toiul nopții. Bătrânul conducător al orașului nu a luat parte la complot, opunându-se cu îndârjire. Fiind însă neputincios în fața „prinților" care au pus la cale planul, a putut, totuși, să-mi trimită un mesager care să mă avertizeze, însă eu aflasem deja de intențiile lor. Grupul ostil a renunțat la surpriza nocturnă și a hotărât să ne atace direct când urma să o luăm din loc. Scopul lor era să ne fure toate lucrurile și să ne omoare sau măcar să ne alunge. Au primit o lecție dură, însă eu am fost lovit la cap de o săgeată otrăvită. Locuitorii din Borgu sunt renumiți în această parte din Africa pentru otrăvurile lor mortale. Săgeata a străpuns pielea capului și s-a înfipt atât de bine, încât a trebuit să trag cu putere pentru a o putea scoate. Din fericire, nu era îndoită

la capăt, ci era dreaptă. Am mâncat tot felul de nenorociri care mi-au fost oferite ca antidot împotriva otrăvii. Dacă printre ele s-a aflat şi remediul util, habar n-am. În orice caz, rana nu mi-a cauzat nicio neplăcere şi acum se vindecă repede.[39]

Lugard şi-a îndeplinit obiectivul principal al călătoriei şi a semnat un acord cu Nikki, capitala regiunii Borgu, pe 10 noiembrie, cu 16 zile înaintea francezilor. Avea să fie considerată „o cursă hipică cu obstacole" câştigată de Lugard, deşi mai târziu a spus că aceia care au folosit acest termen ar fi ales un altul dacă ar fi cunoscut drumul obositor făcut de măgarii care cărau proviziile expediţiei.[40] Mai târziu, s-a întors la Akassa, în sud, înainte de a se hotărî să se îndrepte din nou spre nord, căci se îmbolnăvise din cauza climatului umed al deltei şi fusese nevoit să înghită cantităţi serioase de chinină pentru a nu contracta malaria.[41] Aventura sa nigeriană era, însă, de abia la început.

* * *

Primele intervenţii europene din zona Nigeriei de azi sunt plasate cu câteva secole înainte de expediţia lui Lugard în regiunea Borgu. Portughezii au ajuns în regatul Benin*, în partea de sud-vest a Nigeriei, în secolul al XV-lea şi au făcut comerţ cu piper şi sclavi. Britanicii au ajuns mai târziu, căutând să reducă dominaţia Portugaliei în comerţul din zonă.[42] Până spre mijlocul secolului al XIX-lea, Marea Britanie şi alte ţări europene aboliseră sclavia şi schimbările se răspândeau nu numai prin ţările respective, în care ideile iluministe deveneau din ce în ce mai influente, ci şi în Africa de Vest, în care vechile tipare ale comerţului sufereau transformări profunde. Marea Britanie avea nevoie de ulei de palmier, combustibil foarte util

* În acea perioadă, teritoriul Beninului de astăzi era cunoscut drept Regatul Dahomey.

pentru întreaga revoluție industrială care avea loc în acele timpuri și dorea că ajungă cât mai departe în zona de vest a Africii pentru a evita astfel intermediarii și a face comerț direct cu producătorii. Așa-numita „bătălie pentru Africa"* a angrenat puterile europene care doreau să-și extindă zonele de influență de pe continent în căutarea unor piețe noi de desfacere și a unor resurse vitale. Pentru britanici, Goldie cel hotărât și cu totul devotat misiunii sale de agent al expansiunii coloniale și-a asumat rolul de a înainta spre interiorul continentului, mai întâi, prin intermediul Companiei Africane Unite**, prin care a adus la un loc câteva avanposturi comerciale, apoi prin Compania Regală Niger, care reprezenta interesele guvernului britanic deși la început guvernul nu se prea grăbise să îi ofere sprijin din cauza preocupărilor față de o expansiune exagerată în regiune.*** Rezultatele proiectului lui Goldie de a extinde imperiul au avut consecințe majore, astfel încât unii l-au numit,

---

* *Scramble for Africa* (engl.), cunoscută și drept *Partition of Africa* (engl., „divizarea Africii") sau *Conquest of Africa* (engl., „Cucerirea Africii"), ocuparea, divizarea și colonizarea teritoriilor africane între 1881 și 1914 de către puterile coloniale europene, în perioada care a devenit cunoscută drept aceea a Noului Imperialism.

** United African Company (engl.), companie fondată în 1879 de George Taubman Goldie prin unirea celor trei firme britanice care acționau în regiune: West African Company, Central African Company și a companiei deținute de James Pinnock.

*** Guvernul britanic a acceptat să acorde o cartă de fondare companiei lui George Taubman Goldie abia după ce acesta a reușit să obțină finanțări suplimentare (de peste un milion de lire sterline), de teamă că existența unei singure companii care să fie, în mod oficial, reprezentanta Imperiului Britanic ar genera încă și mai multe probleme cu Franța și Germania, care aveau, la rândul lor, pretenții teritoriale în zonă. La 1 ianuarie 1900, Compania Regală Niger și-a transferat toate teritoriile guvernului britanic pentru suma de 865 000 de lire sterline.

ceva mai târziu, mai mult sau mai puțin ironic, „fondatorul Nigeriei moderne"[43].

Înainte ca Goldie să fi apelat la Lugard pentru misiunea Borgu, britanicii înființaseră deja o colonie în toată regula în Lagos și protectorate în Delta Nigerului și în părți din ținutul Yoruba, în sud-vest. Misionarii creștini ajunseseră deja în sudul Nigeriei, aducând cu ei noi credințe, forme ale învățământului occidental și dorința de a eradica sclavia. În ciuda reticenței britanicilor în ceea ce privea noile expansiuni coloniale, mai ales din cauza costurilor, dar și din alte motive, o combinație de factori a dus însă la orientarea treptată a țării în această direcție. În primul rând, pe măsură ce Goldie și alții au încercat să aibă acces la mai multe piețe de schimb, siguranța negustorilor a devenit o mare problemă. Luptele din ținutul Yoruba afectau negoțul și intermediarii africani au reacționat violent la încercarea negustorilor britanici de a înainta și mai mult în interiorul continentului și de a controla schimburile. Diverse dispute apăreau cu regularitate și în ceea ce privea stabilirea prețurilor, dar și în alte probleme legate de comerț.

În plus, se făcuse un efort deosebit de a opri comerțul cu sclavi de-a lungul coastei, navele britanice urmărind și oprind navele cu sclavi care părăseau regiunea respectivă. Tentativele de oprire a comerțului cu sclavi erau, într-o mare măsură, o întreprindere altruistă, mânată de ideile iluministe care influențau întreaga lume în epocă, însă se plia și pe scopul Marii Britanii de a-și extinde propriile legături comerciale. Dacă negustorii africani nu ar mai fi putut face comerț cu sclavi, o afacere extrem de profitabilă pentru ei, ar fi fost siliți să se îndrepte spre afaceri cu ulei de palmier, produs de care britanicii aveau mare nevoie. Din acest motiv oficialii

britanici i-au îndepărtat de la putere pe toți conducătorii locali angrenați în comerțul cu sclavi.[44]

Un alt factor important a fost reprezentat de faptul că rivalitatea dintre națiunile europene pentru teritoriile africane s-a intensificat în acea perioadă. În 1884, la Berlin, au început negocieri între principalele puteri europene (în cadrul așa-numitei Conferințe de la Berlin*), negocieri care aveau să continue și în anul următor și în timpul cărora s-au luat decizii legate de împărțirea sferelor de influență de pe continentul african. Judecând după rezultate, s-ar putea trage concluzia greșită că europenii nu știau că în zonele pe care le trasau pe hartă existau deja societăți vechi și funcționale. Bineînțeles că știau foarte bine ce și cum!

Expedițiile punitive ale britanicilor în zona Nigeriei de azi, menite atât să oprească traficul cu sclavi, cât și să îi oblige să urmeze voința și politica imperiului pe conducătorii locali și pe aceia ai regatelor din zonă au avut consecințe devastatoare. Probabil că exemplul cel mai cumplit a fost expediția din 1897, când o forță britanică copleșitoare, de 1 500 de oameni, a fost trimisă în regatul Benin, aflat în partea de sud-vest a Nigeriei

---

* Cunoscută și sub numele de Congo Conference (engl., „Conferința pentru Congo") sau West Africa Conference (engl., „Conferința pentru Africa de Vest"), conferința, organizată de Otto von Bismarck, a avut drept scop stabilirea unor reguli care să regleze expansiunea puterilor coloniale europene în Africa și s-a desfășurat între 15 noiembrie 1884 și 26 februarie 1885. Printre participanții și semnatarii *Tratatului general al Conferinței de la Berlin* s-au numărat reprezentați ai Imperiului Britanic, Austro-Ungariei, Franței, Belgiei, Olandei, Germaniei, Spaniei, Portugaliei, Rusiei și Italiei. George Taubman Goldie a avut un rol important în stabilirea sferei de influență britanice, căci, în calitate de expert în situația din zona fluviului Niger, a declarat că toată Delta Nigerului, precum și zona din sudul fluviului este deținută complet de britanici.

de azi. Se născuse o dispută legată de comerț, însă problema privea și faptul că regatul continua să practice sacrificiul uman și comerțul cu sclavi. După ce s-a semnat un tratat care acoperea cele trei probleme, partea britanică a dorit să viziteze regatul pentru a se asigura că prevederile tratatului erau respectate. Când britanicii s-au apropiat, mesagerii regelui i-au informat că nu era o perioadă potrivită pentru vizită și că trebuiau să se întoarcă înapoi. Au început luptele, iar britanicii au fost învinși, cinci dintre ei fiind uciși chiar, inclusiv consulul-general al protectoratului, împreună cu cea mai mare parte din cei aproximativ 200 de soldați africani care îi însoțeau. Drept răspuns, o armată de 1 500 de oameni a fost trimisă în capitala Beninului, Gwato, pe care a distrus-o complet. Așa cum a notat istoricul Michael Crowder, expediția punitivă „a marcat sfârșitul unuia dintre cele mai măreț și mai interesante regate din vestul Africii."[45] Una dintre moștenirile asaltului poate fi găsită astăzi în îndepărtata Londră. O bună parte din celebrele plăci de bronz din Benin*, făurite de artizani pricepuți în secolul al XVI-lea, au fost confiscate. Unele dintre ele sunt încă expuse la British Museum.

În ciuda prezenței britanicilor, Califatul Sokoto, fondat de Usman dan Fodio, a rămas puternic și independent, deși această situație nu avea să mai dureze mult timp. Principalul factor al destabilizării califatului a fost Lugard, numit înalt comisar al nou-formatului protectorat britanic din nordul Nigeriei în 1900. Într-o scrisoare adresată fratelui său în luna

* *Benin Bronzes* (engl.), grup de peste o mie de plăci comemorative și sculpturi din bronz care decorau palatul regal din capitala Regatului Benin, fiind create începând din secolul al XIII-lea de către artiștii de etnie edo. Au avut un rol important în descoperirea de către lumea occidentală a artei și culturilor din zona Africii.

februarie a aceluiași an, Lugard vorbește despre frumusețea zonei în care era amplasată casa lui din Jebba, de pe malul fluviului Niger. Scria din capitala administrativă a protectoratului de la acea dată, Lokoja, oraș aflat la confluența dintre Niger și Benue, în centrul Nigeriei, la sud-est de Jebba. Era mândru de progresul pe care îl făcuse până în acel moment în instalarea administrației noului protectorat, în ciuda faptului că se lupta cu o boală. Îi scria fratelui său, Edward:

> În ceea ce mă privește, am o casă într-o zonă minunată din Jebba, cu o priveliște superbă. Am aranjat să primesc mobilă, mese de scris enorme, scaune pliante, canapele, fotolii, dulapuri, șifoniere, lavabouri de marmură, birouri cu sertare, divanuri, scaune din palisandru, mașini de gheață, seturi uriașe de porțelanuri (120 de farfurii pentru cină), pahare și obiecte galvanizate, covoare, ustensile, și orice alt lucru pe care ți-l poți imagina ca fiind demn de o clădire guvernamentală. A trebuit să măresc o cameră pentru a le putea pune pe toate în ea. Acum arată foarte bine și în fiecare miercuri am la cină câte șase invitați. Prin urmare, simt cu adevărat că am început cu dreptul, chiar dacă a trecut foarte puțin timp de când am venit aici.[46]

Frederick Lugard și George [Taubman] Goldie, cei doi oameni care aveau să fie, cu bune și rele, responsabili, în mare măsură, de crearea Nigeriei de azi, au devenit prieteni și și-au scris scrisori în care relatau încercările prin care treceau, dar și diverse anecdote personale. Într-o scrisoare din iulie 1900, Goldie, care trecuse printr-o perioadă grea cu doi ani în urmă, când îi murise soția, părea să fie într-o formă mai bună, întors fiind dintr-o călătorie în China. Compania Regală Niger, pe care o conducea, fusese cumpărată de guvernul britanic la începutul lui 1900 pentru a face loc unor noi protectorate și munca lui din Africa de Vest se afla la final.[47] Ajuns la 54 de

ani, Goldie scria: „Cred că am atins un nivel de stoicism (nu de împietrire) din care nu mă mai poate scoate nimeni. Am câțiva prieteni (printre care tu ești unul dintre cei mai de vază) și nu îmi mai doresc și alții."[48]

În ceea ce-l privește pe Lugard, acesta avea o relație cu o ziaristă apreciată, pe numele său Flora Shaw*. Aceasta călătorise mult și sugerase în scrierile sale că teritoriile britanice înșirate de-a lungul râului Niger din vestul Africii ar trebui să fie numite Nigeria.[49] Cei doi s-au căsătorit în 1902.

În câțiva ani, eforturile lui Frederick Lugard de a aduce nordul Nigeriei (întregul Califat Sokoto împreună cu rămășițele Imperiului Bornu) sub o singură administrație deveneau realitate. Pusese însă în practică și propria versiune a „conducerii indirecte"**, metodă folosită și în alte părți, care însemna, de fapt, că britanicii guvernau prin intermediul autorităților locale, adică prin emiri, folosindu-se de structura existentă a califatului. Britanicii aveau mereu ultimul cuvânt. Lugard se hotărâse să realizeze un asemenea angajament în principal pentru că britanicii nu aveau destui oameni în teren pentru a putea guverna o regiune atât de mare precum nordul Nigeriei,

* Flora Louise Shaw (1852–1929), ziaristă și scriitoare britanică de cărți pentru copii, dar și autoarea unei lucrări considerate încă a fi fundamentale pentru studierea istoriei Sudanului și Nigeriei: *A Tropical Dependency: An Outline of the Ancient History of the Western Soudan, With an Account of the Modern Settlement of Northern Nigeria* (1905).

** *Indirect rule* (engl.), această metodă de conducere a unui teritoriu cu ajutorul conducătorilor locali (care administrau propriu-zis zona, dar nu mai dețineau controlul asupra politicii externe, impozitării și comunicațiilor) a fost aplicată atât de către britanici, cât și de către francezi, căci era cu mult mai ieftină decât administrarea propriu-zisă a unei colonii („sfătuitorii" puterii coloniale erau însă întotdeauna prezenți). Această metodă a fost folosită în teritorii din Africa și Asia.

deşi el a vorbit deseori despre dorinţa sa de a nu mai interveni în problema credinţelor religioase şi de a institui reformele treptat.[50]

Deşi idealurile islamice ale califatului au fost, în mare parte, compromise în ultimii săi ani de existenţă, conducătorii acestuia devenind din ce în ce mai puţin credincioşi viziunii şi credinţelor lui Shehu Usman dan Fodio, statul părea, totuşi, să fie într-o stare de funcţionare normală.[51] Cu toate acestea, Lugard a pretins cu totul altceva atunci când a solicitat Biroului Colonial din Londra * să aprobe o intervenţie militară în regiune. În plus, el a acţionat cu fermitate atunci când a crezut că se impunea, schimbându-i pe emirii cu care nu putea colabora. Proceda astfel atât din grijă faţă de dimensiunea umanitară a situaţiei din regiune, cât şi dintr-un simţ practic încăpăţânat. Dimensiunea umanitară avea de a face cu stoparea raidurilor în urma cărora mulţi oameni erau luaţi în sclavie, dar şi cu atacurile asupra unor comunităţi, pe care unii emiri le organizau. Lugard insista să se renunţa la aceste practici. Însă aceste motive păreau să se combine cu o dorinţă mai simplă de a instala la putere în anumite zone persoane care să coopereze cu Lugard în termenii aleşi de acesta.

Până în 1902, o mare parte din regiune fusese deja subordonată, însă principalii lideri ai califatului nu aveau deloc de gând să cedeze puterea creştinilor. O serie de scrisori controversate dintre Lugard şi calif stau drept mărturie relaţiilor diplomatice nesigure şi pline de riscuri dintre cele două tabere. Cu precădere una dintre ele a devenit subiect de dezbatere ani mai târziu, căci

---

* *Colonial Office* (engl.), minister britanic care a funcţionat în două perioade, 1768–1782 (Primul Birou Colonial) şi 1854–1966 (al Doilea Birou Colonial), pentru a deveni, în cele din urmă, parte a Foreign Office.

asupra ei au planat multe incertitudini legate de ideea că e posibil să fi fost interpretată greşit şi denaturată – chestiune vitală, din moment ce Lugard s-a folosit de ea atunci când s-a declarat în favoarea unui raid armat care avea să ducă la cucerirea califatului.[52] Se spune că această scrisoare i-a fost trimisă din partea califului de atunci, Abdurrahman, care fusese informat în alte scrisori trimise de Lugard că acesta avea să îi înlocuiască pe emirii din Bida şi Kontagora, regiuni care făceau parte din califat.

O traducere a scrisorii primite în mai 1902 realizată de englezi după originalul din limba arabă spune:

> De la noi pentru voi. Nu voi mai fi de acord ca vreunul dintre voi să mai rămână vreodată cu noi. Nu voi mai fi niciodată de acord cu voi. Nu voi mai avea de-a face cu voi. Între noi şi voi nu mai există legături în afara acelora dintre musulmani şi necredincioşi (*kafiri*), aşa cum a binevoit Dumnezeu cel Atotputernic. Nu există o altă putere decât aceea a lui Allah. Cu salutări.[53]

Mai târziu, în octombrie 1902, uciderea unui ofiţer britanic, căpitanul Moloney, în Keffi, a declanşat o serie de incidente care au dus la un asalt asupra oraşului Kano. Cel care l-a omorât a fost un *magaji*, un oficial de rang înalt din zonă, iar împrejurările par să indice o dispută între cei doi. Oficialul s-a refugiat apoi în Kano, unde a fost primit de emir, ceea ce a dus la un răspuns ferm din partea britanicilor. Pentru a convinge guvernul britanic de nevoia unei intervenţii militare, Lugard a citat din scrisoarea ostilă a califului ca mod de a răspunde „puternicului sentiment care, după cum m-aţi informat, există în Anglia cum că operaţiunile militare ar trebui evitate, dacă acest lucru este posibil, şi că măsurile conciliatorii ar fi de dorit." După ce foloseşte citate din scrisoare, el continuă, spunând

că: „A trimite un mesager la Kano ar echivala, probabil, cu a-l condamna la moarte și a cere, practic, să fiu insultat pe față." Lugard a scris, în continuare, într-un limbaj percutant, despre ceea ce vedea ca fiind justețea campaniei britanice, numind-o, literalmente, o misiune în numele lui Dumnezeu, amintind de țelul nobil de a șterge de pe fața pământului sclavia și pedepsele barbare. În plus, a pretins că, de fapt, conducătorii peuli ai califatului ajunseseră să fie văzuți ca opresori și stăpâni de sclavi brutali de către oamenii simpli de etnie hausa:

> Cei care militează pentru reconcilierea cu orice preț și protestează împotriva operațiunilor militare în nordul Nigeriei par să uite că națiunea lor și-a asumat în fața lui Dumnezeu și a lumii civilizate responsabilitatea menținerii păcii și a ordinii în zonele declarate a fi protectorate britanice și că orașele Kano și Sokoto sunt conduse de o rasă străină care cumpără și vinde localnici în marile piețe de sclavi în fiecare zi, acestea fiind, grație conducerii britanice, chiar ultimele centre ale traficului cu oameni. Acele metode crude practicate zilnic de aceștia presupun o totală desconsiderare a suferinței umane. Temnițele subterane în care oamenii sunt închiși și lăsați să moară de foame, mutilările publice din piețele centrale, corupția din așa-numitele curți regale, persecuțiile și șantajul sunt la ordinea zilei. Operațiunile militare atât de criticate întreprinse în marile orașe Bilda, Kontagora, Yola, Bautshi, Illorin, Zaria și în multe altele au reușit să ducă la suprimarea acestor nedreptăți, în timp ce membrii castei peulilor, deși străini, au fost numiți din nou în funcții și tratați cu respect și apreciere. Marea majoritate a populației este de partea noastră, iar cei care ni se opun sunt tocmai opresorii oamenilor simpli. Sarcina care mi s-a încredințat este una de prevenire a vărsărilor de sânge zilnice care au înjumătățit deja populația acestei țări. Această

suprimare a forţelor tiraniei şi frământărilor s-a făcut, până acum, aproape fără vărsare de sânge.[54]

Lugard şi-a prezentat întreaga strategie încă dinainte de asalt, scriind Biroului Colonial că nu se aştepta să întâmpine o rezistenţă semnificativă în Kano şi că nu avea nevoie de mai multe trupe. După cucerirea oraşului Kano, soldaţii trebuiau să treacă prin Katsina, în drumul lor spre Sokoto. Planul său era să trimită o scrisoare la Katsina, înainte de sosirea contingentului, care să aibă, după vorbele lui Lugard, „un ton conciliant". Avea, însă, să precizeze că emirul nu a cooperat şi că „a venit vremea ca guvernul să îşi declare suveranitatea şi să îşi revendice dreptul de a-şi trimite reprezentanţii în orice zonă a Protectoratului, fără teama că aceştia vor fi brutalizaţi". O scrisoare similară avea să fie trimisă în Sokoto, aceasta precizând că fostul calif, care murise de curând, ignorase tratatul semnat cu Compania Regală Niger. Lugard a scris că „ambele scrisori vor conţine asigurări ferme că nu intenţionez să mă amestec în niciun fel în probleme legate de religia mahomedană sau de poziţia sultanului din Sokoto ca şi Conducător al Credincioşilor." A scris din nou că liderii peuli erau nişte dictatori brutali şi a insistat asupra faptului că misiunea britanică era justă şi nobilă:

> Poporul peul este străin de această ţară pe a cărei populaţie o oprimă. Puterea lor a devenit decadentă şi domnia lor a degenerat, în multe locuri, transformându-se în tiranie pură. Recunosc ei înşişi să zilele lor de glorie au apus. [...] În acest moment crucial, sarcina de a stabili o *Pax Britannica** în

* „Pace britanică" (lat. în original), sintagmă creată după modelul celebrei *Pax Romana* (lat., „pacea romană"). Desemnează perioada de relativă pace (1815–1914, aşa-numitul „secol imperial") în care

> această țară îmi revine mie. Politica mea a fost să le permit locuitorilor peuli să rămână casta conducătoare, dar să transfer guvernului [britanic] suzeranitatea pe care a pretins-o de drept, prin cucerire, inclusiv dreptul ultim asupra pământului și mineralelor din Nigeria.[55]

Scena a fost astfel pregătită pentru desfășurarea forțelor conduse de colonelul T.L.N. Morland, a cărui expediție a părăsit Zara, îndreptându-se spre Kano, pe 29 ianuarie 1903. El avea sub comandă 800 de soldați din cadrul Forțelor de Frontieră din Africa de Vest* (soldați africani conduși de ofițeri britanici) și patru mitraliere Maxim care le ofereau britanicilor un imens avantaj din punct de vedere militar.[56] Nu au întâmpinat prea multă rezistență. Pe drumul către Kano, compania a fost nevoită să cucerească orașul Bebeji, aruncând în aer poarta cetății acestuia și omorându-i pe rege, pe doi conducători și pe alți 30 de oameni. Când au ajuns în Kano, au dat peste niște ziduri făcute din pământ și alte fortificații împrejurul orașului care erau atât de impozante, încât Lugard avea să scrie ceva mai târziu că: „Nu am văzut niciodată așa ceva în Africa și nici nu mi-am imaginat că poate exista." O bună parte din ziduri aveau între 10 și 15 metri înălțime și o grosime de 12 metri. Aceste ziduri erau o moștenire a vechii civilizații din Kano, fiind construite încă din secolul al XI-lea.[57] Morland nu a reușit să intre pe așa-numita Poartă Zaria, încât a ajuns la următoarea poartă, pe care oamenii săi au aruncat-o în aer, invadând apoi orașul și

---

Imperiul Britanic a devenit o putere globală hegemonică (conform unei expresii la modă în epocă: „imperiul deasupra căruia Soarele nu apune niciodată").

* West African Frontier Force (WAFF, engl.), armată formată din mai multe batalioane care a activat în perioada 1897–1956 și ai cărei soldați trebuiau să apere coloniile britanice din Africa de Vest, fiind încartiruiți în Nigeria, Sierra Leone și Gambia.

ucigând 300 de soldați de-ai emirului. Se spune că acesta plecase deja spre Sokoto cu o lună mai devreme. Morland i-a trimis o scrisoare califului din Sokoto, încercând să îi explice motivele desfășurării acelei expediții britanice, însă declarând clar că soldații săi nu mai aveau de gând să plece:

> Salutări! Cauza conflictului dintre noi și Aliu [emirul din Kano] este că Aliu l-a primit cu onoruri pe Magaji, ucigașul unui om alb, atunci când a sosit în Kano și că a căutat că poarte război cu noi. Pentru aceste două motive ne-am luptat cu el și i-am ocupat casa. Vom veni și în Sokoto și, începând din acest moment și până la sfârșitul timpului, un om alb și mai mulți soldați vor rămâne în țara Sokoto. Ne-am pregătit pentru război pentru că Abdu *Sarikin Muslimin** [fostul calif] a spus că nu ne mai desparte nimic de un război. Nu vrem, însă, război decât dacă voi îl căutați. Dacă ne primiți în pace, nu vă vom ocupa casa, nu vă vom răni pe voi sau pe supușii voștri. Dacă doriți să deveniți prietenul nostru nu trebuie să îl mai găzduiți pe Magaji. În plus, cerem să îl găsiți cât mai curând și să îl predați în mâinile noastre.
>
> Dacă ne sunteți loial, fiți fără grijă! Veți ocupa în continuare aceeași poziție de *Sarikin Muslimin*. Dacă doriți să ne fiți loial, e de dorit să trimiteți un sol care să vină la noi, în Kaura (sau în orice alt loc în care ne vom afla). Apoi se va întoarce la voi cu toate vorbele noastre.
>
> Darul meu pentru voi este reprezentat de cinci bucăți de brocart.[58]

Califul a răspuns tot printr-o scrisoare, spunând că va trebui să discute situația creată cu sfetnicii săi. Lugard a considerat că

---

* *Sarikin Muslimin* (ar. în original), „regele musulmanilor", titlu religios onorific pe care Usman dan Fodio l-a adoptat pentru prima oară și pe care l-au preluat și alți conducători din Califatul Sokoto.

răspunsul era „evaziv" și expediția sa (mărită cu un grup de încă 200 de soldați cu care s-a întâlnit pe drumul către Argungu) s-a îndreptat spre Sokoto, deși o parte din oamenii săi sufereau de boli pulmonare din cauza așa-numitului *harmattan*, vântul care aducea nisip dinspre Sahara. Când au ajuns la destinație, au fost întâmpinați de 4 500 de luptători din Sokoto, inclusiv de 1 500 de călăreți. Lugard avea să scrie că „din armata din Sokoto făceau parte mulți fanatici care ne atacau câte unul sau câte doi, alegând, practic, o moarte sigură, însă, în afara acestora, rezistența a fost slabă și întreaga lor armată a fost, în scurt timp, pusă pe fugă, urmărită fiind de infanteria noastră călare." El a estimat că numărul victimelor din rândul armatei din Sokoto a fost de 70 de morți și 200 de răniți, în timp ce britanicii au avut doar un mort și un rănit.[59]

Cucerirea mărețului Califat Sokoto era acum la îndemână și Lugard avea să ajungă în oraș pe 19 martie 1903. Califul fugise împreună cu mii de adepți de-ai săi, cu intenția de a ajunge la Mecca. Mai mulți soldați britanici l-au ajuns din urmă la Burmi, lângă râul Gongola și, după spusele lui Lugard: „Pe 27 iulie ai noștri au fost întâmpinați cu o rezistență condusă cu multă determinare și fanatism. Orașul a fost cucerit după o luptă care a durat până la apusul soarelui și aproximativ 700 de dușmani au fost uciși, inclusiv fostul sultan și majoritatea conducătorilor". Magaji, omul care îl omorâse pe căpitanul Moloney, și-a găsit și el sfârșitul acolo. Fostul emir din Kano, Aliyu, plecase deja spre nord, „deghizat în negustător de sare", însă a fost prins de autoritățile locale din Gobir și a fost trimis înapoi, spre sud, unde i-au fost oferite o casă și o indemnizație.[60]

Lugard a vorbit cu ceilalți lideri din Sokoto pe 20 martie 1903, sfătuindu-i să se hotărască pe cine doresc să recomande pentru a fi numit drept noul sultan. El le-a spus că

„nu va exista nicio imixtiune în religia voastră". A doua zi a afirmat clar că britanicii erau la conducere, spunând răspicat că „tratatul nostru a fost distrus de voi, nu de mine". Lugard a mai precizat:

> Peulii de odinioară, sub conducerea lui Dan Fodio, au cucerit această țară. Și-au asumat dreptul de a o conduce, de a impune biruri, de a da jos regi și de a numi noi regi în locul lor. La rândul lor, deoarece au fost învinși [în luptă] și ei și-au pierdut dreptul de a conduce, care le-a revenit britanicilor. Toate acele drepturi pe care am spus că peulii le-au dobândit prin cucerire au devenit de acum ale britanicilor. Fiecare sultan și fiecare emir, precum și toți înalții funcționari ai statului vor fi numiți de înaltul comisar pe întregul teritoriu al acestei țări.[61]

Acesta nu avea să reprezinte însă sfârșitul rezistenței pe care britanicii au întâlnit-o în nordul Nigeriei. În anii care au urmat au avut loc alte și alte revolte, conduse de musulmanii așa-numiți mahdiști, care credeau că lumea avea să se sfârșească în scurt timp și că momentul va fi precedat de sosirea unui salvator, sau Mahdi. Totuși, aceste revolte au avut uneori puțin de-a face cu religia, căci la ele au participat mulți răufăcători și sclavi fugari care au profitat de aceste credințe pentru a stârni furtuna sentimentelor negative împotriva orânduirii sociale. Așa s-a întâmplat în satul Satiru, de lângă Sokoto, unde, în 1906, s-a desfășurat o răzmeriță brutală împotriva britanicilor. Un bărbat numit Dan Makafo, descris de Lugard ca fiind „un proscris din teritoriul francez", pare să îl fi convins pe fiul unui lider al unei foste mișcări de protest să devină conducătorul unei noi insurecții. Când reprezentantul britanic în Sokoto a fost înștiințat de acest fapt, a pornit spre Satiru împreună cu o companie de cavalerie. După spusele lui Lugard, misiunea avea

drept scop negocierea unei soluții pașnice, însă „s-au făcut o serie de greșeli care au dus la un dezastru complet".

Când a sosit în Satiru, reprezentantul britanic a mers în fruntea companiei și a strigat că venise cu gânduri pașnice, însă comandantul trupelor a fost cuprins de îngrijorare și a venit în față, pentru a sta lângă el. Această mișcare i-a determinat pe cei din Satiru să atace restul companiei, lăsându-l pe reprezentant și pe cei din jurul său fără protecție. „Caii s-au speriat și s-a creat o îmbulzeală generală", avea să scrie Lugard. Reprezentantul britanic, adjunctul său, comandantul trupelor și 25 de soldați au fost uciși cu toții. Doctorul militar al misiunii avea să ofere, mai târziu, o descriere detaliată a ceea ce se întâmplase după ce, împreună cu alții, ajunseseră pe o culme și zăriseră satul „cu multe corturi". După un moment de confuzie și un atac al sătenilor, începuse lupta corp la corp.

Relatarea scrisă de doctorul militar Martin F. Ellis precizează următoarele:

> Am reușit să găsesc un cal și aveam de gând să mă urc în șa când vreo câțiva bărbați au pornit în fugă spre mine. Unul dintre ei mi-a ucis calul cu o suliță, însă pe al doilea l-am împușcat cu revolverul. Un al treilea a aruncat în mine cu o suliță care m-a lovit în umărul drept. Un soldat, Moma Wurrikin, a apărut de nicăieri și l-a împușcat pe acela care mă rănise, apoi a găsit un cal și m-a urcat în șaua sa. Același soldat s-a dus apoi spre domnul Scott [adjunctul reprezentantului] care scăpase de inamici pentru câteva clipe, dar care nu reușea să-și găsească deloc calul care fugise, așa că i-a găsit un cal, i l-a dat, apoi a urcat și el pe calul său. În clipa când domnul Scott încerca să urce în șa, un om l-a lovit și l-a doborât de pe cal. După ce a căzut, a fost atacat de alți inamici. Sergentul Gosling a venit din dreapta și m-a ajutat să rămân în șa, cu sprijinul

soldatului Arzika Sokoto, apoi mi-a aplicat un garou și a oprit sângerarea arterei. Din moment ce nu eram în stare să călăresc, pot spune că, probabil, Moma Wurrikin mi-a salvat viața și a încercat să i-o salveze și domnului Scott, trăgând în cei care îl atacau pe acesta.[62]

Incidentul i-a uimit pe britanici și Frederick Lugard nu a ezitat să arate cum avea de gând să răspundă unor astfel de violențe: a trimis o întreagă companie care să îi facă una cu pământul pe rebeli. „Inamicul a atacat de câteva ori cu curaj și a rezistat luptei corp la corp din sat", a scris Lugard, însă nu au putut face față trupelor britanice. „Satul Satiru a fost ras de pe fața pământului și *Serikin Muslimin* [sultanul din Sokoto] a aruncat un blestem asupra oricui va avea vreodată de gând să îl reconstruiască sau să cultive pământul din jur."

Autoritățile locale, inclusiv sultanul din Sokoto, le rămâneseră loiale britanicilor pe toată durata evenimentelor. În raportul său anual, Lugard a scris: „Este corect să îi numim pe acești oameni «rebeli» pentru că luptau nu doar împotriva suzeranității britanice, ci și împotriva administrației indigene. La un moment dat, sultanul din Sokoto s-a temut ca orașul lui să nu se molipsească, la rându-i, de această boală."[63] Peste mai bine de un secol, când Boko Haram a atacat conducătorii tradiționali ai Nigeriei, în timpul insurecției sale, punând chiar la cale și o încercare de asasinare a venerabilului emir de Kano, relatarea lui Lugard avea să își dovedească actualitatea.

* * *

Revolta din Satiru s-a numărat printre ultimele încercări grele cărora a trebuit să le facă față Frederick Lugard înainte de a părăsi Nigeria, la doisprezece ani de la începutul expediției Borgu, finanțate de Compania Regală Niger a lui George

[Taubman] Goldie. Avea însă să se întoarcă. După o ședere la Hong Kong, Lugard a fost trimis din nou în Nigeria pentru a superviza unirea protectoratului din nord cu acela din sud, creând astfel conturul țării de astăzi. În mod oficial, unificarea a avut loc în ziua de Anul Nou a lui 1914, cu Lugard în funcția de guvernator-general.

Atât Frederick Lugard, cât și întreaga perioadă colonială, pot fi astăzi victimele judecății istoriei. Când a scris despre administrarea nordului Nigeriei, el și-a etalat inteligența sclipitoare și a dovedit faptul că înțelegea bine istoria Califatului Sokoto și evenimentele care precedaseră înființarea acestuia. În 1905, el a scris:

> Suntem aici moștenitorii unei civilizații care se număra printre cele mai avansate din lume în perioada în care Insulele Britanice erau într-o stare primitivă de dezvoltare, o civilizație care, mai târziu, prin mauri, a dus Spania pe culmile progresului și dezvoltării culturale. Grupurile etnice din Hausaland s-au obișnuit din timpuri imemoriale cu impozitarea, în spiritul națiunilor moderne, și au introdus chiar taxe pe proprietate, pe moștenire, taxe *ad valorem* și altele asemenea. Au trăit vreme de secole sub un sistem de conducere format din diferite birouri specializate și au stabilit funcții specifice pentru fiecare departament al statului. Conducătorii peuli de astăzi sunt gentlemeni educați, pe deplin capabili să aprecieze ideile noastre despre progres, iar judecătorii lor sunt adevărați experți în legea islamică și sunt pătrunși de principiile fundamentale ale imparțialității acesteia.[64]

Cu toate acestea, în ciuda bunei sale înțelegeri a situației, era un om al vremurilor sale. Iar ideile profund nedrepte care au dus la apariția colonialismului pot fi, probabil, rezumate de un pasaj scurt dintr-o scrisoare pe care același Frederick Lugard

i-a scris-o în 1908 succesorului său din Nigeria. După ce a fost informat că unul dintre ofițerii coloniali „se pare că adoptase portul local și se căsătorise cu o băștinașă", el a răspuns cu indignare: „Îmi spui că Webster s-a însurat c-o negresă? Trebuie îndepărtat *imediat*."[65]

Capitolul II

„Oamenii chiar puteau să se identifice cu învăţăturile lui"

O întreagă săptămână plină de violenţe se desfăşurase deja în iulie 2009 până în ziua când Muhammad Yusuf a apărut cu bustul gol, fără cămaşă, cu braţul stâng bandajat şi având în dreapta sa un soldat care purta haine de camuflaj şi o cască militară prinsă cu o curea sub bărbie. Ceilalţi oameni din încăpere îşi întindeau telefoanele mobile spre el, pentru a-i înregistra spusele, în timp ce o persoană aflată în spatele camerei de luat vederi îi punea diferite întrebări, pentru a înregistra astfel sfârşitul lipsit de glorie al scurtei sale insurecţii violente. Cel mai căutat om din Nigeria fusese capturat după ce fusese găsit în hambarul socrului său. Moscheea sa zăcea acum în ruine.

Yusuf a răspuns calm şi prozaic, deşi arăta mult mai tras la faţă decât fusese cu câteva zile în urmă, când vorbise în faţa unei mulţimi în moscheea sa, îmbrăcat în haine albe şi cu un fes arăbesc pe cap, învinuind aceleaşi forţe de securitate care acum îl înconjurau şi stârnind furia simpatizanţilor săi care strigau, la rândul lor, *Allahu Akbar!* Probabil că îşi dădea seama că nu avea să mai fie în viaţă până la sfârşitul zilei, însă nu a oferit niciun indiciu că aşa ar fi stat lucrurile în răspunsurile pe care i le dădea celui care îl interoga.

Yusuf a fost întrebat în hausa:

— Ieri am fost la tine acasă. Am găsit multe animale domestice, truse medicale şi alte asemenea lucruri şi materiale [o altă voce a precizat că era vorba inclusiv de materiale necesare pentru fabricarea bombelor] pe care le foloseai. Ce aveai de gând să faci cu toate aceste lucruri?

— Aşa cum am spus, le folosesc pentru a mă apăra, a răspuns Yusuf.

— Să te aperi? Nu a fost, oare, constituită o autoritate a statului care să o facă? Nu te apără nicio autoritate deja constituită?

— Păi, tocmai această autoritate este aceea care mă atacă.

— Dar ce anume ai făcut de ai provocat autorităţile să te urmărească?

— Nu ştiu ce-am făcut. Cred că e din cauză că promovez islamul.

Când anchetatorul îi spune lui Yusuf că şi el este musulman, Yusuf răspunde:

— Atunci nu ştiu de ce respingi islamul meu.

— Ai spus, cumva, că educaţia occidentală este interzisă?

— Da, educaţia occidentală este interzisă.[1]

Yusuf devenise deja un erou popular printre adepţii săi şi o ţintă pentru forţele de securitate. Avea 39 de ani şi fusese arestat de nenumărate ori, însă fusese mereu eliberat şi primit cu braţele deschise de mulţimile de simpatizanţi din cartierul său din Maiduguri. Unii l-au descris ca pe o persoană care evita mereu lupta, mulţumit fiind să îşi dezvolte mişcarea prin predicile în care demasca efectele negative ale influenţei occidentale, condamnând teoria evoluţiei şi negând că pământul ar fi un sferoid. Fie că a fost împins spre violenţă mai devreme decât

şi-ar fi dorit-o, fie că nu, e clar însă că, în momentul capturării sale, era deja convins că aceasta era calea de urmat din moment ce oraşul Maiduguri fusese zguduit, în zilele precedente, de numeroase lupte armate pe străzi şi de răspunsul peste măsură de brutal al armatei care dăduse un asalt decisiv insurgenţilor. Locuitorii oraşului, îngroziţi, fugiseră care încotro şi se refugiaseră în provincie. De data aceasta nu se mai punea, în niciun fel, problema eliberării lui Yusuf. Din mijlocul mulţimii de soldaţi adunaţi în acea cameră mohorâtă, anchetatorul şi-a continuat interogatoriul, încercând să îl silească pe Yusuf să îşi explice opoziţia sa faţă de educaţia occidentală, în condiţiile în care el însuşi adopta, totuşi, diverse elemente ale culturii occidentale:

— Cum să fie interzisă? Atunci ce-i cu pantalonii [în stil occidental] pe care îi porţi?

— Sunt mai multe motive pentru care educaţia occidentală e interzisă. Pantalonii sunt din bumbac, iar bumbacul este de la Allah, a spus Yusuf.

Acesta era tipul de logică pe care Yusuf îl predica de ani de zile şi care provocase o stare conflictuală între el şi mentorii săi din tinereţe. Dincolo de erorile evidente, filosofia sa şi interpretările pe care el le dădea Coranului şi care erau, uneori, de-a dreptul bizare, erau pe placul tinerilor din Maiduguri, un oraş cunoscut cândva ca un punct nodal strategic al rutelor comerciale, o piaţă importantă şi capitala statului Borno, celebru pentru valoarea învăţământului său islamic. Acum era văzut doar ca un loc ai cărui tineri nemulţumiţi, fără slujbe, ai cărui politicieni corupţi şi a cărui sărăcie necruţătoare duseseră la o revoltă violentă condusă de o sectă religioasă aparent ciudată, al cărui lider era Yusuf. Anchetatorul acestuia a continuat să pună întrebări în acelaşi stil.

— Eu știu că Allah ne îndeamnă să ne educăm. Există chiar un întreg capitol în Coran care subliniază acest fapt, i-a spus anchetatorul lui Yusuf.

— Nu este însă vorba despre o educație care să fie contrară islamului. Allah nu ne permite să avem cunoștințe care contrazic islamul. De exemplu, magia. Allah a creat aceste cunoștințe, însă nu ne permite să le folosim. Calea spre necredință se bazează pe cunoaștere, însă Allah nu este de acord cu acest tip de cunoaștere. Astronomia[2] este cunoaștere. Iarăși, Allah a interzis o asemenea știință.

— În casa ta au fost găsite computere și diferite echipamente, inclusiv echipament medical. Nu sunt și aceste lucruri rezultatul cunoașterii?

— Sunt produse tehnologice. Educația occidentală înseamnă altceva. Educația occidentală înseamnă occidentalizare.

— Cum se face că tu, unul, mănânci mâncare bună, căci pari foarte sănătos? Conduci mașini moderne, mănânci bucate alese, porți haine frumoase, însă îi îndemni pe adepții tăi să poarte chestiile alea [aluzie la zdrențele pe care le purtau cei din jurul lui Yusuf]. În plus, le dai doar apă și curmale și le spui să se ducă să-și vândă toate lucrurile.

— Nu, nu! Lucrurile nu stau așa. Toată lumea trăiește după propriile puteri, fiecare dintre noi avem propriile mijloace. Chiar dacă fiecare dintre noi avem mai mult sau mai puțin. Toată lumea trăiește după propriile mijloace. Oricine trăiește în lux și conduce o mașină frumoasă trebuie să aibă mijloacele de a obține aceste lucruri. Cei care nu au toate aceste lucruri, înseamnă că, pur și simplu, nu au mijloacele necesare.

Yusuf ar fi putut să refuze să răspundă și să nu intre într-o dezbatere cu un reprezentant al forțelor de securitate nigeriene, ai cărei membri tocmai îi împușcaseră pe adepții săi și îi distruseseră moscheea. Dimpotrivă, el a răspuns în detaliu, căutând să-i convingă pe aceia care se îndoiau de el. Merită, așadar,

să ne întrebăm dacă nu cumva Yusuf a presupus că înregistrarea acestui interogatoriu avea să fie făcută publică într-o zi:

— De ce ai părăsit incinta moscheii?

— Motivul este că voi ați venit și i-ați alungat pe oamenii de acolo.

— Ai trimis oameni la luptă. În calitate de comandant, ar fi trebuit să stai cu ei.

— Adepții mei au plecat.

— Unde s-au dus?

— Au plecat.

După alte câteva întrebări și răspunsuri despre locul spre care se îndreptaseră adepții și despre acela unde se afla cartierul său general, Yusuf a fost întrebat despre identitatea acelora care îl „ajutau":

— Se spune că ai soldați, forțe de poliție, că ai tot felul de lucruri, că ai o întreagă organizație.

— Nu, nu este adevărat.

Întrebat fiind cine anume era secundul său, el l-a numit pe Abubakar Shekau și a adăugat că nu știa unde se afla acesta.

— Ați fugit cu toții, împreună cu discipolii voștri. Unde sunt ceilalți? Câți au fugit?

— Nu toată lumea a fugit.

— Cine sunt aceia care te ajută din țară și din străinătate cu jihadul pe care l-ai declarat?

— Nu e nimeni din străinătate.

— Nu, nu.

— Pe Allah, nu te mint. Pe Allah, nu te mint.

A fost întrebat dacă avea o fermă și a recunoscut că avea una, apoi anchetatorii au îndreptat discuția către problema violențelor.

— Ai provocat moartea unor oameni nevinovați din comunitatea ta din cauza ideilor tale.

— Cei care au murit sunt doar aceia pe care i-ați omorât voi.

— Cum rămâne atunci cu oamenii uciși de adepții tăi?

— Adepții mei nu au ucis pe nimeni.

— Dar au fost omorâți atâția oameni!

— Doar adepții mei au fost uciși.

— Chiar așa?

— Adevărații vinovați sunt doar aceia care i-au ucis pe adepții mei.

* * *

Ascensiunea unui om ca Muhammad Yusuf în nord-estul Nigeriei ar putea părea previzibilă. Această regiune, odinioară măreață, centru al învățăturii islamice, vatră a străvechiul Imperiu Kanem-Bornu de la estul Califatului Sokoto, care a dominat vestul Africii cu mult timp în urmă și a cărui putere a avut reverberații în întreaga lume arabă, trece, de ceva vreme, printr-o perioadă dificilă. Pe măsură ce economia Nigeriei, dependentă de exploatarea țițeiului, a dus la neglijarea celorlalte industrii, corupția a înflorit peste tot, iar nord-estul țării face eforturi să supraviețuiască. Această regiune care fusese atât de mult timp un loc de întâlnire al ideilor și un important centru comercial în savana din apropierea lacului Ciad și a deșertului Sahara rămăsese în urmă, la fel ca și restul țării, din punct de vedere al educației și al veniturilor în perioada când Yusuf a început să își clădească aici mișcarea. În 2000–2001, nord-estul avea cel mai mic număr de studenți admiși în universitățile nigeriene (4% din numărul total de studenți din țară).[3]

Starea precară a educației din nord a fost cauzată de o serie întreagă de probleme. În primul rând, putem vorbi de o

explicație istorică, pentru că aici există multe suspiciuni față de educația occidentală și de scopurile acesteia. Apoi, accesul la educație este dificil, căci familiile nu își permit să-și trimită copiii la școală. Administrația colonială britanică a reușit să înființeze școli bune, însă misionarilor creștini care promovau educația occidentală în sudul țării în epoca colonială nu li s-a permis accesul în nord. Motivele sunt diverse, inclusiv rezistența opusă lor atât de conducătorii din nord, cât și de Frederick Lugard care credea că religia și cultura regiunii trebuiau să rămână, pe cât posibil, intacte. Educația islamică și aceea despre Coran rămân o parte importantă a culturii și, în multe cazuri, pot fi de calitate, deși au existat diverse acuzații legate de școli apărute peste noapte care au provocat îngrijorări legate de faptul că, în loc să faciliteze accesul la educație unor cerșetori care trăiesc pe străzi, pregătesc, de fapt, potențiali extremiști. În orice caz, dilema pe care o are nordul Nigeriei este clară: zilele în care comerțul din regiune și alte interese erau legate de lumea arabă au trecut de mult și neadaptarea la realitățile Nigeriei de azi poate avea consecințe periculoase. Chiar și în prezent, structurile specifice unei culturi feudale rămân vizibile: emirii trăiesc în palatele lor ascunse în spatele unor ziduri înalte în timp ce amărâții se adună în piețele din jur. Puterea emirilor este, în principal, ritualică, însă într-o țară în care instituția patronajului și sistemele de relații tradiționale joacă un rol important, ei exercită încă o influență importantă asupra tuturor. O asemenea influență poate fi pozitivă, conducătorii tradiționali putând media conflicte și servi drept voci ale rațiunii, așa cum a fost cazul sultanului din Sokoto care a făcut eforturi pentru a iniția un dialog între musulmani și creștini. Însă atitudinea și modul de abordare al fiecărui emir diferă și pericolul unui eventual abuz de putere este evident.

Aceşti conducători aveau să devină, la rândul lor, ţinte ale membrilor Boko Haram, fiind văzuţi ca parte din aceeaşi elită care nu adoptă adevăratele valori islamice şi care a tot furat şi continuă să fure bogăţiile ţării.

În timp ce factorii culturali şi istorici au jucat, cu siguranţă, un anumit rol, totuşi, corupţia legendară şi proasta conducere a Nigeriei sunt factorii responsabili pentru actuala stare a lucrurilor atât în nord-est, cât şi în întreaga ţară. Nigerienii de toate etniile şi originile şi-au pierdut orice încredere în guvern, în sistemul de justiţie şi în forţele de securitate. Orice speranţă luminoasă legată de potenţialul enorm al acestei ţări a fost înăbuşită de hoţii deghizaţi în oameni de afaceri, generali de armată şi politicieni.

Merită, totuşi, să ne întrebăm dacă până şi cei mai bine intenţionaţi lideri ar fi putut depăşi vreodată obstacolele descurajante lăsate în urmă de colonialism: o ţară care e ţară numai cu numele, cu societăţi arhaice şi sute de grupuri etnice diferite strânse la un loc sub umbrela unui singur stat-naţiune. Însă păcatul originar al colonialismului a fost adâncit de corupţia care există aici la o scară inimaginabilă. Să menţionăm câteva exemple infame dintre atâtea altele: Sani Abacha*, dictatorul militar din anii 1990, el însuşi originar din nord, împreună cu familia sa, a devalizat Banca Centrală de sute de milioane de dolari, uneori folosindu-se de camioane pline cu bani, după mărturiile unui martor informat.[4] S-a aflat că James Ibori**,

* Vezi prima notă, p. 29.

** James Onanefe Ibori (n. 1959), om politic nigerian de etnie urhobo, fost guvernator al statului Delta (1999–2007) din sudul Nigeriei, funcţie pe care a obţinut-o ilegal pentru că fusese condamnat de mai multe ori în Anglia pentru mici găinării (furturi şi folosire de carduri bancare false), în perioada 1990–1991. În 2007 Ibori a fost arestat sub

cândva guvernatorul influent al statului Delta, bogat în petrol, din sudul Nigeriei, a delapidat probabil peste 250 000 000 de dolari, fiind acuzat că a încercat chiar să ofere o mită de 15 000 000 de dolari într-un sac de pânză pentru a scăpa de investigație.[5] Se estimează că numai furarea petrolului nigerian costă țara circa șase miliarde de dolari pe an, existând suspiciuni despre implicarea membrilor armatei și a altor personaje de prim-plan în organizarea acestor tranzacții.

Lista poate continua și, în tot acest timp, zeci de milioane de nigerieni trăiesc în sărăcie, deseori fără să aibă acces la electricitate sau drumuri decente. În 1980 rata sărăciei se situa în jurul a 28%, însă ajunsese la 66% în 1996, când era președinte Sani Abacha.[6] Procentul din populație care trăiește în sărăcie a scăzut din acea perioadă întunecată a regimului lui Abacha, însă o evaluare a Băncii Mondiale folosind date din 2009–2010 a arătat că 63% din nigerieni trăiesc cu mai puțin de un dolar american pe zi.[7] Între timp, populația a crescut într-un ritm incredibil, estimările susținând că actuala populație a țării, de 170 000 000 de oameni, cea mai numeroasă populație a unei țări africane, va crește până la 400 000 000 până în 2050.[8] Nu trebuie să fii ghicitor în stele ca să anticipezi potențialele probleme cărora această creștere le va da naștere. Un studiu al Băncii Mondiale a arătat că 50 000 000 de tineri nigerieni sunt șomeri sau angajați cu jumătate de normă, o situație pe care economistul-șef al Băncii Mondiale care se ocupă de Nigeria

---

acuzații de corupție și deturnare de fonduri, dar a fost achitat în 2009. În 2010 a fost arestat din nou, în Dubai, unde se refugiase, de data aceasta pentru că trebuia să răspundă unor acuzații de fraudă și spălare de bani aduse de procurori britanici care au reușit să obțină condamnarea acestuia la 13 ani de închisoare în 2012. Ibori nu a rămas în închisoare decât până în 2016, în prezent aflându-se în libertate.

a descris-o ca pe o potențială „bombă cu ceas", în cazul în care nu se iau măsuri imediate.[9] Insurecția condusă de Boko Haram dovedește că, de acum, ceasul bombei a început să ticăie și că nu prea mai e mult timp până când aceasta va exploda.

Istoria Nigeriei de după obținerea independenței în 1960 a fost presărată cu numeroase probleme și tragedii. În același timp, însă, ea a dat la iveală unii dintre cei mai apreciați artiști ai lumii, inclusiv pe scriitorul Chinua Achebe*, care a murit de curând, pe primul scriitor african laureat al Nobelului pentru literatură, Wole Soyinka, dar și pe muzicianul *afrobeat* Fela Kuti**. Toți trei și-au exprimat răspicat criticile lor la adresa modului defectuos de conducere a țării, iar primele rânduri, deseori citate, ale eseului lui Achebe din 1983, intitulat *The Trouble with Nigeria* („Problema Nigeriei"), rămân actuale și astăzi: „Problema Nigeriei este, pur și simplu, conducerea defectuoasă. Nimic altceva nu este în neregulă cu spiritul nigerian."[10]

Decizia britanică din 1914 de a alipi nordul și sudul și de a crea o Nigerie unită a condus la formarea unui gigant în Africa, atât din punct de vedere economic, cât și din punctul de vedere al populației. Problema a fost că astfel au fost puse bazele unor diviziuni etnice, regionale și religioase care aveau să provoace numeroase conflicte pentru putere și

* Chinua Achebe (Albert Chinualomugu Achebe) (1930–2013), romancier, poet și critic literar nigerian de etnie ibo. Dintre lucrările sale amintim: *O lume se destramă* (1958; traducere în limba română de Angela Duplenschi, Editura Polirom, Iași, 2014), *No Longer at Ease* (1960), *Săgeata lui Dumnezeu* (1964; traducere din limba engleză de Iolanda Vlădescu, Editura Polirom, Iași, 2014), *A Man of the People* (1966).

** Fela Anikulapo Kuti (1938–1997), compozitor, muzician, activist pentru drepturile omului, om politic (fondatorul partidului Mișcarea Poporului) și deținut politic nigerian de etnie yoruba, văr primar al scriitorului Wole Soiynka.

nenumărate violenţe în interiorul naţiunii. Din aceste motive, întrebarea dacă nu cumva ţara ar trebui să spună „stop" şi să se despartă a continuat să fie şi să tot fie pusă. Dezbinarea rămâne însă o opţiune pe care liderii nigerieni nu au luat-o niciodată serios în calcul, însă dezbaterea continuă, fiind reînnoită în mod constant de apariţia numeroaselor crize care au cuprins ţara.

Conducătorii Nigeriei coloniale sunt, fără îndoială, vinovaţi de această situaţie. Politicile britanice referitoare la Nigeria au părut, adeseori, să accentueze diviziunile în loc să le facă să dispară şi să îi unească pe oameni. Cultura din nord a fost păstrată într-o mare măsură, în timp ce sudul a fost transformat cu ajutorul educaţiei occidentale, al răspândirii creştinismului şi al comerţului care se desfăşoară de-a lungul coastei. La început, Frederick Lugard a căutat să îşi extindă viziunea administrării indirecte din nord în tot restul Nigeriei, în locuri în care aceasta nu a putut fi însă mereu aplicată. De pildă, în zonele ocupate de populaţia ibo din sud-est, proiectul lui Lugard despre cum trebuia să funcţioneze administrarea indirectă nu se potrivea cu forma de guvernământ locală, bazată pe descentralizare.[11]

În acelaşi timp, au fost demarate proiecte de a uni diferite părţi ale ţării, mai ales cu ajutorul infrastructurii. Au fost construite căi ferate şi drumuri, ceea ce a înlesnit o mai bună circulaţie a oamenilor şi bunurilor, în timp ce căile maritime au fost dragate pentru a permite accesul vapoarelor. Îmbunătăţirea infrastructurii s-a făcut din propriul interes, din moment ce facilita importul şi exportul bunurilor, permiţând astfel companiilor europene să beneficieze din plin de oportunităţile oferite.[12] Totuşi, acestea au facilitat şi o anumită interdependenţă economică între diferitele grupuri

etnice. Pe măsura trecerii timpului, etnicii ibo din sud-est au început să vândă în pieţele din nord, iar populaţiile peul şi hausa din nord, care creşteau animale şi produceau şi alte bunuri, au ajuns în sud. Acestea ar fi doar două exemple. Asemenea legături s-au adâncit în timp. Oraşele cele mai mari ale Nigeriei, mai ales Lagosul, sunt acum un creuzet de culturi şi grupuri etnice care năvălesc aici în căutare de locuri de muncă. Argumentele în favoarea divizării ţării devin şi mai problematice dacă sunt analizate din această perspectivă. Ce se întâmplă cu un om de afaceri născut în Kano, dar care trăieşte în Lagos, în cazul în care cele două oraşe devin capitalele a două ţări diferite? Aceeaşi problemă şi-o poate pune şi neguţătorul ibo din Enugu, aflat în sud-est, care trăieşte în Maiduguri, în nord-est.

Tiparele sociale, politice şi economice care aveau să definească Nigeria modernă au început să se cristalizeze treptat, după 1914. Lipsa educaţiei occidentale în zona de nord a cauzat probleme încă de la bun început. Spre deosebire de Lagos (care era de mult timp o colonie adevărată şi în care începuseră deja să se dezvolte elite locale care studiau în străinătate) sau de zona de sud-est, unde şcolile fondate de misionari împânziseră teritoriul, doar un număr relativ mic de locuitori din nord primiseră o educaţie europeană. Ca urmare, oamenii din sud au fost trimişi în nord să lucreze ca funcţionari, ceea ce a alimentat spaimele celor din nord că regiunea lor avea să fie călcată în picioare de grupuri etnice rivale.[13] Asemenea temeri aveau să se intensifice simţitor pe măsură ce Nigeria făcea paşi mari spre dobândirea independenţei şi nu doar printre cei din nord, deşi ei erau mult mai temători decât ceilalţi.

Impulsul spre obţinerea independenţei a fost dat, în principal, de elitele educate din Lagos, (din rândul cărora făcea

parte și Herbert Macaulay*), încă din 1920, flacăra promovării independenței fiind preluată apoi de Mișcarea Tineretului Nigerian**. Independența a fost câștigată într-o perioadă în care și alte colonii africane căutau să se desprindă de stăpânii lor coloniali. Folosindu-se și de atitudinea antiimperialistă a opiniei publice mondiale, au obligat Marea Britanie să coopereze.[14] Factorii economici au jucat și ei un rol important, pe lângă o listă întreagă de alte motive, căci costul menținerii Imperiului Britanic devenise nejustificat de mare.

Este imposibil ca cineva să înțeleagă Nigeria de azi fără a lua în calcul diviziunile sale etnice și regionale. Observând potențialele probleme, o mare parte din dezbaterea despre formarea statului nigerian înainte și după obținerea independenței s-a axat pe problema împărțirii puterii. În anii dinainte de dobândirea independenței, au fost avansate modele care variau de la un stat puternic centralizat la o uniune de regiuni. Cei în favoarea unui guvern centralizat erau de părere că toți cetățenii trebuiau, mai întâi, să se considere nigerieni în loc de ibo, yoruba, hausa sau peuli și că statul trebuia să reflecte acest țel. Alții spuneau să acesta era un scop nerealist și că diferențele enorme dintre regiuni trebuie analizate și ajustate.[15] O rămășiță a acestei dezbateri continuă și astăzi, căci unii nigerieni cred că ar trebui să existe o rotație a președinției între regiuni după fiecare două mandate, iar alții sunt convinși că țara a depășit de mult

---

* Olayinka Herbert Samuel Heelas Badmus Macaulay (1864–1946), inginer, arhitect, compozitor și om politic nigerian de etnie yoruba, unul dintre întemeietorii mișcării naționaliste nigeriene și al Partidului Democratic Național Nigerian, primul partid politic nigerian.

** *Nigerian Youth Movement* (engl.), prima organizație cu adevărat naționalistă fondată în Lagos în 1933 de către profesorul universitar Eyo Ita (1903–1972).

perioada când era necesar să adopte politici în funcţie de criteriile etnice şi că, de fapt, cel mai bun candidat la preşedinţie ar trebui să câştige, indiferent de originea sa etnică.

În nord, îngrijorarea referitoare la statutul regiunii în cadrul Nigeriei independente s-a manifestat în refuzul acestei regiuni de a alege autonomia. Versiunea finală a constituţiei aprobate chiar înainte de obţinerea independenţei Nigeriei a stabilit un sistem federal cu trei regiuni: vestică, estică şi nordică. Estul şi vestul erau mai dornice să se despartă de britanici şi să-şi administreze propria soartă, ambele regiuni optând pentru autonomie în 1957. Dimpotrivă, nordul a amânat această mişcare până în 1959, cu doar un an înainte de declararea independenţei Nigeriei.[16]

În 1960, retragerea britanicilor a lăsat în urmă o naţiune independentă care folosea acelaşi sistem de guvernământ federal. Conducătorii tradiţionali şi-au păstrat autoritatea, inclusiv emirii din nord şi, deşi nu mai aveau puteri formale, au continuat să exercite o influenţă majoră în tot felul de domenii, de la numiri în funcţie şi modalităţile de distribuire a fondurilor publice până la negocieri din umbră pentru rezolvarea anumitor conflicte. În plus, tot ei au servit şi ca legături active cu trecutul pre-colonial al Nigeriei şi continuă încă să o facă şi astăzi. Sultanul din Sokoto rămâne personalitatea religioasă musulmană cea mai importantă a Nigeriei, în vreme ce emirii sunt încă simbolul tradiţiilor islamice ale regiunii, însă tradiţionalismul sufit şi autoritatea pe care o reprezintă îi pune în dezacord cu clericii radicali, antioccidentali care au început să-şi facă simţită prezenţa încă din anii 1970 şi care sunt, de obicei, adepţi ai gândirii wahhabito-salafiste promovate şi finanţate în toată lumea de Arabia Saudită.[17] Câteva decenii

mai târziu, emirii au început să fie văzuți de gruparea Boko Haram ca dușmani și trădători ai versiunii credinței islamice promovate de extremiști. Unii aveau să devină chiar ținte ale tentativelor de asasinare.

Ahmadu Bello, stră-strănepotul lui Usman dan Fodio și apărătorul vigilent al intereselor nordului, a fost primul premier al regiunii de nord, începându-și mandatul în 1954. El a pledat insistent pentru păstrarea emirilor, dorind să le ofere roluri importante în nord, susținând că ei vor acționa în acord cu guvernul local și nu ca niște stăpâni locali. În autobiografia sa din 1962, Bello a scris:

> A renunța la această autoritate, a o periclita în vreun fel sau a elimina rolurile lor tradiționale ar conduce la un regres al țării, aceste schimbări fiind atât de drastice, încât ar fi într-adevăr nevoie de un alt [Frederick] Lugard pentru a restabili echilibrul. Trebuie să renunțăm la ideea că ei sunt niște obstrucționiști inutili, niște conservatori inveterați. Nimic nu este mai departe de adevăr.[18]

Nordului i-au fost conferite cele mai multe locuri în parlamentul federal al celor trei regiuni datorită dimensiunii și numărului locuitorilor săi, iar alegerile din 1959, desfășurate chiar înainte de obținerea independenței, au pus bazele politicii Nigeriei de după obținerea acesteia. Partidul lui Ahmadu Bello, Congresul Oamenilor din Nord*, a câștigat cele mai multe locuri și a format o coaliție cu principalul partid din est, Consiliul Național al Cetățenilor Nigerieni**, dominat de etnicii ibo, ceea ce a făcut ca guvernul să ilustreze un soi de unitate

---

* Northern's People Congress (NPC, engl.), partid politic nigerian fondat în 1949 (n. trad.).

** National Council of Nigerian Citizens (NCNC, engl.), partid politic nigerian care a funcționat între 1944 și 1966 (n. trad.).

între nord şi sud.[19] Întâiul prim-ministru al statului independent a fost Tafawa Balewa*, originar din nord, care, împreună cu Ahmadu Bello a încercat să îmbunătăţească condiţiile din nord, printre alte măsuri numărându-se şi acordarea unui număr de locuri asigurate în armată pentru nordici şi aprobarea desfăşurării diverselor proiecte guvernamentale menite să aducă beneficii regiunii. Asemenea programe au alimentat tensiunile însă, căci i-au înfuriat pe cei din sud, care s-au simţit înşelaţi.[20] Ulterior s-a dezvoltat industria petrolieră ca urmare a descoperirii ţiţeiului în Delta Nigeriei, în 1956, industrie care va ajunge să domine economia ţării, accentuând însă diviziunile etnice ca rezultat al disputelor despre cum anume trebuia distribuită avuţia.[21]

Odată cu formarea acestor adevărate linii de falie între regiuni, impulsul necesar pentru declanşarea unui război civil devastator a fost dat la scurt timp după obţinerea independenţei. În 1966, mai mulţi ofiţeri, majoritatea aparţinând grupului etnic ibo care domina estul Nigeriei, au organizat o lovitură de stat şi l-au asasinat pe prim-ministrul Balewa. Ahmadu Bello şi premierul regiunii de vest, Samuel Akintola**, au fost şi ei ucişi. Un general, Johnson Ahuiyi-Ironsi, a devenit conducătorul ţării, însă şi el era tot ibo, astfel încât întreaga situaţie a început să fie văzută de către etnicii hausa şi de către peulii din

* Sir Abubakar Tafawa Balewa (1912–1966), om politic nigerian, preşedinte al Nigeriei independente (1960–1966), care a fost înlăturat de la putere şi apoi ucis în timpul loviturii de stat militare din 15 ianuarie 1966, unul dintre evenimentele care aveau să ducă la declanşarea Războiului Civil Nigerian.

** Samuel Ladoke Akintola (1910–1966), om politic, avocat şi orator nigerian de etnie yoruba, unul dintre fondatorii statului nigerian modern, numit în funcţia de Oloye Aare Kakanfo al XIII-lea al etnicilor yoruba.

nord ca o ofensivă a grupului ibo. Ceea ce a generat o contralovitură de stat.

Această contralovitură de stat provocată de furia ofiţerilor din nord a avut loc şase luni mai târziu şi l-a adus la putere pe locotenent-colonelul Yakubu Gowon*, un creştin din zona centrală a Nigeriei, care reprezintă, din punct de vedere etnic, un adevărat amalgam.

Totuşi, ţara a rămas instabilă şi dorinţa de răzbunare a dus la masacrarea populaţiei ibo care locuia în nord. Ca reacţie la aceste crime, dar şi din alte cauze, sud-estul Nigeriei a hotărât, pe 30 mai 1967, să se separe de restul ţării şi să formeze Republica Biafra, numită după golful Biafra, de pe coasta de vest a Africii. Acest stat fost condus de Odumegwu Ojukwu**, un ofiţer educat la Oxford care a devenit pentru mulţi oameni din sud-est un adevărat erou, şi a cărui barbă deasă şi privire intensă îi confereau un aer de revoluţionar. Guvernul federal, condus de Gowon, nu a acceptat această mutare, cu atât mai mult, cu cât era în joc şi controlul vastelor rezerve de ţiţei, astfel că războiul a început în 1967. Atenţia lumii întregi s-a fixat treptat pe Biafra, pe măsură ce imaginile cu copii care mor de foame invadau ecranele televizoarelor şi paginile ziarelor. Mulţi oameni au murit, într-adevăr, de foame în urma blocadei instituite, provocând critici aspre faţă de guvernul nigerian, dar şi faţă de Ojukwu, care refuza să se predea, deşi era clar că înfrângerea sa era iminentă. El a preferat însă

---

* Yakubu „Jack" Dan-Yumma Gowon (n. 1934), militar şi preşedinte al Nigeriei (1966–1975) de etnie angas.

** Chukwuemeka Odumegwu Ojuku (1933–2011), militar şi om politic nigerian de etnie ibo, guvernator militar al Regiunii de Est a Nigeriei în 1966 şi preşedintele republicii secesioniste Biafra (1967–1970) (n. trad.).

să-şi apere poziţia spunând că se pregătea un „genocid" împotriva populaţiei ibo şi că el avea datoria să facă tot ce îi stătea în putere pentru a-l opri. În 1970, după ofensiva armatei nigeriene şi înfrângerea secesioniştilor din Biafra, Ojukwu a fost forţat să fugă în Coasta de Fildeş. Gowon a declarat o politică de tipul „nu există nici învingători, nici învinşi" şi Nigeria a rămas o singură naţiune, însă, în realitate, ţara era profund divizată. Se estimează că în timpul aşa-numitului război din Biafra au murit între 1 000 000 şi 3 000 000 de oameni.[22]

Într-un interviu acordat 30 de ani mai târziu ziaristului Peter Cunliffe-Jones, Ojukwu, care a murit în 2011, şi-a apărat deciziile, spunând: „Războiul a fost o tragedie, însă a fost inevitabil, obligatoriu". Şi a continuat: „Populaţia ibo nu a avut de ales. A fost o luptă pentru supravieţuirea grupului ibo împotriva planurilor de a distruge o întreagă generaţie de oameni. Ameninţarea cu care ne-am confruntat a fost genocidul."[23] Tragedia războiului din Biafra a fost descrisă într-o manieră pătrunzătoare de scriitoarea nigeriană Chimamanda Ngozi Adichie* care, cu câteva decenii mai târziu, a scris romanul *Jumătate de soare galben* şi de Chinua Achebe, care a scris despre propria experienţă din acele vremuri în memoriile sale *There Was a Country* („A existat, cândva, o ţară").

* Chimamanda Ngozi Adichie (n. 1977), scriitoare nigeriană de etnie ibo, deţinătoare a unei Burse MacArthur (aşa-numita „bursă a geniilor" care se acordă tinerilor cu vârste cuprinse între 20 şi 30 de ani) dintre ale cărei lucrări amintim: *Hibiscusul purpuriu* (2005; traducere în limba română de Melania-Maria Goja, Editura RAO, Bucureşti, 2011), *Jumătate de soare galben* (2006; traducere în limba română de Iustina Bandol, Editura RAO, Bucureşti, 2008), *The Thing Around Your Neck* (2009), *Americanah* (2013), *We Should All Be Feminists* (2014) şi *Dear Ijeaewele, or a Feminist Manifesto in Fifteen Suggestions* (2017).

Yakubu Gowon a condus țara până în anii 1970, perioadă care a provocat multe din problemele grave care nu i-au permis Nigeriei să-și împlinească potențialul enorm pe care îl are. Cu siguranță că fenomenul corupției exista în Nigeria de mult timp, însă explozia veniturilor din petrol în prima parte a decadei a mărit miza, cauzând o inflație galopantă și ducând la ignorarea industriilor care nu aveau legătură cu țițeiul.[24] În plus, Gowon nu s-a prea grăbit să revină la o conducere civilă a țării și, în 1975, unii militari se cam săturaseră de întreaga situație. Probabil că răspunsul lor nu a fost deloc surprinzător: au organizat o nouă lovitură de stat. Generalul Murtala Muhammad*, din Kano, oraș din nord, a devenit șeful statului și a promis reforme. A fost asasinat după numai șase luni de la preluarea puterii. Adjunctul lui, general în timpul războiului civil și viitor președinte al țării, pentru două mandate, Olusegun Obasanjo, un yoruba din sud-vest, apropiat de colegii săi din armată și de politicienii din nord, a preluat puterea până în momentul când s-au organizat alegeri.

Olusegun Obasanjo a supravegheat tranziția la un guvern civil, iar alegerile din 1979 au fost câștigate de fostul ministru al Finanțelor, Shehu Shagari, din nord. Înainte de alegeri a fost adoptată o nouă constituție, schimbându-se sistemul de guvernământ al Nigeriei care tindea acum să fie o democrație de tip american, cu un președinte, un vicepreședinte și un parlament. S-au făcut numeroase eforturi pentru a înființarea unor partide politice reprezentative pentru întreaga țară, nu doar pentru o regiune sau un grup etnic.[25] Totuși, Shagari a devenit

* Murtala Rufai Ramat Muhammad (1938–1976), înalt ofițer nigerian de etnie, conducător militar al Nigeriei (1975–1976) (n. trad.).

preşedintele unei ţări cuprinse de grave probleme economice şi situaţia avea să se înrăutăţească. Iar când industria petrolieră a atins fundul prăpastiei, odată cu aşa-numita supra-saturare a pieţei cu petrol din anii 1980, Nigeria a fost prinsă cu totul şi cu totul nepregătită. Ţara se supra-îndatorase, depăşind cu mult orice limită a cheltuielilor şi guvernul lui Shagari îşi răsfăţase prietenii cu fonduri generoase pentru diverse proiecte.[26]

Administraţia civilă a lui Shehu Shagari avea să dureze numai patru ani. În 1983, în ajunul Anului Nou, Muhammadu Buhari, un ofiţer cu idei rigide despre cum trebuie condusă ţara, a venit la putere ca urmare a unei noi lovituri de stat. Şi el a căutat să reformeze Nigeria, însă abordarea sa a fost complet lipsită de orice viziune. A încercat să impună nigerienilor un anume simţ al disciplinei, ca şi cum lupta frenetică pentru supravieţuire ar fi fost cauza şi nu efectul proastei conduceri a ţării. El şi-a numit acest program „Războiul împotriva indisciplinei", iar măsurile luate au variat de la probleme mărunte, cum ar fi obligarea oamenilor de a sta aliniaţi aşa cum trebuie la cozi, până la măsuri serioase, cum ar fi executarea publică a presupuşilor criminali. Povestea înfiorătoare a lui Umaru Dikko, ministru al Transportului în timpul lui Shehu Shagari, de dinainte de lovitura de stat, este un exemplu grăitor al modului de abordare al guvernului lui Buhari. Suspectat fiind că ar fi comis acte de corupţie grave, Dikko a fugit la Londra, unde guvernul nigerian l-a localizat cu ajutorul unor agenţi israelieni. El a fost apoi drogat şi vârât într-un container pentru a fi trimis înapoi în Nigeria, unde urma să răspundă de actele de corupţie, însă autorităţile britanice au descoperit planul şi s-au asigurat că acesta nu este dus la bun sfârşit. Containerul a fost deschis la aeroport şi înăuntru a fost găsit Dikko, în stare de inconştienţă, alături de doctorul care îi administrase drogul.[27]

Răbdarea tuturor față de regimul lui Muhammadu Buhari și a autoritarismului său obtuz s-a terminat și un alt ofițer însetat de putere avea să se asigure că zilele acestuia în calitate de conducător al Nigeriei iau sfârșit. Totuși, de data aceasta, ofițerul care a condus lovitura de stat și mai apoi țara, Ibrahim Babangida, s-a dovedit a fi un politician mult mai sofisticat, care a făcut diferite manevre abile pentru a rămâne la putere vreme de opt ani, între 1985 și 1993. Era un veteran al războiului civil și unul dintre aceia care au conspirat pentru a-l răsturna de la putere pe Yakubu Gowon. El a supravegheat mutarea capitalei țării din Lagos la Abuja, împreună cu toate contractele rentabile care însoțeau acest proiect.[28] A primit porecla „Maradona", nigerienii comparându-i instinctele politice și de supraviețuire, bazate pe ingenuitate, cu mișcările agile ale marelui fotbalist argentinian. Wole Șoyinka, scriitorul nigerian laureat al Nobelului pentru Literatură, care îl cunoștea personal pe Babangida, dar care se ținea la distanță de el, a scris despre acesta:

> Iritat de consensul general și de imaginea lui din mass-media care îl prezenta ca pe un om rău, plin de intenții malefice, în cele din urmă, el a replicat că, dacă era într-adevăr rău, atunci măcar trebuia să se recunoască faptul că era un geniu al răului. [...] Suav, calculat, bun ascultător și conciliator, persuasiv, însă ascunzându-și cu abilitate ghearele ascuțite, mereu gata să câștige bunăvoința potențialilor aliați, el era cunoscut pentru felul meticulos în care planifica totul.[29]

Din păcate pentru Babangida, abilitățile formidabile cu care își păcălea adversarii nu erau de ajuns pentru a schimba situația în care se găsea Nigeria. Cu economia distrusă și țara potopită de datorii, nu a avut de ales și a supus Nigeria unui regim riguros de reduceri de fonduri și alte politici financiare

severe. Planul său, intitulat Programul Structural de Ajustare, i-a permis Nigeriei să-şi reeşaloneze datoriile, însă a fost profund nepopular, căci a dus la reducerea numărului slujbelor guvernamentale şi la creşterea preţului combustibilului, asta pentru a oferi doar două exemple.[30]

Au mai existat şi alte probleme care au făcut să sporească furia publicului faţă de Babangida. Asasinarea ziaristului Dele Giwa din 1986 cu ajutorul unei scrisori-capcană a creat suspiciunea că regimul era posibil să fi fost implicat, lucru pe care reprezentanţii săi l-au negat însă cu vehemenţă, în timp ce tranziţia către noi alegeri şi planificarea reîntoarcerii la democraţie au fost procese sinuoase, amânate de mai multe ori. După interzicerea a 13 partide politice care doreau să participe la viaţa politică, pe motiv că nu erau destul de „naţionale", printre altele, regimul Babangida a creat, într-un final, două grupări artificiale, Partidul Social Democratic şi Convenţia Naţională Republicană, cele două fiind declarate singurele partide eligibile.[31] A fost un debut descurajant pentru ceea ce se dorea a fi noua eră democratică din Nigeria, însă alegerile din 1993 s-au dovedit a fi mult mai promiţătoare. Ziua alegerilor a depăşit orice aşteptare, astfel că nigerienii vorbesc şi astăzi despre acele alegeri ca despre cele mai curate din istoria ţării lor.

Moshood Abiola, un om de afaceri bogat din sud-vest, de origine yoruba, era considerat a fi cel mai probabil nou preşedinte al Nigeriei. Deşi fusese pus la stâlpul infamiei într-un cântec de-al lui Fela Kuti, puţini erau aceia care se îndoiau de faptul că el câştigase alegerile şi că fusese prima alegere a oamenilor. Problema a apărut după alegeri, când Babangida şi-a supraapreciat posibilităţile. A decis să anuleze alegerile din mai multe motive pe care mai nimeni nu le-a luat în serios,

nepermiţându-i lui Abiola să devină preşedinte. Această mutare a stârnit o mare indignare, mai ales în Lagos, unde au avut loc proteste în timpul cărora mulţimile de oameni au blocat străzile.[32] Babangida a fost, în cele din urmă, obligat să cedeze şi a instalat un guvern de tranziţie sub conducerea aliatului său Ernest Shonekan. Aceasta s-a dovedit a fi o acţiune care avea să aibă consecinţe dezastruoase în următorii ani.

După mai puţin de trei luni, un ofiţer care fusese adjunctul lui Babangida a profitat de faptul că Shonekan era un lider slab şi l-a înlăturat de la putere, devenind conducătorul ţării, ceea ce a marcat, probabil, începutul celei mai abjecte perioade din istoria Nigeriei de după obţinerea independenţei. Sani Abacha, un nigerian din nord, mai precis, din Kano, a încercat să se îmbogăţească pe el şi pe alţi membri ai familiei sale, devalizând sute de milioane de dolari din trezorerie, călcând în picioare cele mai elementare drepturi ale populaţiei şi conducând o armată şi o poliţie brutale. Nigerienii au avut de suferit zilnic din cauza regimului său şi Wole Soyinka, care l-a descris pe Abacha drept „un psihopat", a fost nevoit să plece în exil, căci se temea pentru viaţa sa.[33] Moshood Abiola, câştigătorul alegerilor din 1993, a fost închis la un an după anularea votului, după ce se declarase preşedinte.[34] În 1995, executarea de către regim a activistului Ken Saro-Wiwa*, din Delta Nigerului, împreună cu alţi opt

* Kenule Beeson „Ken" Saro-Wiwa (1941–1995), scriitor, producător de televiziune, activist ecologist nigerian de etnie ogoni, câştigător al Premiului Right Livelihood (aşa-numitul „premiu Nobel alternativ") şi al Premiului Goldman pentru Mediu. A condus o campanie nonviolentă împotriva degradării ecosistemului din Delta Nigerului ca urmare a deversărilor de petrol cauzate de neglijenţa companiilor petroliere care operează acolo, fiind un critic acerb al guvernelor nigeriene. A fost închis şi judecat în faţa unui tribunal militar, fiind spânzurat. Familia sa a deschis un proces împotriva companiei Royal Dutch Shell, pe care

oameni, a adus în atenţia opiniei publice internaţionale comportamentul scandalos al lui Abacha. Lideri din întreaga lume, inclusiv venerabilul Nelson Mandela, au condamnat execuţiile şi Commonwealth-ul i-a retras Nigeriei statutul de membru. Cu toate acestea, Nigeria a trebuit să îl suporte pe Abacha încă trei ani. El a murit în 1998, în condiţii suspecte, anunţându-se oficial că ar fi fost vorba de un infarct. S-au răspândit tot soiul de zvonuri, care mai circulă şi astăzi, despre faptul că în momentul morţii se afla în compania unei prostituate din India.[35] În Lagos au avut lor comemorări ale morţii sale.

Odată cu moartea lui Abacha, anii de conducere militară şi dezordine au luat sfârşit. Toţi cei trei conducători militari de după lovitura de stat a lui Buhari, din ajunul Anului Nou 1983, proveneau din nordul ţării. Cu toate acestea, în ceea ce priveşte nivelul de trai al nigerianului obişnuit din nord, acest fapt nu a însemnat mai nimic, asta ca să nu mai vorbim de restul locuitorilor ţării. Elita Nigeriei a delapidat sume uriaşe din industria petrolieră şi i-a lăsat pe săraci şi pe cei din clasa muncitoare să se bată pe ce mai rămânea. Nuhu Ribadu, care avea să fie mai apoi directorul agenţiei de combatere a corupţiei din Nigeria, a estimat în 2006 că, începând de la independenţă şi până la acea dată, fusese furată sau irosită o sumă de peste 380 de miliarde de dolari, sumă mai mare decât produsul intern brut al multor ţări, cum ar fi Columbia, Iranul, Africa de Sud sau Danemarca.[36]

Tranziţia spre o conducere civilă era în plină desfăşurare şi, de data aceasta, nu mai avea să fie anulată. Totuşi, aceasta nu a însemnat că Nigeria era pe culmile unei noi ere de democraţie autentică. Au avut loc alegeri, însă acestea au fost viciate de

---

a acuzat-o de complicitate la violarea drepturilor omului, crime împotriva umanităţii, tortură şi execuţii sumare, iar tribunalul din New York i-a dat câştig de cauză.

fraude şi violenţe, iar corupţia, atât de bine consolidată, a continuat să înăbuşe orice speranţă de progres. Alegerile din 1999 au marcat reîntoarcerea lui Olusegun Obasanjo, fost general şi conducător militar al ţării, care provenea din sud-vestul Nigeriei şi avea numeroase relaţii în nord. Ziua alegerilor a fost, în mare parte, paşnică, însă observatorii au raportat cazuri grave de fraudă, cum ar fi faptul că anumite persoane votau de mai multe ori sau că voturile erau numărate greşit.[37] Obasanjo candidase din partea nou-creatului Partid Democrat al Poporului*, care avea să devină un monstru naţional, atotcuprinzător, care unea oameni cu o multitudine de interese divergente, şi avea să ajungă, în fapt, o coaliţie de politicieni influenţi, eminenţe cenuşii şi lideri regionali gata să se adune sub acelaşi steag pentru a controla puterea, înţelegerea lor tacită prevăzând ca preşedinţia să alterneze între nord şi sud.

Obasanjo a fost ales pentru un al doilea mandat în 2003, din nou după acuze de fraudare a alegerilor venite din partea observatorilor internaţionali[38], cele două mandate ale sale producând, în mod indiscutabil, rezultate inegale, variind de la o creştere economică semnificativă la eşecul de a rezolva multe dintre problemele care afectau grav dezvoltarea Nigeriei. A apărut din nou perspectiva reîntoarcerii la epoca de tristă amintire a conducerii cu mâna de fier odată cu încercarea sa de a schimba constituţia astfel încât aceasta să îi permită să candideze pentru un al treilea mandat.[39] Această tentativă a fost blocată de parlament şi Obasanjo a trebuit să renunţe, după două mandate, făcând posibilă o a treia serie consecutivă de alegeri ceea ce, la vremea respectivă, era cea mai lungă perioadă de conducere civilă neîntreruptă de după independenţă.

* Peoples Democratic Party (engl.) (n. trad.).

Între timp, guvernul a obținut venituri de miliarde din petrol, provocând resentimente profunde în regiunea Deltei Nigerului din sud, inima industriei petroliere a țării. Obasanjo a trebuit să înfrunte o rezistență puternică în Delta Nigerului, ceea ce, în final, a redus semnificativ veniturile provenite din resursa cea mai valoroasă a țării.

Delta mai cunoscuse stări de tulburare, mai ales atunci când protestele și violențele din comunitatea ogoni au făcut ca gigantul petrolier Shell să își abandoneze producția în 1993. Regiunea a rămas una extrem de săracă, în ciuda resurselor naturale pe care le are, iar râurile sale au fost poluate în mod grav din cauza numeroasele deversări care au avut loc în decursul timpului, deseori fără ca firmele responsabile să sufere vreo repercusiune.

Mișcarea ogoni din anii 1990 pentru o distribuire echitabilă a resurselor fusese, într-o mare măsură, condusă de activistul și scriitorul Ken Saro-Wiwa, a cărui execuție de către regimul Abacha a atras dezaprobarea comunității internaționale. Compania Shell a fost acuzată de colaborare cu regimul în cazul execuției lui Saro-Wiwa și a altor lideri ai protestatarilor, acuzație pe care a negat-o mereu, deși a fost, totuși, de acord să plătească o compensație de 15 500 000 de dolari ca urmare a unui proces din 2009 legat de execuții și de revolta din regiunea ogoni, însă nu și-a recunoscut niciodată vina.[40]

Când frustrările au ajuns din nou la un nivel ridicat în Deltă, la sfârșitul anilor 1990 și începutul anilor 2000, a apărut, din nou, o mișcare de rezistență care s-a dezvoltat pentru a ajunge să apere interese dintre cele mai diverse, de la acelea ale liderilor unor grupări criminale care doreau o parte din veniturile industriei petroliere până la acelea ale tinerilor șomeri și ale activiștilor adevărați. Conductele de petrol erau

aruncate periodic în aer şi muncitorii străini erau răpiţi pentru a se obţine răscumpărări, ceea ce a dus la o reducere drastică a producţiei de petrol în Nigeria. Atunci a luat naştere un grup-umbrelă intitulat MEND care şi-a asumat responsabilitatea pentru atacuri şi care vorbea în numele regiunii prin comunicate trimise ziariştilor pe e-mail. Raidurile militare nu aveau cine ştie ce efecte de durată în ceea ce priveşte situaţia armată din zonă, astfel că Obasanjo a lăsat în urmă o criză explozivă în regiunea Deltei. Având în vedere că la mijloc era însuşi venitul substanţial obţinut din petrol, găsirea unei soluţii avea să fie misiunea succesorului său, Umaru Yar'Adua.

În 2009 a fost iniţiat un program de amnistiere a militanţilor din Deltă, oferindu-se subvenţii şi cursuri de calificare tuturor acelora care acceptau să renunţe la arme. Toţi liderii celor mai importante grupări criminale, împreună cu mii de susţinători de-ai lor au luat parte la acest program, ceea ce a dus la o reducere drastică a violenţelor şi a permis ca producţia să revină la valorile precedente de aproximativ 2 000 000 de barili pe zi. Totuşi, deşi amnistia şi-a atins scopul de a mări producţia de petrol, condiţiile din Deltă nu s-au schimbat şi posibilitatea reîntoarcerii la violenţă după ce plăţile către liderii grupărilor au fost reduse sau oprite a rămas o sursă serioasă de îngrijorare. Într-adevăr, este cunoscut faptul că unii lideri au devenit extrem de bogaţi în urma amnistiei şi a avantajelor venite odată cu ea, nu numai datorită faptului că au colectat subvenţii, ci şi datorită contractelor profitabile pe care le-au făcut pentru „supravegherea conductelor" sau pentru „asigurarea securităţii căilor de transport fluviale". În plus, a fost confirmată ideea că toţi cei care creează probleme în Nigeria pot fi plătiţi pentru a se opri, oferindu-se, astfel, un imbold oamenilor care aveau puţine speranţe de a scăpa în vreun alt fel de sărăcie.

Cu toate acestea, datorită faptului că a calmat violențele, programul de amnistieri din Delta Nigerului a fost dat drept exemplu de măsuri care pot fi aplicate în nord-est pentru a încheia, fie și pentru moment, insurecția Boko Haram și pentru a opri atacurile oribile care au ucis mii de oameni. Din păcate, aici problema este mult mai complicată.

* * *

Se crede că Muhammad Yusuf s-a născut în 1970 în Jakusko, în statul Yobe din nord-estul Nigeriei, acolo unde savana începe să cedeze locul deșertului. Originile lui familiale rămân un mister, deși aceia care l-au cunoscut sau aceia care i-au cercetat „cariera" susțin că părinții săi ar fi fost săraci și că se ocupau, probabil, cu agricultura de subzistență. În cele din urmă, el și-a croit drum până în Maiduguri, capitala statului Borno și cel mai important oraș din regiune.[41]

În Maiduguri, un negustător influent, Baba Fugu Muhammad, avea să-i fie ca un tată. Făceau parte din același grup etnic, fiind kanuri, cel mai mare grup etnic din statul Borno, Muhammad fiind cunoscut pentru faptul că primea mulți oameni în casa sa. Strânsese o anumită avere datorită afacerilor cu produse agricole, cum ar fi din vânzarea de gumă arabică sau fasole.[42] Era implicat în dispute legale regulate cu autoritățile și cu alți oameni, dispute legate de drepturile de proprietate asupra unor terenuri, din cauza faptului că unii încercau să-i încalce pământurile. Avocatul său, Anayo Adibe, a afirmat că unele dintre acestea deveneau cazuri exemplare care se studiau la școala sa de drept.

După propriile spuse, Yusuf nu avea nicio educație occidentală formală.[43] La un moment dat, s-a căsătorit cu una din fiicele lui Muhammad, care a devenit una din soțiile sale și,

după unele relatări, cea mai importantă dintre ele, fiind fiica tatălui său adoptiv. Se ruga în moscheea Indimi din Maiduguri, o clădire impresionantă cu vitralii, plăci ceramice și două minarete, situată într-un cartier relativ înstărit al orașului și numită după un om de afaceri bogat care finanțase ridicarea sa. Se bănuiește că la Indimi, Yusuf a întâlnit un cleric din tradiția wahhabito-salafistă, pe numele său Ja'far Mahmud Adam, cunoscut drept șeicul Ja'far.

Clericul locuia în Kano, la câteva sute de kilometri depărtare, însă vizita uneori Maiduguri și venea la Indimi pentru a predica. Criticile lui îndreptate împotriva musulmanilor sufiți nigerieni din structura guvernamentală l-au făcut extrem de popular în nord. Clericul, care purta ochelari, era un specialist al studiilor islamice, căci absolvise Universitatea Islamică din Medina, însă nu se opunea educației occidentale, din moment ce urmase cursurile mai multor școli laice de-a lungul timpului. Era influențat de mișcarea reformistă islamică Izala* din Nigeria[44], o organizație care s-a născut din învățăturile altui cleric, Abubakar Gumi**, în anii 1960 și 1970. Mișcarea a devenit destul de puternică și a atras un număr de musulmani educați, însă apariția unei noi generații, precum

---

* Izala (*Jama'at Izalat al Bid'a Wa Iqamat as Sunna*, JIBWIS, ar., „Societatea pentru îndepărtarea inovațiilor și restabilirea *sunnei*"), mișcare islamică înființată în 1978 în orașul Jos, din nordul Nigeriei, de către Sheikh Ismaila Idris (1937–2000), devenită una dintre cele mai mari societăți islamice din Nigeria, Ciad, Niger și Camerun.

** Abubakar Gumi (1922–1992), personalitate religioasă musulmană nigeriană de etnie hausa, care a deținut titlul de mare cadiu (autoritate juridică supremă în dreptul islamic) al regiunii de nord a Nigeriei din 1962 până la abolirea acestei funcții, în 1967). A fost unul dintre prietenii lui Ahmadu Bello. A fost un vehement oponent al sufismului și occidentalizării.

şi numeroasele dispute ideologice au dus, într-un final, la o ruptură. Adam era unul dintre tinerii educaţi care s-au rupt de mişcare.[45]

În toiul acestei schimbări turbulente din nordul Nigeriei, în anii 1970 şi 1980 avea să ia naştere o mişcare populistă cu preocupări mai puţin intelectuale, condusă de un predicator ambulant, originar din Camerun, însă care locuia în Kano. Aceasta avea să genereze revolte violente şi să netezească terenul pentru înfiinţarea mişcării Boko Haram de mai târziu. A devenit cunoscută drept Mişcarea Maitatsine, numele hausa dat liderului său, Muhammadu Marwa, care, după o traducere aproximativă ar înseamnă „acela care anatemizează" sau „acela care osândeşte".[46] Muhammadu Marwa s-a autointitulat profet şi a interpretat Coranul într-o manieră bizară. Mişcarea era axată pe ideea de clasă socială şi grup etnic, Marwa nefiind un hausa într-o zonă dominată de hausa. Toţi aceşti factori s-au combinat cu consecinţele boom-ului petrolier din anii 1970, care făcuse ca economia să fie dominată de industria petrolieră şi care a înmulţit corupţia. Iniţial, revoltele au izbucnit în 1980 în Kano, lăsând în urmă 4 000 de morţi, printre care şi Marwa. În anii următori s-au iscat revolte şi în alte zone, soldate cu alte mii de morţi.[47]

Dezbaterile despre *sharia*, legea islamică, au apărut în timpul discuţiilor despre propunerea unei noi constituţii, la sfârşitul anilor 1970. Existau deja tribunale locale *sharia* care se ocupau cu chestiuni civile şi legi legate de statutul personal, însă o iniţiativă a unor locuitori din nord cerea crearea unor curţi de apel federale care să aplice *sharia*, ceea ce a dus la dispute dure între creştini şi musulmani pe tema noii constituţii.[48] Dezbaterea a fost reluată după revenirea la conducerea civilă în 1999, statele din nord dorind să adopte legea

penală *sharia*. A fost o combinație de oportunism politic din partea politicienilor locali și de lobby sincer făcut de reformatorii islamiști. Astăzi, *sharia* este politica oficială în mare parte din nordul Nigeriei, la diferite niveluri, deși este pusă în practică selectiv. Cu toate că un anumit număr de oameni au primit pedeapsa cu moartea prin lapidare pentru diferite infracțiuni, inclusiv pentru adulter, se pare că aceste sentințe au fost toate anulate sau reduse ulterior. Au avut loc cel puțin două amputări, unui om care furase o vacă tăindu-i-se mâna în 2000, în timp ce o altă persoană a avut parte de o pedeapsă identică pentru furtul de biciclete.[49] Ceva mai recent, după ce în 2014 guvernul federal al Nigeriei a introdus o lege prin care scotea în afara legii homosexualitatea, autoritățile *sharia* din nord au demarat o adevărată vânătoare de vrăjitoare. Rezultatul a fost că un anumit număr de oameni au fost biciuiți public pentru că erau homosexuali, unii dintre cei prezenți cerând chiar ca aceștia să fie omorâți cu pietre.[50] Atât noua lege, cât și modul în care acționau tribunalele *sharia* au stârnit indignarea comunității internaționale.

Ca dovadă a tensiunilor care se tot acumulaseră la începutul anilor 2000, trebuie spus că un comentariu dintr-un ziar a dus la o adevărată revoltă în urma căreia au fost omorâți aproximativ 250 de oameni în orașul Kaduna din nord. Articolul sugerase că profetul Mahomed ar fi fost tare bucuros dacă ar fi putut să își aleagă o soție dintre candidatele la concursul Miss World care urma să fie organizat în Nigeria. Mulți au considerat că articolul era o blasfemie, ceea ce a contribuit la accentuarea diviziunile etnice și religioase care se făcuseră deja simțite în Kaduna.[51]

Muhammad Yusuf a crescut în această perioadă de tulburări. Cu o educație sumară, însă curios din fire, a devenit

elevul lui Sheikh Ja'far, un om educat și disciplinat, care era cu zece ani mai în vârstă. Unii l-au numit „stagiarul" sau protejatul șeicului și un imam a spus chiar că Adam l-ar fi catalogat drept „liderul tinerilor"[52]. Totuși, se pare că relația maestru-student dintre ei a fost, chiar de la bun început, sortită eșecului. Adam, cel puțin în mod public, era un om practic, care îi îndemna pe musulmani să lucreze pentru schimbarea sistemului din interiorul acestuia. În loc să se opună educației de tip occidental, el pretindea că musulmanii trebuie să se folosească de aceste cunoștințe pentru a obține poziții sociale mai bune din care ar fi putut apoi să dea piept cu adversarii și să transforme societatea. În plus, nu credea că musulmanii ar trebui să refuze să accepte poziții în guvernul laic din cauza faptului că, astfel, ajungeau să rămână în afara puterii și să fie dominați de necredincioși.[53] Yusuf s-a dovedit a fi mult mai radical în ambele probleme și în multe altele și acest fapt i-a plasat pe cei doi pe traiectorii divergente. Se pare că, în cele din urmă, cei doi s-au despărțit încă din 2003 și astfel au fost puse bazele pentru întemeierea a ceea ce avea să devină mai apoi gruparea Boko Haram.

Tot în același an, un alt radical, pe numele său Muhammad Ali, despre care se spunea că s-ar fi născut în Borno și că ar fi studiat în Arabia Saudită, a condus un grup de tineri, foști adepți ai lui Yusuf, într-un loc retras, imitând astfel retragerea profetului Mahomed la Medina, sau *hijra* (hegira).[54] Nu sunt clare motivele pentru care Ali și Yusuf s-au despărțit. Grupul s-a instalat într-o parte retrasă din Yobe, Kanamma, și, după unele relatări, era format din 50 sau 60 de membri care trăiau în corturi și colibe din lut. Alte surse vorbesc chiar despre 200 de membri. În corespondența diplomatică americană

se precizează că, la început, membrii grupării nu erau înarmați, făcând negoț cu localnicii în mod pașnic, însă se pare că ar fi izbucnit o dispută atunci când un conducător local a insistat ca ei să plătească o taxă pentru dreptul la pescuit. Localnicii le-ar fi cerut apoi să părăsească regiunea. Se spune că poliția i-a arestat pe unii membri ai grupului pe 20 decembrie 2003. Peste mai puțin de două săptămâni, pe 31 decembrie, grupul a lansat o sere de atacuri asupra unor secții de poliție, sustrăgând mai multe arme, inclusiv cinci kalașnikovuri din sediul poliției din Kanamma.[55] Valul de violențe a durat patru zile și se spune că Ali s-a numărat printre victimele revoltei. În septembrie 2004 au avut loc mai multe atacuri în statul Borno, ceea ce a dus la o confruntare cu soldații, la granița cu Camerunul. Tot în această perioadă, un anumit număr de extremiști nigerieni s-au antrenat în nordul statului Mali cu un grup de oameni care avea să fie cunoscut mai târziu ca al-Qaida în Maghrebul Islamic (AQIM).

Nu este clar dacă Yusuf a jucat vreun rol în violențele din acea perioadă. În plus, el a negat mereu acest lucru. În orice caz, era cunoscut de autorități din cauza predicilor sale din Maiduguri și poliția suspecta să fusese implicat. Într-un interviu din 2006 luat de doi colegi de la France-Presse, Yusuf a spus că nu susținuse violențele din 2003–2004. Referindu-se la grupul care se retrăsese în Kanamma, el a declarat:

> Acești tineri studiau Coranul cu mine și cu alții. Mai apoi, au vrut să plece din oraș, pe care îl considerau impur, și să trăiască în izolare, crezând că musulmanii nu trebuie să își dezvăluie ideologia necredincioșilor. [...] Cred că în Nigeria ar trebui instituit un sistem de guvernare islamic și, dacă este posibil, întreaga lume ar trebui să îl adopte, însă prin dialog.[56]

Grupul începuse să fie cunoscut sub denumirea de Talibanii Nigerieni în perioada atacurilor din 2003–2004. Unii pretind că numele le-a fost dat de oficialii locali pentru că își numeau tabăra în care locuiau în Kanamma „Afganistan", deși această poveste este discutabilă, existând mai multe versiuni.

Yusuf a mai făcut un pelerinaj (*hajj*) la Mecca, în 2004. După propriile spuse, a mers în pelerinaj în Arabia Saudită în 2000, 2002, 2003 și 2004.[57] Totuși, întoarcerea sa acasă a fost întârziată pentru că era căutat în țară din cauza violențelor Talibanilor Nigerieni. Nu i s-a permis să zboare spre țară decât după unele negocieri, guvernatorul adjunct al statului Borno intervenind pentru a media situația. Adamu Dibal, guvernatorul adjunct, avea să afirme, mai târziu, că Yusuf ar fi luat legătura cu el în Arabia Saudită, unde Dibal plecase în pelerinaj și i-ar fi cerut ajutorul pentru a se întoarce acasă, spunându-i că se opunea violenței și că fusese acuzat pe nedrept. Dibal a considerat că ofițerii serviciilor de securitate ar fi putut obține informații importante de la Yusuf, dacă acesta s-ar fi întors în Nigeria.

Într-un interviu acordat agenției de presă Reuters în 2009, Dibal a declarat:

> În urma discuțiilor dintre noi [...] și datorită contactelor pe care le-am avut cu serviciile secrete, i s-a permis să se întoarcă. E adevărat că era genial. Deținea un fel de monopol în ceea ce privea convingerea tinerilor despre adevărul Coranului și al islamului.[58]

Se pare că nu a fost singura întâlnire pe care a avut-o Yusuf în timpul șederii sale prelungite în Arabia Saudită. O altă discuție importantă s-a desfășurat, una în timpul căreia fostul său maestru l-a confruntat pe Yusuf. Șeicul Ja'far Adam și alți câțiva bărbați s-au întâlnit cu Yusuf și au încercat să-l convingă să renunțe la ideile sale radicale. Se spune că în timpul

întâlnirii din Arabia Saudită Yusuf ar fi promis să-şi schimbe metodele şi să le spună adepţilor săi că greşise. S-a întors acasă în 2005, însă nu şi-a ţinut promisiunea făcută lui Adam.[59]

Odată ajuns înapoi în Nigeria, Yusuf a fost izolat de către liderii musulmani cunoscuţi, fiind chiar dat afară din moscheea Indimi după ce şi-a înfuriat superiorii. Cei care mergeau la Indimi au evitat să vorbească pe larg despre Yusuf în timpul celor două vizite pe care le-am făcut acolo, de frica represaliilor Boko Haram şi din cauză că nu doreau să fie asociaţi cu celebrul conducător sectar. Am putut, totuşi, să-mi fac o idee generală despre motivele care au dus la izgonirea sa. În octombrie 2013 am vorbit cu un mic grup de oameni adunaţi într-o încăpere din spatele moscheii, inclusiv cu un bărbat care pretindea că este imam. Îmbrăcaţi cu veşminte largi şi desculţi, aşa cum cere tradiţia musulmană, ei s-au aşezat pe jos şi mi-au spus că îşi aminteau cum Yusuf fusese acolo în jurul anului 2002 sau 2003. Unul dintre ei a declarat: „Încerca să-i inducă pe oameni în eroare", adăugând că venea des la moschee în acea perioadă şi că îl văzuse pe Yusuf. „Spunea că oamenii trebuie să părăsească imediat învăţătura occidentală. Sublinia mereu că toate lucrurile legate de guvern erau rele şi că nu trebuia să-i acceptăm pe oamenii în uniformă."

În timpul unei vizite scurte pe care o făcusem cu trei ani mai devreme, în 2010, un paznic de la moschee îmi spusese că bătrânii încercaseră să-l convingă pe Yusuf să urmeze o altă cale. Bărbatul de 65 de ani a spus: „Am făcut cu toţii tot ce am putut. Clericii musulmani au vorbit cu el [despre părerile lui]."

* * *

Yusuf şi-a fondat propria moschee, predicând, la început, într-un spaţiu improvizat din faţa casei sale, înainte de a folosi

pământul socrului său pentru a construi un întreg complex de clădiri în apropiere, în zona feroviară din Maiduguri.[60] Deși locul era cunoscut drept *Markaz* („centru" în limba arabă), Yusuf l-a redenumit după Ibn Taymiyyah, un cleric islamic născut în secolul al XIII-lea în Mesopotamia, într-o regiune care face astăzi parte din Turcia. Mișcarea lui Ibn Taymiyyah căuta să urmeze o formă mai austeră a islamului, așa cum fusese acesta pe vremea profetului Mahomed, ideile sale influențând mai apoi wahhabismul și salafismul.[61]

Grupul lui Yusuf a început, treptat, să fie cunoscut sub denumirea de *Boko Haram*, denumire creată nu neapărat de către membrii săi, ci de către localnici și de ziare, deoarece s-a pornit de la ideea că liderul grupării se opunea educației occidentale. Cea mai acceptată traducere a frazei din limba hausa ar fi „educația occidentală este interzisă", deși poate avea și alte înțelesuri.[62] Membrii grupului se refereau la înșiși drept *Jama'atu Ahlus Sunnah Lid Da'awati Wal Jihad* sau „Cei care și-au dedicat [viața] urmării învățăturilor profetului [*sunna*] despre răspândirea [islamului] și despre jihad".

Deși Yusuf a devenit cunoscut pentru că se opunea educației occidentale, credințele lui de bază și motivele pentru care atrăgea adepți sunt ceva mai nuanțate. Oamenii credeau că are suficiente cunoștințe despre Coran și învățătura islamică și el era destul de educat pentru a putea câștiga adepți și a predica foarte convingător în fața unei mici armate de recruți. Yusuf considera că imperialismul britanic și crearea Nigeriei impuseseră musulmanilor un stil de viață prea puțin islamic din cauza diferitelor aspecte ale statului modern: școlile occidentale, sistemul juridic occidental, democrația occidentală și așa mai departe. El milita pentru crearea unui stat islamic în care principiile musulmane și *sharia* să fie respectate și îi ataca mereu pe liderii tradiționali

din nordul Nigeriei, inclusiv pe sultanul din Sokoto, cea mai importantă personalitate religioasă a musulmanilor din regiune.[63] Se spune că şi-a prezentat ideile într-o carte pe care a scris-o, după toate probabilităţile, în arabă.[64]

E discutabil dacă încerca sau nu să-l imite pe Usman dan Fodio, liderul jihadului din secolul al XIX-lea, din teritoriile care alcătuiesc Nigeria de azi. Un ziarist nigerian care l-a cunoscut susţine că aşa ar fi fost, menţionând că Yusuf a vorbit despre readucerea regiunilor Califatului Sokoto al lui Dan Fodio la gloria lor islamică de odinioară. Alţii nu sunt însă la fel de siguri, spunând că Yusuf nu îl menţiona prea des pe Dan Fodio în predicile sale. Mai sunt şi aceia care atrag atenţia asupra diferenţelor etnice dintre cei doi, din moment ce Dan Fodio era peul, pe când Yusuf era kanuri. Totuşi, este clar că Yusuf a admirat o serie de clerici foarte severi din alte ţări, fapt dovedit de decizia sa de a-şi numi moscheea după Ibn Taymiyyah şi de referirile la diferite lucrări. Învăţăturile sale erau în linia gândirii salafiste, aşa cum afirmă şi aceia care i-au studiat ideile sale.

Era un fundamentalist în cel mai strict sens al cuvântului, având o înţelegere literală a scrierilor Coranului. Părea să-i lipsească, dacă nu capacitatea, atunci, cel puţin, dorinţa de a înţelege textele într-un mod metaforic şi de a avea o abordare practică a credinţelor sale. La fel ca mulţi alţi lideri extremişti, scotea din context diverse versete din Coran şi fragmente din învăţăturile profetului şi le deforma pentru a-şi susţine ideile. Descriind părerile lui Yusuf despre educaţie aşa cum apar în predicile sale, un universitar care i-a analizat retorica din douăsprezece predici înregistrate a scris:

> Pornind de la sensul obişnuit alt cuvântului *boko* din limba hausa, Yusuf l-a înţeles ca referindu-se la educaţia modernă laică adusă în Nigeria de administraţia colonială britanică,

incluzând aici: agricultura, biologia, chimia, ingineria, geografia, medicina, fizica și limba engleză. Pentru Yusuf era *haram** pentru musulmani să-și însușească, să accepte, să învețe sau să creadă orice aspect al acestor discipline care contraziceau Coranul sau *sunna*, în timp ce toate celelalte aspecte care susțineau sau cel puțin nu contraziceau Coranul și *sunna* erau *halal*** (sau permise din punct de vedere religios) pentru musulmani. În plus, Yusuf a condamnat sistemul educațional nigerian ca fiind *haram* pentru că amesteca bărbații cu femeile în aceeași clasă.

Printre teoriile lui care nu țineau de problema educației se găsea și aceea care insista că Pământul este plat:

> Yusuf pretindea că întreaga concepție geografică despre cum se formează ploile contrazice Coranul 23:18, unde Allah spune: „Și Noi am pogorât apă din cer cu măsură, apoi Noi am făcut-o să stea în pământ, cu toate că avem puterea să o facem să dispară".*** A mai citat și un *hadith* care spune că, de fiecare dată când ploua, profetul Mahomed ieșea afară și atingea picăturile de ploaie pentru că erau noi, adică abia create într-un chip nou de Dumnezeu. El spunea că ideea geografilor conform cărora pământul este o sferă e doar o părere pe care el o considera nulă, căci intra în contradicție cu textul clar al Coranului (*naşş*), deși nu menționa capitolul și versetul.[65]

Yusuf a exprimat idei similare într-un interviu din 2009 acordat postului de televiziune BBC, ale cărui programe în limba hausa sunt foarte populare în nordul Nigeriei. În

* „Interzis" (ar. în original).

** „Permis" (ar. în original) în conformitate cu legea islamică.

*** Apud Coranul, traducere, prezentare, note și index de George Grigore, ediție bilingvă arabă–română, Editura Çağrı Yayınları, Istanbul, 2003 (n. trad.).

interviul respectiv, el s-a referit la problema ridicată de teoria evoluției:

> Există predicatori islamici de prim-plan care au văzut cu ochii lor și au înțeles că educația occidentală de azi este plină de idei care contrazic credințele noastre islamice. Cum ar fi problema ploii. Noi credem că ploaia este creația lui Dumnezeu, nu doar un exemplu de evaporare cauzată de soare, care apoi se condensează și devine ploaie. Sau afirmația că pământul este o sferă. Dacă o idee contrazice învățăturile lui Allah, noi o respingem. Așa cum am respins și darwinismul.[66]

Yusuf nu avea educația șeicului Ja'far și a altor lideri musulmani nigerieni, însă farmecul lui personal și abilitatea de a atrage noi adepți erau bine-cunoscute. Așa cum se poate vedea în înregistrările cu el, fața lui rotundă și felul de a vorbi ademenitor îi dădeau aerul unui frate mai mare care știa ceva ce tu nu aveai habar și care era gata să te ajute, împărtășindu-ți cunoștințele lui. Era capabil să atragă adepți atât datorită farmecului său, cât și datorită faptului că sentimentul de profundă deznădejde care exista printre tinerii din regiune îi făcea receptivi la chemările lui. El a creat o imagine a adepților săi care rămâneau fermi în mijlocul unei lumi a răului, el fiind conducătorul luminat – în multe feluri, era vorba de un cult al personalității propriu-zis. Deși nu s-a referit prea des în mod direct la problema corupției din guvern, era, cu siguranță, un luptător împotriva sistemului, iar atacurile lui împotriva autorităților laice și tradiționale din Nigeria aveau menirea să combată sărăcia, realitate de zi cu zi a adepților săi. Legile stricte ale *sharia* pot părea o opțiune promițătoare pentru aceia care trăiesc în niște condiții deosebit de grele.

Chiar și unii oameni care nu erau musulmani au fost de acord cu ceea ce ei interpretau a fi retorica antiguvernamentală

a lui Yusuf. Anayo Adibe, un creştin născut în Lagos şi avocatul socrului lui Yusuf, Baba Fugu Muhammad, locuia în acea vreme în Maiduguri, unde îşi avea biroul de avocatură. El s-a întâlnit în mod regulat cu Muhammad în casa acestuia şi, uneori, s-a intersectat şi cu Yusuf, deşi a precizat că nu se cunoşteau şi nu au vorbit niciodată. Totuşi, cunoştea unele dintre predicile acestuia, sau, cel puţin, versiuni ale lor povestite de alţii, căci discuţiile despre ascensiunea lui Yusuf se înmulţiseră în Maiduguri. Anayo Adibe a mărturisit că înţelegea sentimentele antiguvernamentale ale lui Yusuf, din moment ce corupţia era şi încă este la cote aiuritoare în Nigeria, deşi a subliniat faptul că nu era de acord cu decizia acestuia de a porni pe calea violenţelor. Într-o după-amiază, în biroul său de avocatură auster din Abuja, unde se mutase după ce situaţia din Maiduguri devenise prea periculoasă, Adibe, avocatul de 41 de ani, slab, ras în cap şi cu o barbă mică şi ascuţită, care începea să încărunţească, mi-a spus: „Până şi eu eram de acord cu el, în mai toate privinţele." În timpul discuţiei noastre, în biroul avocatului nu era curent electric din cauza nenumăratelor pene din Nigeria. Ferestrele erau deschise şi vuietul claxoanelor care se auzeau din când în când pe drumurile din Abuja pătrundea până la noi. Adibe, cu o voce calmă, dar fermă, mi-a explicat că „pentru că predicile lui erau, de obicei, împotriva clasei conducătoare şi nu trebuia să ai vreo educaţie specială pentru a le înţelege, şi pentru că nici măcar nu trebuia să fii în preajma lui, devenea uşor să îi dai dreptate. Mai ales dacă luăm în calcul nivelul sărăciei de pe atunci din acea zonă, oamenii chiar puteau să se identifice [...] cu învăţăturile lui".

Kyari Muhammad, care a analizat îndeaproape Boko Haram în calitate de conducător al Centrului pentru Pace şi Studii de Securitate de la Universitatea „Modibbo Adama" din Nigeria,

era de aceeaşi părere. Pentru el, cruciada lui Yusuf împotriva influenţelor occidentale găsise un răsunet în Maiduguri şi în alte părţi pentru că tot ce ştiau tinerii din nord-estul Nigeriei despre democraţia occidentală erau realităţile cu care se întâlniseră: elitele care îşi umpleau buzunarele în timp ce săracii se chinuiau să supravieţuiască.

Bineînţeles că au existat şi alţi factori care au contribuit la ascensiunea mişcării lui Yusuf. Unul a fost banditismul politic. Politicienii din nord-est, la fel ca şi aceia din Delta Nigerului, din sud, foloseau bande locale de răufăcători pentru a-şi intimida adversarii politici şi pentru a frauda alegerile. Se spune că după alegeri, mai precis după ce politicienii nu le mai plăteau, „miliţiile", mâniate de felul în care fuseseră abandonate, se alăturau lui Yusuf. Unul dintre politicienii care a fost cercetat în această privinţă este Ali Modu Sheriff, fostul guvernator al statului Borno. Înaintea alegerilor din 2003 el fusese senator, devenind guvernator al statului Borno în aprilie 2003, pentru două mandate. Sheriff a fost acuzat că ar fi folosit şi că apoi ar fi abandonat gruparea infracţională numită ECOMOG (numele este împrumutat de la o forţă militară din vestul Africii), contribuind, astfel, la dezvoltarea grupării Boko Haram. Politicianul a negat acuzaţiile în mod repetat. A fost creat chiar şi un comitet al guvernului nigerian care să investigheze criza produsă de Boko Haram. Acesta a descris problema în detaliu, aşa cum reiese din concluziile publicate într-un raport guvernamental. Conform unei informaţii din ziarul nigerian *Sunday Trust*, raportul redactat de o comisie condusă de ministrul de Interne, Abba Moro, preciza:

> Documentul trasează originea miliţiilor private, mai ales a acelora din statul Borno, una dintre ramificaţiile cărora este Boko Haram, până la politicienii care le-au creat înainte de alegerile

generale din 2003. Se presupune că miliţiile erau înarmate şi că erau folosite, în mare parte, ca nişte găşti de huligani politici. După alegeri şi după atingerea scopurilor propuse, politicienii au lăsat miliţiile să se descurce singure, din moment ce nu mai puteau continua să le finanţeze sau să le angajeze. Fără vreun alt mijloc de supravieţuire, unele miliţii au virat spre un anume tip de extremism religios oferit de Muhammad Yusuf.[67]

Sheriff a fost acuzat că ar fi promis instituirea unei legi *sharia* stricte pentru a câştiga susţinerea adepţilor Boko Haram înaintea votului din 2003, pentru ca apoi să nu se ţină de cuvânt.[68] În 2014, cu câteva luni înainte de alegeri, fostul guvernator a fost, din nou, acuzat că ar finanţa elemente din Boko Haram; de data aceasta, acuzatorul era un mediator australian care încerca să obţină eliberarea celor peste 200 de fete răpite de grupare, Stephen Davis, care l-a învinuit, de asemenea, şi pe un fost şef de stat-major că îi sponsoriza pe insurgenţi. Amândoi presupuşii vinovaţi au negat, cu vehemenţă, acuzaţiile.[69]

Un alt factor despre care unii spun că i-a uşurat lui Yusuf sarcina de a atrage adepţi a fost existenţa tinerilor studenţi musulmani numiţi *almajirai** care plecau din zonele rurale spre marile oraşe, inclusiv spre Maiduguri, pentru a studia cu învăţaţi islamici celebri. Sistemul exista de mult timp şi se spunea că producea studenţi promiţători care să urmeze tradiţia – de exemplu, însuşi Usman dan Fodio fusese un învăţat care călătorise dintr-un oraş în altul, pentru a preda. În ultimul timp, fusese însă criticat pentru că nu mai era adaptat lumii moderne, în lipsa unei supravegheri a şcolilor sau a profesorilor. Au existat chiar acuzaţii cum că numeroase familii din

* *Almajiri* (sg.), *almajirai* (pl.), „elev, discipol" (în limba hausa în original). Termenul provine din *muhajir* (ar.), „persoană care migrează" şi îi desemnează îndeosebi pe elevii unei şcoli islamice.

nordul Nigeriei, prea sărace pentru a putea să își îngrijească copiii, i-ar fi trimis pe aceștia să trăiască în școli care nu erau, adesea, decât niște cocioabe și în care profesorii își trimiteau elevii la cerșit, pe străzi. Totuși, mulți sunt de părere că nu trebuie acuzați acești *almajirai* pentru ascensiunea grupării Boko Haram și au dreptate când atrag atenția asupra faptului că nimeni nu poate fi sigur că un număr important dintre ei au devenit adepții lui Yusuf. Cu toate acestea, comisia guvernamentală care a investigat Boko Haram a cerut ca sistemul educațional al acestor *almajirai* „să fie modernizat pentru că produce tineri susceptibili să devină extremiști".[70]

Numărul adepților lui Yusuf nu a fost stabilit niciodată în mod oficial, deși o estimare a armatei preciza că, în 2009, la începutul insurecției, era vorba de 4 000 de oameni.[71] Raportul guvernamental spunea că marea majoritate a membrilor erau tineri săraci, fără niciun scop în viață, deși armata pretinsese că, la început, printre ei fuseseră și oameni educați, inclusiv profesori universitari și funcționari civili. Granițele din nord-estul Nigeriei nu sunt prea bine păzite, așa că nu este de mirare că există membri ai mișcării din Ciad, Niger sau Camerun, însă încercările unora de a acuza alte state pentru apariția acestei probleme nu au putut fi susținute cu dovezi. Raportul preciza:

> Secta își atrage marea majoritate a membrilor din rândul șoferilor de *okada* [al motocicletelor folosite ca taxiuri] și din rândul uriașului grup de tineri șomeri, oameni care au abandonat școala și au devenit dependenți de droguri și care trăiesc în regiunile afectate.

Adăuga apoi că:

> ... Pentru guvernul federal, dar și pentru guvernele diferitelor state, precum și pentru administrația locală ar trebui să fie o

> prioritate găsirea și punerea în practică a unor măsuri menite să ridice nivelul economic al regiunilor despre care vorbim. În acest scop, guvernul federal și acelea statale ar trebui să se ocupe imediat de problema șomajului din cauza căruia au de suferit numeroși tineri din zona de nord-est a țării.[72]

Deși existau numeroși tineri în derivă în Maiduguri și în împrejurimi din rândul cărora Boko Haram să-și aleagă adepții, mișcarea lui Yusuf a avut nevoie și de alte lucruri, nu doar de membri. De pildă, avea nevoie de bani, așa că aflarea surselor de finanțare a mișcării este, de mult timp, unul dintre jocurile de societate preferate din Nigeria, dar și o invitație la crearea unor teorii ale conspirației, inclusiv pentru aceia care bănuiau că Yusuf se afla în slujba unor politicieni puternici. Este important să facem o diferență între Boko Haram, gruparea de sub conducerea lui Yusuf, și organizația care a reapărut după moartea sa, căci pentru aceasta din urmă toate aceste aspecte aveau să fie mult mai complicate și în legătură cu ea suspiciunile legate de legături cu grupuri din străinătatea aveau să se înmulțească.

Mai întâi, se crede că o mare parte din sumele obținute de grup sub conducerea lui Yusuf proveneau direct de la membrii grupării, inclusiv de la aceia încurajați să-și vândă bunurile și proprietățile și să se alăture cauzei. Nu este greșit să susținem că Boko Haram a oferit un fel de protecție socială membrilor săi cu adevărat săraci, cărora statul nigerian nu reușea să le ofere nici măcar un singur program social sau vreo soluție de urgență, ceea ce, negreșit, ar fi putut întări poziția lui Yusuf printre săraci.[73]

O anume situație care a dat naștere unor teorii ale conspirației l-a implicat pe un membru important al mișcării, Buji Foi, fost comisar al statului Borno pentru probleme

religioase sub Ali Modu Sheriff, care apoi a aderat la Boko Haram. Foi a fost suspectat că finanța grupul, unii mergând până la a-l bănui și pe Sheriff, fostul guvernator al statului Borno, de legături cu Boko Haram, pretinzând că acesta ar fi virat bani către Yusuf prin intermediul comisarului său.[74] Desigur, Sheriff a negat mereu această acuzație, iar Foi a fost omorât în 2009, în timpul insurecției. O înregistrare video neclară care se presupune că ar prezenta un polițist care îl execută sumar pe Foi a fost postată on-line.[75] Sheriff le-a spus unor ziariști locali în 2011:

> Buji Foi a fost un politician. [...] Și a plecat din cabinet cu doi ani înainte de declanșarea crizei Boko Haram. Dacă aș fi responsabil pentru orice faptă făcută de cineva care a făcut parte din cabinetul meu, atunci nimeni n-ar mai putea guverna niciun stat din Nigeria.[76]

În afara Nigeriei a circulat informația conform căreia Osama bin Laden, prin niște intermediari, ar fi trimis fondurile necesare creării și funcționării grupului în primii săi ani. Totuși, ar trebui precizat faptul că aceste afirmații sunt îndoielnice și că nu am obținut nicio dovadă care să le susțină.[77] Cu toate acestea, în 2003 bin Laden a menționat că Nigeria este una dintre țările pregătire pentru „eliberare".[78]

În 2012 au apărut în Marea Britanie și în Nigeria acuzații cum că Boko Haram beneficiase de fonduri oferite de o instituție filantropică islamică din Londra numită Fondul „Al-Muntada". O investigație a Comisiei Britanice pentru Asociații de Binefacere nu a găsit nicio organizație cu acest nume, însă a găsit un trust Al-Muntada Al-Islami. Comisia nu a descoperit însă nicio dovadă a unei asemenea finanțări și trustul a negat, cu vehemență, orice implicare.[79]

Cu sau fără o susținere serioasă, Yusuf a reușit să construiască o mișcare formidabilă, înregistrările predicilor lui fiind vândute în piețe și circulând astfel printre simpatizanți. Poliția l-a arestat în mai multe rânduri, însă se pare că nu a fost niciodată găsit vinovat de săvârșirea vreunei infracțiuni. Raportul guvernamental menționează două ocazii când o curte din Abuja l-a achitat, iar admiratorii săi au sărbătorit eliberarea sa. Documentul precizează că:

> ... La întâlnirea organizată cu ocazia întoarcerii sale în Maiduguri a participat o mulțime imensă de oameni care au subminat pentru scurt timp autoritatea statului, el folosindu-se de ocazie pentru a atrage noi membri pentru secta sa.[80]

Yusuf a participat și la un număr de dezbateri în timpul cărora și-a apărat ideile și interpretările proprii ale Coranului. Profesorul universitar care a studiat înregistrările video ale predicilor sale menționează că în timpul unei dezbateri a spus:

> Sistemul educațional modern pe care europenii l-au adus în Nigeria contrazice învățătura islamică. Nu eu sunt primul care o spune, au fost înaintea mea învățați precum Ibn Taymiyyah care au spus-o, precum și alți experți moderni în islam.

Expertul universitar l-a parafrazat apoi pe Yusuf:

> Când a fost întrebat dacă studiase în școli, el a răspuns că nu făcuse școala primară și că se informase despre subiectele moderne din *Encyclopaedia Britannica*.[81]

Adam a devenit din ce în ce mai dezamăgit de Yusuf și i-a pus la îndoială învățăturile în mod public, încercând să scoată în evidență ceea ce el percepea a fi ipocrizia fostului său elev. În comentarii usturătoare, Adam a căutat să-l descrie pe Yusuf ca

pe un diletant care îşi inducea în eroare adepţii, cu consecinţe periculoase. El a declarat:

> Tu nu eşti un profet. Încă nu ţi-ai dovedit credinţa sau caracterul moral în faţa aproapelui tău. Dacă profetului Mahomed i-au trebuit 23 de ani ca să predice islamul, câţi ani ai predicat tu înainte de a te hotărî să judeci musulmanii drept necredincioşi pentru că au o educaţie occidentală sau pentru că lucrează pentru guvern? Nu aveai destule cunoştinţe teologice şi nici măcar destulă cultură generală. Nu eşti stăpân decât pe foarte puţine cunoştinţe. Ce ştii tu despre istoria diferitelor lupte pentru islam? [...] Sau, mai aproape de noi, ai habar măcar câte bătălii a purtat Usman dan Fodio? În afară de numele lui Dan Fodio, ce altceva mai cunoşti despre luptele lui? Şi câte bătălii a purtat el? [...] Şi, mai presus de orice, în ceea ce priveşte prezentul, ce planuri ai?

În plus, Adam i-a creionat lui Yusuf portretul unui ipocrit:

> Are un paşaport internaţional cu ajutorul căruia poate călători. Conţine, oare, paşaportul citate din Coran sau *hadith*? Începe oare cu „În numele lui Allah, Cel milostiv, Îngăduitor?" Conţine, oare, măreţul nume al lui Allah? Sau scrie „Republica Federală Nigeria" şi are stema Nigeriei? Cine i-a dat paşaportul? Nu cumva autorităţile guvernului nigerian? De ce l-a acceptat? Nu indică acest lucru şi o acceptare a guvernului? Ar fi putut să spună: „Nu recunosc guvernul nigerian. Nu are nicio valoare şi toate documentele emise de el sunt nule." Ar fi putut călători în Arabia Saudită şi fără un paşaport nigerian. Dacă ar fi fost întrebat: „Unde îţi este paşaportul? Unde este viza ta?", ar fi putut spune: „Arabia Saudită este o ţară musulmană. Eu sunt musulman. Mărturisesc că nu există un alt dumnezeu în afară de Allah şi că Mahomed este Trimisul Său." [...]

> Şi-a dus soţia la un spital de stat [...] şi merge pe drumurile construite de guvern cu venituri provenite din cămătărie, taxe colectate de la producătorii de băuturi alcoolice şi din industria petrolieră, bani adunaţi pentru a finanţa construirea de drumuri. În plus, bea apă şi foloseşte curent electric produs de companiile statului. Prin urmare, a refuzat să intre în guvern pe uşă, însă intră pe fereastră.[82]

Îngrijorările legate de intenţiile lui Yusuf şi ale adepţilor săi au crescut, agenţiile de informaţii şi de securitate spunând ulterior că îi supravegheau cu multă atenţie. Un cleric salafist foarte cunoscut în Nigeria, şeicul Muhammad Awwal Adam Albani a pretins că s-ar fi întâlnit cu Yusuf pentru a-l consilia şi a-l ajuta să-şi îndrepte credinţele greşite. În plus, se spune că şi Adam, pe lângă întâlnirea din Arabia Saudită, ar mai fi avut o serie de întâlniri cu el, toate cu acelaşi scop. Albani a declarat într-un interviu acordat ziarului nigerian *Sunday Trust* şi publicat în ianuarie 2012:

> Am fost unul dintre aceia care au vorbit cu el în mod constant despre ideologia Boko Haram. În câteva rânduri am vorbit cu el şi cu elevii lui, alteori eram doar noi doi. Ideea de bază a fost să îl conving că islamul nu acceptă ideologia Boko Haram. Am încercat să-l conving că, din moment ce pretindea că este adeptul *sunnei*, trebuie să ştie că *sunna* are învăţături şi principii şi că ideea de Boko Haram este contrară acestor învăţături. Toate eforturile noastre, pentru că ştiu că şi alţi învăţaţi, cum ar fi regretatul şeic Ja'far, au vorbit cu el despre aceste lucruri, au rămas fără răspuns. El a încercat să se apere, însă argumentele lui nu erau adevărate din punctul de vedere al jurisprudenţei islamului.[83]

În 2007, în timp ce Adam conducea rugăciunile de dimineaţă în Kano, oameni înarmaţi au dat buzna în moscheea Dorayi

Juma'at și l-au împușcat. Și astăzi se crede că Yusuf a acționat împotriva fostului său maestru și că el ar fi fost inițiatorul uciderii bărbatului care îl îndrumase în trecut. Au existat și acuze legate de unele motive politice care ar fi dus la comiterea acestei crime, cu atât mai mult, cu cât a avut loc cu o zi înainte de alegerile pentru funcția de guvernator și cu o săptămână înainte de scrutinul prezidențial. Câțiva ani mai târziu, în februarie 2014, avea să fie omorât și Albani, împreună cu soția și fiul său, membrii Boko Haram fiind suspectați că ar fi comis și această crimă.

* * *

Drumul lui Yusuf și al urmașilor săi spre o revoltă violentă a continuat și o parte din înregistrările video ale discursurilor și predicilor lui care îi reflectă retorica militantă se pot găsi pe internet. Într-una dintre predici, el se imaginează pe sine și pe adepții săi în mijlocul unei lupte împotriva răului din lume și din Nigeria. Și îi îndeamnă să fie pregătiți atunci când autoritățile vor veni să îi brutalizeze pentru credințelor lor islamice și le spune: „nu țineți armele departe".[84]

Data la care a fost făcută înregistrarea nu este clară, deși Yusuf face referiri atât la controversa cu deținuții de la Abu Ghraib din Irak, aflată în atenția opiniei publice în 2004, cât și la caricaturile cu profetul Mahomed, publicate în septembrie 2005, care au declanșat proteste în întreaga lume arabă. În timpul discursului, Yusuf este îmbrăcat într-un veșmânt alb și are pe cap o bonetă tradițională, iar adepții lui stau pe jos, în jurul său. În josul ecranului se vede o bandă de anunțuri cu numere de telefon și cu un mesaj care face reclamă înregistrărilor video și audio. Yusuf spune în limba hausa:

> Chiar dacă vă amenință, vă arestează, vă bat, vă omoară pe voi sau pe alții, vă ard cu torțele, vă atacă mereu cu gaz

lacrimogen sau vă fac orice altceva, niciunul dintre aceste lucruri nu trebuie să vă determine să vă abandonați religia. Jur în fața lui Allah că este important să știi, de exemplu, că într-o bună zi, din ura pe care o au pentru voi, vă vor ataca și cu gaze lacrimogene, numai pentru că o pot face, pentru că știu că nu vă puteți apăra. Vă vor încercui și vor arunca cu gaze lacrimogene spre voi și spre copiii voștri. Pruncii vor tuși. Vor face asta și micuților care vor trece pe lângă ei, și bebelușilor care sunt încă purtați de mamele lor în spate. Vă jur în fața lui Allah că vă vor face toate acestea. Asta fac în toate țările. [...] Într-o bună zi, veți vedea cum conducătorul vostru este trântit la pământ și torturat. Îl vor lovi cu bâte și el va cădea și se va ridica. Știm că asta ne așteaptă. Știm și că toate acestea nu vor fi umilințe, ci încercări de la Allah. Aceasta este natura credinței islamice. Dacă nu facem asta, oamenii nu se vor trezi.

În acest moment, cei care îl ascultă încep să strige *Allahu Akbar*.

Spre sfârșitul discursului, după ce se referă și la caricaturile cu profetul Mahomed, își extinde argumentația și îndeamnă la violență împotriva tuturor acelora care „insultă" islamul. Totuși, le spune adepților săi că nu trebuie să ardă biserici, fiindcă acele clădiri pot fi folosite în alte scopuri „după jihad". Și toți cei prezenți scandează de mai multe ori *Allahu Akbar* în timpul acestor îndemnuri:

Imediat ce islamul este insultat, mergeți și găsiți-l pe conducătorul acelor oameni [care au insultat islamul] și măcelăriți-l. Toți aceia care au contribuit la insultă trebuie omorâți. De ce? Pentru că nu putem avea încredere în ei. Allah a spus că, dacă veți face astfel, ei vor înceta cu batjocura. Allah a folosit un termen clar în Coran. Dacă îi omorâți pe unii dintre conducătorii lor, nu ne vor mai insulta. Sper că

totul e clar. Nici măcar nu trebuie să ardeți sau să distrugeți biserici, pentru că aceia care construiesc biserici sunt printre noi. Nu obții nimic dacă arzi biserici. Iată de ce este contraproductiv să faci asemenea lucruri fără să te organizezi, doar trezindu-te dimineața cu gândul să te duci să dai foc unei biserici. Nu, nu! Nu asta ne învață islamul. Totul necesită o pregătire atentă, organizare, o bună conducere, dorința de a face ce e bine. Trebuie să înțelegeți că, odată ce veți începe, nu va mai exista cale de întoarcere. Sper că totul e clar. Nu vă duceți să incendiați biserici. După jihad putem să le folosim ca depozite. Scăpați de conducătorii necredincioșilor, pentru că nu putem avea încredere în ei, dacă vreți să îi facem să nu ne mai insulte religia.

Insurecția Boko Haram a fost declanșată de un incident care a avut loc pe 11 iunie 2009, în zona Gwange din Maiduguri. Totul a început după ce câțiva membri ai Boko Haram au murit într-un accident de circulație, în timp ce mergeau spre un cimitir, pentru a asista la o înmormântare. Una dintre numeroasele versiuni ale întâmplărilor din acea zi, scrisă după descoperirile făcute de o comisie guvernamentală de investigație, precizează că adepții lui Yusuf au văzut cum un alt membru al grupării Boko Haram era „disciplinat" de forțele de securitate din cadrul forței de intervenție denumită Operațiunea Flush II*, instituită, la început, pentru a combate jafurile armate și alte asemenea infracțiuni. Poliția îi obliga adeseori pe aceia pe care îi considera vinovați de infracțiuni minore să sară ca broasca pe marginea drumurilor, sau să facă alte asemenea activități umilitoare. Numeroase rapoarte au precizat că altercația a avut loc pentru că poliția încerca să aplice o lege

* *Flush* (engl.), probabil de la *flush a toilet* (engl.), „a trage apa la WC" (n. trad.).

nouă care privea obligativitatea purtării căştilor de protecţie de către motocicliști. Conform raportului comisiei guvernamentale pe care l-am obţinut datorită profesorului universitar care a studiat predicile lui Yusuf şi care a dorit să rămână anonim, membrii Boko Haram au încercat să-l „salveze" pe cel oprit de poliţie şi să fure armele polițiștilor, făcându-i pe aceştia să deschidă focul. Polițiștii au spus că au tras numai spre picioare şi că nu au omorât pe nimeni, raportul precizând că 17 membri Boko Haram au fost răniți.[85]

În ceea ce avea să fie considerată o adevărată chemare la jihad armat, Yusuf, extrem de nervos, a venit cu o versiune a evenimentelor cu totul diferită. El a apărut în faţa simpatizanţilor săi şi a ţinut un discurs înflăcărat pe care l-a catalogat drept „scrisoare deschisă" adresată guvernului. A atacat dur forţele de securitate nigeriene şi a instigat mulţimea cu acuzaţii grave. Ascultătorii au răspuns în mai multe rânduri, fie cu huiduieli, atunci când au fost menţionate numele guvernatorului statului Borno şi ale altora pe care îi considerau duşmani, fie cu scandarea *Allahu Akbar*, în timp ce Yusuf le alimenta furia. La începutul discursului, vorbitorul părea calm, însă tonul vocii sale a urcat în anumite momente, pe măsură ce arăta cu degetul şi gesticula cu mâinile. A spus că joia dinainte, mai mulţi simpatizanţi Boko Haram duceau la cimitirul din Gwange trupurile neînsufleţite a patru oameni.[86]

Yusuf a declarat:

> Au dat peste nişte soldaţi nigerieni însoţiţi de polițiști care lucrau în cadrul Operaţiunii Flush, condusă de Ali Modu Sheriff, guvernatorul statului Borno, care au deschis focul asupra procesiunii şi 18 dintre fraţii noştri au fost răniţi, necesitând spitalizare. Unul dintre ei a foşt împuşcat în spate. În timpul operaţiei i-au fost extrase două gloanţe. Un altul

a fost împuşcat în zona inghinală. Un glonţ a trecut razant pe lângă ochiul altuia. Dacă s-ar fi mişcat un singur centimetru, ar fi fost ucis. Unui alt frate i-au fost zdrobite ambele picioare. Altul a fost împuşcat în coapsă. [...] Am mai spus că nu o să ascultăm zvonurile şi poveştile care ajung la urechile noastre, acesta fiind motivul pentru care ieri am refuzat să facem comentarii, până ce nu am văzut cu ochii noştri. Am fost şi i-am văzut, plini de sânge. Nu făcuseră nimic, nu insultaseră pe nimeni, nu comiseseră nicio infracţiune. Totul a fost rezultatul unei agresiuni pure, specifice guvernului statului Borno, acesta fiind şi motivul pentru care au format unitatea care să desfăşoare Operaţiunea Flush. Singurul lor scop a fost să creeze obstacole pentru mişcarea noastră şi să-i hărţuiască pe ceilalţi. Am tot spus că singurul motiv pentru care a fost înfiinţată această unitate este să ne distrugă şi acum s-au adeverit spusele mele. Sângele musulmanilor este preţios. [...] Mai bine să fie distrusă întreaga lume decât să curgă sângele vreunui musulman. Aşa cum au fost împuşcaţi fraţii noşti, în plină stradă, tot aşa vor veni într-o zi la întâlnirile noastre şi vor deschide focul dacă îi vom lăsa acum nepedepsiţi. Tot aşa cum au făcut asta, vor comite acte de terorism împotriva femeilor, dacă le vom permite asta. Mai bine murim decât să aşteptăm să ne schingiuiască femeile şi să vină la întâlnirile noaste ca să ne umilească. Trebuie să ştiţi că nu vom tăcea niciodată şi nu vom permite nimănui să ne umilească. Nu este posibil să vină cineva şi să-i împuşte pe fraţii noştri. Noi îi ducem la spital şi plătim tratamentele din banii noştri în timp ce [omul care i-a împuşcat] se duce acasă şi doarme liniştit. Nu este posibil! [...] Soldaţi nebuni! Câtă vreme nu se vor retrage din oraş, nu va fi pace!

Prima răzmeriţă a început pe 26 iulie, în oraşul Bauchi, din sudul statului Yobe, de unde se trăgea Yusuf. Aproximativ

70 de simpatizanți ai Boko Haram, înarmați cu puști și grenade, au atacat o secție de poliție și o moschee a societății Izala. Conform unei relatări, polițiștii din secție au fugit, însă o forță mai mare s-a întors ceva mai târziu, reușind să blocheze accesul atacatorilor la depozitul de armament. Ca răspuns la răzmeriță, poliția a făcut un raid asupra unei mahalale din Bauchi, unde se credea că trăiesc membrii Boko Haram, ceea ce a declanșat o luptă violentă, în timpul căreia au murit 55 de oameni și au fost arestați 200.[87]

Acela a reprezentat doar începutul insurecției. După ciocnirile din Bauchi, Yusuf i-a spus unui reporter, prin telefon, că „suntem gata să murim și noi împreună cu frații noștri". L-a numit un martir care nu făcea decât să facă niște arme cu care să se apere pe un om care murise în Maiduguri din cauza declanșării accidentale a unei bombe artizanale:

> Am spus de mult că vom fi atacați de autorități și ați văzut ce s-a întâmplat în Bauchi, unde au murit 40 dintre frații noștri, iar moscheea și casele lor au fost arse complet. Mulți alții au fost răniți și aproape o sută dintre ei sunt acum la închisoare. Prin urmare, nu vom fi de acord cu asemenea umilințe. Suntem gata să murim lângă frații noștri și nu vom renunța niciodată la credința în Allah. [...]. Eu, unul, nu voi renunța niciodată. Dacă așa vrea Allah, mă vor aresta. Dacă nu asta este dorința lui Allah, nu mă vor aresta. Dar eu, unul, nu voi renunța niciodată, nu după ce 37 dintre adepții mei au fost uciși în Bauchi. A fost, oare, corect să îi omoare? E, oare, corect să împușți alți oameni? Dacă m-aș preda ar însemna că tot ce au făcut este corect. Prin urmare, suntem gata să luptăm și să murim. Acesta este sfârșitul crizei: *kafirci* („apostazia") și hărțuiala pe care o îndură oamenii mei trebuie să înceteze. Democrația și sistemul educațional actual trebuie schimbate. În caz contrar, războiul care va începe va fi unul de durată.[88]

Pe parcursul zilei următoare, secțiile de poliție din Potiskum, statul Yobe, și dintr-o zonă a statului Kano numită Wudil au fost atacate, însă cel mai grav a fost afectat orașul Maiduguri, unde au fost atacate sediul poliției centrale, baza de antrenament a poliției, o închisoare și două alte secții de poliție.[89] Au avut loc lupte de stradă între luptători Boko Haram și polițiști. În acest timp, locuitorii s-au adăpostit, făcând astfel ca străzile să pară pustii. Atacurile, deși în timpul lor au fost folosite arme simple, au dovedit un nivel de coordonare și de antrenament pe care se pare că autoritățile le subestimaseră, violențele izbucnind simultan în patru state diferite: Kano, Bauchi, Yobe și Borno.

Colegul meu de la AFP, Aminu Abubakar, care a fost atunci în Maiduguri, a asemănat situația cu un adevărat război. Anayo Adibe, avocatul lui Baba Fugu Muhammad, care locuia pe atunci în Maiduguri, a spus că era „iadul pe pământ". În prima noapte, Adibe s-a adăpostit în casă, împreună cu soția sa, cu fiica de șapte ani și fiul de trei. Schimburile de focuri au încetat spre dimineață și, când a văzut că soldații au ocupat poziții pe străzi, a crezut că se restabilise calmul și a hotărât să se ducă la birou. Adobe mi-a spus: „În timp ce eram la birou, luptele s-au reluat. S-a auzit o explozie, chiar la o intersecție din apropiere. Au fost uciși doi polițiști și iadul s-a instalat imediat. A trebuit să închid biroul."

Împreună cu alți oameni din clădire, el a trebuit să aștepte sfârșitul luptei de afară, apoi a fugit spre mașina sa și a plecat acasă. S-a hotărât să se adăpostească în barăcile armatei, acolo unde mulți creștini care locuiau în Maiduguri se refugiaseră de frica extremiștilor. Mulți dintre ei ridicau adăposturi rudimentare pe terenul din jurul cazărmii, însă Adibe avea prieteni în armată care i-au permis lui și familiei sale să stea cu ei pe durata luptelor de stradă.

Schimburile de focuri de pe străzile din Maiduguri erau sporadice şi pauzele dintre atacuri îi făceau pe locuitori să nu înţeleagă prea bine ce anume se întâmpla. Adibe şi familia lui au rămas în cazarmă câteva zile. Condiţiile au început să se deterioreze pentru că mulţi oameni nu aveau destulă mâncare sau apă, aşa că unele familii s-au hotărât să se întoarcă la casele lor. Adibe şi familia lui erau şi ei printre acestea. El şi-a spus că, dacă era să moară, „mai bine să moară acasă". În plus, circulau zvonuri cum că situaţia ar fi fost, în sfârşit, sub control. „Şi chiar aşa era?" l-am întrebat. El mi-a răspuns: „Nu, în acel moment încă nu era sub control".

În ciuda masacrului, la acea vreme nu păreau să existe atacuri îndreptate în mod predilect împotriva creştinilor, extremiştii axându-se pe atacarea simbolurilor statului nigerian. Totuşi, au apărut anumite informaţii care arătau că, în unele situaţii, unii creştini fuseseră ucişi după ce fuseseră ameninţaţi cu moartea dacă nu se converteau la islam. Într-un raport din octombrie 2012, Human Rights Watch a citat mai mulţi martori care au spus că unii creştini fuseseră răpiţi şi omorâţi. O femeie a povestit membrilor organizaţiei că atacatorii îi tăiaseră gâtul soţului ei după ce acesta refuzase „să spună o rugăciune musulmană". Nu este clar cât de răspândite au fost aceste crime, iar eu nu am întâlnit personal asemenea relatări în investigaţiile mele.[90]

Într-o zi de marţi, pe 28 iulie, în a treia zi a insurecţiei, forţele de securitate au încercat să îşi înfrângă adversarii odată pentru totdeauna, cu toate că preşedintele Umaru Yar'Adua nu şi-a schimbat programul şi a plecat într-o vizită în Brazilia. Trupele de sprijin venite din Jos, un oraş din centrul ţării, au pregătit un atac brutal împotriva moscheii şi sediului Boko Haram. Conform unei relatări, după ce s-au întâlnit în zona cazărmii,

au ajuns în zona gării oraşului folosindu-se de „şase tancuri şi cinci camioane militare", toate pline cu soldaţi.[91] Ceea ce a rezultat au fost mormane de cadavre şi distrugeri pe scară largă.

Trupele au atacat moscheea lui Yusuf şi au dărâmat-o complet, ziariştii care se aflau pe atunci în zonă spunând că, după toate probabilităţile, militarii folosiseră aruncătoare de rachete. Autorităţile au fost acuzate că, în ajunul confruntării, adunaseră tineri pe care îi suspectau că erau membri Boko Haram, îi obligaseră să îngenuncheze sau să se întindă pe jos, apoi îi împuşcaseră. Într-o înregistrare video care îţi întoarce stomacul pe dos, presupuse forţe de securitate ucid un număr de tineri în acest fel. Un astfel de film avea să fie, mai târziu, folosit de propagandiştii Boko Haram, inclusiv în înregistrarea cu „martirul" care s-a aruncat în aer în sediul Naţiunilor Unite.

Un bărbat, identificat ca activist sufist, într-o discuţie cu oficiali de la ambasada Statelor Unite de atunci, a vorbit despre folosirea excesivă a forţei de către agenţii de securitate care se pare că au împuşcat motocicliştii şi pietoni „doar pentru că purtau barbă". A adăugat: „drept urmare, locuitorii şi-au ras bărbile şi şi-au schimbat hainele pentru a evita să devină ţintele militarilor."[92] Într-o altă filmare, un bărbat identificat a fi Buji Foi, fostul responsabil cu afacerile religioase din statul Borno şi membru marcant al Boko Haram, este împins de la spate, înainte de a fi împuşcat mortal.

Calmul a început să se reinstaureze joi, însă deja numărul victimelor devenise absolut şocant. Mai mult de 800 de oameni fuseseră ucişi în patru state diferite, începând cu ziua de duminică. Totuşi, Muhammad Yusuf a reuşit, cumva, să supravieţuiască, scăpând din moschee. Soldaţii erau, însă, pe urmele sale şi l-au arestat pe 30 iulie, după ce l-au descoperit într-un hambar de pe domeniul socrului său, nu departe de

moschee. Înainte de a-l preda poliției – în viață – a fost interogat așa cum am văzut din rezumatul înregistrării video în care apare cu pieptul gol și își apără convingerile.

Mai târziu, în aceeași zi, imagini cu ceea ce părea a fi trupul neînsuflețit al lui Yusuf au fost arătate ziariștilor. Ele prezentau un bărbat mort, acoperit de noroi, cu pieptul ciuruit de gloanțe. În orele de după moartea lui Yusuf, oficialii poliției nigeriene au oferit cel puțin două variante diferite despre ceea ce s-ar fi întâmplat: prima pretindea că fusese împușcat în timp ce încerca să scape, cea de-a doua că fusese omorât în timpul luptei dintre membri ai Boko Haram și forțele de securitate. Totuși, martorii spun că poliția a organizat o execuție sumară pe terenul de lângă sediul său central. Activiști ai organizației Human Rights Watch au intervievat-o pe o femeie de 24 de ani care susținea că l-ar fi văzut pe Yusuf care era încătușat și căruia i s-ar fi cerut să se așeze pe jos, în timp ce acesta le-ar fi cerut oamenilor să se roage pentru el, pentru ca apoi trei polițiști extrem de furioși să deschisă focul asupra lui. Sub protecția anonimatului, femeia a spus grupului care militează pentru drepturile omului: „Mai întâi, l-au împușcat în piept și stomac, apoi a mai venit un polițist care l-a împușcat în ceafă. M-am speriat și am început să fug. Când am privit înapoi, am văzut că murise."[93]

Raportul despre terorism din 2009 al Departamentului de Stat al Statelor Unite precizează:

> Armata nigeriană l-a capturat în viață pe Muhammad Yusuf, liderul spiritual al Boko Haram, care locuia în Maiduguri, după asedierea complexului de clădiri în care acesta locuia, apoi l-a predat polițiștilor din Maiduguri ai căror colegi fuseseră omorâți de membrii grupării. Un polițist local l-a executat sumar pe Yusuf în fața secției de poliție, în

fața trecătorilor, după ce, în prealabil, l-a dus în fața camerelor de luat vederi.

Pentru Baba Fugu Muhammad, socrul lui Yusuf, coșmarul nu se terminase încă. Vineri dimineața, pe 31 iulie, a doua zi după uciderea lui Yusuf, el și-a contactat avocatul, pe Adibe, spunându-i că fusese convocat de poliție și întrebându-l ce anume trebuie să facă. „Mi-a spus doar că poliția îl căuta, așa că i-am răspuns că, din moment ce poliția îl căuta, trebuia să discute cu polițiștii. [...] A fost ultima dată când am vorbit cu el", mi-a declarat Adibe. Mi-a mărturisit că nu se așteptase pe atunci ca viața clientului său să fie în vreun pericol.

După cum i s-a spus lui Adibe, bătrânul, despre care se credea că avea peste 70 de ani, ar fi mers la secția de poliție cu o *okada* și nu s-ar mai fi întors niciodată. Cadavrul lui a fost dus la morgă, având o urmă de glonț în zona capului. Fiul său, Babakura Fugu, a mers la biroul lui Adibe și i-a arătat fotografia cu tatăl său mort. Adibe mi-a spus:

> Angajații de la morgă l-au recunoscut pe tatăl său când i-au cărat cadavrul, așa că au făcut fotografii cu telefonul, fotografii pe care le-au dat familiei. Toată lumea era supărată, inclusiv eu. Eram foarte mâhnit. Cum s-a putut întâmpla așa ceva unui bătrân ca el? [...] Avea aproape 80 de ani! [...] Cum, doar pentru că el și Yusuf erau rude?

În lipsa unui proces, este imposibil să știm dacă Baba Fugu fusese, într-adevăr, vinovat de vreun delict. Cadavrul nu a fost returnat familiei și, după toate probabilitățile, a fost înmormântat într-o groapă comună împreună cu mulți alți oameni uciși în timpul celor cinci zile, neexistând documente care să indice locul respectiv. În 2012, familia a primit o brumă de justiție atunci când guvernul, după ce refuzase timp de aproape

doi ani, s-a hotărât, într-un final, să respecte o hotărâre judecătorească privind plata unor despăgubiri pentru moartea lui Baba Fugu Muhammad. Au primit suma de 100 000 000 de naira, aproximativ 625 000 de dolari americani. Fiul său, Babakura, a participat la o tentativă de negocieri de pace cu Boko Haram. Şi aceste discuţii au avut un final tragic. Din cauza că a luat parte la acele negocieri, a fost, la rândul lui, asasinat.

Capitolul III

„Nu voi tolera nicio încăierare"

Trecuseră câteva luni agitate în Nigeria, din motive care nu aveau nimic de-a face cu Boko Haram, iar bărbatul căruia i se ceruse să conducă ţara părea să nu fie prea sigur ce anume avea de făcut. În apărarea lui, trebuie spus că nu era, nicidecum, singurul nigerian aflat în această situaţie. Conform unei relatări diplomatice, în februarie 2010, într-o zi de vineri, în timpul unei întâlniri cu ambasadoarea Statelor Unite, un zoolog care purta pălărie de fetru, pe numele său Goodluck Jonathan, recent numit în funcţia de preşedinte interimar al celei mai populate ţări din Africa, a făcut câteva mărturisiri uluitoare.

Principalul subiect al discuţiilor purtate în timpul întâlnirii a fost starea de sănătate a lui Umaru Yar'Adua care, cel puţin pe hârtie, era încă şeful lui Jonathan şi preşedintele în exerciţiu al ţării şi care se îmbolnăvise de pericardită, o boală de inimă, şi care mai suferea, pe deasupra, şi încă de mult timp, de o afecţiune a rinichilor,[1] iar faptul că scăzuse în greutate şi că era din ce mai fragil devenise evident în ciuda eforturilor celor din jur de a ascunde publicului starea sa de sănătate. Pe măsură ce boala se agrava, el continua, totuşi, să îşi îndeplinească îndatoririle, însă respectând, totuşi, un program redus. În cele din urmă, în noiembrie 2009, starea preşedintelui

s-a agravat, necesitând un tratament urgent, așa că a fost dus la un spital din Arabia Saudită.

Pe măsură ce trecea timpul, consilierii săi au comunicat foarte puține detalii despre starea de sănătate a președintelui și Nigeria s-a găsit deodată în situația de a nu avea niciun conducător de drept, plutind în derivă, o stare de lucruri îngrijorătoare pentru o țară cu o lungă istorie plină de lovituri de stat. Cei din jurul lui Yar'Adua au încercat pe toate căile să îl împiedice pe Jonathan, vicepreședintele de atunci, să devină șeful statului. Politica regională și etnică a jucat, ca întotdeauna, un rol major, politicienii din nord, de unde venea Yar'Adua, nefiind de acord să vadă cum puterea celei mai înalte poziții a țării și incredibila influență pe care aceasta o putea exercita să se mute spre sud, regiunea din care provenea Jonathan. Însă, cu cât Yar'Adua rămânea mai mult timp în afara țării, dincolo de lumina reflectoarelor, cu atât era mai greu pentru tabăra sa să îi apere poziția. Speculațiile au atins cote nebănuite. Unul dintre ziarele cele mai respectate, *Next*, a anunțat în ianuarie 2010 că președintele suferise „leziuni cerebrale grave" și că nu își mai putea exercita atribuțiile.[2] Într-o încercare de a dezminți asemenea știri, sfătuitorii președintelui au facilitat o scurtă discuție telefonică între un reporter BBC și un om care pretindea că este Yar'Adua.[3] Nu au rezolvat nimic însă și, cum conducerea țării nu mai era asumată de nimeni, într-un final, la 9 februarie 2010, parlamentul nigerian a votat ca Jonathan să devină președinte interimar.

Mutarea a dat guvernului iluzia clarificării situației, deși aceasta avea să fie de scurtă durată. Două săptămâni mai târziu, pe 24 februarie, la aproape trei luni după ce fusese dus în Arabia Saudită, Yar'Adua a fost adus acasă, creându-se astfel o nouă confuzie despre cine anume era la putere, deși el nu a mai

apărut în public. Acestea erau împrejurările în care s-a întâlnit ambasadoarea de atunci a Statelor Unite, Robin Sanders, cu președintele interimar, Goodluck Jonathan, la reședința oficială a acesteia din Abuja.

O relatare a acestei întâlniri dintr-o telegramă diplomatică americană l-a prezentat pe Jonathan ca pe un om care încerca să dea totul, numai că nu știa exact cum.[4] Se spune că acesta i-a mărturisit că „toată lumea este nedumerită, neștiind cine este persoana care conduce Nigeria". În plus, s-a declarat nemulțumit de faptul că prima declarație oficială a guvernului de după revenirea în țară a lui Yar'Adua îl numea pe Jonathan „vicepreședinte", nu „președinte interimar". Conform aceleiași informări, el a mai adăugat că fusese făcută o a doua declarație oficială în ziua următoare după ce asupra președinției „fuseseră făcute presiuni să corecteze această eroare, în așa fel încât problema conducerii și a conducerii executive să se clarifice." El și-a exprimat credința că „această situație teribilă în care se află astăzi țara a fost creată de patru oameni", numind-o pe soția lui Yar'Adua, pe șeful serviciului de securitate al președintelui, pe aghiotantul său și pe consilierul pe probleme economice și sugerând că aceștia conduceau tot spectacolul din umbră și că refuzau să cedeze puterea.

Conform aceleiași relatări diplomatice dezvăluite de Wikileaks, Jonathan a mai spus că „nu le cunoaște motivele, însă crede că este vorba de scopuri necinstite". Se spune că, atunci când Jonathan s-a întâlnit cu șeful serviciului de securitate al lui Yar'Adua, Yusuf Muhammad Tilde, și cu aghiotantul acestuia, colonelul Mustapha Onoedieva, le-ar fi spus că, de fapt, „cel mai bun lucru este să se încheie această șaradă" din moment ce el credea că Yar'Adua era aproape în comă și că nu mai înțelegea ce se întâmpla în jurul său. A vizitat-o și pe soția lui

Yar'Adua, Turai, pentru a-şi exprima compasiunea, însă, „nu a dorit sub nicio formă ca Turai să vină la reşedinţa lui oficială", dovadă a unei adânci neîncrederi care exista la cele mai înalte niveluri ale guvernului.

Au existat mărturii cum că Goodluck Jonathan a spus că el şi alţii vor încerca să-i convingă pe apropiaţii lui Yar'Adua că, de fapt, cel mai bun lucru pentru ţară ar fi ca acesta să demisioneze. Între timp, ţinând cont de pericolul unei lovituri de stat, conducătorii militari căutau în toate chipurile să-i asigure pe politicieni că nu complotau cu soldaţii din cazărmi. Confuzia generală putea fi observată şi în timpul întâlnirilor cabinetului, Jonathan explicând, conform relatărilor, că ultima şedinţă dinaintea întâlnirii cu Sanders fusese „dezastruoasă şi că existaseră reprize de răcnete şi ţipete", declarând guvernul „complet disfuncţional".

Documentul mai precizează: „El a mărturisit că «nu este un politician» şi că nu are o experienţă importantă în conducere, însă a concluzionat: «Nu voi tolera nicio încăierare»". În continuare, se precizează că el ar fi plănuit să dizolve cabinetul şi să numească unul nou imediat ce ar fi simţit că publicul l-ar accepta ca preşedinte interimar.

Jonathan, fiul unui fabricant de canoe din satul Otuoke, aflat în mlaştinile Deltei Nigerului, avusese deja parte de o carieră politică marcată de mult hazard. Era un om temperat, care uneori părea că nu se simţea confortabil când trebuia să vorbească în public, care spunea mai mereu generalităţi şi chiar pierdea, uneori, şirul propriilor cuvinte. În încercarea de a-şi crea imaginea unui om simplu într-o ţară în care atât de mulţi trăiesc în sărăcie, el spunea că în copilărie mergea fără pantofi şi că în casa părinţilor săi nu exista curent electric. A devenit apoi student la zoologie şi a obţinut chiar titlul de doctor în acest domeniu, înainte de a-şi începe cariera politică,

una, care părea să fie la fel de plină de noroc ca și prenumele său*. În timp ce era guvernator adjunct în statul său natal, Bayelsa, șeful său, Diepreye Alamieyeseigha, a fost prins într-un scandal de corupție, ceea ce l-a făcut să fugă în Marea Britanie deghizat în femeie, conform anumitor relatări.[5] Alamieyeseigha a negat atât acest fapt, cât și implicarea sa în afacerea de corupție, însă a fost pus sub acuzare și obligat să renunțe la poziția sa, lăsându-i astfel drumul deschis lui Jonathan.

La scurtă vreme, șansa avea să fie din nou de partea lui Jonathan. În timp ce își pregătea campania pentru președinție din 2007, Yar'Adua căuta un aliat din Delta Nigerului, unde militanții făcuseră ravagii și aproape distruseseră vaca de muls a țării, industria petrolieră. Abil, Jonathan nu a rămas indiferent. În timpul întâlnirii cu ambasadoarea Statelor Unite, el a spus că era conștient de faptul că fusese ales vicepreședinte pentru că „reprezenta Delta Nigerului".

Telegrama diplomatică precizează, de asemenea, că el a declarat următoarele:

> Nu am fost ales vicepreședinte pentru că aveam o experiență politică importantă. Nu aveam. Erau în jur mulți oameni mai competenți decât mine care puteau deveni vicepreședinți, însă asta nu înseamnă că eu nu îmi creez propriul destin.[6]

Lumea era pe cale să afle acest lucru. După moartea lui Yar'Adua din mai 2010, Goodluck Jonathan, pregătit sau nu, a devenit conducătorul Nigeriei într-o perioadă crucială a istoriei țării. Alegerile se apropiau, tinerii erau din ce în ce mai activi, iar extremiștii islamiști din nordul țării își făceau din nou simțită prezența, organizând cele mai violente și mai sofisticate atacuri de până atunci.

---

* *Good luck* (engl.), „noroc, șansă" (n. trad.).

* * *

Trecuse aproape un an de la zilele negre din iulie 2009 şi insurgenţii din grupul pe care acum toată lumea îl numea Boko Haram, sau, cel puţin, acei insurgenţi care supravieţuiseră, se ascunseseră. Moscheea lui Muhammad Yusuf era tot în ruine, doar o movilă uriaşă de dărâmături care nu fusese strânsă şi era păzită de poliţişti care nu-i lăsau pe oameni să se apropie sau să facă fotografii fără acordul prealabil al autorităţilor. Cartierul din jur, aflat departe de drumurile principale din Maiduguri, era tăcut şi calm, aproape bucolic. Caprele traversau calea ferată pe care nu mai circulau trenuri, ceea ce dusese la abandonarea gării din apropiere. Femeile şi copiii mergeau pe biciclete pe drumurile prăfuite sau pe *okada*. Zgomotul puternic al motoarelor era printre puţinele sunete care se mai auzeau.

O plimbare printre ruinele fostei moschei oferea o imagine reală a catastrofei care avusese loc aici şi, într-o anumită măsură, a lucrurilor care aveau să se întâmple. Betonul fusese rupt în blocuri masive şi două pungi de perfuzie atârnau pe crengile unui copac, probabil în dreptul încăperii în care membrii Boko Haram încercaseră să-şi îngrijească rănile. Se zăreau maşini şi motociclete arse şi se vedeau haine, oale şi tigăi aruncate peste tot. Zăceau toate acolo, ca o amintire sinistră, macabră, a ceea ce se întâmplase cu un an în urmă. Nimeni nu se sinchisise să cureţe locul.

Forţele de securitate nigeriene staţionate în Maiduguri rămăseseră în stare de alertă maximă. Şeful poliţiei locale a acceptat, într-un final, întâlnirea cu mine şi cu alţi trei colegi. Aceasta a avut loc în biroul său, în timpul vizitei pe care am făcut-o în iulie 2010. Cu toate acestea, a refuzat să ne dea informaţii în timpul scurtei şi tensionatei noastre întâlniri. Ne-a avertizat că

până și pronunțarea cuvintelor „Boko Haram" era interzisă și a refuzat să răspundă la vreo întrebare legată de acest subiect, dându-ne de înțeles că ar fi preferat să plecăm, atât din biroul său, cât și din oraș.

Oameni care, în mod evident, lucrau pentru principala agenție de informații a țării ne-au urmărit peste tot și ne-au spus, într-un anumit moment, că eram „invitați" să le vizităm șeful, eufemism folosit de forțele de securitate nigeriene pentru a chema pe cineva la un interogatoriu. Este o invitație pe care nu ai voie să o refuzi. Am făcut ce ni s-a cerut și, după ce am ajuns, am fost rugați să așteptăm într-o cameră înghesuită. Eram destul de agitați pentru că nu știam ce aveau de gând să facă, totuși, cu noi, iar petele roșii de pe pereții anticamerei măreau disconfortul pe care îl simțeam – este foarte posibil să nu fi fost pete de sânge, însă, dată fiind starea noastră de spirit de atunci, cine mai putea gândi limpede? Inițial au fost câteva momente tensionate, după care am fost chemați și ne-am întâlnit cu directorul local, care s-a dovedit a fi o persoană rezonabilă după ce a aflat că locuiam în Nigeria și că nu fuseserăm parașutați acolo pentru a vizita, cât mai iute, țara. I-am explicat că scopul nostru este să scriem despre ce se întâmpla în Maiduguri la un an de la rebeliune. Într-un final, am ajuns la o înțelegere. El ne-a permis să lucrăm în continuare, deși sub atenta supraveghere a oamenilor săi, și a fost de acord să facem fotografii și să filmăm în zona moscheii distruse a lui Yusuf. Am fost urmăriți atât de des și de evident de ofițeri de informații, încât totul a căpătat, pur și simplu, aerul unei farse. Într-un final, au început să vorbească neoficial cu noi, uneori chiar într-o manieră amicală. L-am întrebat pe unul dintre ei unde ne-ar recomanda să luăm masa și ne-a indicat un loc

dintr-un centru comercial din apropiere. Cred că am mâncat pui cu orez. Nu a fost deloc rău.

Marea majoritate a funcționarilor, la fel ca șeful poliției, au refuzat să facă declarații oficiale în timpul vizitei noastre, însă am reușit să îl intervievăm pe comisarul pentru informații al statului Borno de atunci, Isa Sanda Beneshiekh. El ne-a spus că gruparea Boko Haram fusese înfrântă și că un regulament nou, care menționa faptul că toate grupurile religioase trebuie să se înscrie pe o listă a guvernului, avea să prevină posibile tulburări în viitor. Beneshiekh a adăugat: „Îi asigurăm pe toți cetățenii noștri [...] și pe întreaga lume că o asemenea situație nu va mai apărea niciodată".

Înainte chiar de prima aniversare a revoltei din 2009 și a asaltului militar, au existat semne că pacea obținută prin represiunea brutală a armatei avea să fie trecătoare. În săptămânile de dinaintea aniversării, în nordul Nigeriei au început să circule înregistrări video și audio despre care se presupunea că îl prezintă pe Abubakar Shekau, adjunctul lui Yusuf din timpul revoltei din 2009 și presupusul nou conducător al grupării. Poliția a considerat că înregistrările erau false, menținându-și afirmația că Shekau fusese ucis în timpul asaltului întreprins cu un an în urmă, deși reprezentanții săi nu au prezentat nicio dovadă și nici nu exista, la acea dată, vreo altă cale de aflare a adevărului.

Anumite indicații misterioase au dus la presupunerea că Boko Haram și-a reînceput campania violentă, deși cu o strategie diferită. Primele semne au fost asasinarea unor clerici locali și a unor membri ai forțelor de securitate, de obicei, de un grup de doi motocicliști înarmați cu kalașnikovuri care executau atacuri de tipul „lovește și fugi". La început, a fost greu de înțeles ce semnificau acele atacuri. Deși era un gând rezonabil să crezi că mișcarea Boko Haram era implicată, execuțiile

de tip mafiot puteau fi explicate și altfel: ca afaceri dubioase care sfârșiseră prost și acum facțiunile rivale se răzbunau una pe alta sau ca niște lichidări de conturi între adversari politici. Exista chiar posibilitatea reală ca ucigașii să fi profitat de frica indusă de islamiști, folosindu-se de această acoperire pentru a-și conduce propriile campanii de răzbunare împotriva rivalilor, din moment ce știau că toată lumea avea să dea vina pe Boko Haram. Mai târziu, s-a dovedit că această incertitudine era un alt element al amenințării complexe cauzate de o grupare Boko Haram nouă și mult mai perfidă.

Un incident din septembrie 2010 a spulberat toate îndoielile legate de reapariția mișcării Boko Haram. A avut loc în orașul Bauchi, unde Yusuf și adepții săi își începuseră scurta rebeliune în anul precedent. Într-o seară de marți, chiar înaintea încheierii lunii sfinte a Ramadanului, un grup de bărbați, înarmați până în dinți cu kalașnikovuri și având ceea ce păreau a fi bombe artizanale, au năvălit asupra unei închisori, strigând *Allahu Akbar*. Au tras în poartă și au intrat în curte, eliberând mai bine de 700 de deținuți, inclusiv 150 de presupuși membri ai Boko Haram.[7] Era clar pentru mulți că grupare se reactivase, orice ar fi vrut autoritățile să-i facă pe nigerieni să creadă.

Modelul asasinării oficialilor locali, a polițiștilor și clericilor a continuat în lunile următoare, lăsând în urmă zeci de victime. Unele bănci au fost jefuite, existând suspiciunea că grupul își finanța astfel operațiunile. Totuși, situația a devenit cu adevărat gravă numai în nord-estul Nigeriei, departe de sediul puterii de la Abuja și la mare distanță de Lagos, agitatul și haoticul centrul economic al țării, aflat în sud-vest. Au existat indicii că unii dintre susținătorii politici ai președintelui, în special din sud, nu priviseră insurecția ca pe un simptom teribil

al sărăciei extreme din nord, al indiferenței și al lipsei de încredere în guvern, ci ca pe o conspirație. Oamenii puternici din regiunea Deltei Nigerului se întrebau dacă nu cumva violența era susținută de politicienii din nord cu scopul de a-l discredita pe președinte.[8] Construind această ipoteză, ei dădeau glas și gândurilor multor nigerieni de rând din sud. Dintr-un anumit punct de vedere, era de înțeles. Politica riscantă a Nigeriei, în care atâtea fonduri se obțineau din corupție, i-a făcut de-a lungul timpului pe unii politicieni să conducă diferitele organisme statale ca și cum ar fi condus niște grupări criminale. Din afară pare că nigerienii sunt gata să explice orice se întâmplă în țara lor cu ajutorul teoriilor conspirației, însă ei fac asta cu un motiv: deseori s-a dovedit că lucrurile chiar așa stăteau!

Totuși, de această dată nu aveau dreptate. Cu siguranță că nu se putea exclude rolul marginal jucat de unii politicieni din nord, așa cum fusese acuzat Ali Modu Sheriff, guvernatorul statului Borno (2003–2011), însă Boko Haram era în plin proces de transformare într-o organizație complexă, dincolo de controlul vreunui politician sau conducător tradițional. Acuzarea elitelor din nord de provocarea violențelor putea să ofere președintelui și propriei echipe o scuză convenabilă în ceea ce privea incapacitatea lor de a le opri, însă nu ajuta cu nimic în ceea ce privea abordarea problemei și găsirea obscurelor ei justificări, distrugând astfel speranța că guvernul poate identifica și rezolva criza. Asemenea teorii ale conspirației aveau să devină și mai greu de respins pe măsură ce situația a escaladat și țintele atentatelor comise de Boko Haram s-au diversificat. Nici măcar emirii din nord, considerați a fi păstrătorii tradiției musulmane din regiune, nu au fost cruțați. Unul dintre atacurile cele mai importante organizate de Boko Haram a fost încercarea de asasinare a emirului din Kano. În ianuarie 2013,

un grup de terorişti a deschis focul asupra convoiului acestuia. A scăpat cu viaţă, însă doi dintre fiii său au fost răniţi şi alţi trei oameni şi-au pierdut viaţa.[9]

O altă limită avea să fie depăşită în ajunul Crăciunului din 2010, dovedind astfel cât de gravă devenise ameninţarea şi anunţând cât de teribilă putea să devină în viitor. Incidentul a demonstrat că Boko Haram era acum o forţă letală, sofisticată şi difuză, formată, probabil, din mai multe celule care operau independent, fiecare cu propriile obiective.

Fusese o zi aglomerată în Abuja. Preşedintele Jonathan găzduise un summit cu liderii din vestul Africii, în care se discutase ce răspuns să se dea blocajului politic periculos din Coasta de Fildeş. Laurent Gbagbo refuza să cedeze puterea după ce pierduse alegerile prezidenţiale în faţa rivalului său, Alassane Ouattara. După sfârşitul întâlnirii şi după ce preşedinţii din regiune plecaseră spre ţările lor, nigerienii au început sărbătoarea, aprinzând artificii pentru a celebra Crăciunul şi Anul Nou care urma să vină.

În Jos, un oraş important din regiunea centrală a Nigeriei, compusă din mai multe grupuri etnice şi religioase, mulţi creştini se îndreptau spre biserică şi pieţele erau pline de oamenii care îşi făceau cumpărăturile pentru sărbători. Oraşul şi regiunea din jur fuseseră devastate în ultimii ani de diferite tulburări care nu aveau legătură cu Boko Haram. Fenomenul fusese deseori descris ca violenţă religioasă pentru că îi implica pe creştini şi pe musulmani, deşi disputele erau, de fapt, de natură etnică, fiind provocate de luptele locale pentru obţinerea puterii, de disputele pentru pământ sau de furturile de vite. În urma violenţelor, unii localnici fuseseră împuşcaţi sau măcelăriţi cu macetele şi mai multe case fuseseră incendiate, ceea ce declanşase o serie nesfârşită de atacuri şi răzbunări.

Cele mai recente evenimente grave din regiune avuseseră loc la începutul anului, în ianuarie 2010, dar și în martie, rezultatul fiind că sute de oameni muriseră.[10] Violențele din Ajunul Crăciunului aveau, însă, să implice folosirea explozivilor.

Șapte bombe, plasate în locuri diferite, au explodat în oraș, inclusiv într-o piață aglomerată în care oamenii își făceau cumpărăturile pentru Crăciun, omorând cel puțin 32 de oameni.[11] În aceeași seară, în Maiduguri, la sute de kilometri distanță, extremiștii au atacat trei biserici și au omorât șase oameni. În zilele următoare, în Jos, unde până și cea mai mică scânteie putea provoca tensiuni etnice, a izbucnit o rebeliune în care au murit zeci de oameni. Nu a fost clar dacă atacurile din cele două orașe fuseseră plănuite împreună, dar simplul fapt că au avut loc era cât se poate de grav. Bombele nu mai fuseseră folosite niciodată în Jos și bisericile nu mai fuseseră niciodată ținte ale unor atacuri.

Pe 28 decembrie a apărut o declarație pe un site despre care se presupunea că aparține Boko Haram, în care mișcarea revendica atât exploziile din Jos, cât și atacurile din bisericile din Maiduguri. A fost postată și o filmare cu un bărbat despre care se credea că ar fi fost Abubakar Shekau, noul lider al Boko Haram, care preciza că atacurile făceau parte dintr-un „război religios". În înregistrare, acesta spunea:

> Noi am condus atacul [...] din Jos. Noi suntem *Jama'atu Ahlus Sunnah Lid Da'awati Wal Jihad* („Cei care și-au dedicat [viața] urmării învățăturilor profetului [*sunna*] despre răspândirea [islamului] și despre jihad"), mișcare numită în mod malițios Boko Haram. [...] Am aflat cu toții despre crimele odioase cărora le-au căzut victime musulmani din diferite părți ale Nigeriei. [...] Jos stă drept mărturie pentru uciderile odioase ale fraților noștri musulmani și pentru răpirile femeilor și copiilor noștri, despre care nu mai știm

nimic. [...] Mesajul meu pentru fraţii mei musulmani este să ştie că acest război este între musulmani şi necredincioşi. Este un război religios.[12]

Exploziile au marcat prima acţiune a grupului în afara nordului ţării, în cutia cu pulbere cunoscută drept „cordonul de mijloc", aşa cum e numită zona centrală a Nigeriei, ameninţând astfel cu inflamarea tensiunilor etnice şi religioase care bântuiseră atât de multă vreme regiunea. Era exact tipul de provocare care îi îngrijorase pe aceia care se temeau că Nigeria ar fi putut fi din nou victima unui război intern, aşa cum se întâmplase în urmă cu mai bine de 40 de ani. Nigeria ignorase mereu aceste preziceri apocaliptice, supravieţuind numeroaselor catastrofe căreia îi tot căzuse victimă şi rămânând unită, deşi această unire era fragilă. Cu toate acestea, escaladarea conflictului din cordonul de mijloc prezenta riscuri nebănuite.

La început, s-a manifestat un scepticism general legat de posibila legătură a Boko Haram cu atentatele din Jos. Dintr-un anumit punct de vedere, părea mai probabil ca aceia implicaţi în conflictul etnic din cordonul de mijloc să coordoneze asemenea atacuri în Jos, deşi aici bombele nu mai fuseseră folosite niciodată. Conflictul din zona cordonului de mijloc s-a agravat treptat în timp, trecându-se de la folosirea armelor rudimentare, cum ar fi bâtele şi săgeţile, la arme de foc, astfel încât folosirea bombelor într-o nouă etapă a violenţelor era, cu siguranţă, plauzibilă. Un alt factor cu adevărat important a fost apropierea alegerilor. De mult timp cei care deţineau puterea la nivel local se folosiseră de tensiunile din regiune şi alimentaseră violenţele pentru câştiguri politice. În ciuda acestor realităţi, cu cât trecea timpul şi Boko Haram era acuzată de mai multă violenţă în zona centrală a Nigeriei, cu atât mai adevărate păreau revendicările grupării.

Speculațiile legate de atacurile din Jos aveau să fie întrerupte la scurt timp. Următoarea explozie avea să reprezinte o nouă escaladare a conflictului, însă nu din punctul de vedere al numărului victimelor sau al amplorii atacului, ci al locului unde se produsese, căci avusese loc în Abuja, capitala țării, în noaptea ajunului Anului Nou, în timp ce mulțimile de oameni se adunau în zona cunoscută drept Cazarma Abacha, unde existau o piață în aer liber și un bar. Deși se afla aproape de cazarmă, era un loc popular printre civili, asemenea altor locuri din Nigeria unde oamenii se duceau să se relaxeze, să bea bere Star și Gulder și să mănânce pește la grătar sub cerul liber. Bombele au explodat la începutul serii, omorând cel puțin patru oameni și rănind alți doisprezece.[13] Președintele Nigeriei a vorbit despre explozii după slujba de la biserică de a doua zi, referindu-se la aceia care se făcuseră vinovați de aceste acte ca la niște „criminali" controlați de „demoni" și folosind un vocabular inspirat de Biblie pentru a descrie problemele cu care se confrunta țara. Părea că face aluzie la anumite legături politice, având în vedere apropierea alegerilor și ținând cont de faptul că politicienii din nord se opuneau candidaturii sale, însă remarcile au fost prea vagi pentru a fi interpretate astfel. Goodluck Jonathan a spus:

> Unii spun că sunt politicieni, alții că sunt fanatici religioși, însă pentru mine sunt, pur și simplu, niște criminali. Ei sunt aceia de care se folosesc în prezent demonii și nu doar în Nigeria. Dacă ați avut vreme să urmăriți știrile de la Al Jazeera sau CNN, ați văzut că terorismul se împânzește peste tot în lume. Astăzi există două lucruri importante care pot fi observate în lume. Mai întâi, dezvoltarea tehnologică. Țările, națiunile se dezvoltă din punct de vedere tehnologic. Cel de-al doilea este terorismul care trage înapoi aceste țări.

Însă le spun tuturor nigerienilor să fie calmi și liniștiți. Dacă vă uitați la călătoria evreilor spre țara promisă, veți vedea că este una plină de dificultăți. Unii dintre ei au murit pe drum. [...] Aceste explozii sunt obstacole în drumul nostru, însă Domnul va avea grijă de noi. Nu vor putea opri Nigeria să ajungă la liman. [...] Dumnezeu ne va ajuta, astfel încât noi, ca popor, să ajungem la inima problemei. Îi îndemn pe creștini să continue să se roage ca unii dintre acești oameni să-și mărturisească faptele în fața nigerienilor, astfel încât, la timpul potrivit, să ne spună că ei au fost în spatele acestor acțiuni. Însă, pentru moment, forțele de securitate se ocupă de această problemă și membrii lor vor descâlci toate aspectele acestei situații.[14]

* * *

Campania electorală a continuat. În ciuda faptului că spusese cu ceva vreme în urmă că este posibil să nu mai candideze, lăsând astfel deschisă posibilitatea ca nordul să recâștige președinția, în final, Goodluck Jonathan și-a anunțat candidatura, având o susținere puternică din partea aliaților săi politici din sud. Acest anunț a produs o ruptură în interiorul Partidului Democratic al Poporului, politicienii din nord plănuind să câștige alegerile primare și să nu îi permită lui Jonathan să candideze pentru poziția pe care o ocupa în acel moment. Cei mai importanți politicieni din nord și-au anunțat candidatura, inclusiv fostul dictator militar Ibrahim Babangida, cel supranumit „Maradona" sau „geniul răului" din politica nigeriană. Marea majoritate a nigerienilor, mai ales cei din sud-vest, își aduceau aminte de Babangida, care rămăsese o persoană influentă în ciuda faptului că nu mai ocupa poziția supremă din 1993, pentru că anulase alegerile din 1993. După anunțul

candidaturii lui Babangida, în Abuja au apărut afişe pe care scria „12 iunie 1993", pentru a le aminti tuturor de anularea votului. Printre ceilalţi politicieni din nord care şi-au anunţat candidatura la alegerile primare din cadrul Partidului Democrat al Poporului se număra Atiku Abubakar, vicepreşedinte în timpul mandatului lui Obasanjo, fost şef al serviciilor vamale, om bogat, cu afaceri diverse, de la telecomunicaţii la petrol, apoi Aliyu Gusau, fost consilier pe probleme de securitate naţională şi expert în domeniul serviciilor de informaţii, cunoscut pentru numeroasele sale legături şi pentru influenţa pe care o exercita din umbră, şi Bukola Saraki, pe atunci guvernator al statului Kwara, descendent dintr-o familie influentă.

Campania pentru nominalizare a constat, în mare parte, dintr-o serie de negocieri, ca să nu amintim şi de una de... distribuire de plicuri cu bani pe măsură ce alegerile primare din 12 ianuarie se apropiau.[15] Într-un final, partidul a trebuit să decidă dacă avea să menţină ceea ce numiseră „conducere zonală", o strategie care permitea preşedinţiei să alterneze între nord şi sud la fiecare două mandate, sau dacă era gata să renunţe la această tradiţie şi să îl nominalizeze pe Goodluck Jonathan. Pe măsură ce treceau săptămânile, a devenit din ce în ce mai clar că echipa lui Jonathan reuşea să câştige un oarecare sprijin pentru ideea lui că ţara avea să profite de pe urma renunţării la „conducerea zonală", că un asemenea acord de împărţire a puterii nu mai era necesar pentru a ţine laolaltă această ţară mare şi complexă, că aceasta depăşise stadiul politicii care se baza pe criterii etnice.

Pentru electorat, Jonathan părea să reprezinte o oarecare speranţă, fapt de-a dreptul ironic, dacă ţinem cont de firea lui apatică. Ascensiunea sa neverosimilă şi conduita lui calmă au creat impresia că putea fi diferit de politicienii care dominaseră

Nigeria și care își însușiseră o bună parte din fondurile țării în decursul timpului. Consilierii care i-au condus campania au sesizat acest fapt și au încercat să profite de pe urma lui, folosind pagina de Facebook a lui Jonathan pentru a-i anunța candidatura și, apoi, fiecare ocazie pentru a aminti tuturor de originile sale modeste. În ciuda discursurilor sale, uneori stângace, și acuzațiilor adversarilor săi cum că era slab pregătit, mulți dintre locuitorii țării păreau să fi ajuns la concluzia că încercaseră cu oameni cu mână de fier, cu militari și negociatori abili, însă fuseseră mai mereu dezamăgiți. Probabil că era vremea pentru o schimbare.

Între timp, pe măsură ce acest sentiment se răspândea în rândul alegătorilor, liderii din nord care își anunțaseră candidatura și alți politicieni de vază din zonă au continuat dezbaterile despre ce era de făcut. Toți candidații principali ai PDP din nord au fost de acord, în final, să adopte o strategie unică, deși fiecare dintre ei își avea propriile motive pentru a o face.

Ibrahim Babangida, Aliyu Gusau și Bukola Saraki au anunțat că vor renunța la propriile candidaturi în favoarea unui candidat unic din nord, Atiku Abubakar, creând premisele unei confruntări între acesta și președintele în funcție la alegerile primare, unde mii de delegați aveau să se adune în Eagle Square din capitală și să își introducă votul în niște urne transparente în direct, la televiziunea națională. Voturile lor aveau să fie apoi numărate cu voce tare în fața camerelor de luat vederi, proces care nu avea să se termine înainte de primele ore ale dimineții următoare. Pe măsura desfășurării numărătorii voturilor, devenea clar că Goodluck Jonathan reușise să își asigure susținerea majorității delegaților și că domina alegerile primare.

Dintr-un anumit punct de vedere, era un eveniment istoric pentru Nigeria. PDP renunțase la politica sa de rotație a conducerii și nominalizase un politician din sud într-un moment când ar fi fost rândul nordului. În plus, Jonathan putea deveni primul președinte ales al țării care provenea din regiunea producătoare de petrol, dar atât de săracă a Deltei Nigerului. Mai mult decât atât, din moment ce era de etnie ijaw, ar fi devenit primul președinte care nu ar fi aparținut unuia dintre grupurile etnice cele mai importante: yoruba, hausa, peul și ibo (igbo). Cu toate acestea, traseul lui nu era încă stabilit. Alegerile generale se apropiau și reprezentau o potențială provocare majoră pentru câștigarea președinției de către PDP, partidul care controlase viața politică după 1999, când luase sfârșit conducerea militară a Nigeriei. Principalul contracandidat, fostul dictator militar Muhammadu Buhari, era din nord și avea un important sprijin popular, care se baza, în mare parte, pe impresia multora că era ferm în privința eradicării corupției, deși regimul său din anii 1980 fusese acuzat de tot felul de abuzuri ale drepturilor de bază ale populației.

Pe măsură ce se apropia data alegerilor, devenea clar că se acorda o atenție specială pregătirilor necesare, toată lumea întrebându-se dacă de data aceasta alegerile aveau să fie corecte sau nu. Multe speranțe erau îndreptate spre profesorul universitar care conducea comisia electorală, Attahiru Jega, un intelectual respectat, considerat a fi un personaj independent. Alegerile prezidențiale aveau să reprezinte al doilea din cele trei scrutine organizate în trei săptămâni, cele parlamentare fiind programate pe 2 aprilie, cele prezidențiale, pe 9 aprilie și cele pentru desemnarea guvernatorilor statelor, pe 16 aprilie. Avea să fie un maraton plin de incertitudini, dominat de sentimente contradictorii, de speranță și îngrijorare. Avea,

oare, Nigeria să facă alegeri înțelepte și să se poziționeze pe un curs firesc, în așa fel, încât să își folosească la maximum potențialul? Sau alegerile aveau să fie dominate tot de haos și de violență, ca multe altele din trecut? În timpul procesului de înregistrare a votanților care a avut loc în săptămânile de dinaintea alegerilor, ambele scenarii păreau posibile. Tinerii cinstiți, implicați în procesul electoral cu intenția de a vedea cum țara lor progresează, încercau plini de hotărâre să inventarieze uriașa populație a Nigeriei în sistemul de înregistrare electronic. Dar, în același timp, centrele de înregistrare nu aveau curent electric și, uneori, aceia care lucrau acolo erau obligați să împrumute sau să închirieze generatoare electrice de la localnici. Atunci când nu găseau nici generatoare, existau întârzieri mari și mulțimile de oameni care așteptau să se înregistreze pe liste deveneau din ce în ce mai nemulțumite. Totuși, în ciuda tuturor obstacolelor, comisia electorală a anunțat, la încheierea procesului, înregistrarea a 73 500 000 de oameni. Existau, așadar, motive bine întemeiate pentru a avea încredere în progresul care se datora perseverenței dovedite atât de angajații din centrele de înscriere, cât și de alegători.

Totuși, încă din prima zi de vot, Attahiru Jega s-a confruntat cu probleme. La câteva ore de la începerea alegerilor parlamentare, a fost nevoit să apară la televiziunea națională și să anunțe ceea ce în multe țări ar fi fost de neconceput: întrerupea procesul electoral. În plus, îl amâna cu o săptămână, din cauză că voturile nu ajunseseră într-un număr important de localități din toată țara. Zvonurile și explicațiile oficiale legate de motivul pentru care materialele nu ajunseseră în secțiile de votare oscilau între sabotaj și o simplă eroare a contractorului. Oricare ar fi fost explicația reală, Nigeria începuse cu stângul organizarea unor alegeri corecte și Jega s-a văzut nevoit

să se redreseze repede, pe măsură ce întreaga țară devenea din ce în ce mai nerăbdătoare. La început, a existat o reacție negativă împotriva sa, mulți oameni punând în discuție felul în care permisese apariția unei greșeli atât de grave. Însă, pe măsură ce trecea furia și mulți dintre criticii lui Jega înțelegeau că el se afla în fața unei sarcini aproape imposibile, acesta a început să se bucure din nou de susținerea oamenilor. Observatorii independenți și grupurile care luptau împotriva corupției și-au exprimat încrederea în el și au fost de părere că luase decizia bună, că un scrutin care se desfășura în acele condiții discutabile nu putea să fie liber și corect.

Totuși, săptămâna care a urmat avea să aducă vești și mai proaste. Violențele produse de Boko Haram, ignorate atât de mult timp, au lovit exact în locul care reprezenta speranța acestor alegeri. În orașul Suleija, aflat la aproximativ 70 km de Abuja, în centrul țării, departe de agitația din nord-est, a explodat o bombă în timp ce angajații din secțiile de votare se întâlneau în biroul electoral în noaptea dinaintea alegerilor. Printre ei erau tineri absolvenți de universitate din National Youth Service Corps. Au murit 13 oameni și au fost zeci de răniți.[16] Gruparea Boko Haram a fost acuzată de atentat, forțele de securitate spunând ceva mai târziu că răspunzătoare ar fi fost, de fapt, o celulă locală a grupului.

Cu toate acestea, scrutinul parlamentar s-a desfășurat așa cum fusese programat, cu excepția orașului Suleija, unde a fost amânat. În ziua alegerilor, în Maiduguri au mai fost comise două alte atentate cu bombă, mai puțin grave, însă exista, în general, un sentiment de progres, locuitorii țării venind la secțiile de votare pentru a-și exercita dreptul la vot.

Evenimentul principal era însă reprezentat de alegerile prezidențiale din săptămâna următoare și, din multe puncte de

vedere, desfășurarea votului era considerată la fel de importantă ca rezultatele finale. În ultimele luni, guvernul lui Goodluck Jonathan promisese alegeri libere și echitabile, iar diplomații occidentali și asociațiile care militau pentru buna guvernare a țării le ceruseră liderilor țării să își țină promisiunea. Organizarea unui scrutin corect ar fi reprezentat o mare realizare pentru Nigeria și ar fi putut servi drept exemplu pentru alte națiuni africane, având în vedere rolul important pe care îl juca în calitate de țara cea mai populată de pe întregul continent.

Ziua alegerilor a debutat fără incidente în marea majoritate a secțiilor de votare din țară, însă atacurile violente organizate de Boko Haram aveau să lovească din nou nordul țării. Au avut loc două explozii în Maiduguri, una dintre ele în noaptea dinaintea alegerilor, și încă una în orașul Kaduna. S-a spus că numărul victimelor fusese minim. Din păcate, țara ajunsese să se aștepte la astfel de incidente, așa că exploziile nu au influențat în niciun fel desfășurarea alegerilor din Nigeria. Au mai avut loc și alte evenimente violente izolate, precum și unele nereguli, însă pe parcursul zilei au apărut multe semne pozitive. Grupurile de observatori locali i-au motivat pe tinerii nigerieni care și-au folosit telefoanele mobile și care au intrat pe rețelele de socializare pentru a înregistra și transmite mai departe ceea ce vedeau. Nigerienii păreau hotărâți să își exprime părerea, așteptând în liniște la cozi pentru a-și exercita dreptul de vot. După închiderea urnelor și după începerea numărării voturilor, nu puteai să nu te simți încurajat de scenele care aveau loc: nigerienii nu plecaseră acasă și stăteau pe loc, uneori în ploaie, înregistrând procesul de numărare a voturilor cu telefoanele mobile. Asta nu a însemnat însă că nu au mai apărut probleme. Au fost destule. S-au înregistrat cazuri în care au votat minori, altele de intimidare și violență, ca să nu mai vorbim de acuzațiile cum

că în anumite zone rezultatele fuseseră manipulate. Ce se întâmpla cu urnele după ce erau duse în centrele speciale era o altă problemă și unii dintre observatori au ridicat numeroase semne de întrebare legate de acest fapt.[17] Însă, în ciuda acestor aspecte, exista sentimentul că fuseseră mult mai puține nereguli în comparație cu anii din urmă. Rezultatul a fost că ziua alegerilor a adus cu sine un sentiment pozitiv pentru mulți oameni care simțeau că, în sfârșit, după ani de alegeri haotice, violente și lipsite de corectitudine, Nigeria făcuse un pas important către adevărata democrație.

Din păcate, atmosfera pozitivă nu avea să dureze prea mult. A doua zi dimineața, pe măsură ce apăreau primele rezultate, putea fi detectată o tendință destul de periculoasă. Cifrele inițiale dezvăluiau o diferență majoră între electoratul din nord și cel din sud. După anunțarea rezultatelor parțiale, care îl dădeau învingător pe Goodluck Jonathan, și cu o majoritate apreciabilă, încă, au izbucnit violențele. Primele revolte au apărut în diferite zone din nordul țării, cuprinzând, în final, 12 din cele 36 de state nigeriene. Lucrurile au scăpat complet de sub control, comunitățile mobilizându-se una pe cealaltă. Mulțimile i-au vizat pe politicienii din nord despre care credeau că se hotărâseră să coopereze cu Jonathan și cu aliații săi. În orașul Kano, mulțimile au oprit mașinile, căutând locuitori din sud și creștini și, în același timp, au pornit lupte de stradă împotriva poliției. Au invadat casa luxoasă a fostului purtător de cuvânt al Camerei Reprezentanților, jefuind-o. Cele mai grave violențe au avut loc în sudul statului Kaduna, parte din cordonul de mijloc dintre nord și sud, unde comunitățile de creștini i-au atacat pe locuitorii musulmani, arzându-le casele, măcelărindu-i cu macetele sau împușcându-i. În încercarea de găsi cuvintele potrivite pentru a descrie ce se întâmplase acolo,

un oficial mi-a spus: „Nu aș vrea să folosesc termenul de masacru, dar, [...] în unele cazuri, a fost de-a dreptul îngrozitor". În ciuda reticenței de a folosi cuvântul, ceea ce s-a întâmplat în comunitățile Zonkwa și Kafanchan din sudul statului Kaduna poate fi descris, cu siguranță, drept un masacru. În decursul a trei zile, aproximativ 800 de oameni au fost uciși în violențele din nord, marea lor majoritate în statul Kaduna. Au existat, totodată, nu mai puțin de 65 000 de refugiați.[18]

În luna următoare, am vizitat orașul Kaduna, capitala statului, aflată spre nord, unde mii de oameni locuiau încă într-o tabără de refugiați. O femeie de 67 de ani din Zonkwa, Talle Musa, mi-a povestit cum se ascunsese în casa unui vecin și cum fusese ucis soțul ei: „El mi-a spus că, orice s-ar întâmpla, noi să nu ieșim afară și să așteptăm în liniște. Nu am știut atunci că astfel își lua rămas-bun de la noi." Femeia a părut că își pierde cunoștința și s-a retras, refuzând să-mi mai spună ceva. Alții din tabăra de refugiați mi-au vorbit despre oameni arși de vii, măcelăriți sau împușcați. Un bărbat mi-a declarat că reușise să scape ascunzându-se într-un puț.

Au fost avansate diferite teorii legate de motivul pentru care se manifestaseră violențele și de acela care le declanșase. Unii au spus că de vină ar fi fost zvonurile conform cărora rezultatele alegerilor fuseseră falsificate, alții, că primul incident fusese rezultatul unei simple dispute pentru bani, căci agenții partidului de guvernământ nu-i mai plătiseră pe bătăușii din cartiere care îi ajutaseră să câștige voturi. Oricare ar fi fost cauza inițială, situația degenerase și devenise expresia unei frustrări generale la mai multe niveluri: furie din cauza corupției, pierderea președinției de către cei din nord, dispute locale latente și multe altele. Se dovedise din nou că Nigeria era o țară fragmentată de diviziuni adânci, profunde, iar revoltele le amintiseră

tuturor că era nevoie ca cineva, oricine, să oprească violenţele înainte de a nu fi prea târziu. Goodluck Jonathan a apărut la televiziunea naţională şi a făcut o comparaţie înfricoşătoare. Evocând războiul cu republica secesionistă Biafra care avusese loc cu mai bine de patru decenii în urmă, preşedintele a declarat: „Mai mult decât orice, aceste acte de barbarie amintesc de evenimentele care au aruncat ţara noastră într-un nefericit război civil care a durat treizeci de luni".

În momentul când a ţinut acel discurs, calmul se reinstala şi o forţă militară importantă ajuta la restaurarea ordinii, însă tensiunile care cauzaseră revoltele nu dispăruseră. Jonathan şi-a depus jurământul şi şi-a început primul mandat ca preşedinte într-o perioadă marcată de adânci suferinţe şi resentimente în mare parte în zona de nord a ţării. Deşi observatorii independenţi au constatat că alegerile reprezentaseră un pas înainte în comparaţie cu acelea din anii trecuţi, în ciuda unor incidente destul de grave, şi deşi erau de acord că Jonathan era câştigătorul legitim, mulţi locuitori din nord simţeau că voturile lor fuseseră furate. Unii memebri ai universităţilor şi unii politicieni din nord au declarat că observau deja semnele care prevesteau începerea unui război între clase, din moment ce insurgenţii din oraşe precum Kano îi atacaseră nu doar pe aceia pe care îi identificau drept adversarii lor politici, ci şi pe aceia pe care îi considerau doar bogaţi sau corupţi. Tanko Yakasai, un veteran al politicii din nord şi o persoană cu multe relaţii, mi-a spus în livingul casei sale din Kano că se temea de o adevărată revoltă a maselor în cazul în care nu se făcea nimic în privinţa sărăciei şi a şomajului. „Oamenii îmi vor distruge casa. Tinerii şomeri îşi vor vărsa furia fără să le pese de consecinţe şi îi vor ataca pe toţi aceia care par să fie oameni cu stare."

Revolta nu a fost cauzată de insurecția Boko Haram, însă a subliniat, o dată în plus, insecuritatea cu care se confrunta un președinte lipsit de experiență și țara pe care ajunsese să o conducă printr-o serie de evenimente norocoase. După jurământul din Eagle Square din Abuja, zonă care fusese transformată într-o zonă de maximă securitate, la mai bine de o lună de la rebeliune, proaspătului președinte avea să i se reamintească situația în care se afla. În orele de după intrarea sa în funcție, au explodat bombe în patru orașe diferite, înregistrându-se în jur de 20 de morți. Bănuielile tuturor s-au îndreptat, din nou, spre Boko Haram.[19]

* * *

Înainte de 2011 exista un refren foarte des întâlnit: nigerienii nu s-ar arunca în aer pentru niciun motiv. Erau prea individualiști. Țara părea uneori a fi un loc brutal și crud, de tipul „fiecare pentru el însuși", un loc în care pentru milioanele de locuitori care trăiau într-o sărăcie cruntă nu prea existau multe șanse, ca să nu spunem că acestea erau, pur și simplu, inexistente. Aparent, președintele Jonathan subscrisese și el la o versiune a acestui punct de vedere. În februarie 2010, în timpul vizitei sale în Nigeria, fostul președinte american George W. Bush și fostul secretar de stat Condoleezza Rice se întâlniseră cu Jonathan, o parte din discuție axându-se pe cazul așa-numitului „terorist în chiloți", un nigerian pe numele său Umar Farouk Abdulmutallab și pe încercarea lui de a detona o bombă în ziua de Crăciun, cu două luni mai devreme, când ascunsese o cantitate de exploziv în lenjeria intimă și se urcase la bordul unui avion cu destinația Detroit. Cazul îi șocase pe nigerieni, însă Abdulmutallab călătorise în Yemen și se credea că fusese recrutat de al-Qaida din Peninsula Arabică, așa că mulți oameni îl priveau ca pe o anomalie.

O telegramă diplomatică americană care descria întâlnirea cu Jonathan, pe atunci președinte interimar, preciza:

> Jonathan a glumit, spunând că „nigerienii nu vor să moară" și că atentatorii sinucigași ca Abdulmutallab reprezentau „elemente străine țării", provenite din alte țări. El a mai precizat că majoritatea extremiștilor de după 11 septembrie 2001 nu proveneau din medii dezavantajate din punct de vedere economic și că „locuiseră în cele mai bune orașe din lume", însă fuseseră influențați negativ în timp ce trăiau acolo.[20]

Analiza ignora frustrarea profundă, disperarea și lipsa de speranță din rândul tinerilor din țara lui, ca să nu mai vorbim de credințele religioase fervente ale nigerienilor. Această frustrare, dublată de șansa ca familiile să beneficieze de ajutor financiar după moartea sinucigașului și de promisiunea unei vieți mai bune prin intermediul martiriului, se dovediseră ingredientele unei rețete a dezastrului în Nigeria și în multe alte locuri din lume.[21]

Multe s-au schimbat în 2011, când explozivii artizanali, primitivi și luptele cu arme de foc au făcut loc unei noi realități terifiante cu care autoritățile nigeriene nu erau pregătite să se confrunte. Insurgenții au început să folosească arme noi și strategii complexe, alegându-și ținte menite să atâțe intenționat tensiunile etnice și religioase. Au existat chiar semnale că o nouă facțiune ieșea la suprafață, una care era formată inclusiv din luptători care aveau legături cu ramura al-Qaida din nordul Africii care încercau să imite grupuri jihadiste din străinătate. Cu toate acestea, cel mai rău a fost că Boko Haram a început să folosească atentatori sinucigași, care au generat efecte devastatoare.

O primă întrezărire a ceea ce avea să se întâmple a putut fi observată în iunie 2011. În fotografiile și filmările distribuite

mai târziu ziariștilor de pretinși membri ai Boko Haram și postate pe un site care a fost mai apoi închis, un bărbat care zâmbea în timp ce ținea în mână un kalașnikov făcea cu mână de la volanul unei mașini. A fost identificat ca fiind Muhammad Manga, de 35 de ani, tatăl a cinci copii, care fusese unul dintre discipolii lui Muhammad Yusuf, pe când liderul Boko Haram se mai afla încă în viață.[22] După spusele celor care au distribuit imaginile, el a fost și primul atentator sinucigaș din Nigeria, iar imaginile care arătau cum își lua rămas-bun fuseseră filmate înainte de atac.

Pe 16 iunie 2011, Manga a condus mașina în incinta sediului poliției, în urma unui convoi în care se găsea și șeful poliției naționale de atunci, Hafiz Ringim. Era spre prânz, în jurul orei 11, clădirea era plină, iar parcarea, aglomerată. Se spune că un polițist ar fi interceptat mașina lui Manga și ar fi îndrumat-o spre o anumită zonă a parcării pentru a o inspecta.[23] Explozia a avut loc în acea zonă, omorându-l pe Manga, pe ofițerul de poliție și cel puțin încă o altă persoană, distrugând șiruri întregi de mașini și producând un incendiu în parcare. Convoiul șefului poliției nu a avut de suferit și nu a fost clar de ce atacatorul nu a încercat să ajungă în apropierea clădirii și nici dacă nu cumva bomba se declanșase prematur. Au existat și afirmații cum că atentatorul ar fi încercat să iasă din mașină înaintea exploziei, ceea ce a dat naștere anumitor întrebări legate de faptul că era posibil ca atentatul să nu fi fost gândit ca un atac sinucigaș. Totuși, o primă declarație a poliției a numit incidentul „atac sinucigaș, primul de acest fel din istoria Nigeriei," și de atunci, în general, a fost interpretat ca atare.

Un mesaj fusese transmis. Părea că Boko Haram era gata să se folosească de atentatori sinucigași și că unul dintre „martiri" aproape că reușise să arunce în aer sediul poliției nigeriene și

să-l omoare pe șeful poliției. Un bărbat care pretindea că este purtătorul de cuvânt al Boko Haram a declarat că grupul era gata să trimită încă și mai mulți atentatori sinucigași și că explozivii fuseseră aduși din străinătate, ceea ce era posibil, deși bombele produse local, chiar și acelea puternice, nu necesitau cine știe ce expertiză, iar în Nigeria se poate face rost, nu foarte greu, de explozivi. Într-un text scris de un ziarist nigerian, Ahmad Salkida, cunoscut ca având surse în interiorul Boko Haram, purtătorul de cuvânt care s-a prezentat a fi Abu Zaid a spus că Manga a fost un fel de cărăuș pentru Boko Haram pe vremea când Yusuf era încă în viață, călătorind în țara vecină, Benin, dar și în Dubai, și ajutând la „procurarea armelor". Nu este clar dacă Zaid a vrut să spună sau nu că achiziționase arme din acele țări.

În articolul său, Salkida precizează că:

> Abu Zaid a afirmat pentru publicația noastră că Manga a lăsat prin testament suma de peste 4 000 000 de naira [24 000 de dolari] celor două fiice și trei fii și i-a îndemnat pe credincioși să-și sacrifice viețile pentru Allah. Gruparea a spus că toate acestea se văd și în ultimele imagini cu Manga, despre care se crede că au fost filmate într-o tabără din statul Borno.[24]

Extremiștii amenințau acum cu mutarea luptei direct în inima statului nigerian. Cu toate acestea, răspunsul autorităților s-a încadrat în mare parte în același tipar care devenise familiar și frustrant: condamnare, promisiuni deșarte despre aducerea în fața justiției a responsabililor și... cam atât. În zilele care au urmat atacului, Goodluck Jonathan a dat o declarație similară cu altele ale guvernului. Președintele a declarat că „explozia a fost un act terorist care se încadra în tendințele globale, însă a dat asigurări că guvernul său făcea toți pașii necesari pentru

a asigura securitatea tuturor nigerienilor, adăugând că niciun incident nu trebuie trecut cu vederea, oricare ar fi împrejurările sau locul în care ar avea loc."[25]

Două săptămâni mai târziu, un atentator sinucigaş a încercat că intre cu maşina în sediul poliţiei din Maiduguri, în nord-estul ţării, în timpul recrutării, în timp ce în zonă se aflau 1 500 de tineri. A fost oprit cu forţa, poliţiştii împuşcându-l înainte să poată declanşa bomba, în timp ce se afla la volanul maşinii cu care voia să intre în incintă.[26]

Atacul asupra clădirii ONU din Abuja a avut loc peste mai puţin de două săptămâni, transformând pe loc imaginea Boko Haram, văzută acum ca o nouă ameninţare periculoasă, cu obiective neclare. A arătat cât de meticulos devenise procesul de pregătire a atentatelor de către extremişti, dar şi că aceştia aveau abilităţi reale de a confecţiona bombe artizanale. O sursă care a văzut filmul cu înregistrarea atacului asupra clădirii ONU de pe camerele de supraveghere a spus că se părea că atacatorii studiaseră amănunţit locul din moment ce atacatorul sinucigaş ştiuse că trebuie să folosească poarta de ieşire, care era mai puţin păzită decât intrarea. O investigaţie făcută de o echipă din care făceau parte inclusiv agenţi FBI din Statele Unite a descoperit că bomba fusese fabricată ca o „încărcătură concentrată", intensificându-se astfel forţa exploziei şi că au fost folosite 125 de kilograme de exploziv, conform agenţiei de ştiri Reuters, ai cărei jurnalişti au văzut o copie a raportului secret. A fost făcută cu TATP şi PETN*, substanţe utilizate

---

* *Triacetone triperoxide* (TATP, engl., „peroxidul de acetonă"), supranumit de teroriştişi „mama lui Satan", este un exploziv artizanal care se obţine relativ uşor (din apă, acetonă şi acid sulfuric). *Pentaerythritol tetranitrate* (PETN, engl., „tetranitratul de pentaeritritol"), exploziv similar din punct de vedere al structurii chimice cu nitroglicerina, unul dintre cei mai puternici explozivi cunoscuţi.

atât în scop militar, cât şi comercial, folosite cu regularitate de extremiştii din toată lumea în diferite atacuri.[27]

Serviciile de informaţii nigeriene l-au indicat pe Mamman Nur drept creier al operaţiunii, un bărbat care, după unele surse, în perioada revoltei din 2009, era al treilea în ierarhia Boko Haram, după Muhammad Yusuf şi Abubakar Shekau. Naţionalitatea sa stârnise multe speculaţii, unii pretinzând că ar fi fost din Ciad, sau că se născuse în Maiduguri din părinţi veniţi din Ciad, alţii că ar fi fost din Camerun. Se credea că se număra printre personajele cheie ale grupării Boko Haram care formaseră legături cu AQIM şi al-Shebab, căci se întorsese recent din Somalia, chiar înainte de atacul asupra sediului Naţiunilor Unite.[28]

Autorităţile nigeriene au spus că primiseră informaţii cu şase zile înainte de atentat cum că „elemente din Boko Haram aveau misiunea de a ataca o ţintă neidentificată din Abuja" şi că arestaseră deja doi suspecţi pe 21 august, pe numele lor Babagana Ismail Kwaljima şi Babagana Mali. Totuşi, niciun oficial nu a suflat o vorbă despre motivul pentru care forţele de ordine nu fuseseră capabile să prevină atacul.[29]

Vinod Alkari, oficialul UNICEF care se aflase în clădirea ONU în momentul exploziei şi care încercase să ajute la salvarea altor oameni care rămăseseră blocaţi, s-a întrebat de ce nu fusese întărită paza clădirii ţinându-se cont de acele ameninţări, oricât de neclare ar fi fost ele. Alkari a spus că, în timpul şedinţelor pe teme de securitate purtate în cadrul ONU la care el, unul, participase în decursul vremii, se discutaseră şi informaţiile venite de la guvernul nigerian care indicau că era posibil ca teroriştii să pregătească atacuri împotriva unor ţinte importante. Nu ştia să se fi luat măsuri la faţa locului pentru a se preveni o asemenea posibilitate. Oficialii ONU din Abuja

nu au răspuns solicitărilor mele de a discuta despre atac, şi un purtător de cuvânt al biroului secretarului general din New York a refuzat să comenteze măsurile de securitate care se luaseră sau nu în Abuja.

Boko Haram a revendicat atacul. În înregistrarea video cu presupusul atacator „martir", un mesaj înregistrat, presupus a fi de la Shekau, se auzea în timp ce era arătată poza conducătorului teroriştilor, cu barba-i bine-cunoscută şi purtând un *keffiyeh** cu roşu şi alb şi o mantie albă. Un kalaşnikov al cărui încărcător era înfăşurat cu bandă adezivă era sprijinit de un perete din spatele lui. Vocea spunea că unul dintre obiectivele principale ale grupului era instituirea legii *sharia* şi că simpatizanţii Boko Haram trebuiau să fie gata să moară pentru asta:

> Fraţii mei musulmani, ar trebui să fiţi fericiţi după acest incident din Abuja, care s-a desfăşurat într-un loc de adunare al răului din întreaga lume, sub denumirea de Organizaţia Naţiunilor Unite. Pedeapsa lui Allah fie asupra lor! Mai bine s-ar numi acel loc Organizaţia Prostiilor Unite, aşa cum l-am tot numit încă dinainte de a porni acest război, pentru că este centrul comploturilor iudeo-creştine. Fraţii mei musulmani, ar trebui să-i urmaţi lui Allah. În foarte multe locuri din Coran Allah le-a interzis musulmanilor să colaboreze cu evreii. Allah ne-a spus şi că fiecare musulman care se asociază cu evreii sau creştinii devine ca unul din aceştia [...]. Simţim durere pentru ce se întâmplă cu noi an de an, lună de lună, în multe oraşe. De câţi ani sunt omorâţi fraţii noştri în diferite locuri, toată lumea ştiind că de vină sunt creştinii? În plus, moscheea noastră a fost demolată, fraţii noştri, ucişi, iar noi

* Cuvânt provenit din ar. *kufiya*, „din [oraşul] Kufa", acoperământ pentru cap purtat de bărbaţii arabi, un pătrat de pânză care se împăturește şi se înfăşoară în diverse moduri.

am fost alungați. A trebuit să plecăm din oraș. Acum ne-am ridicat la luptă și am luat armele pentru a ne apăra pe noi și religia noastră. Din cauza asta, sub pretextul luptei împotriva noastră, vă omoară pe toate fronturile. Oare câți oameni au fost uciși sub pretextul luptei împotriva noastră, a celor pe care ne-au numit membri ai Boko Haram? [...]

Oamenii ar trebui să înțeleagă că noi nu umblăm după lucruri lumești. Principala noastră grijă este felul cum este condusă țara în această democrație, sub această constituție care le oferă creștinilor șansa de a ne înjosi. Vrem să împlinim două țeluri: unul este să căutăm ajutorul lui Allah pentru a instaura *sharia*, astfel încât musulmanii să își poată practica propria religie în pace, iar al doilea, chiar dacă nu vom reuși în veci să îl ducem pe deplin la îndeplinire, este un țel încă și mai înalt: să dea Allah să murim cu toții, să fim șterși de pe fața pământului, mai degrabă decât să trăim într-un loc unde legile Lui nu sunt respectate. Să nu fiți mândri că ne ucideți. Pentru noi, moartea este o sursă de mândrie. Noi căutăm martiriul.[30]

* * *

Când elicopterul a aterizat în Maiduguri, în septembrie 2011, avându-l la bord pe fostul președinte nigerian Olusegun Obasanjo, a existat un moment trecător de speranță. Odată cu explozia din clădirea ONU, cu sutele de morți din zona centrală și din aceea de nord a Nigeriei și cu violențele care nu păreau să se mai oprească, a devenit clar pentru mulți oameni că era necesară o formă de negociere ca parte a încercării de a pune capăt insurecției. Acesta era motivul pentru care Obasanjo zburase în Maiduguri și, după ce s-a întâlnit cu alți organizatori la baza aeriană din orașul care cunoscuse luni întregi de bombardamente și lupte de stradă, i-a însoțit la ruinele moscheii unde predicase odinioară Muhammad Yusuf. Fusese

organizată o întâlnire în fața unui public format din vreo 60 de persoane. În acest scop fusese întinsă o rogojină sub un copac, printre ruinele moscheii. După spusele unuia dintre organizatorii întâlnirii, activistul pentru drepturile omului Shehu Sani, din zona de nord a țării, publicul era format din rudele răposatului lider al Boko Haram și din alți oameni, identificați drept insurgenți. Principalul vorbitor, în afara lui Obasanjo, a fost Babakura Fugu, cumnatul lui Yusuf și fiul lui Baba Fugu Muhammad, bătrânul ucis de forțele de securitate la sfârșitul revoltei din 2009. În ciuda existenței unei hotărâri judecătorești care dispusese plata unei sume de 600 000 de dolari americani drept compensație familiei Muhammad pentru moartea bătrânului, până în acel moment, guvernul nu făcuse plata.

Câțiva ani mai târziu, într-o după-amiază, la cafeneaua hotelului Hilton din Abuja unde avea o serie de întâlniri, Sani mi-a spus:

> Ne-am așezat și am avut un dialog sincer. Președintele Obasanjo ne-a spus că el se afla acolo într-o misiune de pace, [...] că el iubea mult pacea, că dorea ca aceste violențe să se sfârșească și că voia, totodată, să le asculte doleanțele. Atunci ei au venit cu o listă de crime, între ghilimele, comise de stat împotriva lor.

Oamenii i-au arătat fostului președinte fotografii cu presupuși membri Boko Haram despre care spuneau că fuseseră uciși de forțele de securitate în timpul confruntărilor din 2009, precum și documente legate de procesul intentat guvernului. Sani mi-a declarat:

> Nu au cerut banii obținuți prin hotărâre judecătorească, însă au arătat că nici măcar președintele sau guvernul nu respectau, de fapt, o hotărâre laică a unei instanțe judecătorești

> laice. [Alte probleme pe care le-au ridicat au fost:] [...] nevoia de a-i elibera pe unii membri ai grupării Boko Haram și de a înceta invadarea caselor și arestarea oamenilor, precum și necesitatea găsirea unei soluții pentru reconstruirea moscheii, a școlilor și a caselor [...] demolate de agențiile de securitate și pentru a pune sfârșit hărțuirii soțiilor și copiilor lor.

Întâlnirea a durat aproximativ patru ore, după spusele lui Sani care mi-a explicat că încercase să îl aibă pe Obasanjo ca mediator din mai multe motive, printre care se număra și acela că era un creștin din sud, mai puțin vulnerabil la acuzațiile de „sponsorizare" a violenței, acuzații care le fuseseră aduse unor politicieni din nord. Sani a mai spus că l-a ales pe Obasanjo și pentru că rămăsese un personaj extrem de influent în politica nigeriană și putea vorbi direct cu președintele. În plus, Obasanjo și Sani se cunoșteau de pe vremea când fuseseră închiși în aceeași închisoare în timpul regimului lui Sani Abacha din anii 1990.

Obasanjo, a cărui prezență era impunătoare în comparație cu aceea a lui Jonathan, a acceptat documentele și fotografiile care i-au fost înmânate și le-a promis oamenilor din fața sa că va vorbi cu președintele. Apoi alți oameni au luat cuvântul, pe rând, inclusiv unii care, conform spuselor lui Sani, „au spus în mod clar că nu vor înceta lupta până nu li se va face dreptate". Fostul președinte i-a ascultat, însă le-a spus că violența se dovedise deja contraproductivă. Sani a continuat:

> Le-a tot spus să oprească omorurile, căci întreaga situație distrugea imaginea Nigeriei și democrația, că le-a ascultat doleanțele și nu avea să lase lucrurile așa cum erau. A adăugat că acea stare de fapt demoniza nordul în ochii altora, că demoniza întreaga țara, conferindu-i o reputație proastă și că acele crime trebuiau să înceteze.

Pe atunci au existat dubii, care mai există încă și în prezent, legate de influența reală pe care o aveau persoanele cu care s-a întâlnit Obasanjo în gruparea Boko Haram, aceea care reapăruse după moartea lui Yusuf însă. Babakura Fugu era o rudă de-a lui Yusuf, însă nu era deloc limpede dacă mai avea legături cu gruparea sau nu. În orice caz, Sani a spus că el credea, pe baza asigurărilor oferite chiar de cei care fuseseră prezenți, că erau persoane care puteau exercita o oarecare influență în Boko Haram și că puteau stabili, neîndoios, contacte cu Abubakar Shekau.

După întâlnire, Obasanjo și Sani s-au întors la Abuja. După spusele lui Sani, Obasanjo s-a întâlnit personal cu protejatul său de odinioară, președintele Jonathan, i-a înmânat documentele și i-a povestit cum decursese întâlnirea. În continuare, se pare că guvernul nu a acționat, iar Sani a menționat că Obasanjo nu a făcut niciun secret din furia sa provocată de faptul că eforturile lui fuseseră inutile. Relatând cuvintele pe care i le-a adresat Obasanjo, Sani a precizat:

> Mi-a spus că nu era mulțumit de felul în care președintele refuzase să ia în serios ceea ce făcuse el. După părerea mea, responsabilii cu securitatea din acea vreme au fost aceia care au făcut presiuni pe lângă președinte să nu accepte documentele aduse de Obasanjo, care ar fi putut ajuta la încheierea ostilităților.

Oricum, este posibil ca toate acestea să nu fi contat prea mult. Două zile mai târziu, Babakura Fugu a fost împușcat mortal în Maiduguri. Au existat suspiciuni că o facțiune a insurgenților care se opuneau negocierilor ar fi fost responsabilă de asasinat, în timp ce alții s-au întrebat dacă nu cumva era posibil ca în spatele incidentului să se fi aflat forțele de

securitate. Un bărbat despre care se credea pe atunci că ar fi fost purtătorul de cuvânt al principalei facțiuni a Boko Haram a negat implicarea grupării, în timp ce armata și poliția au declarat, la rândul lor, că nu au nicio legătură cu crima respectivă.

O altă încercare efemeră de negociere a avut loc câteva luni mai târziu, în martie 2012, de data aceasta mediatorul fiind un cleric islamist. Când ziariștii au aflat că vor avea loc negocieri, mediatorul, Ibrahim Datti Ahmad, a renunțat la rolul său, dând o declarație în care punea la îndoială sinceritatea guvernului. Unii i-au acuzat pe anumiți miniștri care se opuneau negocierilor că oferiseră informații secrete presei pentru a sabota discuțiile.

În declarația sa, Ahmad a afirmat:

> Spre surprinderea și disperarea noastră, imediat ce am început dialogul, în ziarele nigeriene au început să apară o mulțime de detalii legate de întâlnirea pe care o avusesem. Acest incident ne-a stânjenit profund și a creat în mintea noastră dubii serioase legate de sinceritatea părții guvernamentale în cadrul discuțiilor, din moment ce acestea trebuiau să fie confidențiale pentru a fi încununate de succes. Având în vedere acest eveniment neplăcut și dăunător, nu avem altă soluție decât să ne retragem din aceste discuții de abia începute. Regretăm sincer că pierdem șansa unei negocieri și a încheierii acestui ciclu al violenței.

Întrebat fiind de ce unii membri ai forțelor de securitate și ai guvernului ar vrea să saboteze o încercare legitimă de a încheia insurecția, Sani, cel care a organizat vizita lui Obasanjo, a repetat ceea ce mulți alții spuseseră deja. El a menționat că o cauză este mândria unor membri ai forțelor de securitate care continuau să creadă că insurecția poate fi înfrântă pe plan militar, însă mai exista și un alt factor care, din păcate, intră prea des

în discuție în Nigeria: banii. Bugetul național pentru securitate a crescut la 6 miliarde de dolari în 2013, aproximativ 20% din totalul cheltuielilor țării, oferind astfel numeroase posibilități pentru diferite fapte de corupție. Nimeni nu ar putea dovedi vreodată dacă cineva ar putea să meargă atât de departe, încât să prefere violența în fața păcii pentru diverse beneficii financiare, însă felul în care această părere s-a răspândit este grăitor pentru cât de puțină încredere au nigerienii în cei care ar trebui să îi protejeze.

Capitolul IV

„Iată cât de complexă este situația"

Președintele, încercând în aparență să liniștească națiunea, a ajuns să facă exact opusul. Era în ianuarie 2012, după sfârșitul sezonului sărbătorilor Crăciunului care fusese atât de sângeros, încât îi făcuse pe unii să se întrebe din nou dacă nu cumva Nigeria aluneca spre un alt război civil. Luptătorii Boko Haram schimbaseră tactica și, în ziua Crăciunului, își aleseseră drept ținte mai multe biserici și organizaseră atacuri violente asupra lor. În cel mai grav dintre acestea, un atentator sinucigaș și-a parcat mașina în fața unei biserici catolice din Madalla, lângă capitala Abuja, spre sfârșitul slujbei din dimineața de Crăciun și a declanșat bomba lângă intrare. Forța exploziei a lovit din plin mulțimea credincioșilor care ieșeau de la slujbă, a șoferilor de *okada* și trecătorilor, omorând 44 de oameni și rănindu-i pe alții atât de grav, încât s-au dus la preot pentru a lua ultima împărtășanie. Părintele Christopher Barde i-a spus colegului meu Ola Awoniyi de la AFP: „A fost groaznic. Oamenii fugeau spre mine [spunând]: «Părinte, dă-mă cu mir»."[1]

După ce inițial a dat comunicate cu obișnuitele condamnări și promisiuni de prindere a inițiatorilor atentatelor, președintele Jonathan a ținut două discursuri în ajunul Anului Nou care aveau să fie cele mai puternice cuvântări legate

de insurecție. Primul a avut loc în timpul vizitei la biserica din Madalla, unde avusese loc atacul cu bombă. A spus acolo că Boko Haram „a fost la început o grupare nevinovată [...] care a devenit acum cancerigenă. Și Nigeria este trupul pe care vor să îl ucidă. Însă nimeni nu le va permite să facă asta."[2]

Imediat după această vizită, în aceeași zi, Jonathan a ținut un discurs televizat la postul național pentru a anunța că declară starea de necesitate în zonele afectate grav de violențe. El a spus: „Deși căutarea soluțiilor de durată continuă, este imperios necesar să luăm unele măsuri importante pentru restaurarea normalității în țară, mai ales în comunitățile afectate direct."[3] Nu a dat detalii despre ce consecințe concrete va avea această prevedere și, pe măsură ce treceau zilele, părea că nu avuseseră loc schimbări majore. Cu toate acestea, deși anunțul nu a avut multă substanță, a însemnat pentru unii o ușurare, din moment ce guvernul părea că înțelege, în sfârșit, situația periculoasă în care se aflau.

Starea de ușurare avea să se transforme însă repede în confuzie la numai câteva zile după anunț. Pe 8 ianuarie, Jonathan a ținut un nou discurs care ar fi fost extrem de îngrijorător, dacă nu ar fi fost atât de derutant. A avut loc de Ziua Memorială a Forțelor Armate, la Centrul Național Creștin, o clădire asemănătoare unei catedrale din capitala Abuja, lângă moscheea națională. Evenimentul nu generase prea mare interes, părând a fi doar una dintre obligațiile protocolare ale președintelui la care trebuia să fie de față și să spună câteva cuvinte. Jonathan a părut că vorbește liber, amintind despre recentele atacuri asupra bisericilor, dar și despre corupție, însă ceea ce a luat pe toată lumea prin surprindere au fost comentariile sale despre Boko Haram. El a sugerat că grupul se infiltrase în structurile guvernamentale și în forțele de securitate, însă în termeni atât

de vagi, încât nimeni nu a ştiut ce anume să mai înţeleagă. Jonathan a spus: „Situaţia prezentă este chiar mai proastă decât aceea din timpul războiului civil". Apoi a continuat:

> În timpul războiului civil ştiam şi puteam anticipa de unde vin duşmanii. Puteai şti şi traseele pe care aveau să le urmeze. Puteai şti calibrul armelor pe care aveau să le folosească şi aşa mai departe. Însă provocarea cu care ne confruntăm astăzi este şi mai complicată. [...] Cineva a spus că situaţia este gravă pentru că, în situaţia în care fiul cuiva ar fi membru al grupării, tatăl său nu ar avea cum să ştie. Asta înseamnă că, dacă pune cineva o bombă în spatele casei tale, nu ai cum să afli. Unii dintre ei fac parte din puterea executivă a guvernului, unii din puterea parlamentar-legislativă, în timp ce alţii fac parte din puterea juridică. Unii sunt în forţele armate, în poliţie şi în alte agenţii de securitate. Unii continuă să mănânce din aceeaşi farfurie cu voi şi nu aveţi de unde să ştiţi cine vă va ţine o armă la tâmplă sau vă va pune o bombă în spatele casei. Iată cât de complexă este situaţia.[4]

Comentariile preşedintelui au fost atât de uluitoare, încât, atunci când un ziarist local din Abuja care lucra ocazional pentru noi mi-a trimis textul respectiv, am pus imediat la îndoială autenticitatea acelor remarci, deşi ştiam că veniseră de la un reporter de încredere. L-am sunat apoi pe jurnalist pentru a sublinia importanţa ştirii şi nevoia de a-l cita pe preşedinte cu o precizie absolută, spunându-i că această declaraţie va provoca, de bună seamă, o mare agitaţie. M-a asigurat că totul era real şi că deţinea o înregistrare a discursului pe care o verificase de mai multe ori. Mulţumit de asigurările primite, am început să scriu un articol care să clarifice măcar parţial spusele preşedintelui. Nu am avut prea mult succes. Eram consternat, ca şi editorii mei din Paris, care mi-au cerut să interpretez aceste remarci într-un

context coerent. Spunea el, oare, că insurecția era una politică? Voia, oare, să transmită că era o conspirație a adversarilor săi? Încerca, pur și simplu, să vină cu niște scuze exagerate pentru faptul că guvernul nu fusese capabil să oprească violențele? Ce se putea înțelege din acele declarații? În plus, partea și mai frustrantă era că acele afirmații nășteau o întrebare simplă: dacă membri ai Boko Haram se infiltraseră în forțele de securitate, în justiție și guvern și președintele știa acest lucru, de ce nu fuseseră arestați? Întrebarea nu avea să primească vreodată un răspuns și Jonathan nu avea să ofere alte explicații. Orice ar fi vrut să spună, un alt atac, peste mai puțin de două săptămâni, avea să arate că Jonathan avusese, cel puțin, dreptate să fie îngrijorat de amenințarea reprezentată de Boko Haram.

A părut clar, încă de la bun început, că atacul din 20 ianuarie era total diferit de orice alt atac organizat până atunci de Boko Haram. El a avut loc în Kano, cel mai mare oraș din partea de nord a Nigeriei, un important centru comercial încă din Evul Mediu, locul unde oamenii lui Frederick Lugard începuseră cucerirea regiunii pentru Imperiul Britanic. Deflagrațiile s-au prous într-o după-amiază aglomerată de vineri, iar bombele au tot continuat să explodeze, una după alta. Au fost atât de multe explozii, încât localnicii le-au pierdut numărul. S-au auzit și focuri de armă, și locuitorii orașului în care locuiau 3 000 000 de oameni s-au grăbit să se adăpostească. Wellington Asiayei, ofițerul de poliție care fusese împușcat în cazarmă și paralizase, pe care l-am cunoscut în spital, a fost victima unuia dintre cele mai crude atacuri. Cel care a tras asupra lui purta uniformă de polițist, ca oricare dintre colegii lui. Povestea sa a fost una dintr-un lung șir de întâmplări tragice.

Este posibil ca atacul să fi fost organizat încă din decembrie 2011, când un mesaj despre care se presupunea că ar fi fost din

partea liderului Boko Karam, Abubakar Shekau, fusese adresat guvernului statului Kano. Bărbatul pretindea că în ultimele cinci luni mai mulți membri ai grupării fuseseră arestați sub acuzația că luaseră parte la jafuri armate. Textul spunea: „Prin urmare, suntem nevoiți să scriem această scrisoare pentru a-i informa pe locuitorii statului Kano de aceste evenimente astfel încât, atunci când vom organiza atacuri în oraș, așa cum am făcut-o în Maiduguri, să nu ne învinuiască doar pe noi".

Guvernatorul statului, Rabiu Musa Kwankwaso avea să recunoască mai târziu că citise „scrisoarea deschisă", însă încercase să evite noi arestări, spunând că statul nu avea forțe de păstrare a ordinii, căci poliția era o agenție federală.[5] Comisarul de poliție al statului din acea vreme, Ibrahim Idris, avea să declare, mai târziu, că un anumit număr de oameni fuseseră arestați înainte de atacurile din ianuarie, însă a refuzat să ofere alte detalii, numind toate acele amănunte informații „sensibile".[6] Până atunci, Kano scăpase de orice atac important, așa cum fuseseră cele care loviseră atât de grav Maiduguri și alte orașe.

Prima explozie a avut loc în jurul orei 5 după-amiaza, la sediul administrativ al poliției regionale, acolo unde un atentator sinucigaș a încercat să intre în clădire. Motocicleta sa a explodat, distrugând o parte din acoperișul clădirii. Un caporal care se afla în acel moment înăuntru a încercat să-mi explice ce se întâmplase în sediu, de pe patul său de spital, înainte ca vocea să i se stingă treptat. Caporalul Muazzam Aminu, de 37 de ani, căsătorit și tatăl unui copil, vorbea în reprize scurte, soția sa aflându-se lângă el, și mi-a spus că văzuse o motocicletă intrând în incintă. S-au auzit focuri de armă, apoi o explozie. Nu a mai fost în stare să continue. După spusele poliției, trei atentatori sinucigași au intrat cu mașina în sediul local al poliției și

au detonat o bombă. Pe măsură ce forțele de securitate ajungeau la fața locului, devenea clar că aveau de-a face cu un asalt de proporții.

Comisarul Idris ne-a declarat mie și unui grup de ziariști adunați la sediul poliției din Kano în zilele de după atac:

> Ne-am grăbit să ajungem acolo și, în timp ce evaluam situația, ne-am dat seama că un atentator sinucigaș intrase în incinta respectivă. Atunci am auzit că avuseseră loc alte două atacuri asupra altor secții de poliție.

Și această evaluare s-a dovedit a fi una optimistă. De fapt, zeci sau chiar sute de atacatori au invadat străzile într-o serie incredibilă de atacuri bine coordonate. Mulți erau pe motociclete, alții conduceau mașini pline cu explozivi. Foloseau kalașnikovuri, cutii de bere transformate în bombe, cutii mai mari de lapte praf pline cu explozivi și bombe artizanale făcute din butoaie de 350 de kilograme. Devastau totul în calea lor și au atacat, printre altele, un birou de imigrări, o secție de poliției din apropiere de unde i-au eliberat pe toți deținuții, un gimnaziu de fete, sediul poliției din Kano și alte câteva locuri. În mare parte, strategia lor consta în aruncarea bombelor făcute din cutii de bere în clădirile pe care le atacau, deschizând apoi focul în cei care fugeau.

În legătură cu bombele făcute din cutii de bere, Idris a apus:

> Din cauza acestora a izbucnit focul și, în scurt timp, toată clădirea era în flăcări. Și, în vreme ce oamenii fugeau în toate părțile, au apărut ei, teroriștii, cu arme și au început să-i omoare.

Unii purtau uniforme asemănătoare cu acelea de poliție sau cu acelea ale unor divizii ale armatei. Se apropiau de polițiști și de civilii de pe stradă și îi împușcau. Idris a continuat.

Unii dintre ofiţerii noştri de poliţie care i-au văzut pe străzi au crezut că sunt colegi de-ai lor şi s-au apropiat de ei, fără teamă, şi astfel [teroriştii] au putut să-i identifice drept poliţişti şi i-au împuşcat, pur şi simplu, i-au împuşcat cu sânge-rece. Şi e adevărat, au fost şi alte asemenea incidente în unele locuri din oraş în care [...] ei purtau uniforme asemănătoare cu acelea ale poliţiei şi armatei. Le-au folosit pentru a induce în eroare publicul şi astfel i-au ucis pe unii civili şi poliţişti. De fapt, aşa cum am mai spus, cei mai mulţi poliţişti nu au fost omorâţi în secţiile de poliţie, ci pe străzi, unde i-au întâlnit pe atacatori.

La sediul poliţiei statale, un atentator sinucigaş care a încercat să pătrundă în incintă s-a izbit într-un container folosit ca măsură de securitate în faţa porţii de acces şi a detonat o bombă, omorând un poliţist aflat de pază şi patru civili din magazinele de pe aceeaşi stradă. Câteva tarabe aflate pe stradă, în faţa sediului, au fost făcute ţăndări. Deşi atacatorul nu a reuşit să pătrundă pe poartă, alţii au intrat şi au înaintat nestingheriţi, ceea ce a dus la împuşcarea adjunctului Asiayei, care a paralizat în urma incidentului şi care a fost rănit în clipa în care încuia uşa camerei sale din cazarmă înainte de a fugi.

Un bărbat de 29 de ani care a fost împuşcat în picior în timp ce se îndrepta spre tăbăcăria unde lucra mi-a spus că patru dintre prietenii săi care erau cu el în acel moment au fost omorâţi. Mergeau cu maşina pe lângă secţia de poliţie din Palm Centre, una dintre ţintele atacatorilor şi, după ce au auzit explozia, au luat-o cu toţii la fugă.

Monday Joseph mi-a spus de pe patul de spital: „Sunt singurul care a supravieţuit. Am auzit bomba, însă am simţit că mă atinsese un glonţ. [...] Imediat ce-am fost împuşcat, am căzut pe jos." A adăugat că un prieten de-ai săi a ajuns după jumătate de oră şi l-a dus la spital.

Morga celui mai mare spital din oraş, „Murtala Muhammad", s-a umplut cu cadavre aşezate unele peste altele. Colegul meu Aminu Abubakar a fost acolo şi a numărat cel puţin 80 înainte de a se opri.[7] La un spital mai mic, Spitalul Universitar „Aminu Kano", morga s-a umplut şi ea. Doctorul Aminu Zakari Muhammad, director medical la „Aminu Kano", mi-a spus că, în clipa în care a aflat de primul atac, a plecat să anunţe camera de urgenţă. Muhammad a afirmat că: „Până să termin, am auzit încă o explozie, apoi o a doua şi o a treia. Mi-am dat seama că era ceva ieşit din comun. Tot auzeam explozii." El şi echipa sa au lucrat până la ora 2 dimineaţa, tratând victimele care fuseseră aduse. A mai adăugat că o familie a ajuns târziu în acea noapte după ce casa lor se prăbuşise din cauza forţei exploziei.

Au fost cel puţin cinci atentatori sinucigaşi, conform spuselor poliţiei. Autorităţile au vorbit de 185 de morţi, însă mulţi au fost aceia care erau de părere că numărul acestora era mai mare. A doua zi dimineaţă, străzile erau pline de cadavre, mai ales în zona din jurul sediului poliţiei statale. Poliţia a precizat că a descoperit 10 maşini cu bombe artizanale care nu explodaseră şi aproximativ 300 de cutii de bere, 8 cutii de lapte praf şi 8 butoaie de 350 de kilograme, toate pline cu explozivi. Împreună cu unii dintre colegii mei, mi s-a permis să văd ce au confiscat poliţiştii. Cutiile şi diferitele tipuri de bombe artizanale erau întinse pe toată podeaua unei camere de depozitare. Una dintre ele era o bombă cu ceas, legată la un ceas obişnuit de perete de genul acelora pe care le vezi în bucătăriile oamenilor.

Un vânzător de telefoane mobile de lângă biroul de imigrări care a fost atacat, Abdulrazak Murtala, în vârstă de 35 de ani, mi-a spus: „Am auzit o explozie şi oamenii au început să fugă. Unii trăgeau, trăgeau cu puşti. [...] Unii mergeau pe motociclete, alţii erau în maşini." Nu ştia ce să creadă despre cei care

au organizat atacul. „Nici măcar nu știm ce vor. Nu cred că luptă pentru religia lor. Cred că luptă pur și simplu pentru propriul lor interes."

Abubakar Shekau a postat un mesaj pe YouTube la o săptămână de la atentate, revendicând atacurile și amenințând cu altele. A spus că forțele de securitate erau de vină, afirmând că membri ai Boko Haram fuseseră arestați și torturați și că erau în detenție chiar și femei, și copii. Simțind, probabil, că grupul mersese prea departe cu violența, a declarat că civilii nu fuseseră ținte ale atentatelor, ceea ce era o minciună. În filmul care conținea poza sa și mesajul audio înregistrat, Shekau spune:

> Am atacat formațiuni ale forțelor de securitate pentru că membrii grupării noastre sunt arestați și torturați. Soțiile și copiii noștri au fost și ei arestați. [...] Ar trebui să știe că au și ei soții și copii. Putem și noi să-i răpim. Nu este dincolo de puterile noastre. [...] Soldații au atacat un seminar islamic din Maiduguri și au profanat Coranul. Ar trebui să nu uite că au și ei școli primare, licee și universități și că îi putem și noi ataca. [...] După ce am încetat atacul, polițiștii s-au adunat și au început să omoare civili pentru ca apoi să dea vina pe noi. Noi nu luptăm împotriva civililor, ci împotriva forțelor de securitate. Noi ucidem numai soldați, polițiști și colaboratori de-ai lor.[8]

Mesajul a fost postat într-un moment în care situația scăpase total de sub control. La câteva zile după valul de violențe din 20 ianuarie, o altă secție de poliție din Kano a fost atacată și, după câteva zile, oameni înarmați l-au răpit pe un inginer din Germania care lucra pentru o firmă de construcții de la marginea orașului. Evenimentul a confirmat faptul că răpirile anterioare ale unui britanic și ale unui italian din Kebbi, un oraș din nord-vestul Nigeriei, nu erau niște evenimente izolate și că insurecția intra într-o nouă fază, una total diferită de

cele de până atunci. În cazul cetățeanului german, al-Qaida în Maghrebul Islamic (AQIM) a declarat, într-un final, că bărbatul era în mâna lor și a cerut eliberarea soției unui lider islamist în schimbul ostaticului, dovedind astfel existența unor legături obscure între AQIM și răpitorii de oameni din nordul Nigeriei. În timpul unui raid menit să îl elibereze, acesta avea să fie însă ucis de aceia care îl răpiseră în Kano.[9] În lunile următoare au mai fost și alte atentate cu bombă, inclusiv un atac sinucigaș care a avut loc în aprilie 2012 asupra sediului din Abuja al unuia dintre cele mai importante ziare din Nigeria.

* * *

Podeaua băii din casa goală și abandonată era acoperită cu sânge, pereții erau găuriți de gloanțe, iar copiii din împrejurimi ieșeau și intrau după bunul plac. În dimineața zilei de 9 martie 2012, mulțimile de oameni se adunau în fața casei, intrigați de ceea ce se întâmplase cu o zi în urmă în zona rezidențială liniștită, cu drumuri neasfaltate și case modeste din orașul Sokoto, orașul celui mai important lider spiritual musulman al Nigeriei și fosta capitală a califatului lui Usman dan Fodio. Vorbeau despre un raid haotic care se terminase cu împușcături, despre oamenii dinăuntrul casei care refuzaseră să se predea și despre un grup de aproximativ 100 de soldați nigerieni, ajutați de forțele speciale britanice, care încercuiseră clădirea. Militarii îi urmăreau pe cei dinăuntru pentru că luaseră doi ostatici din vestul Europei, Franco Lamolinara, un italian de 48 de ani, și Chris McManus, un britanic de 28 de ani. Cei doi bărbați fuseseră răpiți cu aproape un an în urmă, în mai 2011, în timp ce lucrau la un proiect de construcții în statul Kebbi din nord-vestul Nigeriei, lângă granița cu Nigerul. După spusele unor localnici, în timpul acestui schimb de focuri intens din

jurul case din Sokoto, la un moment dat, soldații nigerieni le ceruseră oamenilor din preajmă să le aducă niște cauciucuri vechi. După ce au primit cauciucurile, le-au dat foc și le-au aruncat dincolo de zidul din fața incintei care era compusă din câteva case cu un singur etaj, cu acoperiș de zinc și o curte. Încercau să îi facă pe răpitori să iasă cu ajutorul fumului.[10]

Spre deosebire de al-Qaida în Maghrebul Islamic, care strânsese milioane de dolari din răscumpărări plătite în urma răpirii unor occidentali, Boko Haram nu folosise până atunci strategia răpirilor. În general, luările de ostatici în nordul Nigeriei erau rare, spre deosebire de unele părți din sud unde răscumpărările deveniseră o afacere importantă. Totul avea să se schimbe când niște membri de-ai Boko Haram s-au desprins, se pare, de grup și și-au creat propria facțiune, numită *Jama'atu Ansarul Muslimina Fi Biladis Sudan* sau „Forța de avangardă care luptă pentru ajutorarea musulmanilor din Africa neagră".[11] Grupul avea să devină cunoscut drept Ansaru și era responsabil nu doar de răpirea inginerului britanic și a celui italian, ci și de alte răpiri.

S-au avansat mai multe teorii legate de motivul pentru care acești teroriști se desprinseseră de gruparea-mamă, unii crezând că deveniseră nemulțumiți de uciderea civililor și mai ales a fraților musulmani de către mișcarea Boko Haram a lui Abubakar Shekau. Alții spuneau că disidenții voiau să urmeze în forță o agendă internațională, la fel ca grupările afiliate al-Qaida din nordul Africii și din alte zone. Un al treilea motiv înaintat a fost unul legat de oportunism: cei din Ansaru aveau diferite relații și voiau să creeze în nordul Nigeriei o adevărată piață a răpirilor de pe urma cărora să profite, așa cum făcuseră și alte grupări extremiste din întreaga lume. Este foarte posibil ca adevăratul motiv să fi fost o combinație a tuturor acestor

factori. Unii experți au spus că era posibil ca liderul Ansaru sau unul dintre lideri să fie Khalid al-Barnawi, vechi membru al Boko Haram, care se pare că ar fi condus o tabără de antrenament în Algeria împreună cu al-Qaida în Maghrebul Islamic (AQIM) și care avea relații cu extremistul algerian Mokhtar Belmokhtar.[12] Guvernul Statelor Unite avea să-l eticheteze pe al-Barnawi „terorist global", împreună cu doi alți extremiști nigerieni: Abubakar Shekau și Abubakar Adam Kambar, despre care se spunea că ar fi avut legături cu AQIM. Armata nigeriană pretindea că, de fapt, Kambar era principala legătură a Boko Haram cu al-Qaida și al-Shebab din Somalia.[13] Cât de mult s-a separat Ansaru de Boko Haram este o chestiune intens dezbătută. Se pare că aceste două grupări se întrepătrund, mai ales când vine vorba de luptătorii lor. Unii au descris totul ca pe o organizație „de tip umbrelă", care include atât Boko Haram, cât și Ansaru.

După răpirile britanicului și italianului din mai 2011, nu s-a comunicat nimic din partea răpitorilor sau a victimelor vreme de câteva luni, ceea ce a dus la exacerbarea speculațiilor conform cărora acțiunea fusese coordonată de islamiști extremiști a căror agendă era mai complexă decât simpla cerere a unei răscumpărări. Răpirile din Delta Nigerului, în partea de sud a țării, urmăreau un anumit tipar, răscumpărările fiind cerute imediat după dispariții, iar victimele fiind eliberate nevătămate după ce aceasta era plătită, deseori în urma unor negocieri menite să micșoreze prețul cerut. Tăcerea din jurul lui McManus și Lamolinara avea să fie întreruptă în august 2011, când a apărut o filmare care îi înfățișa pe cei doi legați la ochi și în genunchi. Au fost obligați să citească o declarație în care spuneau că fuseseră răpiți de al-Qaida și că guvernele lor trebuiau să îndeplinească cererile răpitorilor.

Totuși, cererile nu erau exprimate – în fapt, conform guvernului britanic, nu avea să fie transmisă nicio listă cu revendicări – și, după apariția filmării, a început o nouă și lungă perioadă de tăcere, fără nicio veste despre starea de sănătate a victimelor care nu au putut fi localizate și fără să se afle exact ce anume urmăreau răpitorii. O a doua înregistrare video a apărut în decembrie 2011, una în care niște bărbați înarmați amenințau să îl execute pe McManus.[14]

Implicarea britanică într-o potențială operațiune de salvare a devenit posibilă după vizita în Nigeria a premierului britanic David Cameron din iulie 2011 și în urma discuțiilor purtate de acesta cu președintele Goodluck Jonathan despre problema ostaticilor. Ministrul britanic al Apărării, Philip Hammond, a spus în Camera Comunelor a Parlamentului Regatului Unit:

> Rezultatul a fost că am oferit un pachet de ajutor pentru eforturile Nigeriei în combaterea terorismului. Acest pachet a inclus o operațiune concertată, menită să identifice membrii grupului responsabil pentru răpiri.[15]

Până în martie 2012, după arestarea a trei oameni acuzați că le urmăriseră pe victime înainte de răpire, autoritățile descoperiseră că instigatorul operațiunii era un anume Abu Muhammad. Departamentul Serviciilor de Stat din Nigeria (DSS), o unitate a poliției secrete și a serviciului de informații, l-a descris pe Muhammad ca pe liderul unei facțiuni a Boko Haram.[16] O sursă din cadrul serviciilor de securitate nigeriene i-a declarat unui reporter al agenției noastre de știri că Muhammad avea legături atât cu Boko Haram, cât și cu al-Qaida în Maghrebul Islamic și că era inițiatorul operațiunii de răpire, scopul său fiind obținerea unei răscumpărări cu ajutorul căreia să finanțeze alte operațiuni.[17]

Autoritățile nigeriene au aflat că ascunzătoarea lui Muhammad era în orașul Zaria din nordul zonei centrale a Nigeriei, la câteva sute de kilometri distanță de Birnin Kebbi, locul de unde fuseseră răpiți europenii. Pe 7 martie autoritățile au lansat un raid împotriva ascunzătorii. Departamentul Serviciilor de Stat a precizat că atacul a avut loc în timp ce Muhammad și unii membri ai facțiunii sale aveau o întâlnire a „consiliului *shura*", corpul lor consultativ, însă această afirmație presupune, probabil, că organizația ar fi cu mult mai complexă decât e în realitate. În timpul raidului, se pare că ar fi fost uciși unii membri ai grupului, cinci fiind arestați, inclusiv Muhammad care fusese împușcat și rănit în schimbul de focuri. Unui soldat i s-a tăiat gâtul. Potrivit DSS, cei care au fost arestați au oferit informații autorităților în baza cărora a fost organizat raidul din Sokoto. Se spune că informațiile conțineau și o avertizare: aceia care îi păzeau pe cei doi ostatici primiseră instrucțiunea de a-i omorî „în eventualitatea unei posibile amenințări". Guvernul britanic a decis că o operațiune de salvare era imperios necesară și că necesita intervenția forțelor sale speciale, care au luat, în final, parte la operațiune.

Mai târziu, premierul David Cameron a spus într-un discurs televizat:

> După ce vreme de luni de zile nu am știut unde erau ținuți, am primit informații credibile despre locul unde se aflau. A apărut o situație prielnică pentru a organiza operațiunea de salvare. În plus, aveam motive să credem că viețile lor erau într-un pericol iminent.

Guvernul britanic nu a menționat niciodată câți membri ai corpului de elită Special Boat Service au participat la operațiuni, cu toate că unele informații din presa britanică

vorbesc de 12 sau chiar de 20. Au existat şi alte informaţii care precizau că echipe de comando fuseseră trimise în Nigeria cu două săptămâni înaintea operaţiunii şi este posibil ca agenţii serviciilor de informaţii britanice să fi reuşit să intercepteze convorbirile telefonice ale răpitorilor.[18]

În noaptea zilei de 7 martie, unul dintre cei arestaţi, bărbatul care, conform spuselor autorităţilor nigeriene, l-ar fi omorât pe soldat, a condus forţele de securitate la Sokoto, însă este posibil ca elementul surpriză să fi fost sabotat chiar de armată. A doua zi dimineaţă, înainte de venirea echipei de securitate, armata nigeriană a hotărât să cerceteze şi să înconjoare zona în care credeau că erau ţinuţi ostatici cei doi europeni, pentru a se asigura că răpitorii nu pot scăpa.[19] Localnicii au spus că au văzut două elicoptere survolând zona în acea dimineaţă, ceea ce a stârnit, cu siguranţă, suspiciuni.

Forţele britanice s-au temut ca prezenţa soldaţilor nigerieni din zonă să nu îi fi avertizat deja pe răpitori şi au hotărât că nu mai puteau aştepta. Se pare că, până în acel moment, nu se luase o decizie clară de a continua raidul, din moment ce guvernul italian nu fusese anunţat. Atacul a început cu puţin înainte de ora prânzului, după ce, în prealabil, guvernul britanic autorizase operaţiunea la 11.15.[20]

Comandourile britanice au intrat în incinta împrejmuită de un zid şi au fost întâmpinate cu focuri de armă trase cu un kalaşnikov. L-au reperat şi ucis pe unul dintre membrii grupului aproape imediat, însă au auzit alte focuri de armă, numai că acestea erau înfundate şi păreau să vină dinăuntru. Doi bărbaţi au scăpat, trecând peste zid cu ajutorul unei scări. Totul s-a întâmplat în primele şase minute de la declanşarea asaltului.

Soldaţii au cercetat împrejurimile şi, după ce au ajuns într-o zonă deasupra căreia se afla o prelată, au intrat înăuntru. Într-o

cameră cu două paturi au găsit un tricou al echipei de fotbal Manchester United care semăna cu acela pe care îl purta Chris McManus în filmările făcute de răpitori.

Inspectorul şef Grant Mallon, vorbind despre concluziile investigaţiei legate de moartea lui McManus, a declarat:

> I-au strigat pe Franco şi pe Chris, dar nu a răspuns nimeni. La dreapta era o uşă de metal de la toaletă. Au observat urme de gloanţe şi au găsit pe podea cartuşele unor gloanţe de 7,62 mm. Uşa era pe jumătate deschisă şi, când soldaţii au privit înăuntru, au zărit doi bărbaţi albi întinşi pe jos, recunoscându-i imediat ca fiind Chris şi Franco. Chris zăcea în stânga toaletei. Amândoi prezentau urme vizibile de gloanţe. Se pare că fuseseră omorâţi încă de la începutul operaţiunii.

Ancheta a concluzionat că ambii bărbaţi nu ar fi putut fi ucişi de gloanţele echipei de intervenţie pentru că gloanţele care i-au omorât erau de alt tip. McManus fusese împuşcat de şase ori, însă murise din cauza unui glonţ care îl nimerise în zona capului, în timp ce Lamolinara fusese împuşcat cu patru şi murise tot din cauza unui glonţ care îl lovise în zona capului.[21]

În final, au reuşit să scoată cadavrele afară, însă operaţiunea era departe de a fi încheiată. La un moment dat, a izbucnit un schimb de focuri între soldaţii nigerieni şi rebelii care nu părăsiseră incinta. Localnicii au spus că lupta a durat şapte ore, deşi ministrul britanic al Apărării a spus că a fost vorba de 90 de minute. Conform localnicilor cu care am vorbit a doua zi după atac, în cartier se aflau 100 de soldaţi nigerieni şi un tanc. În timpul confruntării, militarii le-au cerut localnicilor cauciucuri vechi cărora le-au dat foc şi le-au aruncat peste zid. A doua zi putea fi văzută o gaură enormă în zid, localnicii spunând că tancul trăsese cu un proiectil. Trei membri ai grupării

teroriste au fost uciși și „nimeni nu a scăpat cu viață", după spusele ministrului apărării, Hammond.[22] Autoritățile nigeriene au spus că soția unui membru al grupării a fost rănită de un glonț și dusă la spital.

Toți localnicii cu care am vorbit spuneau că nu știau cine trăia în casa respectivă sau dacă ostaticii erau ținuți acolo. Conducătorul local din cartierul Mabera, Umar Bello, mi-a spus același lucru, adăugând că nu credea că răpitorii sunt membri ai Boko Haram. „Nu sunt decât niște răpitori. Totul e pentru bani. Scopul lor sunt banii și, dacă nu-i primesc, nu mai au nimic de pierdut."

În ziua care a urmat atacului, văzând că zeci de oameni intraseră în incinta care fusese deja „curățată" de hoți pentru a vedea baia plină de sânge în care fuseseră uciși bărbații, se pare că autoritățile nigeriene au ajuns la capătul răbdărilor. Trei camioane pline cu agenți, inclusiv unii care purtau căști de protecție inscripționate DSS, au ajuns în timpul după-amiezii și au început să tragă focuri de avertisment, obligând mulțimea să se împrăștie.

Răpirile au avut repercusiuni dincolo de granițele Nigeriei, căci au iscat o dispută diplomatică între Marea Britanie și Italia, președintele italian Giorgio Napolitano spunând chiar: „Comportamentul guvernului britanic, care nu a informat și nici nu s-a consultat cu Italia în problema operațiunii pe care o planifica este complet de neînțeles".[23] Marea Britanie a răspuns că nu avusese timp fiindcă trebuise să acționeze urgent. Este posibil ca o cauză a disputei să fi fost și felul diferit în care fiecare țară a abordat problema. Marea Britanie a refuzat să plătească răscumpărarea, în timp ce Italia era dispusă să o facă.[24]

În plus, Marea Britanie a anunțat că, după toate probabilitățile, gruparea teroristă Ansaru era responsabilă pentru

răpire, introducând-o pe lista grupărilor teroriste interzise și declarând că este „aliniată în linii mari la al-Qaida".[25] Totuși, inițiatorul presupus al răpirii, Abu Muhammad, nu a putut răspunde întrebărilor legate de gruparea sa. Conform DSS, a murit în arest a doua zi după operațiune, din cauza „rănilor grave provocate de un glonț" care îl rănise în timpul atacului precedent aceluia care dusese la arestarea lui în Zaria.[26]

În lunile următoare, Ansaru avea să fie găsită vinovată de o serie de alte răpiri și atacuri, metodele noului grup devenind din ce în ce mai brutale și retorica lui adresându-se unui public internațional. Grupul a revendicat atacul din noiembrie 2012 asupra unei unități a poliției din Abuja, unde se credea că sunt închiși un număr de islamiști într-un spațiu numit „abatorul" pentru că se afla într-un depozit care fusese odinioară folosit pentru sacrificarea vitelor și în care lanțurile încă mai atârnau de tavanul construcției.[27]

În ianuarie 2013 a avut loc un atac asupra unui contingent de trupe nigeriene care urma să fie trimis în Mali, o bombă artizanală explodând în momentul în care convoiul trecea pe lângă Okene, în statul Kogi, din centrul Nigeriei, de unde se credea că provin un număr important de extremiști care aveau legături cu Boko Haram. În urma atacului au murit doi dintre soldații care urmau să fie trimiși în Mali, unde începuse o ofensivă condusă de francezi împotriva islamiștilor care preluaseră controlul asupra unei regiuni vaste din țară. Ansaru a revendicat asaltul, menționând că atacase trupe care aveau de gând să „distrugă imperiul islamic din Mali".[28]

În timpul unei agresiuni îndrăznețe din februarie 2013, bărbați înarmați au atacat un șantier din Bauchi, oraș din nordul țării. Au folosit exploziv pentru a arunca în aer poarta, l-au omorât pe paznic și au răpit șapte străini, inclusiv un britanic,

un grec, un italian, doi libanezi și doi sirieni. Un e-mail scris în engleză și adresat unor jurnaliști de mișcarea Ansaru spunea că atacul avusese loc pentru „păcatele și atrocitățile făcute față de religia lui Allah [...] de țările europene în state precum Afganistan și Mali". Au existat dubii cum că acestea au fost adevăratele justificări ale răpirilor, căci banii primiți drept răscumpărare fuseseră scopul ultim, însă declarația a arătat o dată în plus că grupul încerca să dobândească o dimensiune internațională, cel puțin din punctul de vedere al retoricii sale.[29]

Luna următoare, pe 9 martie, a apărut un nou mesaj, scris atât în arabă, cât și în engleză, care pretindea că toți cei șapte bărbați luați ostatici în Bauchi fuseseră omorâți. Mesajul a fost însoțit de imagini ale unora dintre prizonieri care păreau într-adevăr morți și fusese trimis către o filială a rețelei Sinam al-Islam, care are un forum jihadist on-line.[30] Procesul prin care a fost distribuită declarația a indicat din nou că Ansaru dezvoltase relații cu grupurile jihadiste din străinătate. În declarație se spunea că ostaticii fuseseră omorâți pentru că avuseseră loc tentative de a-i elibera. Era și un link către un site obscur care conținea o poveste despre cum avioane britanice aterizaseră în Nigeria cu scopul de a elibera ostaticii, acestea fiind văzute în Abuja. Conform guvernului britanic, avioanele fuseseră trimise pentru a duce trupele și echipamentul lor în Mali și nu aveau nimic de-a face cu încercările de eliberare a ostaticilor.[31]

O răpire absolut șocantă a avut loc în februarie 2013, când o familie de francezi formată din șapte oameni a fost răpită în timp ce vizita un parc național din nordul Camerunului, lângă granița nigeriană. Victimele erau mama, tata, cei patru copiii, cu vârste între 5 și 12 ani, împreună cu unchiul lor. Guvernul francez a declarat că se credea că, după răpire, victimele trecuseră granița în Nigeria. Ceva mai târziu a apărut și o filmare în

care Abubakar Shekau a revendicat răpirile în numele grupării Boko Haram. Filmarea a inclus imagini cu familia, inclusiv cu tatăl, Tanguy Moulin-Fournier, citind o declarație în fața camerelor de filmat. Shekau și familia nu apăreau în același cadru și nu era clar dacă fuseseră vreodată în aceeași loc.[32]

A fost prima dată când Boko Haram, sub conducerea lui Shekau, a revendicat o răpire. În filmare, Shekau cerea eliberarea membrilor Boko Haram luați prizonieri atât din Nigeria, cât și din Camerun, deși suspiciunea era că tot ce urmăreau, de fapt, extremiștii erau banii. Nu a fost niciodată clar dacă niște infractori au răpit familia și au vândut-o grupării Boko Haram, dacă fusese o acțiune planificată sau dacă membri ai grupării extremiste i-au găsit întâmplător și au hotărât să îi răpească. Granița dintre nord-estul Nigeriei și Camerun este una „poroasă" și se crede că membrii grupării Boko Haram, la fel ca mulți alți localnici, circulă nestingheriți dintr-o țară în cealaltă.

În timpul crizei, Franța a insistat că nu va plăti nicio răscumpărare, deși nu mai era un secret pentru nimeni să o făcuse de numeroase ori pentru a elibera unii ostatici din alte țări, atrăgându-și numeroase critici din această cauză, căci banii erau, în mod evident, folosiți pentru finanțarea grupărilor extremiste. Într-un final, cineva a plătit. O sursă din cadrul serviciilor de securitate nigeriene mi-a spus că plata fusese făcută prin intermediul guvernului camerunez, deși familia fusese ținută în Nigeria, însă a recunoscut că nu știe despre ce sumă a fost vorba. Canalul de știri francez iTele a precizat că pentru eliberarea familiei fuseseră puși în libertate 16 membri ai Boko Haram și se plătise suma de 7 000 000 de dolari.[33] O altă știre difuzată de Reuters, care cita un document confidențial al guvernului nigerian, aprecia că răscumpărarea fusese de aproximativ 3 150 000 de dolari.[34] Familia a fost eliberată în aprilie,

după ce membrii ei fuseseră ținuți ostatici vreme de două luni, în urma unui aranjament care a făcut să fie aduși înapoi în Camerun. Erau slabi, cu părul răvășit, însă păreau sănătoși, având în vedere circumstanțele.

Prima parte a anului 2013 a părut a fi deprimant de brutală. Shekau, purtând caftanul său verde, până la genunchi, cu un kalașnikov atârnându-i de o curea în jurul gâtului, a apărut într-o înregistrare video în care nega zvonurile despre un armistițiu care tot circulau. Filmarea a trecut repede la un alt cadru în care un bărbat, identificat drept informator, era ținut la pământ de alți bărbați și i se tăia gâtul. Mai târziu, era decapitat.[35]

În Kano, oameni înarmați au deschis focul asupra a două clinici unde se adunaseră angajații din sănătate responsabili cu vaccinarea împotriva poliomielitei, omorând zece oameni.[36] Atacul a venit după ce o emisiune radio a reînviat vechile teorii ale conspirației care circulaseră în nordul Nigeriei și care spuneau că vaccinurile împotriva poliomielitei fac, de fapt, parte dintr-un complot occidental împotriva musulmanilor. Nu a fost clar dacă atacurile au avut legătură cu Boko Haram, însă au contribuit la coșmarul uciderilor și distrugerilor din partea de nord a Nigeriei.

Situația devenea din ce în ce mai neclară. Un oficial american cu care am vorbit în februarie 2013 și care a dorit să rămână anonim mi-a spus că se știau puține lucruri despre extremiștii nigerieni și intențiile lor: „Chiar și atunci când vorbim de delimitarea dintre diferitele grupări sau despre cât de multe acțiuni criminale au desfășurat, lucrurile sunt foarte greu de stabilit."

Dincolo de haosul din Nigeria, au existat știri despre membri ai Boko Haram care apăreau în Gao sau în alte părți din Mali pentru a lupta alături de extremiștii islamiști care

preluaseră controlul asupra jumătății de nord a țării. Au existat dubii legate de apartenența lor la Boko Haram și pentru mulți acestea persistă, însă un diplomat occidental mi-a spus în martie 2014 că el credea că erau, într-adevăr, membri ai Boko Haram:

> Cred că erau din Boko Haram sau Ansaru, ceea ce nu ar fi surprinzător pentru că știm încă din anii 2000 că extremiștii nigerieni călătoreau singuri sau în grupuri de doi, cinci sau șase spre nordul statului Mali, la început pentru a se antrena cu GSPC [*Groupe Salafiste pour la Prédication et le Combat*, „Grupul salafist pentru rugăciune și luptă" din Algeria], care apoi a fost absorbit de AQIM.

Oficialul american cu care am vorbit în 2013 a subliniat faptul că jihadiștii străini sunt adeseori atrași de luptele similare cu ale lor care au loc în alte țări, ridicând în același timp o problemă des întâlnită în perioada următoare: „Probabil că vom vedea un anumit număr de oameni plecând și pe alții întorcându-se. Vin înapoi având mai multe cunoștințe și fiind mai bine antrenați." Cu alte cuvinte, devin luptători mai buni.

Datorită angajamentelor sale anterioare, oficialul american cunoștea gruparea GSPC din Algeria și a văzut anumite similitudini cu ceea ce se întâmpla în Nigeria. GSPC se rupsese de Grupul Islamic Armat în anii 1990, după ce deveniseră nemulțumiți de uciderea masivă a civililor în timpul revoltei împotriva guvernului. Mai târziu, GSPC și-a declarat aderiunea la al-Qaida, grupul devenind cunoscut ca al-Qaida în Maghrebul Islamic, căpătând o anvergură internațională și adoptând o atitudine antioccidentală. Criminalitatea și extremismul islamic au fost în strânsă legătură cu GSPC și AQIM, crezându-se că liderii lor făcuseră averi prin diferite forme

de contrabandă și prin răpiri. În legătură cu Ansaru, oficialul american mi-a spus că:

> Se pare că au o altă abordare decât [Boko Haram] din punct de vedere tactic. [...] Îmi aduce, într-un fel, aminte de felul în care au apărut GSPC în Alger, din cauză că nu mai voiau să vadă cum erau omorâți atâția civili musulmani și doreau să o ia într-o altă direcție. Așa că lucrurile astea nu sunt noi în această regiune.

* * *

Nu prea soseau cine știe ce informații credibile din partea forțelor de securitate nigeriene. În plus, împotriva lor începeau să se adune o mulțime de acuzații de abuzuri îngrozitoare. În 2013, pe un drum de lângă clădirea guvernului statului Borno se aduna cu regularitate un grup de femei în speranța că guvernatorul le va asculta doleanțele. Le muriseră soții, fiii sau alți membri ai familiei și, dincolo de durerea de a-și fi pierdut persoanele cele mai apropiate, rămăseseră și fără sprijinul acelora care câștigau pâinea familiei. Când am vizitat orașul, în octombrie 2013, erau peste 20 de femei adunate sub arborii de neem de pe marginea drumului și, după ce am început să discut cu una dintre ele, celelalte au venit imediat, vorbind tare și cerându-mi să le iau interviuri în speranța că le pot ajuta cumva. O femeie cu care am vorbit mi-a spus că soțul și fiul ei fuseseră uciși de Boko Haram, însă alte femei cu care am discutat pe larg în timp ce mulțimea se strânsese în jurul meu și a colegului meu, care traducea conversațiile din limba hausa, dădeau vina pe soldații nigerieni.

O femeie de 30 de ani a spus că soțul ei fusese arestat într-un cartier agitat din Maiduguri, Gwange, cu 15 luni în urmă,

în timpul unui raid al armatei. O săptămână mai târziu armata i-a adus trupul soțului pentru a-l înmormânta, informând-o că murise în detenție. După mărturia femeii, bărbatul fusese împușcat. Ea a negat că fusese membru al Boko Haram și i-a acuzat pe soldați de crima comisă. „L-au arestat și apoi l-au omorât", a spus femeia, referindu-se la soțul ei, un taximetrist de 40 de ani. Ea și fiul său de 12 ani au fost nevoiți să se mute înapoi în casa părinților. O altă femeie de 20 de ani mi-a spus că soțul ei plecase „să cumpere pâine" în 2012 și că soldații l-au arestat împreună cu alți oameni, suspectându-i că erau membri ai Boko Haram, după care i-au adus corpul neînsuflețit al bărbatului. A rămas singură cu fiica ei de doi ani. Cele cu care am vorbit au negat toate că soții lor ar fi avut legături cu Boko Haram și au spus că toate cererile lor de ajutor au fost ignorate de guvern și de forțele de securitate.[37]

Acuzațiile lor nu erau deloc surprinzătoare din moment ce altele asemănătoare fuseseră lansate în mod repetat. Multe dintre aceste cazuri urmăreau un anumit tipar: o bombă exploda pe marginea drumului, lângă un post militar sau un convoi, apoi soldații reacționau cu brutalitate, adunând bărbații din împrejurimi și incendiindu-le casele, tarabele și alte clădiri. Conform unor mărturii făcute în fața unor ziariști și membri ai grupurilor care militează pentru drepturile omului, soldații îi acuzau pe localnici de cooperare cu insurgenții.

Dincolo de crime și de distrugeri, acuzațiile aveau să limiteze tipurile de pregătire militară pe care aliații externi ai Nigeriei le-o puteau oferi. În Statele Unite era interzisă prin lege oferirea de instructaj soldaților ale căror unități fuseseră bănuite de abuzuri grave împotriva drepturilor omului. Oricărui militar care trecuse prin ceea ce se numeau Forțele unite de intervenție din Nigeria, care operau în nord, îi putea fi refuzată

participarea la aceste pregătiri și instructaje, fie că era vinovat, fie că nu.

Un raport grăitor al Human Rights Watch din octombrie 2012 a menționat o lungă listă de abuzuri făcute de Boko Haram și de membrii forțelor de securitate nigeriene, întrebându-se dacă nu erau cu toții vinovați de crime împotriva umanității.[38] Câteva săptămâni mai târziu, Amnesty International a finalizat un raport care cuprindea acuzații similare, de la numeroasele execuții extrajudiciare și torturi la alte abuzuri făcute de forțele de securitate.[39] Comisia Națională pentru Drepturile Omului din Nigeria a raportat în iunie 2013 că „a primit câteva acuzații credibile legate de abuzuri făcute de membri [ai forțelor de intervenție ale armatei], inclusiv acuzații de execuții sumare, tortură, detenție arbitrară combinată cu îngroparea de viu și alte ofense împotriva demnității civililor, inclusiv acuze de viol".[40]

Într-o discuție pe care am avut-o în mai 2014, un oficial nigerian care a urmărit situația îndeaproape mi-a spus sub protecția anonimatului că estimează numărul deținuților Boko Haram la „câteva mii [...], poate chiar 3 000". A mai adăugat că tratamentele îngrozitoare la care sunt supuși îi pot radicaliza pe unii deținuți care altfel nu ar fi devenit extremiști, „mulți dintre ei fiind ținuți în condiții abjecte". Se spune că multe dintre abuzurile comise împotriva deținuților avuseseră loc în faimoasele barăci Giwa ale armatei, în Maiduguri, așa cum menționează raportul Human Rights Watch:

> În timpul raidurilor din diferite comunități, deseori ca răspuns la atacurile Boko Haram, membrii forțelor de securitate au executat bărbați în fața familiilor lor, au arestat în mod arbitrar sau au bătut membri ai comunităților, au incendiat case, magazine și mașini, au furat bani în timpul

> percheziționări locuințelor și, în cel puțin un caz certificat de Human Rights Watch, au violat o femeie. Agențiile de securitate guvernamentale au închis deseori persoane suspecte, fără a le da dreptul de a comunica, fără a-i acuza sau trimite în judecată, în diferite centre de detenție și i-au supus pe deținuți torturii și altor abuzuri fizice.[41]

Un număr necunoscut de tineri au dispărut, pur și simplu, fără să se știe dacă fuseseră omorâți sau dacă erau închiși undeva de forțele de securitate nigeriene. Din moment ce nu avusese loc niciun proces, nu se putea ști dacă vreunul dintre ei avea de-a face cu insurecția. Human Rights Watch a intervievat un fost deținut care a spus că văzuse prizonieri torturați sau omorâți. Descrierea a ce se întâmpla cu ei e de natură să provoace repulsie:

> De exemplu, a spus că în timp ce era interogat de agenții de securitate într-un birou din cazarmă, a văzut soldați care torturau un deținut la o masă alăturată strângându-i organele genitale cu un clește. Și-a adus aminte că văzuse soldați încercând să smulgă pielea unui deținut cu un brici sau omorându-l pe un altul, atârnându-l de un copac din curtea clădirii.[42]

Probabil cel mai grav incident implicând soldați acuzați de indisciplină a avut loc în aprilie 2013 în orașul Baga, de pe malul lacului Ciad, în nord-estul îndepărtat al Nigeriei. În seara de 16 aprilie, un grup de atacatori despre care se credea că făceau parte din Boko Haram au împușcat mortal un soldat dintr-o forță de intervenție din regiune, cel mai recent dintr-o serie lungă de incidente de care se făcuseră vinovați membri ai Boko Haram în Baga. Întăririle armatei au ajuns în Baga în aceeași noapte și, după spusele localnicilor și relatările poliției, s-au răzbunat pe întregul oraș. Soldații „au început să tragă fără

discriminare în oricine intra în raza lor vizuală, inclusiv în animalele domestice. Această reacție a dus spre [*sic*] pierderea de vieți omenești și distrugeri masive ale unor proprietăți", nota raportul poliției, citat de Comisia Națională pentru Drepturile Omului din Nigeria. Localnicii i-au acuzat pe soldați de incendierea unor cartiere întregi ca formă de răzbunare și raportul poliției a precizat că trupele „au ras de pe fața pământului" cel puțin cinci cartiere din Baga.[43] Conform estimărilor făcute de Crucea Roșie, au fost uciși 187 de oameni. Un senator local a înaintat cifra de 228 de morți. Armata a contestat cu înverșunare aceste cifre, dar și acuzațiile că soldații dăduseră foc unor clădiri, afirmând că incendiile fuseseră cauzate de insurgenți. Conform declarațiilor responsabililor din armată, au fost uciși 37 de oameni, dintre care 30 de insurgenți, 6 civili și un soldat.[44]

Știrile despre violențe au ajuns cu greu, având în vedere că era vorba de un oraș izolat, însă după ce s-a aflat despre incident, armata a restricționat accesul în regiune. Colegul meu Aminu Abubakar a reușit să ajungă în Baga, escortat de un militar, la mai bine de două săptămâni după evenimente. Un localnic a spus că zona în care locuia „a fost incendiată a doua zi dimineața, la lumina zilei, de soldați care mergeau din ușă în ușă, dând foc caselor. Toată lumea i-a văzut."[45]

Pe măsură ce armata continua să nege acuzațiile, Human Rights Watch a publicat imagini din satelit care păreau să arate că părți întregi din oraș fuseseră distruse de incendii. Asociația a spus că, după propria analiză, a numărat 2 275 de clădiri distruse, „marea majoritatea fiind, se pare, locuințe, alte 125 fiind grav avariate" și că aria distrusă se întindea pe 80 000 m^2, aproximativ cât 11 terenuri de fotbal.[46] Agenția nigeriană pentru cercetarea spațiului a condus propria analiză și a contestat concluziile raportului Human Rights Watch, spunând că

aria afectată era de 54 000 m² și „zona de distrugere activă" era de 11 000 m². Raportul a menționat și faptul că aria analizată nu era destul de mare încât să cuprindă cele 2 400 de clădiri menționate de Human Rights Watch.[47]

În timp ce acuzațiile se tot adunau, făcându-i pe unii să creadă că Nigeria pornise un fel de expediție punitivă asemănătoare acelora din vechea perioadă colonială, doar că de această dată una îndreptată împotriva propriului popor, armata a continuat să nege acuzațiile de folosire excesivă a forței. Când i s-a luat un interviu purtătorului de cuvânt al Ministerului Apărării, generalul de brigadă Chris Olukolade, în mai 2013, el a negat ferm acuzațiile aduse armatei. A mai adăugat că insurgenții care purtau haine de camuflaj i-au indus în eroare pe localnici, aceștia crezând că soldații comiteau acte de violență. Cât despre arestările făcute la întâmplare, Olukolade a spus că toți cei arestați erau acuzați că fuseseră implicați direct în insurecție. Olukolade a precizat că:

> Poziția noastră este că fiecare soldat care a luat parte la misiune a fost informat despre nevoia de a respecta drepturile civililor, nevoia de a nu se implica niciodată în omoruri extrajudiciare, nevoia de a respecta legile conflictului armat și de a nu executa oameni sub nicio formă. Prin urmare, ei sunt informați, instructajul fiind o activitate de rutină care are loc zilnic, și fiecare soldat implicat în această misiune cunoaște aceste lucruri. Dacă există asemenea acuzații și sunt credibile, vor fi investigate și vinovații vor fi aduși în fața justiției. Însă, până în acest moment, nu există nicio dovadă, există doar acuzații care slujesc, în mod evident, propagandei.

Legat de Baga, a spus că:

> Dacă mergem acum la Baga, pe drumul dintre Maiduguri și Baga vom vedea multe sate incendiate. Este un tipar. [...]

Același lucru s-a întâmplat și în Baga. Incendiile la care se referă oamenii nu au avut loc în timpul intervenției. S-au produs în timp. Fiecare casă pe care Boko Haram a identificat-o ca aparținând unei familii care nu îi ajuta, pentru că ei invadaseră comunitatea de acolo, a fost incendiată. Și nu au făcut-o pe parcursul unei singure zile. A durat ani buni.

Mai târziu, purtătorul de cuvânt al Ministerului Apărării a spus că acuzațiile împotriva armatei erau nedrepte, fiind făcute fie din motive de propagandă, fie pentru că, pur și simplu, localnicii fuseseră păcăliți: „Este foarte posibil să găsești oameni care să depună mărturie că a fost mâna soldaților. [...] Simpatiile variază, din multe motive, așa că depinde cine anume depune mărturie. Declarațiile vor reflecta propriile simpatii." A adăugat că insurgenții purtaseră haine de camuflaj, diferite de acelea purtate de armata nigeriană:

S-au găsit haine de camuflaj care nu erau nigeriene – există haine de camuflaj din Ciad și haine de camuflaj din Nigeria. Însă civilii care văd haine de camuflaj, la ce se gândesc? La soldați.

În timpul interviului, Olukolade a adăugat că:

Nu s-a confirmat că soldații au incendiat case în Maiduguri sau în alte părți. Niciun soldat nu ar face așa ceva. Știu ce ar însemna asta. Pot să spun că niciun soldat nu a fost implicat în nicio formă de incendiere.

Capitolul V

„Habar n-am. Ei sunt acum în pădure..."

Cel puțin 26 de cadavre zăceau sub soarele arzător, unele contorsionate, altele aparent aranjate în ceea ce păreau a fi șiruri de oameni. Capul unui bărbat era înclinat, cu fața spre soare, având gura deschisă, ca și cum ar fi strigat. Mirosul era infect, familiar oricui cunoaște mirosul morții, însă era intensificat de căldura intensă. Cu toate acestea, membrii echipelor medicale din apropiere își continuau cumva munca, mergând printre cadavre și acoperindu-și nasul cu cămășile sau halatele. Păreau să se fi obișnuit cu situația. Unul dintre ei a explicat că acele cadavre proveneau dintr-o zonă aflată la 72 de kilometri depărtare, numită Benisheik și că fuseseră aduse fie de forțele de securitate, fie de localnicii care le găsiseră pe marginea drumului. Dacă rudele nu veneau în curând să le revendice, acestea urmau să fie arse într-o groapă comună, ca multe altele înaintea lor. Aceeași persoană a precizat că atât victimele insurgenților, cât și insurgenții, sau cel puțin cei catalogați astfel, erau aduși acolo în mod regulat, deși soldații morți nu erau de obicei lăsați afară, fiind depuși în morgă, la câțiva metri depărtare. Întrebat de ce nu erau duse toate cadavrele înăuntru, în loc să fie lăsate afară, în praf, femeia a răspuns că lipsa unei surse constante de electricitate ar fi făcut ca ele să putrezească

şi mai rapid înăuntru. A adăugat că exista un generator de electricitate în morgă, însă că nu funcţiona corespunzător. În orice caz, morga era închisă în acea după-amiază de vineri, lucrătorii fiind plecaţi la rugăciune. După spusele ei, morga se închide destul de des atunci când îngrijitorii se îmbolnăvesc. Se pare că tocmai condiţiile în care lucrau îi făceau să se îmbolnăvească.

Toate acestea se întâmplau într-o perioadă în care, dacă ar fi să dăm crezare armatei, lucrurile mergeau din ce în ce mai bine. Adevărul era, prin urmare, mult mai complex, fapt atestat de motivul pentru care cadavrele putrezeau în praf în spatele complexului Spitalului Statului Borno din Maiduguri. În regiune fusese declarată din nou starea de necesitate cu mai bine de patru luni în urmă, în mai 2013, de către preşedintele Goodluck Jonathan care hotărâse, după ani de atacuri şi haos, că trebuia luată o decizie drastică. Au fost trimise mai multe trupe în regiune, cu scopul de a elibera satele despre care preşedintele spunea că erau ocupate de insurgenţi. Într-un discurs televizat, el a declarat ţării că extremiştii din Boko Haram înlocuiseră steagul nigerian cu propriul steag în anumite zone de graniţă. Unele estimări precizau că numărul districtelor controlate de Boko Haram era de 21 şi că procesul fusese unul treptat, începând în jurul lunii ianuarie 2013. Din moment ce până atunci Boko Haram nu încercase să cucerească teritorii şi se axase exclusiv pe atacuri concentrate, noua realitate marca o schimbare totală de tactică. Aceasta a intervenit într-un moment în care lumea se concentra pe o altă ameninţare extremistă islamistă, cea din nordul statului Mali, unde rebelii controlau aproape jumătate de ţară, conducând la un asalt al trupelor franceze, menit să îi alunge. Declaraţia lui Jonathan a provocat îngrijorări legate de faptul că extremişti nigerieni ar fi plecat în Mali şi s-ar fi întors acasă întăriţi, gata să pună în

practică o nouă strategie sau că insurgenții care nu plecaseră peste granițe s-ar fi inspirat din luptele respective.

La câteva ore de la declararea stării de necesitate de către președinte a început asaltul, devenind clar aproape imediat că avea să fie absolut imposibil de înțeles ce anume se întâmpla la sol. Una dintre primele mutări ale armatei a fost să întrerupă legăturile telefonice din nord-est, în mod oficial pentru că insurgenții foloseau telefoanele mobile pentru a-și coordona atacurile. Telefoanele prin satelit aveau să fie interzise din același motiv. Din moment ce cablurile de telefonie subterane sunt aproape inexistente în Nigeria, aceste măsuri au echivalat cu izolarea regiunii de întreaga lume. În plus, vizitarea regiunilor mai retrase fără escortă militară era considerată a fi o activitate prea periculoasă din cauza insurgenților, firește, însă și din cauza prezenței unor soldați cu reputație de barbari. Cu toate acestea, dintr-o sumă de informații extrase din declarațiile armatei, vizite limitate în regiune, mărturii ale localnicilor și, mai presus decât orice, din apariția unui nou tipar al atacurilor, unele detalii au început să poată fi puse cap la cap și a început, treptat, să se contureze o imagine a situației, fie ea și una incompletă.

Încă de la începutul ofensivei, armata a pretins că alungase insurgenții din taberele lor aflate în păduri sau la marginea satelor cu ajutorul aviației care protejase trupele de la sol. Câți insurgenți fuseseră implicați, câți muriseră, câți fuseseră arestați și unde erau aceia care scăpaseră erau întrebări la care armata refuza să răspundă într-o manieră coerentă. Lipsa informațiilor publice a condus la neliniști legate de faptul că soldații ar fi ucis din nou civili pe care îi acuzau de cooperare cu Boko Haram, sau că ar fi făcut-o pur și simplu pentru a insufla frică.

Erau şi alte suspiciuni legate de felul în care se desfăşura ofensiva. Declaraţii militare sporadice făceau afirmaţii pompoase despre ocuparea tuturor taberelor izolate ale grupării Boko Haram, însă nimeni nu ştia cu siguranţă cine fusese cu adevărat acolo şi ce făcuseră soldaţii. Pe lângă asta, deşi numărul atacurilor provocate de insurgenţi părea să se fi redus de la începutul ofensivei, ele nu încetaseră complet. Shekau, îmbrăcat cu haine de camuflaj, a apărut într-o filmare pe la sfârşitul lunii mai, pretinzând că trupele nigeriene se retrăgeau şi că mulţi soldaţi mureau în luptele împotriva Boko Haram, arătând şi arme, şi vehicule despre care spunea că fuseseră capturate de la armată.

După aproximativ două săptămâni, fiind siliţi să ofere detalii despre izbânzile cu care se lăudau, responsabili din armată au organizat un tur pentru ziarişti într-o zonă din nord-est despre care spuneau că fusese controlată de insurgenţi înainte ca armata să-i alunge.

O primă tentativă a fost dezamăgitoare. Oficialii din Ministerul Apărării au invitat un grup compus din ziarişti locali şi străini să ia parte la un tur cu o zi şi jumătate înainte ca acesta să aibă loc, aşa că am făcut tot posibilul să fim acolo. Ni s-a spus că trebuia să ne întâlnim în capitala Abuja, de unde aveam să luăm un avion de transport al armatei care să ne ducă spre Maiduguri, însă detaliile despre ce avea să se întâmple după acest moment erau neclare. Eu şi fotograful nostru, la fel ca alţi ziarişti, am zburat din Lagos în Abuja gata pentru orice, din moment ce nu aveam nicio idee despre ce avea să se întâmple după ce ajungeam în nord-est. În acel moment nu mai vizitasem regiunea de un an, cu mult înainte ca preşedintele să declare starea de necesitate. Când am aterizat în Abuja în noaptea dinaintea zilei în care trebuia să ne întâlnim cu soldaţii şi

mi-am deschis telefonul, am văzut un mesaj venit din partea unui ofițer din armată care se ocupa de logistică. Spunea că întreaga călătorie fusese anulată. Mai târziu, m-a asigurat, la telefon, că avea să se organizeze o altă întâlnire cât de curând.

Într-adevăr, aceasta a fost reprogramată peste o săptămână, așa că ne-am făcut din nou bagajele și am plecat spre Abuja, având dubii că întâlnirea va avea cu adevărat loc. De această dată s-a produs și, împreună cu alți ziariști, am fost urcat într-un avion militar de transport la o bază aeriană din capitala Abuja, cu destinația Maiduguri. Mai vizitasem orașul cu alte două ocazii, însă, pe măsură ce insurecția s-a intensificat, acesta fusese complet izolat. Precedentele mele călătorii avuseseră loc în mai 2012. Încă de pe atunci, anumite cartiere se transformaseră în niște orașe-fantomă sinistre, cu clădiri arse, schelete de mașini incendiate și pereți găuriți de gloanțe. Școlile fuseseră și ele arse, însă copiii mergeau încă la orele care se țineau în ceea ce mai rămăsese dintr-o școală, alergând printre dărâmături în uniformele lor verzi cu galben. Unul dintre profesori mi-a spus că părinții fuseseră aceia care insistaseră ca orele să se reia. Interdicția de a părăsi casele pe timpul nopții făcea ca oamenii să se îmbulzească să ajungă acasă și să părăsească mai repede străzile spre sfârșitul zilei, pentru a nu avea de-a face cu furia soldaților. Proprietarii de magazine și comercianții spuneau că nu își mai pot întreține familiile. În timp ce majoritatea localnicilor din Maiduguri erau musulmani, în oraș exista și o comunitate creștină importantă ale cărei biserici fuseseră atacate de atâtea ori, încât oamenii fuseseră obligați să ridice ziduri înalte de beton, deasupra cărora așezaseră sârmă ghimpată. Unele biserici erau protejate de mici posturi militare de pază în care soldați cu kalașnikovuri stăteau în spatele unor saci cu nisip. Credincioșii care veneau

la liturghia de duminică erau scanați cu detectoare de metal, iar femeile erau nevoite să își lase poșetele afară. Pe drumurile din oraș erau mai multe filtre militare, cauzând astfel ambuteiaje în timpul cărora șoferii se întrebau îngrijorați dacă avea să explodeze o nouă bombă artizanală menită să ucidă militarii sau dacă aveau să izbucnească noi lupte de stradă. L-am vizitat pe generalul Muhammad Shuwa, care se pensionase de mai mult timp și care era cunoscut pentru rolul jucat în timpul războiului civil din Nigeria, în casa lui din oraș, unde mi-a arătat pistolul Beretta pe care îl purta mereu cu el pentru că se temea că ar fi putut fi, într-o bună zi, victima unui atac. A avut dreptate. Câteva luni mai târziu, un grup de bărbați înarmați l-au împușcat mortal.

În iunie 2013, după ce am aterizat în Maiduguri pentru turul organizat de armată, mi-a fost greu să trag o concluzie clară legată de eventualele schimbări majore care avuseseră loc în viața orașului, din moment ce soldații ne urmăreau îndeaproape. Am fost ținuți într-o bază militară în care a început o formă stranie de lecție publică în timpul căreia diferiți ofițeri făceau prezentări aleatorii și contradictorii. Într-o cameră de ședințe, ne-au arătat mai întâi diapozitive care explicau caracteristicile regiunii și aspecte legate de Boko Haram. Apoi am fost duși rapid în diferite zone ale bazei militare unde soldații ne prezentau arme despre care spuneau că fuseseră confiscate de la insurgenți. Printre ele erau arme rudimentare, cum ar fi cuțite și arcuri cu săgeți, dar și kalașnikovuri, lansatoare de grenade și mitraliere menite să fie montate pe autoturisme 4x4, pe care un oficial militar le-a numit arme antiaeriene. Întrebați în mod repetat de unde obținuseră insurgenții aceste arme, oficialii militari ne informau că nu știau, însă ne spuneau să armele păreau să fie de tipul celor care proveneau de

obicei din fostul bloc sovietic. Au existat și îngrijorări legate de faptul că, din 2011, după căderea lui Muammar Gaddafi, în Libia, haosul rezultat a dus la multe furturi de armament care apoi a fost vândut în regiune, ajutând astfel grupurile teroriste să se înarmeze. Elemente din Boko Haram ar fi putut profita. Fusese atacat și un depozit de armament al armatei nigeriene din orașul Monguno.

Am fost zoriți dintr-o parte în alta, limitându-se numărul de întrebări pe care le puteam pune, însă promițându-ni-se că va veni și vremea unei discuții amănunțite, ceva mai târziu. Apoi ni s-a spus să urcăm în niște autocare cu care să mergem mai departe, în nord-est, spre satele Marte și Kirenowa, din zona în care existase o tabără a insurgenților care fusese eliberată de soldați. Drumul traversa o regiune izolată, în direcția lacului Ciad, apoi am ajuns într-o regiune de șes, semideșertică, unde arborii acacia, tufișurile și cele câteva zone acoperite cu iarbă întrerupeau peisajul mohorât, dominat de întinderile mari de nisip cenușiu. Din când în când se zărea câte un sătuc compus din colibe cu acoperiș de paie sau din case din beton sau cărămidă. Într-un fel, părea că ne întoarcem în timp. Savana întinsă, tăcută, poate părea că face parte dintr-o țară total diferită dacă vom compara locurile respective cu Lagosul, capitala economică în ascensiune, din sud-vestul Nigeriei, sau chiar cu Maiduguri, din apropiere. Pe măsură ce ne apropiam de lacul Ciad, pășunile deveneau mai dese, copacii mai răspândiți. Sezonul ploios nu începuse pe deplin. Avea să debuteze în curând și să schimbe complet înfățișarea regiunii.

În timpul călătoriei, soldații ne-au cerut să purtăm veste antiglonț ca măsură de prevedere însă, spre surprinderea noastră, drumul a părut să nu presupună riscuri. Am ajuns la o bază militară după câteva ore, drumul devenind atât de prost

la un moment dat, încât am virat la dreapta şi am mers prin nisip, praful ridicându-se în jurul convoiului. Când am ajuns la baza militară, locotenent-colonelul Gabriel Olufemi Olorunyomi stătea în faţa unor hărţi şi a unei diagrame mari, desenate cu mâna. Apoi s-a lansat într-o explicaţie uşor incoerentă despre cum armata preluase controlul asupra regiunii care fusese ocupată de Boko Haram. Conform discursului pe care îl ţinea, membrii Boko Haram veniseră în regiune, le tot spuseseră oamenilor că „tot ce avea legătură cu guvernul era *haram*" şi obligaseră fetele din zonă să se mărite cu ei. Apoi încercaseră să preia cu forţa controlul regiunii Marte, incendiind un birou guvernamental local, casa guvernatorului şi o biserică, distrugând un spital şi furând toate medicamentele. A afirmat că îşi ridicaseră propriul steag în locul celui nigerian, un ecou al unui punct atins de preşedinte în discursul prin care declarase starea de necesitate. Totuşi, atunci când i se cereau detalii, locotenent-colonelul devenea şovăielnic. Nu putea să descrie steagul respectiv şi nici asaltul în urma căruia zona fusese eliberată. În plus, făcea astfel încât multe detalii să rămână neclare, interpretabile. Refuza să spună câţi extremişti fuseseră arestaţi sau omorâţi. A afirmat că unii dintre ei se împrăştiaseră atunci când soldaţii capturaseră tabăra pe care o ocupau. Întrebat unde fugiseră, el a spus: „Habar n-am. Ei sunt acum în pădure." Tot restul zilei s-a desfăşurat într-o manieră identică.

Am fost duşi din nou la autocare în mare grabă, urmând să vizităm o a doua bază militară, însă am oprit pe drum într-o zonă cunoscută drept New Marte pentru a ni se arăta pereţii de ciment înnegriţi ai unei biserici distruse. Nu am avut timp decât pentru câteva fotografii înainte ca soldaţii să ne dea ordinul de plecare, spunându-ne că avea să se întunece în curând şi că trebuie să ne mişcăm rapid. Am fost nevoiţi să ne supunem,

fiind conștienți că facem parte dintr-un experiment grosolan de relații publice, însă înțelegând și că orice vizită, fie și una scurtă, în aceste sate făcea ca întreaga călătorie să merite efortul nostru. Am mai făcut o oprire într-un loc în care soldații spuneau că era de obicei un câmp cultivat cu diferite plante, însă că Boko Haram îi alungase pe fermieri.

La următoarea bază militară am urmărit o nouă prezentare în care ni s-a spus cum sătenii din Kirenowa fuseseră salvați din mâinile membrilor Boko Haram și cum tabăra islamistă din apropiere fusese desființată. Totuși, părea din nou că militarii compilau doar detalii contradictorii. Aveam speranța că următoarea oprire din turul nostru, vizita în Kirenowa, avea să clarifice anumite aspecte ale situației.

Am fost urcați în niște camioane militare și convoiul nostru s-a îndreptat spre lacul Ciad, înainte de a traversa un canal și de a ajunge în satul respectiv. Am coborât cu toții din camioane și i-am urmat pe oficialii armatei care înaintau cu pași repezi prin terenul plin de praf, punctat doar de niște tufe uscate. Militarii ne-au dat tot felul de explicații despre ce se petrecuse și despre motivul pentru care ne aduseseră din nou într-un loc despre care spuneau că fusese o tabără a grupării Boko Haram. Orice va fi fost la un moment dat acolo, nu părea să fi fost mare lucru.

În acel loc, într-o poiană înconjurată de copaci și tufișuri uscate, ni s-au arătat mașini arse, recipiente goale pentru mâncare și haine abandonate. Soldații ne-au spus că insurgenții incendiaseră autovehiculele înainte de a fugi pentru că nu voiau ca armata să le recupereze, însă explicația nu părea să fie una valabilă: de ce s-ar fi sinchisit? Erau doar niște mașini. La umbra unui șir de copaci ni s-au arătat cutii goale de medicamente și echipamente medicale, cum ar fi mănuși de unică folosință, probabil furate din spitalul din Marte. Mai erau și prezervative, ceea

ce amintea de o declarație a armatei din urmă cu câteva zile, care proclama că sunt descoperite „din ce în ce mai multe aspecte sordide ale vieții insurgenților", soldații găsind obiecte bizare cum ar fi prezervative noi și folosite. Nu cred că mai e nevoie să spun că eram sceptici, și nu doar în ceea ce privea prezervativele.

Am fost conduși în Kirenowa unde în mijlocul satului ne aștepta un grup mare de oameni. Un conducător local, care avea ochelari de soare și purta un veșmânt tradițional, verde-deschis, i-a lăudat pe soldați pentru munca lor în timp ce sute de localnici ascultau și aplaudau. Conducătorul ne-a spus că localnicii fuseseră nevoiți să fugă de frica membrilor Boko Haram, care se instalaseră în apropiere. Nu era clar unde fugiseră și când se întorseseră. Unii localnici le-au spus unor ziariști nigerieni că fetele din sat fuseseră obligate să se mărite cu membri Boko Haram și că insurgenții le răpiseră.[1]

Aceste amănunte trebuie privite cu prudență, la fel ca majoritatea informațiilor primite în timpul turului nostru din acea zi, din moment ce este posibil ca localnicii să fi fost învățați ce anume să spună înainte de sosirea noastră, însă cu siguranță că merita să le menționăm pentru că păreau plauzibile. După sfârșitul acestei scurte întâlniri, am fost conduși din nou în Maiduguri în autobuze, mulți dintre noi fiind nelămuriți în legătură cu ce anume ar fi trebuit să înțelegem din tot ce se întâmplase în acea zi. Nu am primit prea mult ajutor din partea armatei. A doua zi dimineață, după ce le-am cerut în mod repetat oficialilor militari să ne permită să punem întrebări pentru a clarifica situația, în cele din urmă, s-au lăsat convinși, așa că ne-am adunat într-un cerc în jurul generalului de brigadă Chris Olukolade[2], purtătorul de cuvânt al Ministerului Apărării. Acesta a stat într-o parcare și a tot căutat răspunsuri pentru întrebările ziariștilor care îl înregistrau și îl filmau, deși

răspunsurile lui nu erau tocmai clare. Întrebat în ce fel ofensiva aceea era diferită de aceea din 2009, atunci când armata insistase că gruparea Boko Haram fusese distrusă, înainte de a ieși din nou la suprafață peste puțin timp, Olukolade a spus că „nu era doar o problemă a armatei, ci și a agenților de securitate ale țării. De data aceasta cooperarea dintre noi este perfectă, vreau să spun, aproape perfectă, în sensul că operațiunea a fost menită să asigure desființarea – de fapt nu doar desființarea, ci distrugerea lor totală." Silit să spună câți membri ai Boko Haram fuseseră arestați, a declarat: „Nu vă pot spune decât că vorbim de sute de oameni". Câți membri ai Boko Haram fuseseră puși sub acuzare sau condamnați? „Păi, mai mulți dintre ei."

În săptămânile de după turul de o zi au continuat informările și dezinformările sporadice din partea armatei. Începea să pară că totul nu era decât o copie a operațiunilor militare din trecut: activitate intensă, împrăștierea insurgenților și reducerea temporară a numărului atacurilor acestora, pentru ca apoi islamiștii să revină și să o ia de la capăt. Totuși, o întâmplare neașteptată avea să arunce o nouă lumină asupra crizei, una care oferea o anumită speranță, dar care prezenta și pericole grave.

La mijlocul lui iunie 2013, au început să circule zvonuri că în Maiduguri s-au format comitete de vigilență publică împotriva insurgenților. Unul dintre primele semne a fost apariția unor puncte de control pe anumite drumuri. Localnicii din Maiduguri se obișnuiseră de mult timp cu controalele pe străzi încă de când orașul fusese cuprins de violențe, însă noile puncte de control create erau diferite, căci aparțineau unor oameni care luaseră justiția în propriile mâini: grupuri pestrițe de tineri care aveau arme artizanale cum ar fi arcuri și săgeți, săbii, bâte, țevi, dar și talismane despre care spuneau că pot opri gloanțele.

Se uitau în mașini în timp ce șoferii înaintau cu viteză redusă, oprindu-i pe aceia pe care îi considerau suspecți sau așteptau ordine de la armată în caz că era nevoie de ei pentru un raid menit să captureze membri ai Boko Haram. Unii dintre ei au recunoscut că în timpul raidurilor respective au omorât oameni, deși precizau că fuseseră nevoiți să o facă, și îi predau pe cei arestați Forței de Intervenție din regiune, un grup care se ocupa de securitate și din care făceau parte soldați. Grupul era cunoscut în Nigeria ca Joint Task Force, JTF („Trupe operative unite"), și membrii comitetelor de vigilență adoptaseră și ei denumirea, spunându-și „JTF civile". Armata încurajase formarea grupurilor, îi ajutase și îi susținuse pe oameni, probabil pentru că se săturase să vadă cum propriii soldați erau omorâți într-un conflict care părea să nu se mai termine. Oficialii militari s-au gândit și că, din moment ce membrii acestor grupuri erau localnici, ei puteau ști cine era membru al Boko Haram și cine nu. S-a răspândit și zvonul că unii dintre ei erau, de fapt, foști insurgenți. La început, au negat că erau plătiți, insistând că reprezentau doar o forță compusă din voluntari interesați de pace după ani întregi de lupte, însă multă lume credea că fie forțele de securitate, fie guvernele diferitelor state, fie amândouă, îi finanțau sub o formă sau alta. Guvernele statelor au încercat, mai apoi, să reglementeze aceste grupări de amatori, antrenându-i, oferindu-le uniforme de culoare albastru-deschis și plătindu-i regulat pe unii dintre ei.[3]

La câteva săptămâni după formarea acestor grupuri, au apărut semne că situația se îmbunătățise. Atacurile din Maiduguri erau din ce în ce mai rare, o schimbare majoră dacă avem în vedere că orașul fusese distrus de violențele neîntrerupte din ultimii patru ani, care provocaseră exodul a mii de locuitori, închiderea magazinelor și uciderea a sute de oameni.

La rândul lor, locuitorii păreau că salută existența grupurilor respective, bucuroși că puteau să iasă din nou afară din case, să-și redeschidă tarabele din piețe sau chiar să-și trimită copiii la școală. Convorbirile telefonice erau, în continuare, suspendate, însă asta nu părea să fie o problemă majoră în Maiduguri din moment ce mulți localnici vedeau acest fapt ca pe un sacrificiu legitim pentru menținerea păcii.

Răspunsul insurgenților la ofensiva armatei și la formarea grupurilor de vigilență publică a părut să fie abandonarea orașului. Se spunea că fugiseră spre zone de la granițele cu Camerunul, Ciadul sau Nigerul, mai ales în zona dealurilor Gwoza din aceeași regiune. Granița cu Camerunul era considerată în special... „poroasă" și localnicii spuneau că membrii Boko Haram ieșeau din țară și reveneau fără probleme, organizând furturi și atacuri în zona nigeriană și uneori tăindu-le capul victimelor pentru a-și etala puterea. S-au tot răspândit zvonuri neconfirmate despre moartea lui Shekau, în timp ce armata pretindea că „este posibil să fi murit" după ce fusese împușcat într-o confruntare cu soldații și fusese dus în Camerun pentru a fi tratat, însă nu s-a oferit nicio dovadă în acest sens. Despre Shekau se zvonise de mai multe ori că murise, pentru ca apoi acesta să apară în înregistrări video sau audio. Un bărbat care părea să fie Shekau a apărut în mai multe filmări după declarația armatei despre posibila sa moarte. Se pare că înviase din nou.

Indiciile precedente despre un nou tipar al atacurilor aveau să fie confirmate atunci când a început o nouă serie de masacre ale civililor. S-a crezut că aceste atacuri erau, în parte, o răzbunare pentru formarea comitetelor de vigilență publică și pentru cooperarea localnicilor cu acestea în raportarea mișcărilor insurgenților. În iunie au avut loc două atacuri asupra unor

școli în care au fost uciși 16 elevi și doi profesori.[4] Atacurile semănau cu un altul care avusese loc cu un an înainte, în martie, în Maiduguri, la Liceul „Sanda Kyarimi". La câteva luni de la atac, paznicul a făcut câțiva pași cu mine prin curtea liceului și mi-a explicat ce se întâmplase.

După spusele bărbatului de 35 de ani pe nume Ahmed Jidda, el și un alt paznic erau în fața porții școlii într-o dimineață de luni, așteptându-i pe elevii întârziați, când doi bărbați cu kalașnikovuri au intrat cu forța și au deschis focul la întâmplare. Mi-a spus că atacatorii păreau a fi niște adolescenți, estimând că aveau între 15 și 18 ani. Nu purtau măști pe față. Au traversat curtea largă a școlii în jurul căreia se afla clădirea cu un etaj în care erau sălile de clasă și, la un moment dat, au aruncat o bombă artizanală care nu a explodat. Elevii și profesorii au intrat în panică, adăpostindu-se sau fugind afară, în timp ce atacatorii continuau să tragă. Au intrat într-o clasă și l-au împușcat pe profesor. Jidda mi-a arătat sala respectivă. În ziua când am vizitat școala, pe tablă era scris alfabetul englez pentru că orele se reluaseră după ce școala fusese temporar închisă. Jidda și-a amintit că reușise să se cațăre pe zidul care înconjura școala, apoi fugise spre un post militar din apropiere pentru a-i alerta pe soldați. Era prea târziu. Atacatorii au plecat după un scurt moment de violență. Pe lângă profesorul pe care l-au omorât, au mai rănit și patru eleve, dintre care una a murit mai târziu.

Până în iulie 2013, nigerienii fuseseră martorii multor asemenea atacuri în școli, însă cel care avea să aibă loc în orașul Mamudo din statul Yobe avea să fie privit cu oroare. Atacatorii au năvălit într-un liceu-internat din oraș, deschizând focul și aruncând explozivi într-un șemineu și arzându-i de vii pe elevi. Au murit 42 de oameni, în marea lor majoritate elevi.

Purtătorul de cuvânt al președintelui Jonathan a făcut o pauză în discursul său clasic în care îi condamna pe făptași și promitea prinderea lor, spunând că toți cei responsabili „vor ajunge cu siguranță în iad".[5]

Părea că atacatorii nu mai aveau nicio limită. Ca și cum ar fi vrut să dovedească acest lucru, în luna următoare inși înarmați au intrat într-o moschee din Konduga și au omorât 44 de oameni.[6] Și acest atac a fost considerat a fi o răzbunare pentru acțiunile grupărilor care păstrau liniștea publică.

Până în acel moment, cel mai grav așa-numit atac-răzbunare avusese loc în zona Benisheik, oraș aflat pe drumul dintre Maiduguri și Damaturu. Pe 17 septembrie 2013, un grup de insurgenți îmbrăcați în haine militare și înarmați cu kalașnikovuri, bombe artizanale și alte arme opriseră mașini și autobuze, îi identificaseră pe toți cei din statul Borno și îi împușcaseră. Apoi incendiaseră autovehiculele și unele clădiri din zonă. Armata a ajuns cu întârziere, probabil din cauza lipsei rețelelor de telefonie sau din alte motive nefericite cum ar fi ezitarea mai-marilor în a-i înfrunta pe criminali. Conform unor mărturii, când soldații au sosit, au fost copleșiți de numărul atacatorilor și au rămas repede fără muniție.

La sfârșitul luptei, străzile erau acoperite de cadavre. Unii oameni care au călătorit în zonă în zilele următoare au povestit scene incredibile, descrierile lor înfiorătoare fiind aproape prea sângeroase ca să fie adevărate. Capacitatea de a provoca atâta violență și atâția morți într-o manieră atât de crudă și calculată era greu de înțeles. Unii angajați guvernamentali au precizat că număraseră cel puțin 142 de cadavre.[7] Se pare că unele dintre ele au ajuns la Spitalul Statului Borno din Maiduguri, printre cadavrele aruncate pe jos în spatele complexului de lângă morga unde am ajuns la trei săptămâni după atac

și îmi amintesc că mi-am acoperit nasul cu cămașa pentru a bloca mirosul de carne aflată în putrefacție.

Spitalul era cunoscut pentru faptul că morga lui era supra-aglomerată. Vecinii se plânseseră de multe ori din cauza mirosului. Chiar și înainte de începerea ofensivei militare din mai 2013, au existat informații despre zeci de cadavre aduse acolo zilnic, alimentând temerile că armata apelase la execuții ilegale, omorându-i pe cei suspectați a fi membri ai Boko Haram, deși aceste acuzații au fost mereu negate cu vehemență de forțele de securitate.[8] Pe măsură ce înaintam pe aleea de beton în drum spre morgă, o femeie gardian s-a uitat la mine și, într-o engleză stricată, mi-a spus: „Boko Haram", părând să se refere la faptul că erau cadavre de insurgenți. Când am întrebat-o dacă aceia fuseseră, într-adevăr, membri ai Boko Haram, a părut să încuviințeze, însă nu sunt sigur că a înțeles întrebarea. O asistentă medicală a ieșit apoi dintr-un pavilion al spitalului și mi-a vorbit calm, în engleză, în timp ce stăteam pe trotuar, lângă cadavre. În cele din urmă, ne-am mutat ceva mai departe, pentru că mirosul era prea puternic. Mi-a spus că acele cadavre erau, de fapt, ale civililor din Benisheik și că fuseseră aduse acolo fie de soldați, fie de localnici. După ce am discutat câteva minute, i-am mulțumit și m-am întors în curtea din fața spitalului, unde mă aștepta un coleg cu care lucram.

Mai târziu, în aceeași zi, m-am gândit la ce văzusem și mi-am dat seama că trebuia să mă întorc. După cum am mai spus, nu părăsisem aleea și nu mă apropiasem de cadavrele care zăceau în praf. De unde stătusem nu putusem să-mi dau seama ce tipuri de răni prezentau. Nu o făcusem din mai multe motive, inclusiv din cauza mirosului, a fricii de a nu fi dat afară din curtea respectivă sau chiar arestat, ca să nu mai amintesc și de repulsia resimțită la gândul deloc plăcut că trebuia

să mă plimb printre cadavrele aruncate la întâmplare şi să le studiez de aproape. Nici măcar nu avusesem ocazia să vorbesc cu angajaţii de la morgă, din moment ce nu era niciunul acolo. Oricât de groaznică ar fi fost experienţa, trebuia cel puţin să aflu cum muriseră oamenii aceia.

A doua zi dimineaţa, într-o sâmbătă, am venit din nou la spital. Colegul meu nigerian, care mă ajuta în calitate de ghid şi translator în timpul şederii mele în Maiduguri, şi-a parcat maşina în faţă şi mi-a spus că mă va aştepta acolo, refuzând să participe la acea acţiune înfiorătoare. Bineînţeles că l-am înţeles perfect, aşa că am pornit pe jos spre morgă, nedorind să mai pierd timpul şi sperând că voi fi lăsat să o fac. Pe măsură ce mă apropiam, am început să zăresc cadavrele întinse pe jos şi m-am îndreptat, fără tragere de inimă, în direcţia lor. Însă nu am putut înainta prea mult. Am auzit un strigăt, „Hei!", şi mi-am dat seama că îmi era adresat. La început, am încercat să îl ignor şi să îmi continui mersul, însă l-am auzit din nou, câteva secunde mai târziu, şi m-am hotărât să mă întorc şi să văd cine striga. Când m-am întors, am văzut un paznic ţinând în mână o puşcă – părea un soldat, însă mi s-a părut că nu avea uniforma completă. Îmi striga, furios, să mă opresc. Se îndrepta spre mine, aşa că nu am avut de ales.

Am învăţat din experienţă că în asemenea situaţii este mai bine să încerc să calmez spiritele în loc să fiu agresiv şi am încercat să fac asta. Când paznicul, un tânăr care, atunci când a ajuns în dreptul meu, părea mai degrabă nervos decât furios m-a întrebat unde mergeam, i-am spus pe un ton împăciuitor că eram ziarist şi că voiam să vorbesc cu angajaţii de la morgă. Când a întrebat de ce, i-am spus că speram să obţin informaţii despre ce se întâmplase în Benisheik. Explicaţia era destul de aproape de adevăr, din moment ce mi se spusese că acele cadavre erau

de acolo şi chiar doream să vorbesc cu angajaţii de la morgă, deşi, firește, mă întrebam dacă nu cumva unii oameni fuseseră uciși chiar de soldaţi. S-a relaxat aproape instantaneu, probabil din cauză că insurgenţii fuseseră cei acuzaţi de lucruri oribile în Benisheik, nu soldaţii, apoi mi-a spus calm că angajaţii de la morgă nu erau în acea zi acolo. Totuşi, în timp ce vorbeam, un bărbat între două vârste, în haine civile, s-a apropiat: avea o privire cruntă, fiind, probabil, nemulţumit de prezenţa mea acolo. M-a întrebat şi el ce urmăream, apoi mi-a spus că trebuia să plec. A mai adăugat că nu aveam voie să vin la spital şi să mă plimb după bunul plac. M-a întrebat: „La tine în ţară poţi face asta?" Apoi mi-a spus că, dacă voiam informaţii, trebuia să vorbesc cu comisarul de stat pentru sănătate. Am întrebat dacă puteam vorbi cu cineva din spital şi mi-a răspuns că nu. Neavând ce altceva să fac, m-am întors la maşină.[9]

Imaginea cadavrelor simboliza, pentru mine, o bună parte din conflictul cu Boko Haram: cadavre aruncate pe jos, fără nicio milă, oameni necunoscuţi, uciși din motive neclare, lipsa unei morgi funcţionale în care să poată fi depuse... Tulburătoare nu era doar imaginea cadavrelor, ci şi combinaţia nefericită de împrejurări care duseseră la aruncarea lor acolo, precum şi întrebarea dacă o asemenea spirală a crimelor şi nepăsării va putea fi, vreodată, întreruptă.

În acelaşi timp, trebuie spus că Maiduguri într-adevăr se schimbase. Odată cu scăderea dramatică a numărului atacurilor din oraş, care urmase trimiterii unor trupe suplimentare şi formării grupurilor de persoane care vegheau asupra liniştii publice, viaţa începuse să-şi revină, apropriindu-se de normalitate. Pieţele care fuseseră incendiate, fie de soldaţi, fie de insurgenţi, erau reconstruite şi redeschise. Străzile erau aglomerate şi interdicţia de a ieşi din casă noaptea nu mai era atât de strictă.

Era tentant să vezi toate aceste schimbări ca pe niște raze de speranță și, într-un fel, chiar erau, însă rămânea sentimentul că nu reprezentau decât un miraj. Se mai comiteau acte violente ocazionale în afara orașului, în timp ce în Maiduguri se zăreau peste tot semne ale conflictului. Pe locul fostei moschei a lui Muhammad Yusuf distruse de armată de mai bine de patru ani, buruienile creșteau în voie printre dărâmături. Mașini și case arse puteau fi văzute prin cartierele în care avuseseră loc luptele dintre insurgenți și armată.

Mai erau și membri ai „JTF civile" care stăteau la marginea drumului lângă posturile militare sau organizau puncte de control, uneori purtând măști pe față. Un tânăr care stătea în mijlocul unei străzi aglomerate în timp ce mașinile treceau pe lângă el, în ambele sensuri, purta o mască aurie care îi acoperea zona ochilor, de tipul celor purtate la carnaval. Toți erau îmbrăcați în civil, de obicei în blugi și tricouri. Unii păreau a fi foarte tineri, însă insistau că nu recrutează niciodată persoane sub 18 ani. Nu sunt foarte convins de asta. Erau uneori zgomotoși și amenințători, uitându-se în mașini în timp ce țineau în mână țevi sau arcuri cu săgeți făcute din resturi de lemn și metal. La un moment dat, pe la mijlocul șederii mele din octombrie 2013, un grup a început urmărirea cuiva pe care voiau să îl aresteze în curtea unei judecătorii, în timp ce o mulțime de oameni se adunase în zonă. În cele din urmă, agitația a luat sfârșit, bărbatul fiind, după toate probabilitățile, predat armatei.

Un grup de aproximativ 20 de apărători ai ordinii publice așteptau lângă postul militar, spunând că urmau să ia parte la un raid „în pădurea" din jurul orașului Damboa pentru că li se spusese că membri ai Boko Haram se ascundeau acolo, făcându-le tot felul de necazuri fermierilor. Când un convoi de

mașini a oprit, mai târziu în acea zi, întorcându-se, se pare, dintr-un asemenea raid, mulțimea care așteptase a început să aplaude și să fugă spre vehicule. Unii i-au urmat pe luptători, pe jos, în timp ce intrau în garnizoana păzită de soldați. Un bărbat mi-a spus că uneori îi omoară pe suspecți, dacă sunt nevoiți să o facă, și că alteori îi capturează. Era ușor de înțeles cum un asemenea raid ar putea sfârși prin a stârni o comunitate împotriva alteia, eliberând astfel un nou demon într-o regiune care avea și așa prea mulți. Totul a continuat după același tipar și în lunile de după vizita mea în Maiduguri. A mai avut loc un masacru într-o școală și, în plus, un atac asupra infamei garnizoane Giwa a dus la acuzații cum că membrii grupurilor de păstrare a ordinii publice au aliniat sute de deținuți evadați care au fost apoi executați de soldați.[10]

Umar Mustafa, un tânăr de 21 de ani care purta haine zdrențăroase și pe care l-am întâlnit în octombrie 2013, s-a prezentat ca șeful unui „sector al JTF civile". Purta o sabie care îi ajungea până la șold și mi-a arătat o serie de mici amulete din piele care, după spusele lui, îi fuseseră date de cel mai important imam din statul Borno. A insistat că amuletele aveau puteri supranaturale și că îl protejau de răni. Făceau ca armele cu care se trăgea asupra lui să se blocheze: „Orice kalașnikov, orice armă ai avea, n-o vei putea folosi. Vor să tragă în noi și arma nu le mai funcționează."

Capitolul VI

„Fetele noastre au fost răpite și ei nu au făcut nimic"

Un bărbat îmbrăcat într-o ținută de culoare alb perlat voia să schimbe câteva vorbe cu mine. Mi-am dat seama pentru că unul dintre acoliții lui încerca insistent să mă ducă spre el, ca și cum aș fi fost chemat acolo. Pe cartea lui de vizită, cu un fundal verde cu alb, culorile naționale ale Nigeriei, apărea numele „Hon. Amb. Jude Tabai". Abrevierile însemnau „onorabilul ambasador", titlu despre care spunea că îi fusese acordat de prima doamnă.[1] Sub numele său scria „director" și „echipă strategică", iar în colțul de sus din stânga era o fotografie a președintelui Goodluck Jonathan.

L-am întrebat: „Așadar, lucrați pentru președinte, nu-i așa?" „Da, da, da", mi-a răspuns. „Și ce anume faceți pentru el?" „Nu vă pot spune, e secret. Să zicem doar că lucrez în domeniul securității..."

Ne întâlnirăm cu câteva minute mai devreme în apropiere, vizavi de Fântâna „Unității Nigeriei" din capitala Abuja, unde avea loc o contramanifestație care începuse cu o zi înainte. Contramanifestația stârnise proteste aprinse pentru că părea să fie vorba de o mulțime plătită să compromită o altă manifestație pașnică. Protestele inițiale avuseseră loc

zilnic, vreme de aproape o lună, și cereau guvernului și armatei să acționeze într-o problemă care adusese deodată Nigeria în atenția întregii lumi: răpirea a aproape 300 de fete dintr-o școală din orașul Chibok din nord-estul țării. La început, manifestațiile nu au fost de anvergură – erau doar câțiva zeci de oameni – însă se părea că guvernul sau, cel puțin, susținătorii acestuia erau deranjați de ele. Campania, având sloganul *Bring Back Our Girls* („Aduceți-ne fetele înapoi!") devenise populară în toată lumea, cu ajutorul rețelelor de socializare. Suport moral sosise din partea unei liste numeroase de personalități, cum ar fi Michelle Obama, prima doamnă a Americii, care a publicat un tweet cu o fotografie a ei în care avea o privire tristă și ținea în mână o pancartă cu inscripția: *#BringBackOurGirls*.

Când l-am întâlnit pentru prima dată pe Tabai, era în mijlocul organizatorilor contramanifestației, aceea care susținea guvernul. Acum stăteam în căldura după-amiezii, lângă o mașină parcată pe iarbă, lângă o mână de tineri. Mi-a spus că nu se număra printre organizatorii contramanifestației și că se întâmplase doar să treacă prin zonă și, văzând mulțimea, se hotărâse să se oprească: „Dacă aș fi implicat, v-aș spune. Nu cu asta mă ocup eu." La un moment dat, în timp ce vorbeam, unul dintre tineri i-a spus ceva altuia și Tubai s-a întors spre el, spunându-i pe un ton tăios: „Prietene, ține-ți gura". Tânărul a ascultat, rușinat. Pe lângă faptul că pretindea că are un rol neprecizat în „securitatea" președintelui, Tabai, care părea să aibă peste 50 de ani, mi-a explicat că deținea și titlul de rege al tinerilor din Delta Nigerului, regiunea din care provenea și președintele Jonathan.[2] În Nigeria erau mulți oameni ca el, care pretindeau că aveau asemenea titluri. Presa locală se referise la el în aceiași termeni, deși adevărata lui putere avea să rămână un mister

pentru mine. Mai fusese și consilier în Bayelsa, statul din care se trăgea președintele Jonathan.

„Dar protestul acesta pare a fi o acțiune plătită de cineva, ca să fiu sincer," i-am spus, referindu-mă la contramanifestații. „Asta crezi?" m-a întrebat. „Da, așa mi se pare." „OK, nu știu ce să spun, dacă tu spui «pare a fi o acțiune plătită», nu știu la ce te referi, pentru că aceste proteste tot au loc de două sau trei săptămâni", a spus Tabai pronunțând cuvintele clar și sperând, se pare, că nu voi face diferența între cele două demonstrații. „Ceilalți oameni au protestat", am spus eu.

Își jucase cartea și pierduse, însă nu părea afectat. Și-a schimbat tactica și a venit cu alte argumente. S-a dovedit a fi o conversație lungă, plină de referiri la teoriile conspirației pe care le auzi adesea în Nigeria. Esența discursului lui Tabai era că insurecția Boko Haram era de natură politică, fiind sprijinită de adversarii lui Jonathan și având ca țintă alegerile din 2015. Însă nu s-a oprit aici. „Acum, în timp ce noi vorbim, fetele au fost eliberate", a spus el pe la mijlocul discuției noastre, referindu-se la elevele răpite din Chibok. „Credeți că au fost eliberate?" am vrut să mă asigur. „Da." „De către cine?" „Colaboratorii teroriștilor și cei care îi finanțează le-au eliberat. Întreabă-mă de ce."

* * *

Au circulat tot felul de povești și este posibil ca o descriere precisă a incidentului să nu apară niciodată, însă există un numitor comun în descrierile părinților, oficialilor din școală și ale fetelor care au scăpat cu viață. Cu toții au descris un atac care a debutat ca multe altele. Aproape de miezul nopții, în mijlocul savanei din nord-estul Nigeriei, zeci de oameni înarmați, unii purtând uniforme militare, au apărut în

camionete şi pe motociclete şi au deschis focul, luptându-se cu o mână de soldaţi depăşiţi numeric şi vizând clădirile guvernamentale. Pe măsură ce focurile de armă s-au înteţit şi atacatorii furioşi au incendiat clădirile, locuitorii au fugit prin beznă şi s-au adăpostit în păduricile din jurul oraşului Chibok. Bărbaţii înarmaţi au năvălit într-o şcoală-internat unde dormeau câteva sute de adolescente. O fată de 18 ani care era atunci acolo mi-a spus: „Dormeam. Am auzit când au început să tragă prin oraş. Am crezut că se joacă cineva cu armele." În următoarele săptămâni, ceea ce începuse ca un raid de-al insurgenţilor despre care, din păcate, nigerienii ajunseseră să se obişnuiască să tot audă, avea să agite spiritele în întreaga lume.

În nord-estul Nigeriei, unde islamul este, de departe, religia dominantă, Chibok reprezintă un soi de anomalie.[3] Este un oraş în marea sa majoritate creştin, deşi include un număr destul de mare de musulmani. Moştenirea sa creştină se datorează misionarilor din Church of the Brethern („Biserica Fraţilor"), o confesiune protestantă, ai cărei misionari au început să ajungă în Nigeria începând din 1923.[4] Populaţia oraşului este compusă în mare parte din etnici kibaku, diferiţi de rivalii lor, kanuri, care domină regiunea. Gerald Neher, un american care a trăit în Chibok, fiind misionar acolo între 1954 şi 1957, apoi în 1959 şi 1960 şi, în final, în 1968, îşi aducea aminte cum oraşul era, pe atunci, izolat pentru că în sezonul ploios drumurile de pământ care îl legau de restul ţării erau brăzdate de torenţi. Lucra cu fermieri care încă arau cu ajutorul boilor, în timp ce soţia lui îi învăţa pe copii să scrie cu beţigaşe pe nisip! Educaţia religioasă şi convertirile făceau parte, bineînţeles, din activitatea lor misionară şi mulţi locuitori din Chibok au adoptat treptat creştinismul în locul vechilor credinţe locale – cel puţin la suprafaţă, fiindcă se pare că, de fapt, cele două

au coexistat. Astăzi asemenea convertiri ar putea părea inacceptabile din cauza paternalismului pe care îl presupun, însă Neher, acum în vârstă de peste 80 de ani, nu se scuză în niciun fel. Mi-a spus că el crede cu hotărâre că i-a ajutat pe unii locuitori din Chibok să-şi îmbunătăţească viaţa şi că este mândru de munca lui, inclusiv de aspectul ei religios. Neher îşi aduce aminte că învăţătorii musulmani au ajuns şi ei în Chibok şi au încercat să îi convertească pe localnici, adunându-i pe învăţăceii lor la umbra copacilor pentru a-i învăţa Coranul. Când Neher a ajuns acolo, în anii 1950, fetele nu învăţau în şcolile din chirpici, cu acoperiş de paie, însă când a revenit, peste zece ani, unele dintre ele începuseră să facă şcoală. Astăzi, localnicii sunt în marea lor majoritate fermieri, populaţia fiind de aproximativ 70 000 de oameni.[5]

În martie 2014, cu o lună înainte ca elevele să fie trezite de focurile de armă care se auzeau în jurul căminului, statul Borno, unde se află şi Chibok, a anunţat că se vedea obligat să închidă şcolile pe termen nelimitat din cauza atacurilor teroriste repetate.[6] Acestea făcuseră mult mai multe victime decât acelea care aveau să moară în Chibok, însă nu au primit o atenţie susţinută din partea presei internaţionale. A fost vorba de două masacre în care au murit zeci de băieţi de la şcoli-internat din statul vecin, Yobe. Oficialii din Chibok au sugerat că instituţia lor se închisese pur şi simplu pe perioada vacanţei, însă se părea că spuneau numai o parte din adevărata poveste. După cum a declarat un oficial guvernamental căruia i-am luat un interviu, dar cum mi-au mărturisit şi părinţii cu care am discutat, se pare că închiderea şcolii a fost o vacanţă forţată pentru că nimeni nu mai dorea să vadă că şi alţi elevi erau omorâţi.

Deşi este posibil ca motivele închiderii şcolilor să fi fost nobile, totuşi decizia a provocat îngrijorări. În nord-estul Nigeriei

educația este deficitară, situația fiind și mai gravă în cazul fetelor. Aproximativ o fată de peste 6 ani din zece știe să scrie și să citească în statul Borno. Prin comparație, media națională este de 47,7%, iar în Lagos este de 92%, fiind evident că închiderea școlilor avea să pună sub semnul întrebării orice progres făcut în vederea remedierii situației.[7] Instituția de unde au fost răpite fetele se numise Școala Guvernamentală de Fete din Chibok și era finanțată de guvernul statului Borno. Numele său fusese schimbat de curând, renunțându-se la cuvântul „fete" după ce începuse să primească și băieți. Aceștia, provenind din jurul orașului Chibok, fuseseră mutați din școlile lor aflate în zone deosebit de periculoase din statul Borno. Ei mergeau la școală în Chibok, însă nu rămâneau la internat peste noapte, ca fetele. După spusele directoarei, Asabe Kwambula, erau înscriși 530 de elevi, 135 de băieți și 395 de fete.

Deși școlile fuseseră închise în luna martie, administratorii și oficialii guvernului aveau de rezolvat problema elevilor din ultimul an de studii, care trebuiau să își dea examenele și să încheie ciclul școlar. După spusele oficialului guvernamental cu care am vorbit, avuseseră loc discuții cu Ministerul Educației din Nigeria și cu Consiliul pentru examene din Africa de Vest, care administrează examenele, despre ce anume trebuia făcut. Oficialul mi-a spus că, în urma discuțiilor, se luase decizia ca unui număr de școli din statul Borno să li se permită să devină centre de examinare, inclusiv școlii din Chibok. Pentru aceasta trebuiau să îi aducă înapoi la școală pe elevii din ultimul an pentru a-și da testele. Totuși, înainte de a face acest lucru, oficialii trebuiau să ceară autorităților să asigure paza acestor școli, pentru a preveni orice problemă de securitate. Din acest punct, povestea devine din ce în ce mai neclară.

Oficialii statului Borno şi ai şcolii au spus că se întâlniseră cu reprezentanţii poliţiei şi trimiseseră o scrisoare comisarului poliţiei statale în care ceruseră întărirea măsurilor de securitate pe perioada examenelor. După spusele unui profesor al şcolii, ca urmare a acestei cereri, au fost trimişi patru poliţişti, însă care lucrau doar ziua, în timp ce aveau loc examenele. Noaptea nu exista nicio pază suplimentară. Prezenţa militarilor în oraş era aproape invizibilă din moment ce se spunea că aici erau delegaţi doar 17 militari.[8] Nu aveau să fie de ajuns şi dezbaterea legată de cine era vinovat pentru că nu se asigurase mai multă pază avea să devină o dispută intensă, cu o componentă politică puternică. Au existat şi acuzaţii legate de faptul că elevii nu ar fi trebuit readuşi la şcoală, având în vedere potenţialele pericole. Guvernul federal a dat vina pe oficialii statului Borno, condus de un partid de opoziţie, în timp ce aceştia au acuzat, la rândul lor, guvernul central. Totuşi, trebuie spus că, deşi şcoala finanţată de stat şi guvernul statului Borno at fi trebuit să ia mai multe măsuri de precauţie, atât poliţia, cât şi armata sunt instituţii federale care nu sunt controlate de guvernele diferitelor state. Un reprezentant al şcolii care a dorit să rămână anonim pentru a evita un conflict cu guvernul federal mi-a spus: „Totul s-a întâmplat din cauza lipsei măsurilor de securitate. Dacă s-ar fi luat măsurile necesare, nu cred că s-ar fi întâmplat una ca asta. Însă, după cum ştiţi, securitatea nu este în mâinile şcolii." Cu toate acestea, au existat şi acuzaţii cum că statul ar fi refuzat să mute examenele în Maiduguri şi că garantase că se va asigura paza necesară.[9]

După spusele directoarei, în momentul atacului era la faţa locului un singur paznic de noapte, însă nu mai exista niciun alt responsabil care să supravegheze căminul în care dormeau fetele, cum ar fi un şef de cămin. Secretarul guvernului statului

Borno, Baba Ahmed Jidda, a declarat pentru un post de ştiri nigerian că fetele, care aveau, în general, între 16 şi 18 ani, „erau, pur şi simplu, singure pentru că era noapte şi directoarea şi ceilalţi profesori nu locuiesc în zona căminelor pentru elevi".[10] La început, s-a spus că directoarea era acolo şi că fusese păcălită de atacatori pentru că aceştia purtau uniforme militare. Cu toate acestea, ea mi-a declarat că nu se afla nicidecum în zonă. Plecase la Maiduguri, capitala statului, pentru că avea programare la doctorul care o trata pentru diabet.[11] Cel puţin unul dintre directorii-adjuncţi rămăsese în Chibok.

Boko Haram se făcuse vinovată pentru alte răpiri ale unor fete obligate apoi să se convertească la islam, să se mărite cu membrii săi sau să devină sclave.[12] În noiembrie 2013, Human Rights Watch l-a citat pe comandantul unui grup de apărători ai ordinii publice aflaţi pe urmele Boko Haram care declarase că extremiştii îşi lăsaseră soţiile în urmă atunci când fuseseră forţaţi să fugă din Maiduguri din cauza forţelor de securitate. Prin urmare, au început să răpească fete pe care le obligau să meargă cu ei. În plus, bărbaţi despre care se credea că sunt membri ai Boko Haram începuseră de ceva vreme să răpească nigerieni bogaţi din Maiduguri şi împrejurimi pentru a obţine bani din răscumpărări.[13] Asemenea răpiri nu primeau mare atenţie pentru că familiile preferau să se ocupe în linişte de negocieri pentru a se asigura că, în cele din urmă, cel răpit are să fie eliberat nevătămat. O victimă cunoscută a fost un fost ministru al petrolului, Shettima Ali Monguno, în vârstă de 92 de ani, care a fost eliberat după câteva zile. Aceste răpiri se adăugau acelora care îi aveau ca victime pe străini în care fuseseră implicate Ansaru şi Boko Haram în lunile din urmă atunci când fie executaseră victimele, fie le eliberaseră pentru sume importante de bani.

În ciuda lipsei de securitate, Nigeria se pregătea să găzduiască World Economic Forum (WEF, Forumul Economic Mondial) despre Africa în mai 2014, o adunare a unora dintre cei mai puternici oameni din lume, guvernul dorind astfel să sublinieze potențialul țării ca destinație a investițiilor străine. Recent, anunțase rezultatul stabilirii unei noi baze a produsului intern brut, ceea ce a confirmat că PIB-ul său depășise PIB-ul Africii de Sud, Nigeria devenind astfel cea mai puternică economie de pe continent. Ministrul de finanțe, Ngozi Okonjo-Iweala a încercat să-și promoveze țara ca oferind un mediu solid pentru afaceri în ciuda tuturor problemelor, repetând deseori în fața potențialilor investitori ceea ce avea să devină o adevărată lozincă: „Dacă nu ești în Nigeria, nu ești în Africa." Pe hârtie, avea dreptate. Nigeria se lăuda acum cu trei distincții: țara cu cea mai puternică economie, cu cea mai mare populație și cu cea mai importantă industrie petrolieră din Africa. Din păcate, orice om familiarizat cu Nigeria știa că aceste trei titluri însemnau foarte puțin pentru nigerianul de rând, printre numeroasele probleme ale căruia se număra și aceea legată de violența care avea să tulbure pregătirile pentru importanta întâlnire internațională care urma să aibă loc.

Drept dovadă că insurecția scăpase total de sub control, trebuie spus că atacul din Chibok care a avut loc pe 14 aprilie 2014 nu a fost singurul atac îngrozitor al zilei. În timpul orelor de vârf ale dimineții, o bombă a explodat într-o stație de autobuz dintr-o suburbie din Abuja și a ucis cel puțin 75 de oameni.[14] A fost un eveniment absolut surprinzător, fiind cel mai sângeros atac care avusese vreodată loc în capitală, cu numai câteva săptămâni înainte ca Abuja să găzduiască WEF. Totuși, morțile și distrugerile lăsate în urmă de

atentat aveau să fie imediat eclipsate de îngrijorările legate de soarta fetelor din Chibok.

După unele mărturii, se pare că apăruseră zvonuri cum că o bandă de atacatori se îndreptau spre Chibok. Amnesty International, citând oficiali locali şi doi ofiţeri din armată, a informat că avertismentele au apărut imediat după ora 19, cu mai bine de patru ore înaintea atacului.[15] Conform organizaţiei nonguvernamentale, apărătorii ordinii publice din satul Gagilam, din apropiere, au alertat autorităţile „atunci când un grup numeros de bărbaţi înarmaţi neidentificaţi au intrat în sat pe motociclete şi au spus că se îndreaptă spre Chibok". Se pare că soldaţii nigerieni, prost echipaţi şi demoralizaţi, nu au fost capabili să răspundă în mod eficient. Unul din ofiţeri a spus ONG-ului: „comandantul nu a reuşit să mobilizeze întăriri". Amnesty International l-a citat, în continuare: „Există o doză mare de frustrare şi epuizare în rândul trupelor şi ofiţerilor staţionaţi în zonele «fierbinţi»; [...] mulţi soldaţi se tem să se ducă în zonele de conflict."

Un oficial guvernamental familiarizat cu detaliile investigaţiei despre incidentul din Chibok mi-a împărtăşit aceeaşi versiune a faptelor, spunând că localnicii anunţaseră un atac iminent cu mult timp înainte. „Au fost informaţi cu trei sau patru ore înainte de atac", a spus el, referindu-se la armată şi adăugând că răspunsul fusese îngreunat de „probleme legate de numărul maxim [de soldaţi]". Cu toate acestea, armata a negat vehement toate aceste afirmaţii. Purtătorul de cuvânt al ministerului apărării, general-maiorul Chris Olukolade a declarat că trupele din capitala statului, Maiduguri, nu au fost prevenite de atac şi că au fost informate de „un atac aflat în desfăşurare în Chibok" doar de către soldaţii din oraş

care se luptau cu atacatorii și aveau nevoie de întăriri. Într-o declarație, purtătorul de cuvânt a scris:

> În timp ce trupele trimise ca întăriri înaintau pe drumul accidentat și șerpuit de 120 de kilometri dintre Maiduguri și Chibok, au intrat într-o ambuscadă organizată de teroriștii care au început să tragă în ei cu arme de foc, fapt care a cauzat moartea unor soldați. Un alt grup de militari mobilizați pentru această misiune au ajuns după ce teroriștii scăpaseră din cauza unei serii de informații care i-au indus în eroare și care le-au încetinit deplasarea.

În noaptea respectivă, cândva între 11.30 și 11.45, zeci de atacatori pe motociclete și în camionete au invadat orașul. Soldații staționați la fața locului nu au putut face față și au fugit, iar membrii Boko Haram au incendiat case și clădiri. Enoch Mark, pastor la o biserică din Chibok și tatăl a două fete, dintre care una era adoptată, care dormeau în căminul școlii, a declarat că a auzit exploziile și focurile de armă din casa lui. A decis să fugă împreună cu ceilalți copiii ai săi. „Din păcate, acasă am copii mici. Am încercat să-i iau pe cei mici și să fug cu ei spre pădure". Un alt localnic din Chibok, Lawan Zanna, care avea și el o fată în cămin, a spus: „Am auzit focurile de armă și exploziile. [...] Unii oameni ieșeau din case și fugeau." Zanna mi-a mai declarat că nu poate spune câți atacatori veniseră în oraș în acea seară, deși oficialii guvernului estimau că în jur de 100.

Unii dintre membrii Boko Haram sau toți, nimeni nu știe cu exactitate, au luat în vizor căminul în care dormeau fetele. Când au ajuns acolo, le-au păcălit pe fete pentru a le aduna la un loc. Tânăra de 18 ani al cărei tată nu a dorit să-i folosim numele mi-a spus la telefon: „Ne spuneau: «Nu vă temeți, nu vă temeți, veniți. Ne ocupăm de securitatea voastră, suntem soldați,

n-o să vi se întâmple nimic. Suntem aici pentru voi.»" Când bărbaţii au început să tragă şi să strige *Allahu Akbar*, fetele şi-au dat seama că nu erau soldaţi. Însă pentru majoritatea elevelor era deja prea târziu, deşi un angajat al şcolii mi-a spus că unele au reuşit, totuşi, să scape. Elevele au fost obligate să îi urmeze până într-un loc aflat la mai puţin de doi kilometri de şcoală şi au fost urcate cu forţa în camionete – se estimează că ar fi fost vorba de 10 sau 20 – în timp ce extremiştii incendiau şcoala. Totuşi, unele surse au indicat faptul că, mai întâi, au furat proviziile de alimente. Se spune că vorbeau în limba kanuri, mai comună în alte părţi ale statului Borno.[16] Tatăl fetei de 18 ani a spus că fiica sa i-a povestit că vorbeau în mai multe limbi, printre care kanuri, hausa şi kibaku. Fetele au fost apoi scoase din oraş şi duse undeva, în direcţia pădurii Sambisa. După spusele locuitorilor din Chibok, extremiştii au rămas în oraş până spre ora 4 dimineaţa sau chiar până mai târziu. Întăririle nu au sosit. O persoană mi-a spus, sub anonimat: „Oamenii aceştia au venit în jur de ora 11.40, sau cam aşa ceva. La 4 dimineaţa erau tot în Chibok. [...] Eu cred că, dacă forţele de securitate ar fi fost serioase, ar fi trimis soldaţi care să îi oprească."

În timp ce se aflau în camionetele care se îndepărtau de Chibok, unele fete s-au hotărât să riște şi să încerce să se salveze, sărind din mers. Nepoata de 16 ani a lui Dauda Iliya, care locuieşte în Abuja, dar a cărui familie se trage din zona Chibok, s-a aflat printre acestea. Iliya mi-a spus: „Unul dintre camioane s-a oprit din cauza unei probleme la motor, pur şi simplu, s-a oprit şi când au încercat să îl repornească, nu a pornit. Aşa că l-au abandonat. Deci convoiul a trebuit să încetinească şi [...] s-a îndepărtat de camionul stricat." Astfel, camionul în care se afla nepoata lui a încetinit în timp ce trecea prin dreptul unui copac. „S-a ţinut de o creangă şi camionul

s-a îndepărtat, iată cum a scăpat în mod miraculos. Ea mi-a povestit toate acestea." Tot el mi-a spus și că nepoata lui și alte fete au stat ascunse până ce au simțit că sunt în siguranță și că se pot întoarce în Chibok. Fata s-a lovit în zona gleznelor în timpul evadării, însă s-a vindecat complet. Și alte fete au scăpat în același fel. Două dintre ele au declarat reporterului *New York Times* că se aflau printre acelea care au sărit și au fugit în pădurice atunci când un camion cu atacatori de la coada convoiului a încetinit, rămânând în urmă.[17]

Fie că nu le-au văzut pe fetele care scăpaseră, fie că nu le-a păsat, atacatorii au mers înainte, convoiul îndreptându-se spre tabăra care, după spusele unor fete și ale părinților acestora, se afla în zona pădurii Sambisa care acoperea o arie de 321,8 km^2 – aproximativ de nouă ori suprafața Manhattanului –, zonă care fusese la un moment dat o rezervație de vânătoare a britanicilor. Boko Haram folosise pădurea, aflată la 80,4 kilometri depărtare de Chibok, drept ascunzătoare de ceva vreme, împreună cu zona dealurilor Gwoza, aflată în apropierea granței cu Camerunul. În 2013, după declararea stării de necesitate de către guvern, armata a pretins că a desființat toate taberele extremiștilor din rezervația Sambisa cu ajutorul aviației, deși nu a fost niciodată clar dacă soldații bombardaseră zona sau doar trăseseră tiruri de mitralieră din elicoptere. Ca mare parte din savana plină de tufișuri din regiune, rezervația nu este foarte împădurită, nefiind asemănătoare unei jungle, deși este adevărat că vegetația este mai deasă în jumătatea ei sudică, mai ales în timpul sezonului ploios. Fetele au fot răpite la sfârșitul sezonului secetos. În ceea ce privește animalele sălbatice, trebuie spus că nu rămăseseră foarte multe în zonă. O cercetare din 2006 nu a mai găsit niciun elefant, ci doar un număr mic de antilope și de porci alergători, menționându-se în

același timp că se produsese „o defrișare masivă a regiunii pentru obținerea unor zone arabile și a cărbunilor de pământ".[18]

Convoiul a înaintat vreme de șapte ore până ce a ajuns în tabără și, odată ajunși acolo, membrii Boko Haram le-au ordonat fetelor să pregătească masa. Unele dintre ele s-au gândit că este o ocazie pentru ele să evadeze. În timpul unei convorbiri telefonice care se întrerupea mereu, tânăra de 18 ani mi-a explicat cum a reușit să scape, însă, din cauza conexiunii proaste, nu am înțeles decât câteva din vorbele ei: „Am fugit, am tot fugit... Am fugit cât mai departe. [...] Fugeam, fugeam, fugeam în pădure." Tatăl ei a precizat că ajunsese în tabăra insurgenților de aproximativ două ore atunci când s-a ivit o posibilitate de a evada. „A scăpat când celelalte fete pregăteau mâncarea", a spus el, folosind un termen nigerian des folosit în domeniul culinar. Le-a spus că se duce la baie și a dispărut. După ce a fugit o vreme, a dat peste niște localnici peuli care au fost de acord să o ajute. „Ea a spus: «Vă rog să-mi arătați drumul spre Chibok». Și ei au spus: «Bine»." Ei au dus-o cu motocicleta, ajungând acasă miercuri, după ce fusese răpită luni noaptea. Tatăl ei a spus: „Am fost foarte, foarte surprins să văd că a scăpat. [...] Arăta foarte, foarte bine". Nu a făcut această călătorie singură. Cel puțin alte două fete, dacă nu mai multe, au reușit să evadeze în același fel.[19]

Dimineața, părinții au venit la școală pentru a verifica singuri ce se întâmplase cu fiicele lor și au găsit clădirile incendiate. Una dintre mame a descris suferința pe care a îndurat-o când a ajuns la școală și și-a dat seama că fata ei de 16 ani fusese răpită împreună cu celelalte. Mama respectivă, care a cerut ca numele ei să nu fie menționat din motive legate de siguranța ei și a fiicei sale, a spus: „După ce am ajuns la școală, m-am speriat. Tremuram. Școala asta era speranța noastră. Speranța noastră. [...]

Sir George Taubman Goldie (1846–1925), omul politic britanic care a reușit să unească regiunile din sudul și din nordul Nigeriei de astăzi într-un singur stat-colonie britanic (portret de Hubert von Herkomer, 1898).

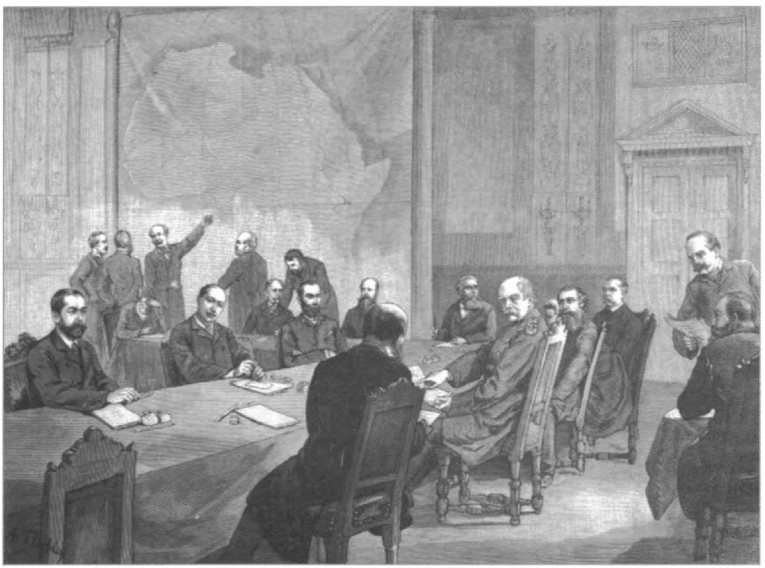

Gravură care reprezintă Conferința de la Berlin (15 noiembrie 1884 – 26 februarie 1885), organizată de Otto von Bismarck, în cadrul căreia s-au stabilit sferele de influență ale puterilor coloniale europene în Africa.

Gravură intitulată „Arderea unui sat din Africa și capturarea locuitorilor" (apud *Wesleyan Juvenile Offering*, publicație destinată tinerilor misionari care urmau să plece în Africa, februarie 1859, p. 12). Practicile negustorilor albi de sclavi nu erau deloc blânde și, din păcate, nu reprezentau un secret pentru nimeni.

Gravură din secolul al XIX-lea care înfățișează caravana unor negustori de sclavi arabi care traversează Sahara. Comerțul arab cu sclavi transportați pe rute transsahariene a început să se dezvolte încă din secolul al VIII-lea, ajungând la apogeu în secolul al XIX-lea.

Sir Frederick Lugard (1858–1945), primul guvernator-general al Nigeriei (1914–1919), care a luptat pentru eradicarea comerțului cu sclavi (caricatură din *Vanity Fair*, numărul din 19 decembrie 1895).

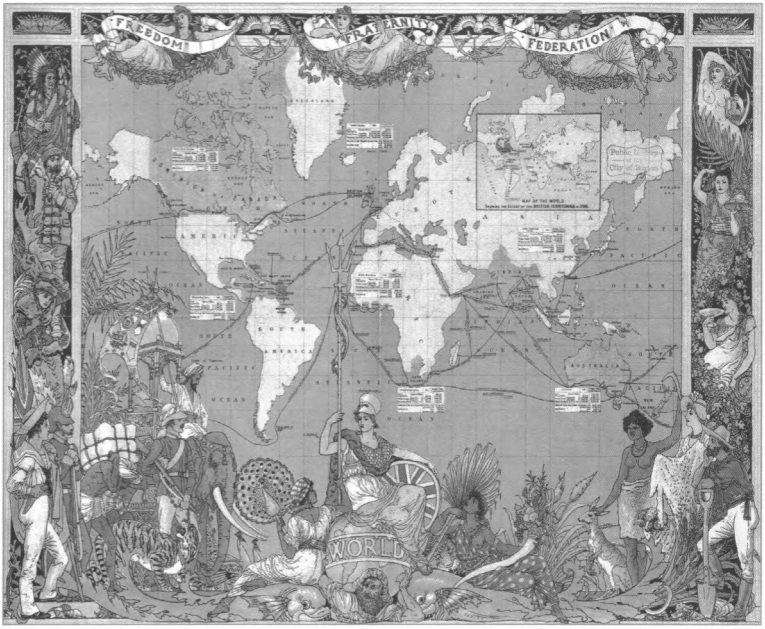

Hartă a lumii (1886) pe care este reprezentat Imperiul Britanic.

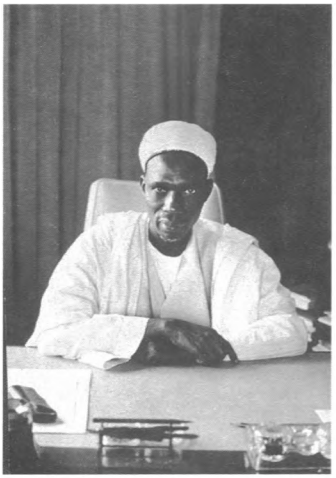

Sir Abubakar Tafawa Balewa (1912–1966), întâiul prim-ministru al Nigeriei independente.

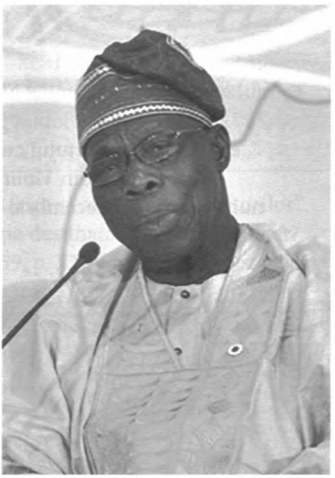

Olusegun Obasanjo (n. 1937), președinte nigerian (1999–2007) care a asigurat tranziția Nigeriei de la o dictatură militară la o țară condusă democratic.
A fost primul președinte nigerian care a avut de-a face cu gruparea Boko Haram.

Goodluck Jonathan (n. 1957), președintele Nigeriei (2010–2015) care s-a confruntat cu cele mai mari crize create de gruparea Boko Haram.

Însemnele Boko Haram (2002–2015), care apar în toate înregistrările video ale grupării.

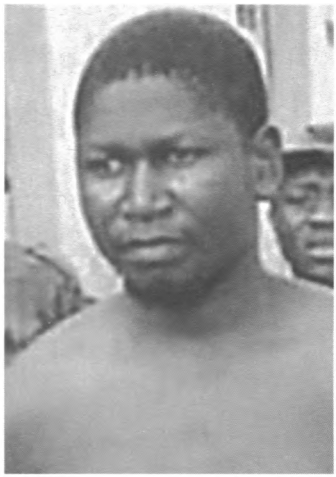

Muhammad Yusuf (1970–2009), fondatorul mișcării Boko Haram.

Abubakar Shekau (n. cca 1965–1975), lider al grupării Boko Haram de o cruzime ieșită din comun.

Imagine dintr-o înregistrare video a Boko Haram în care sunt decapitați în direct ostatici.

Familia de francezi răpită de gruparea Boko Haram în februarie 2013 în timp ce europenii vizitau o rezervație naturală din nordul Camerunului.

Imagine dintr-o înregistrare video a grupării Boko Haram în care teroriștii pretind că sunt înfățișate fetele răpite din Chibok (deși părinții acestora nu au identificat decât aproximativ 80 dintre acestea).

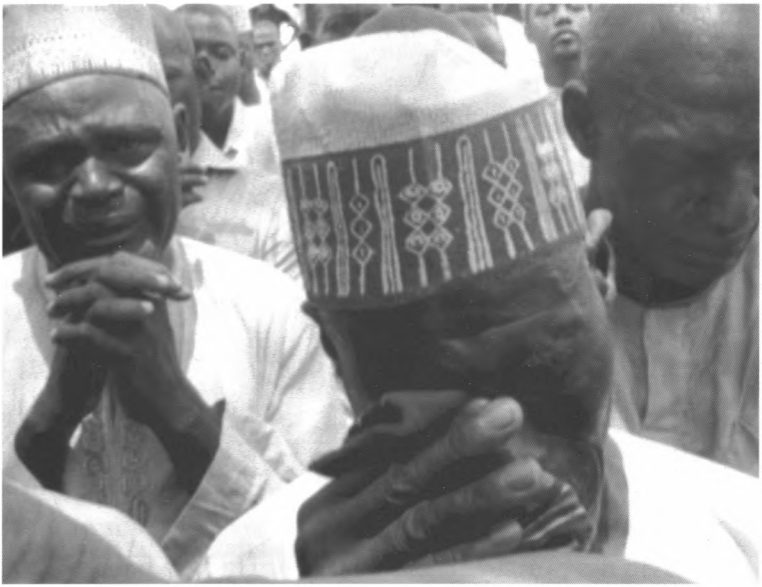

Părinți ai elevelor răpite din școala gimnazială din Chibok în noaptea de 14 aprilie 2014.

Michelle Obama, pe atunci prima doamnă a SUA, ținând un afiș cu sloganul celor care militau la nivel internațional pentru eliberarea fetelor răpite din Chibok: *#BringBackOurGirls* („Aduceți-ne fetele înapoi!"), imagine publicată pe contul său oficial de Twitter.

Femei și copii recent eliberați din ghearele mișcării Boko Haram de către soldații armatei nigeriene în 2015. Toate cele 276 de fete răpite din școala gimnazială din Chibok aveau să fie puse în libertate.

Când am văzut căminul, am rămas şocată. [...] Am izbucnit, pur şi simplu, în lacrimi. Am spus: «De ce, Doamne? De ce?»" La aproape două luni de la răpire, fără nicio ştire despre fiica ei, femeia s-a dezlănţuit la adresa guvernului şi armatei: „Fetele noastre au fost răpite şi ei nu au făcut nimic."

Unii dintre părinţi au hotărât să acţioneze singuri. În ziua care a urmat răpirii, pe 15 aprilie, au încercat să ia urma fetelor, însă nu au ajuns prea departe înainte de a fi convinşi să se întoarcă şi să caute o escortă armată pentru că era o operaţiune prea periculoasă. Două zile mai târziu tot nu primiseră mare ajutor, astfel încât fie au închiriat motociclete, fie au folosit propriile vehicule pentru a se îndrepta din nou în aceeaşi direcţie în încercarea de a-şi găsi fetele. De data aceasta se estimează că au participat 300 de părinţi, rude şi prieteni. Au ajuns într-un sat de lângă pădurea Sambisa şi acolo apărătorii ordinii şi alţi oameni le-au spus să se întoarcă pentru că nu puteau face faţă insurgenţilor. Lawan Zanna, în vârstă de 45 de ani, profesor de arabă la şcoala primară şi tatăl unei fete de 18 ani, Aisha, care fusese răpită, a declarat: „Ne-au spus că ar fi mai bine să ne întoarcem. Nu aveam cu ce să-i înfruntăm pe acei oameni. Spuneau că au arme sofisticate şi că ne vor împuşca pe toţi."

Părinţii s-au întors acasă, fiicele lor rămânând undeva în savană, prizoniere ale unor oameni înarmaţi, în timp ce armata nigeriană nu dădea niciun semn că se pregătea să le caute. Exista o serie întreagă de motive pentru care avuseseră loc răpirile. Boko Haram se opunea educaţiei occidentale în general şi Shekau a declarat ulterior că el credea că avea dreptul să aibă sclavi. A mai spus şi că fetele „ar trebui să se căsătorească" şi că avea de gând să le mărite pe toate acelea care aveau peste nouă ani. Au existat însă şi motive strategice, de vreme ce aceste răpiri erau menite să pună guvernul într-o situaţie stânjenitoare.

În plus, putea fi cerută o recompensă importantă în schimbul eliberării elevelor.

La început, a părut că răpirile nici măcar nu au fost înregistrate de „radarul" comunității internaționale, de presa mondială. În parte explicația ar putea fi dată de confuzia care înconjura evenimentele. Inițial, oficialii școlii nu au putut preciza câte fete fuseseră răpite. O primă estimare vorbea de 129 de fete răpite și reprezentanții au declarat ulterior că durase zile întregi până să poată prezenta numărul exact al fetelor care lipseau și să îl poată confirma cu ajutorul părinților. Absența unei explicații clare a creat un vid care a fost, în mare parte, umplut cu teorii ale conspirației. Unele dintre acestea au fost răspândite de susținătorii președintelui Jonathan care spuneau că răpirile erau o farsă organizată de oponenții lui din nord menită să îl pună pe el într-o situație jenantă și, eventual, să îl oblige să refuze să candideze din nou la alegerile care urmau să fie organizate peste mai puțin de un an, în februarie 2015. Cât despre armată, aceasta pretindea că începuse operațiunile de căutare, însă părinții și diverși activiști spuneau că nu existau dovezi că soldații făceau ceva în acest sens.

Un incident care a avut loc la două zile după răpiri avea să micșoreze și mai mult credibilitatea armatei. În ciuda confuziei și a lipsei informațiilor care puteau fi verificate, purtătorul de cuvânt al Ministerului Apărării, generalul-maior Chris Olukolade, a dat o declarație pe 16 aprilie care vorbea despre progres. Din păcate, toți cei obișnuiți cu declarațiile armatei nigeriene știau că și această afirmație trebuia privită cu prudență. Declarația spunea că, după informații primite de la directoarea școlii, doar 8 dintre cele 129 de fete răpite nu reușiseră să scape sau nu fuseseră eliberate. Nu se ofereau detalii despre cum anume fusese posibil acest lucru și merită să ne întrebăm dacă

nu cumva oficialii militari au mizat pe faptul că în urma acestei afirmații ar putea mușamaliza povestea jenantă care venea dintr-o zonă izolată din nord-estul Nigeriei. Dacă așa stau lucrurile, planul s-a întors împotriva lor. Directoarea a negat imediat informația, nelăsându-i armatei nicio altă opțiune decât să revină asupra declarației originale. A doua zi, Olukolade a fost nevoit să dea un nou comunicat în care a retras afirmația inițială și, într-un fel, a recunoscut ineficiența instituției.

Comunicatul încerca să explice cum fusese posibil ca armată să fi anunțat eliberarea fetelor, spunând că:

> Am primit un raport din teren care indica faptul că se făcuse un progres important în timpul operațiunilor de căutare. Nu am avut nici un motiv să ne îndoim de autenticitatea canalului oficial prin care a fost primită informația, așa că a fost comunicată public imediat. Cu toate acestea, în mod surprinzător, directoarea școlii, una dintre sursele citate în raport, a negat spusele care îi fuseseră atribuite, din motive necunoscute. Este, într-adevăr, o situație nefericită. Totuși, Ministerul Apărării nu dorește să intre în această polemică.

În mod ciudat, comunicatul preciza și că „numărul persoanelor răpite nu este acum o problemă principală din moment ce viața fiecărui cetățean nigerian este foarte prețioasă", înainte de a infirma afirmația inițială:

> Deoarece directoarea a negat faptul că ar fi făcut afirmațiile respective, Ministerul Apărării afirmă că respectă declarațiile directoarei școlii și ale guvernatorului despre numărul elevelor răpite și își retractează afirmațiile inițiale, asigurându-i, în același timp, pe toți că operațiunile de căutare continuă.

Directoarea, Asabe Kwambula, demascase mistificarea armatei, însă era, la rândul său, criticată din mai multe surse

pentru diferitele explicații, uneori contradictorii, care îi erau atribuite în legătură cu felul în care avuseseră loc răpirile. În final, după mai bine de două săptămâni, autoritățile au reușit să stabilească exact ceea ce ei numeau numărul precis al fetelor răpite, înaintând cifra de 276. Dintre acestea, 57 reușiseră să scape într-un fel sau altul, astfel că numărul fetelor dispărute era de 219.[20] Cu alte cuvinte, aproape 300 de fete fuseseră răpite dintr-o școală din nord-estul Nigeriei și existau puține explicații legate de felul în care se întâmplase acest lucru.

Au trecut mai bine de două săptămâni până ce incidentul a intrat în atenția comunității internaționale. O campanie de pe rețelele de socializare a reușit să popularizeze situația, *hashtag*-ul *#BringBackOurGirls* fiind folosit de foarte mulți nigerieni. Una dintre versiunile avansate a fost că acest *hashtag* a fost folosit după un discurs de-a lui Oby Ezekwesili, activistă împotriva corupției, fostă vicepreședintă a Băncii Mondiale pentru Africa și fost ministru al educației. În timpul unei vizite făcute în Port Harcourt, centru important al industriei petroliere, Ezekwesili a vorbit despre găsirea fetelor și despre aducerea lor acasă, îndemnându-l pe un bărbat care auzise discursul să creeze un *tweet* cu acest *hashtag*.[21] Treptat, campania s-a dezvoltat din ce în ce mai mult și guvernul nigerian s-a confruntat cu un val impresionant de critici.

Simțind că autoritățile se află sub o presiune din ce în ce mai mare din partea celor care le cereau să acționeze, președintele Goodluck Jonathan și Patience Jonathan, prima doamnă a Nigeriei, au încercat să arate că se implicaseră în această problemă și că erau luate măsuri pentru găsirea fetelor. Pe 4 mai, Patience Jonathan a organizat o întâlnire cu directoarea școlii din Chibok și cu alții, o parte din această întâlnire fiind prezentată de un post nigerian de știri. Prima doamnă, creștină evanghelică

la fel ca soțul ei, a izbucnit la un moment dat în plâns în timpul unui discurs ciudat în timpul căruia a pronunțat de mai multe ori o expresie care avea să fie ironizată necontenit de nigerieni în mediul on-line. A punctat totul cu litera „o", specifică acelora care vorbesc o engleză aproximativă în Nigeria: „Există Dumnezeu, ooo! Există Dumnezeu, oooo!"[22] Cel puțin această expresie a oferit nigerienilor o pauză comică în toată această înșiruire de evenimente tragice.

A doua zi, Jonathan a fost acuzat că ordonase arestarea a cel puțin o femeie care protestase, cerând guvernului să acționeze pentru eliberarea fetelor. Femeia fusese acuzată că pretinsese că era una dintre mamele fetelor răpite în timpul unei întâlniri cu prima doamnă și a fost arestată în vila președintelui, după spusele protestatarilor care au precizat că ea doar reprezenta mamele care nu putuseră lua parte la întâlnire.[23]

Din acel moment, întreaga poveste a devenit din ce în ce mai cunoscută în întreaga lume. Pe 5 mai a apărut prima revendicare a răpirilor sub forma unei filmări cu liderul Boko Haram, Abubakar Shekau.[24] În timpul înregistrării de 57 de minute, bărbatul identificat ca fiind Shekau a justificat „luarea de sclavi" și a făcut o amenințare absolut șocantă, aceea că va vinde fetele la piața de sclavi, o afirmație care trebuie totuși tratată cu scepticism din moment ce ar fi putut cere mult mai mulți bani ca răscumpărare, în schimbul eliberării fetelor.

Primele imagini cu Shekau, sau cu oricine altcineva va fi fost acel bărbat, îl prezentau ținând o pușcă, în timp ce își ridicase cealaltă mână, făcând un gest prin care își încuraja adepții: era, de fapt, o variantă mai dură, mai însetată de sânge și mai plină de cicatrici a predecesorului său, Muhammad Yusuf. La fel ca pe vremea lui Yusuf, toți răspundeau apelurilor lui cu *Allahu Akbar* și trăgeau în aer în semn de aprobare. Apoi în

film apărea un alt cadru cu Shekau, de data aceasta stând în picioare şi trăgând cu puşca de parcă ar fi exersat tragerea la ţintă. A început apoi să vorbească, citind de pe o bucată de hârtie, în timp de stătea în faţa a două vehicule blindate şi a unui camion, având în dreapta şi stânga sa şase oameni cu feţele acoperite. Spunea:

> Fraţilor, ar trebui să tăiaţi gâtul necredincioşilor. Fraţilor, ar trebui să vă luaţi sclavi. Am răpit o fată dintr-o şcoală în care primea educaţie occidentală şi v-aţi tulburat. V-am spus că educaţia... Educaţiei occidentale trebuie să i se pună punct. Fetelor, ar trebui să plecaţi şi să vă măritaţi. [...] V-am răpit fetele. Le voi vinde la piaţă, în numele lui Allah. Există o piaţă pentru vânzarea oamenilor. Allah spune că trebuie să vând. Îmi porunceşte să vând. Voi vinde femei. Vând femei. [Apoi a încercat să justifice acţiunile grupului, spunând:] Aţi arestat oameni şi i-aţi trimis în închisori. Care este justificarea voastră? Voi faceţi ce vreţi, dar spuneţi să nu ascultăm poruncile lui Allah. [...] Jonathan, te voi vinde şi pe tine când te prind. Obama, te voi vinde şi pe tine. Bush, te voi vinde şi pe tine. Te voi scoate la vânzare. O să te dau ieftin. Să nu crezi că glumesc.[25]

După această tiradă, vorbind într-o engleză stricată, Shekau a continuat cu obiceiul lui bizar de a enumera lideri mondiali decedaţi drept duşmani şi de această dată a călătorit tare departe în timp:

> În fiecare ţară, în fiecare regiune, acum este timpul să vă hotărâţi. Ori sunteţi cu noi, adică împreună cu musulmanii adevăraţi, [...] ori cu Obama, François Hollande, George Bush, Bush, Clinton. Să nu-l uităm şi pe Abraham Lincoln. Pe Ban Ki-moon şi, în general, pe tot poporul lui şi pe toţi necredincioşii. Moarte, moarte, moarte, moarte! [...] Lumea este împotriva creştinilor. Mă refer la creştini, în general.

Amenințarea lui Shekau de a vinde fetele la piață a provocat consternare în întreaga lume și a marcat debutul unei perioade în care tragedia a captat atenția lumii. *Hashtag*-ul *#BringBackOurGirls* a fost folosit de celebrități și politicieni cu scopul de a-și demonstra îngrijorarea, iar națiunile occidentale au trebuit să facă față presiunilor propriilor cetățeni care cereau trecerea la acțiune, mai ales în Statele Unite ale Americii. Având în vedere caracterul teribil al nelegiuirii comise, este de înțeles de ce lumea a dorit să ajute, însă au existat puține modalități de a o face, având în vedere situația forțelor armate ale Nigeriei. Printre domeniile în care țările care dispun de echipament militar avansat și expertiza necesară puteau ajuta Nigeria se afla și trimiterea de drone pentru supraveghere, împreună cu negociatori pregătiți pentru situațiile de luare de ostatici. Totuși, comentariile unor americani au fost uneori de-a dreptul șovine. Senatorul John McCain, în timpul unei declarații în care a precizat că el ar trimite Forțele Speciale Americane în Nigeria cu sau fără aprobarea guvernului țării în cazul în care fetele ar fi localizate, a spus și că: „Nu aș aștepta nicio permisiune din parte unui tip cu un nume precum Goodluck Jonathan".[26]

Principala problemă legată de acordarea unui ajutor militar Nigeriei era legată de proasta conducere a țării și de comportamentul indisciplinat al forțelor sale armate. Colaborarea cu o armată acuzată de atâtea abuzuri oribile împotriva drepturilor omului ar fi putut echivala cu o aprobare tacită a acestor practici. În același timp, rezolvarea unei probleme de care guvernul nigerian era, în mare parte, răspunzător ar fi ridicat presiunea care exista în acel moment asupra lui în ceea ce privea acțiunile sale, investigarea cauzelor și găsirea potențialelor soluții pentru oprirea insurecției. Dincolo de aceste aspecte, chiar dacă țările occidentale ar fi putut ajuta, guvernul nigerian trebuia

să accepte ajutorul respectiv. Nigerienii sunt suspicioși când vine vorba de intervenții militare americane și nu ar fi dorit să își vadă țara transformată într-o nouă zonă de luptă în cadrul „războiului împotriva terorii". Ziaristul nigerian Tolu Ogunlesi a scris într-un editorial publicat pe site-ul CNN:

> Se pare că nigerienii sunt prinși într-o situație dificilă de a trebui să accepte ajutorul și, în același timp, de a fi extrem de sceptici în privința lui. Pe de o parte, știm, judecând după evidenta ineficacitate a guvernului nostru, știm că suntem în situația în care nu mai putem face niciun progres fără abilitățile, cunoștințele și tehnologia cu care țările occidentale pot contribui la această bătălie. Pe de altă parte, se ridică tot felul de întrebări (care trec printr-o gamă largă, de la teorii ale conspirației până la îngrijorări absolut rezonabile) în ceea ce privește motivațiile Americii și... palmaresul său în acest domeniu.[27]

În plus, era și o chestiune de mândrie. Nigeria se consideră ea însăși o putere regională care își poate rezolva singură problemele. În acest caz, merită să ne întrebăm dacă nu cumva guvernul nigerian a ezitat să accepte ajutorul lumii pentru că spera ca povestea să dispară, pur și simplu, din atenția publicului.

Complicațiile amintite au putut fi observate și în timpul audierilor din fața Comisiei pentru politica externă a Senatului Statelor Unite. Un reprezentant de prim-rang al Departamentului Apărării a spus că acuzele de încălcări ale drepturilor omului făcuseră ca armata SUA să aibă dificultăți în a găsi soldați nigerieni pe care să îi poată instrui fără să încalce legile americane. O astfel de lege interzice acordarea ajutorului militar unor unități militare suspectate de încălcări grave ale drepturilor omului. În plus, SUA trebuia să fie atentă în ceea

ce privea informațiile care puteau fi transmise Nigeriei ca nu cumva acestea să fie folosite împotriva civililor. Și nu s-a terminat totul aici. Oficialul respectiv, Alice Friend, a recunoscut că existau anumite îngrijorări cum că simpatizanți ai Boko Haram se infiltraseră în armata nigeriană, însă problema generală privea o chestiune mult mai simplă. Friend, directorul principal al Departamentului Apărării pentru probleme africane, a declarat comisiei:

> Aș spune că îngrijorarea principală este legată de incapacitatea armatei nigeriene, precum și de eșecul guvernului nigerian de a conduce eficient armata astfel încât aceste practici să se schimbe. Divizia din nord care se confruntă efectiv cu Boko Haram, Divizia a VII-a, a prezentat în ultimul timp multe semne clare care arată că soldații săi se tem.[28] Ei nu au înzestrarea, antrenamentul și echipamentul pe care le au Boko Haram, câtă vreme aceasta este o grupare ale cărei atacuri sunt extrem de brutale și lipsite de discernământ. Prin urmare, oricât de opresive ar fi fost forțele nigeriene, membrii Boko Haram au fost și mai brutali.

În continuare, a amintit de corupția care a contribuit la declinul armatei nigeriene:

> O altă preocupare [...] este aceea că armata nigeriană are aceleași probleme cu corupția pe care le are orice altă instituție din Nigeria. O mare parte din bugetul destinat armatei este „vămuit" la vârf, dacă mă pot exprima astfel.[29]

Într-un final, Nigeria a acceptat ajutor din partea câtorva țări, printre care Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Franța, Israel și China, care în principal au trimis consultanți, negociatori specializați în situațiile de luare de ostatici și experți în informații, pe lângă avioane de supraveghere și

drone. Ajutorul american a fost, probabil, cel mai important, având în vedere potențialele sale implicații pe termen lung. Americanii au trimis drone și avioane pentru misiuni de supraveghere dar și 80 de soldați pe care i-au staționat în țara vecină, Ciad. [30] Alegerea aceasta a fost uimitoare, având în vedere că SUA deschisese recent o bază pentru drone în Niger, țară vecină cu Nigeria și parte a eforturilor de a lupta împotriva extremiștilor islamiști din Mali. Nu s-a oferit nicio explicație legată de motivul pentru care Washingtonul nu a folosit pur și simplu această bază sau pentru intenția lor de a menține baza din Ciad pe termen lung, extinzându-și astfel programul cu drone de pe continentul african.[31] Nigeria cumpărase la rândul ei drone cu ani în urmă de la o firmă din Israel, însă acestea rămăseseră nefolosite. Se pare că nu fuseseră întreținute și nu mai erau operaționale.[32]

În orice caz, căutarea fetelor era acum un efort internațional, cel puțin cu numele, în ciuda faptului că țările implicate s-au limitat la o abordare de la distanță. Nu ar fi fost înțelept să se implice în operațiuni „la fața locului" împreună cu armata nigeriană având în vedere cât de rău s-ar fi putut termina asemenea asocieri. Reputația de soldați teribil de cruzi a nigerienilor era de notorietate și nicio țară nu ar fi dorit să se facă vinovată de vărsarea sângelui a sute de fete. Forțele internaționale se confruntau și cu o lipsă de informații nu doar despre situația de pe teren, ci și în problema identității celor implicați în insurecție, astfel că era greu să participe în mod direct. În plus, în Nigeria, se întâmplă des ca lucrurile să nu fie întotdeauna chiar ceea ce par a fi.

Prima dovadă că măcar vreo câteva zeci de fete erau încă în viață avea să apară pe 12 mai, după aproape o lună de când elevele fuseseră răpite. A fost distribuită o nouă înregistrare video,

de data aceasta una care le prezenta pe toate. Erau îmbrăcate în haine cenușii sau negre, asemănătoare *hijab*-urilor*, unele dintre ele stând jos, grupate, în timp ce altele stăteau în picioare, în spate, inclusiv două fete care țineau în mână câte un steag negru al mișcării jihadiste. Recitau împreună fragmente din Coran în arabă, ca și cum ar fi fost în timpul unei ore de la școală și două dintre ele spuneau în fața camerelor de filmat că fuseseră creștine și că se convertiseră la islam. O a treia fată intervievată a spus că era musulmană.[33] Shekau a vorbit, la rândul său, declarând că fetele fuseseră eliberate pentru că erau acum musulmane și că nu se vor întoarce niciodată înapoi cât timp autoritățile nigeriene țineau închiși membri ai Boko Haram:

> Le voi vinde. Vă repet. Și, pentru numele lui Allah, nu le veți mai vedea niciodată dacă nu îi eliberați pe frații noștri pe care i-ați arestat. [...] Și pe femeile pe care le-ați umilit. Ați arestat o femeie pe care ați eliberat-o, însă copilul ei este tot la voi.

Apoi a pretins din nou că există în Coran o justificare pentru deținerea sclavilor:

> Voi lua sclavi. Singura persoană care nu este sclav este acela care mărturisește că „nu există un alt dumnezeu în afară de Allah și că Mahomed este Trimisul Său", acceptă credința și trăiește după regulile ei. Doar acela nu mai este sclav.[34]

Filmul a produs numeroase unde de șoc și a făcut și mai dificilă sarcina susținătorilor guvernului care pretindeau că

---

* Numele arab al vălului cu care anumite femei musulmane își acoperă capul și pieptul atunci când se află în prezența unor bărbați care nu sunt din familia lor apropiată. Deși există o tradiție îndelungată a purtării acestui văl, Coranul nu impune acest lucru în mod absolut, cerând, mai degrabă, ca femeile să își acopere pieptul și să se îmbrace în mod cuviincios (confer Sura 24: 30–31, *ed. cit.*).

răpirile erau o farsă sau o conspirație. Totuși, aceste păreri nu aveau să dispară cu totul. De exemplu, se spunea că Shekau nici măcar nu apăruse în același cadru cu fetele.

În ziua de după apariția filmării, guvernatorul statului Borno, Kashim Shettima, a adunat un grup compus din părinți, rude și din unele fete care evadaseră, i-a adus pe toți la Maiduguri cu scopul de a urmări înregistrarea și a încerca să le identifice pe eleve. Au fost aduși într-o încăpere din clădirea guvernului și au încercat să se achite de această sarcină ingrată. Până la final, au identificat 77 de fete.[35] Lawan Zanna, care a reușit să-și vadă fiica, mi-a spus la telefon, cu vocea gâtuită de tristețe: „Am fost la Maiduguri unde ne-au pus filmul pe un proiector. Ea nu era bine. Părea tristă. [...] Nu am fost bucuros să o văd așa." Ulterior, au apărut diferite afirmații cum că unele fete nu ar fi putut fi eleve, părând a fi mult mai mari. Cu toate acestea, Shettima a declarat unor ziariști că toate fetele din filmare erau eleve de la școala din Chibok, deși nu este foarte clar cum putea fi sigur din moment ce numai 77 din cele peste 100 de fete filmate fuseseră identificate. În orice caz, acum, când fuseseră identificate unele dintre cele răpite, existând și o revendicare clară și un ajutor al unor țări din întreaga lume, cel puțin în domeniul strângerii de informații, ne așteptam ca guvernul și armata să nu ezite să acționeze rapid. Dacă au făcut-o, trebuie spus că nu au existat multe dovezi în acest sens și, în orice caz, nu au existat rezultate palpabile. Lumea a ajuns, în cele din urmă, să își cam piardă speranța și interesul.

Într-adevăr, atenția comunității internaționale pentru răpiri părea să scadă, lucru care s-a văzut chiar din weekendul următor, când Franța a organizat o întâlnire la nivel înalt cu diverși conducători din Nigeria și din țările vecine pentru a discuta despre lupta împotriva grupării Boko Haram. Adunarea a fost

ironizată de unii care au privit-o ca pe o reminiscență a epocii coloniale, căci o putere europeană îi aduna laolaltă pe conducătorii africani pentru a discuta o problemă care îi preocupa pe europeni. În același timp, realitatea era că Franța continuase să exercite un control vizibil asupra fostelor sale colonii din regiune, inclusiv asupra Camerunului, Nigerului și Ciadului, țări aflate la nord și est de Nigeria care se confruntau cu grave probleme legate de lipsa controlului asupra propriilor granițe, căci membrii Boko Haram călătoreau nestânjeniți de o parte și de alta a acestora. Scopul întâlnirii a fost să încurajeze țările să colaboreze în domeniul schimbului de informații, pentru a înfrânge Boko Haram. Ca urmare a acestei întâlniri, s-a manifestat o intensificare notabilă a raidurilor militare care îi vizau pe extremiștii din nord-vestul Camerunului. Cu toate acestea, summitul a fost și un prilej pentru exprimarea unei retorici bombastice, așa cum a fost afirmația președintelui Goodluck Jonathan cum că Boko Haram se transformase în „al-Qaida din Africa Centrală și de Vest", idee pe care mulți dintre cei care cunoșteau situația nu au luat-o în serios. Prezentarea acestei probleme ca fiind una globală, nu doar una locală pe care el nu reușise să o rezolve, îi permitea Nigeriei să evite să își asume vina. De fapt, incapacitatea Nigeriei de a rezolva problema insurecției și de a câștiga încrederea propriei populații permiseseră evoluția mișcării Boko Haram care se dezvoltase, deși nu devenise nici pe departe „al-Qaida din Africa Centrală și de Vest". Jonathan a declarat că:

> Boko Haram nu mai este gruparea teroristă locală cu motivație parțial religioasă care s-a născut în Nigeria între 2002 și 2009. Din 2009 și până astăzi s-a tot transformat și acționează, în mod evident, ca o organizație de tipul al-Qaida. Ar trebui să o descriem ca al-Qaida din Africa Centrală și

de Vest. Nu mai este Boko Haram care considera că educația occidentală trebuie interzisă, că femeile nu trebuie să meargă la școală sau că nimeni nu trebuie să meargă la școli în care se face educație occidentală.

În plus, a încercat să arate că Nigeria făcea tot ce îi stătea în putere pentru a găsi fetele răpite:

> Ne-am luat angajamentul de a găsi o cale prin care aceste fete să fie găsite, oriunde ar fi ele, și să ne asigurăm că se vor întoarce la familiile lor. Vom face tot ce ne stă în putință. La ora actuală Nigeria are 20 000 de soldați în acea zonă, vorbesc de partea de nord a țării, de fapt, de zona de nord-est, unde sunt acești teroriști. Am survolat terenul cu avioane de supraveghere și folosim, bineînțeles, surse locale de informații.[36]

Însă, în zilele de după întâlnirea la vârf a devenit evident că rezultatele întârziau și că guvernul părea să-și fi pierdut răbdarea cu aceia care îi criticau strategia. Între timp, deși soarta fetelor răpite era, în continuare, principala știre în legătură cu Boko Haram, aveau loc atacuri și mai sângeroase, inclusiv în zone din jurul orașului Chibok.

* * *

La sfârșitul lunii mai a început ceea ce părea a fi o ripostă coordonată. Problema a fost că ținta nu era Boko Haram, ci toți aceia care cereau ca guvernul să acționeze. În Abuja erau deja organizate, de ceva vreme, proteste zilnice care adunau aproximativ 100 de oameni îmbrăcați în roșu, organizate de activiști din societatea civilă și de alți oameni, inclusiv de unii care aveau legături cu opoziția. Demonstrațiile fuseseră pașnice și civilizate, având-o în frunte pe Oby Ezekwesili, fost oficial al Băncii Mondiale și fost ministru, aceea al

cărei discurs din luna aprilie se pare că dăduse naştere *hashtag*-ului *#BringBackOurGirls*. La fiecare miting, Ezekwesili vorbea mulţimii, repetând aceleaşi scandări, bazate pe un dialog cu oamenii:

> Ezekwesili: Ce anume cerem?
> Protestatarii: Aduceţi-ne fetele înapoi! În viaţă! Acum!
> Ezekwesili: Ce căutăm?
> Protestatarii: Adevărul! Numai şi numai adevărul!

Părea o mişcare bine intenţionată, însă era greu de presupus că putea genera o reacţie în masă a nigerienilor. Cu toate acestea, pe 26 mai aveau să fie luaţi în vizor şi trebuie spus că persoana care a ordonat această acţiune a părut să se ghideze după un manual cu trucurile cele mai murdare şi grosolane. A apărut un nou grup de „protestatari", o adunătură de scandalagii, tineri bărbaţi şi femei aduşi cu autocarele.[37] Mulţi au fost aceia care au înţeles că era, mai mult ca sigur, o mulţime plătită, menită să îi provoace pe ceilalţi, să îi intimideze şi să semene confuzie. În prima zi a protestului lor, au mărşăluit ţinând în mână pancarte în sprijinul armatei şi au fost întâmpinaţi de o delegaţie din care făcea parte Şeful Marelui Stat-Major, mareşalul de aviaţie Alex Badeh, care s-a folosit de această ocazie pentru a face o afirmaţie extraordinară. Le-a spus unor ziarişti că ştia unde se aflau fetele răpite, apoi a părut să sugereze că guvernul avea să negocieze eliberarea lor, contrazicând toate declaraţiile iniţiale cum că nu va exista nicio negociere cu Boko Haram. „Vestea bună în ceea ce le priveşte pe fete este că ştim unde sunt, doar că nu vă pot spune vouă nimic. Nu putem divulga aici secrete militare. Lăsaţi-ne în pace! Noi ne vedem de treabă. O să aducem fetele înapoi." După ce a vorbit despre tipul de armament confiscat de la islamişti, despre

care a spus că nu putea proveni de la forțele armate nigeriene, a făcut aluzie la teoriile conspirației și a fost de acord cu afirmația președintelui Jonathan că Boko Haram devenise „al-Qaida din Africa de Vest":

> Sunt oameni din alte țări care îi susțin. Iată de ce, când domnul președinte a spus că avem de-a face cu al-Qaida din Africa de Vest, eu am fost sută la sută de acord pentru că știu că oameni din afara Nigeriei sunt implicați în acest război. Se luptă cu noi. Vor să ne destabilizeze țara și unii din țara noastră sunt de partea forțelor întunericului.[38]

Adresându-se mulțimii, a mai spus că folosirea forței pentru eliberarea fetelor le-ar pune viața în pericol, iar „protestatarii" au răspuns cu urale de aprobare: „Vrem fetele înapoi! Dar vă spun că putem face acest lucru. [...] Dar acolo unde sunt ele ținute, putem noi folosi forța?" i-a întrebat Badeh. „Nu!" a fost răspunsul protestatarilor. „Ce se va întâmpla dacă acționăm în forță?" i-a întrebat din nou Badeh. „Vor muri", a răspuns mulțimea în cor. „Așadar, n-ar trebui să vină nimeni și să spună că armata nigeriană nu știe ce face, a explicat Badeh. Nu putem să mergem și să riscăm să moară fetele în încercarea de a le aduce acasă."

Comentariile au fost, în mod evident, menite să apere armata de criticile primite, însă, câteva zile mai târziu, au apărut știri despre un negociator australian care ajutase la medierea conflictului din Delta Nigerului și care era în Nigeria pentru a încerca să intermedieze eliberarea fetelor. Stephen Davis le-a declarat ziariștilor că ajunsese în Nigeria la începutul lunii mai la invitația președintelui Jonathan și că fusese deja în nord-est. În timpul unor discuții de la începutul lunii iunie, Davis a declarat că el credea că majoritatea fetelor fuseseră duse peste

graniță, în Camerun, Ciad sau Niger și că fuseseră despărțite în trei grupuri diferite. El a spus postului Channel4 din Marea Britanie că fusese aproape să negocieze o înțelegere de trei ori, dar că anumite „interese personale" au sabotat discuțiile. Nu a oferit detalii despre persoana sau persoanele la care se referea și nici nu era clar cu care dintre „comandanții" Boko Haram purtase Davis discuții.[39] A purta discuții cu Boko Haram este o provocare formidabilă pentru oricine s-ar încumeta să o facă. Nu a fost niciodată clar dacă poate cineva reprezenta într-adevăr grupul și vorbi în numele lui dată fiind lipsa unei structuri clare. Este posibil ca Davis să fi discutat cu cineva, însă, dacă acel cineva era, într-adevăr, unul dintre „comandanții" Boko Haram este o cu totul altă problemă.

Protestatarii care cereau eliberarea fetelor, în frunte cu Oby Ezekwesili și alții și-au continuat campania. Totuși, contramanifestanții și susținătorii lor, oricine vor fi fost ei, au început să îi ia în vizor în mod direct. Locul protestului a fost Fântâna „Unității", monument care celebra unitatea acestei națiuni atât de fărâmițate. În mod absolut simbolic, fântâna, formată dintr-o serie de coloane albe pe care erau scrise numele diferitelor state din Nigeria, nu funcționa, caii săi negri fiind presărați de-a lungul unui bazin gol. Unul dintre centrele de putere cele mai importante din Abuja, hotelul Transcorp Hilton, obiectiv care se bucura de o securitate de invidiat, era de cealaltă parte a străzii. Aici politicienii și oamenii se afaceri semnau înțelegeri în apartamentele luxoase de la etajele al nouălea și al zecelea și luau masa într-un restaurant privat ale cărui ferestre dădeau spre clădirile noi din zona centrală a orașului.

Contramanifestanții care se adunau la Fântâna „Unității" purtau și ei cămăși roșii care le imitau pe acelea ale protestatarilor care cereau acțiuni pentru eliberarea fetelor, cu o

singură diferență. Sloganul de pe cămăși era „Eliberați fetele!", nu „Aduceți-ne fetele înapoi!", cu alte cuvinte, ei nu cereau guvernului să acționeze, ci îi rugau pe cei din Boko Haram sau, în cazul celor care credeau în teoria conspirației, pe politicienii din nord despre care credeau că țin fetele captive și fac parte dintr-un complot împotriva lui Jonathan. La început, manifestanții legitimi și-au continuat întâlnirile în același loc, în ciuda mulțimii zgomotoase care se aduna în apropiere. Unul dintre organizatorii protestului, profesorul și activistul Jibrin Ibrahim, a declarat că fiecare contramanifestant primise 3 000 de naira (20 de dolari) pentru a lua parte la manifestație și s-a întrebat cine era responsabil de această situație.[40] Un lider al contramanifestanților, Abduljalal Dauda, a spus că demonstrația era independentă față de guvern, deși a adăugat că este posibil ca participanții să fi primit aproximativ 1 000 de naira din partea organizatorilor pentru a-și acoperi cheltuielile de transport, majoritatea locuind în afara orașului Abuja.

Liderii mișcării *Bring Back Our Girls* i-au îndemnat pe protestatari să nu răspundă la provocări, să rămână calmi și să îi ignore, pe cât posibil, pe contramanifestanți. La început, a funcționat, însă ceilalți nu aveau să renunțe atât de ușor și unii dintre liderii lor răspândeau tot felul de informații false legate de diferite teorii ale conspirației, vorbind despre un complot internațional vag îndreptat împotriva Nigeriei. Dauda s-a referit și la un zvon pe care îl credeau mulți în Nigeria, cum că Statele Unite ale Americii anticipaseră separarea țării până în 2015.[41]

Dauda, președintele Consiliului pentru tineret din Nigeria, care a declarat că tinerii de la miting erau „votanții" lui, mi-a spus: „Adevărul în această privință este că până și cei din SUA au spus că Nigeria se va dezintegra până în 2015." Felicia Sani, șefa unei organizații a femeilor care vând la piață a intervenit

și ea în discuție. Îi spusesem mai devreme că eram american. „Fiindcă nu ne-am dezintegrat, încercați voi să ne dezintegrați", mi-a spus. Ceva mai târziu, Dauda a încercat să explice lucrurile mai pe larg, însă mi-a fost greu să-i urmăresc logica. În timp ce stăteam pe niște scaune de lângă Fântâna „Unității", înconjurați de contramanifestanții pe care îi supraveghea, mi-a spus:

> Uite ce încerc eu să-ți spun. Există o conspirație internațională. Nu doar în Nigeria. Există o conspirație mondială. Nu spun că e de vină opoziția. Aceasta nu poate distruge singură țara. Există forțe interesate să ne distrugă țara. Se întâmplă ceva de când cu „primăvara arabă". A început cu tinerii. Am văzut asta cât se poate de clar. Pe rețelele de socializare. Acum povestea cu „Aduceți-ne fetele înapoi!" a devenit virală în toată lumea. De ce a devenit virală? Pentru că o distribuie. Dar dacă nu ai dat cuiva nimic, de ce să-i ceri să-ți aducă acel ceva înapoi? Noi spunem: „Eliberați-le!" Iată de ce am înlocuit cuvântul „aduceți" cu „eliberați". Păi, noi nu le-am dat acestor oameni pe acele fete. Le-au răpit, iar acum noi îi rugăm frumos să le elibereze sănătoase, în viață. Am suferit destul. Ca tânăr al acestei țări nu aș vrea să treacă și copiii mei prin așa ceva. Am ajuns într-o situație foarte dură. [...] Avem generali în nord și ei nu spun nimic. Trebuie să ieșim în stradă și să spunem ceva pentru că destinul întregii țări e în mâinile lor. [...] Îi vedeți pe acești tineri? Noi i-am adus, au o gândire nouă, o ideologie nouă. Noi formăm Campania „Salvați Nigeria". Nu ne interesează alegerile din 2015. [...] Noi asta spunem: avem nevoie ca țara noastră să fie pe mâini bune, deci avem nevoie de o țară unită. Asta avem de spus.

Prima dată când l-am întâlnit pe Jude Tabai, omul care s-a prezentat ca jucând un rol nespecificat în ceea ce privește siguranța președintelui a fost în timp ce vorbeam cu Abduljalal Dauda și Felicia Sani. La puțin timp după aceea, un subaltern

de-al lui mi-a cerut insistent să-l urmez pentru că Tabai dorea să-mi vorbească, așa că am putut discuta situația mai pe larg. Stăteam la 20 de metri de contramanifestanți și, pe măsură ce vorbeam, mi-am dat seama că avea tendința să aducă vorba despre forțele sinistre care încercau să-l dea jos pe președintele Jonathan: „De ce? Și unde sunt acum?" l-am întrebat după ce a afirmat că fetele fuseseră eliberate de „colaboratorii teroriștilor și de cei care îi finanțează". „Buuun", a spus pe un ton ascendent, mulțumit că avea șansa să-și spună povestea. Și a continuat:

> Păi, știi de ce au fost eliberate? Datorită forței comunității internaționale. Știi tu că toți aceia care nu au vorbit niciodată împotriva Boko Haram – toți mahării, liderii religioși, emirii care nu au vorbit niciodată – s-au trezit deodată și vorbesc, că Boko Haram face asta, că o face pe-ailaltă, ba că una, ba că alta... Păi, de ce acum? Pentru că știu că acum în bătălia asta e implicată și comunitatea internațională.

Ideea lui, pe cât mi-am dat seama, era că elitele din nord care trăgeau sforile scăpaseră situația de sub control și trebuie să găsească o cale de ieșire înainte ca întregul complot să fie demascat:

> De fapt, singura lor speranță de a evita asta este să le spună oamenilor să elibereze fetele. De asta vezi că o țin întruna cu: „Dați-ne asta și luați-vă fetele!" Sunt psiholog și expert în probleme de securitate. Niciun luptător nu va spune „luați-vă fetele și dați-mi o singură persoană"! [...] Ar fi o mare pierdere pentru ei, înțelegi? N-o vor face niciodată. Dacă sunt, într-adevăr, hotărâți în acțiunile lor, vor spune „dați-ne înapoi toți prizonierii noștri". Ei știu că nimeni nu îi va elibera pe adepții lor aflați în închisori. Dar cer asta ca un fel de negociere, ca să le fie ușor să le elibereze pe fete. Și cred că, odată ce le vor elibera, presiunea exercitată asupra

lor, şi asupra celor din nord, şi asupra lor, se va calma şi ei vor putea continua cu următoarea fază a luptei. Însă nu vor mai răpi niciodată în acest fel pentru că deja s-au aflat o groază de lucruri. Şi ei ştiu că, dacă n-o fac şi lucrurile depăşesc acest nivel, toţi vor fi demascaţi.

Am vorbit vreme de 30 de minute înainte ca el să înceapă să discute cu manifestanţii „Aduceţi-ne fetele înapoi". Erau depăşiţi numeric de contramanifestanţi, care erau aproximativ 300, în comparaţie cu cei câţiva zeci de manifestanţi din grupul amintit. Hadiza Bala Usman, unul dintre organizatorii protestului „Aduceţi-ne fetele înapoi!", a adoptat o atitudine echilibrată şi a încercat să facă în aşa fel încât atenţia să rămână concentrată asupra fetelor răpite din Chibok atunci când am întrebat-o dacă ea, una, credea că acei contramanifestanţi erau plătiţi de guvern. „Nu ştiu nimic despre acest lucru, pentru că nu am intrat în niciun dialog cu ei. Este interesant, însă, de remarcat că oamenii ies în stradă – este a douăzeci şi opta zi a protestelor, douăzeci şi opt de zile de proteste susţinute şi este important de ştiut că fetele au fost răpite de 47 de zile", a spus Usman care s-a aliat cu opoziţia din Nigeria şi al cărei răposat tată era un intelectual respectat din nord. „Aşa că faptul că unii oameni au început să protesteze timp de două zile, la 45 de zile de la răpirea fetelor, este foarte interesant. Însă nu ştiu cine sunt. Nu ştiu de unde vin. Aud că pretind că ar protesta pentru eliberarea fetelor de către aceia care le-au răpit." A continuat să vorbească în timp ce îi urmărea cu atenţie pe manifestanţii „Aduceţi-ne fetele înapoi" din apropiere, căci protestul avea să reînceapă în curând:

> Este interesant de observat că suntem cetăţeni care au un contract social cu conducătorul nostru şi credem, conform constituţiei, că preşedintele nostru este mandatat să asigure

siguranța fiecărui nigerian și, în eventualitatea în care nu le este asigurată această siguranță, cetățenii îl pot interpela pe lider și îi pot cere să ia măsuri ferme pentru a-și îndeplini mandatul pe care i l-au acordat. [...] Credem în stat, credem în națiune, credem în instituția republicii federale Nigeria și vom continua să îi cerem guvernului federal să facă tot posibilul pentru salvarea fetelor din Chibok.

Protestul a început imediat după ce am terminat discuția, activiștii din societatea civilă, studenții, bătrânii din Chibok și alți simpatizanți fiind îmbrăcați cu toții în roșu, unii purtând slogane precum „Suntem cu toții din Chibok" și „Aduceți-ne fetele înapoi". Au purtat dialogul bine-cunoscut cu Ezekwesili, scandându-și răspunsurile și au ascultat alți vorbitori care au prezentat ultimele știri legate de răpiri. Toți au fost liniștiți, însă ulterior a apărut și un semn de rău augur. La un moment dat, contramanifestanții au venit spre ei la pas, bătând din palme și cântând. I-au încercuit pe demonstranții „Aduceți-ne fetele înapoi", încercând, în mod clar, să îi provoace, însă nimeni nu a mușcat momeala. Contramanifestanții au cedat și s-au întors la locul lor, de cealaltă parte a Fântânii „Unității", însă era ușor de observat că situația putea degenera dacă li se permitea în continuare să se adune în acel loc.

Firește că li s-a permis și ceea ce s-a întâmplat în zilele următoare a fost stupid și brutal – pur și simplu, un act de huliganism menit să sfârșească un protest pașnic al câtorva zeci de oameni care cereau ceea ce orice cetățean ar trebui să aștepte de la propriul guvern. După spusele ziariștilor prezenți acolo în acel moment, câțiva tineri dintre contramanifestanți au năvălit peste ziariști, au încercat să le smulgă camerele de filmat sau chiar să le distrugă, au rupt scaune de plastic folosite de

protestatari și i-au lovit pe unii dintre aceștia cu bâte și rângi. Li s-a permis apoi să plece liniștiți. Unii dintre cei care se aflau la fața locului mi-au spus că poliția a reținut pentru scurtă vreme doi tineri, însă i-a eliberat imediat. Când am ajuns la protest după ce nebunia trecuse, mormanul de scaune rupte era încă acolo și liderii protestului „Aduceți-ne fetele înapoi" erau șocați. Ei avertizaseră poliția că se temeau pentru siguranța lor, având în vedere că bătăușii se adunau lângă ei și înmânaseră autorităților o scrisoare în care menționau acest lucru. I-au explicat situația și ofițerului de poliție care se afla la fața locului și i-au arătat o copie a scrisorii, însă acesta nu a părut foarte interesat. În plus, a înțeles greșit vorbele lor și le-a spus că va transmite scrisoarea mai departe. Ei i-au explicat din nou că scrisoarea fusese deja trimisă. Au început să circule zvonuri că urmau să sosească și mai mulți bătăuși, așa că demonstranții „Aduceți-ne fetele înapoi" au început să-i avertizeze pe oameni să plece. Nu i-am văzut pe Tabai, Sani și Abduljalal, cei trei susținători ai guvernului cu care vorbisem cu o zi înainte și nu pot spune cu certitudine dacă erau sau nu acolo când au izbucnit violențele.

Ceva mai târziu, același ofițer care i-a înțeles greșit pe liderii protestului stătea lângă un camion de poliție împreună cu alți colegi de-ai lui. M-am îndreptat spre ei și l-am întrebat de ce nu-i arestaseră pe aceia care îi atacaseră pe demonstranți. Mi-a răspuns că nu știa cine era de vină. I-am sugerat că putea vorbi cu martorii incidentului pentru a afla. „Nu i-am întrebat", mi-a răspuns. Era clar că nu avea de gând să o facă și că încercarea mea era inutilă. Acel bărbat îmbrăcat în uniformă de ofițer de poliție nigerian nu ar fi avut absolut nimic de câștigat dacă și-ar fi protejat concetățenii de un pericol iminent.

Epilog

„Nu ar trebui să mă lase să mor în asemenea condiții"

Ploua mocnit în acea zi de marți din septembrie 2013 când am aterizat pe aeroportul din Warri, un adevărat centru al industriei petroliere din statul nigerian Delta din sud, unde flăcările alimentate de țiței se ridicau prin aerul dens, tropical. De-a lungul malurilor care fremătau de activitate ale râului Warri, bărci cu fundul plat încărcau pasageri, alimente și alte provizii înainte de a șerpui printre canale, dincolo de rafinăriile improvizate, acoperite cu funingine și alimentate cu țiței furat, unde se produce ilegal combustibil pentru vânzare sau, pur și simplu, ca formă de subzistență. În timpul unei călătorii anterioare pe care o făcusem în urmă cu câțiva ani, închiriasem o barcă cu ajutorul căreia am putut vizita satul Gbekebor, unde am stat de vorbă într-o cămăruță de protocol cu un conducător local care mi-a spus cu mândrie că scaunele de plastic de acolo, ștampilate cu mesajul „Donat de Luptătorii pentru Libertate din Delta Nigerului", împreună cu câțiva saci cu orez și câteva capre fuseseră aduse de un fost conducător important al unei bande care luase parte la lupta pentru petrol din anii 2000. Se spune că o companie despre care se credea că era condusă de același fost șef de bandă a început să câștige apoi sume

uriaşe de bani datorită unui contract semnat cu guvernul, în valoare de 100 000 000 de dolari, în mod oficial, pentru a se ocupa de „siguranţa" căilor navigabile.[1] A fost un alt moment care amintea de faptul că afacerile murdare cu banii poporului nigerian nu aveau nicio limită.

M-am gândit la acea călătorie după ce m-am urcat într-un taxi, la aeroport, în timp ce înaintam pe lângă întinderi mari de tufişuri verzi şi viţă-de-vie. Palmieri ciufuliţi se ridicau spre înaltul cerului ca nişte mopuri aşezate invers. Pe marginea drumului erau hoteluri şi magazine dărăpănate, lângă nişte containere transformate în tarabe de piaţă. În timp ce ne croiam drum prin trafic, am zărit un panou publicitar prin care i se ura fostului guvernator al statului, James Ibori, să trăiască ani mulţi, cu ocazia împlinirii vârstei de 50 de ani. Mesajul îl numea: „Legendă vie a controlului resurselor", ceea ce însemna că se luptase pentru ca statul Delta să păstreze mai multe venituri obţinute din ţiţeiul extras acolo. În realitate, el a fost acuzat că şi-a trecut o mare parte din bani în propriul buzunar sau, mai precis, că i-a folosit pentru a-şi construi o vilă opulentă şi a-şi cumpăra maşini de lux, printre altele, după spusele procurorilor.[2] La ora actuală, el este închis în Marea Britanie pentru spălare de bani şi fraudă, fiind judecat acolo după ce un tribunal nigerian l-a achitat pentru 170 de capete de acuzare.[3]

De data aceasta nu eram însă în Warri pentru a explora canalele sau a investiga obţinerea profiturilor ilicite de către baronii locali corupţi. Eram acolo pentru a mă întâlni cu Wellington Asiayei, ofiţerul de poliţie împuşcat în faţa camerei sale din cazarmă în timpul atacurilor din Kano din ianuarie 2012 şi care rămăsese paralizat. Era prima dată când ne întâlneam după ziua când fusese împuşcat, atunci când vorbise cu mine din patul de spital, profund copleşit de ceea ce se întâmplase.

Fratele său îmi explicase cum să ajung la el şi şoferul de taxi înainta repede pe străzile ude. De oglindă îi atârna un ornament cu inscripţia „Doctorul Iisus", iar de la radio se auzeau versurile unei melodii: „Sus, sus, Iisus!". În cele din urmă, am ajuns în dreptul unui drum neasfaltat de lângă o stradă mare, pavată, din cartierul lui Wellington şi am fost condus de fratele său spre uşa de la intrare. Am intrat într-un apartament dintr-o clădire vopsită cu galben-deschis şi alb şi am fost condus într-o cameră din spate unde l-am găsit pe Asiayei întins pe o saltea aşezată direct pe podea. Nu putea să se ridice.

Ştiam dinainte de începerea călătoriei că nu era într-o stare bună, după ce vorbisem la telefon atât cu doctorul său şi cu soţia sa, cât şi cu Wellington însuşi. Totuşi, a fost un şoc să-l văd astfel pe acest comisar adjunct de poliţie: zăcea, neputincios, pe podea în casa spartană a mătuşii sale, părând mult mai slăbit şi mai lipsit de putere decât în ziua când ne întâlnisem, cu 19 luni în urmă. Ştiam că fusese de acord să discute cu mine pentru că spera ca eu să vorbesc, la rândul meu, despre condiţia lui. Toate cererile lui repetate de ajutor adresate guvernului sau poliţiei rămăseseră fără răspuns. L-am înţeles, însă nu aveam nici eu prea multe speranţe. Când i-am telefonat purtătorului de cuvânt al poliţiei cu câteva săptămâni în urmă pentru a afla unde se afla, acesta mi-a spus că şi ei încercaseră să-l contacteze ca să afle când se putea întoarce la treabă.

M-am aşezat într-un scaun de lângă saltea şi Wellington, încet, însă cu hotărâre, mi-a povestit odiseea prin care trecuse de la ultima noastră discuţie, de la drumurile pe care le făcuse în Nigeria, la tratamentele cu celule stem din India, urmate de soluţia disperată de a apela la remedii din plante în Warri. „Nu ar trebui să mă lase să mor în asemenea condiţii", mi-a spus.

Fusese internat în Spitalul Universitar „Aminu Kano", unde l-am întâlnit pentru prima dată, vreme de șase luni, după care doctorii săi l-au sfătuit să încerce un tratament în străinătate pentru că ei făcuseră tot ce le stătea în puteri. La un moment dat, în timpul petrecut în „Aminu Kano", șeful poliției naționale, Muhammad Abubakar, i-a vizitat pe cei răniți în atacuri. După spusele lui Wellington, i-a promis că poliția se va interesa imediat de cazul său. Nu a primit niciun semn de la nimeni din poliție, însă nu a fost lipsit complet de ajutor. Agenția Națională pentru Managementul Situațiilor de Urgență (National Emergency Management Agency, NEMA) i-a plătit tratamentul de la „Aminu Kano", iar guvernul statului Kano a contribuit ulterior cu 2 000 000 de naira, aproximativ 12 000 de dolari americani, la plata tratamentului din străinătate. A continuat să-și primească salariul de polițist. Cu toate acestea, nu avea să fie de ajuns, din cauza complicațiilor care au apărut.

Trebuie să spun răspicat că poliția nigeriană are o reputație groaznică. Polițiștii simpli, prost plătiți, devin ușor de mituit, fiind adeseori necesar să fie plătiți de oameni pentru ca investigațiile să continue. Au existat și acuze mult mai grave la adresa poliției, printre care acelea că ar folosi tortura și chiar violul. Nu pot cunoaște toate amănuntele vieții și carierei lui Wellington Asiayei. Nu știu dacă poate fi considerat un polițist bun, unul rău sau ceva între cele două exptreme. Însă drumul său de la nașterea într-un sat de pe un afluent al râului Warri până la promovarea sa în rândurile poliției, urmat de lupta de a primi ajutor medical adecvat mi s-au părut tipice pentru mulți oameni dintr-o țară în care șansele de a avea succes sunt foarte mici.

S-a născut la 2 mai 1964 în satul Asiayei Gbene în care locuia bunicul său. După spusele lui Wellington, tatăl său avea multe soții, așa că nu știe cu adevărat câte surori sau câți frați

are. Tatăl lui era etnic ijaw, lucra în armată şi se muta des, astfel încât Wellington a mers la şcoala primară şi la liceu în statul Ogun din sud-vestul Nigeriei, unde era detaşat la acea vreme, la mulţi kilometri depărtare de casa lor de pe canalele Deltei Nigerului. Mi-a spus că tatăl lui luptase de partea nigeriană în timpul războiului civil dintre 1967–1970, deşi Wellington nu părea să îşi aducă aminte prea multe din acea perioadă. Când tatăl său s-a pensionat din armată, în 1977, Wellington s-a întors în Delta Nigerului şi a terminat liceul în oraşul Ayakoromo, aflat tot printre canalele de lângă cursul principal al lui Warri. În 1982, pe când locuia cu unchiul său în statul vecin, Rivers, a auzit un anunţ la radio că poliţia recruta tineri, aşa că s-a dus la sediul poliţiei şi s-a înscris. După ce a trecut un test iniţial, a fost trimis la instrucţie în Oji River, ceva mai la nord, şi a devenit recrut la 1 septembrie 1983, pe când avea 19 ani: „Am o mare stimă pentru cei în uniformă fiindcă impun respect, mi-a spus când l-am întrebat de ce a dorit să devină poliţist. Pe oriunde merg oamenii în uniformă – din poliţie, armată, aviaţie, marină – oriunde se duc, oamenii îi respectă."

Ceva mai târziu l-am întrebat dacă a fost influenţat în alegere de tatăl său: „Da, da".

După un anumit timp, Wellington a început să-şi dea seama că avea nevoie de mai mult dacă voia să continue să avanseze în grad. S-a hotărât să-şi continue educaţia şi, în 1999, a fost admis la Universitatea „Ambrose Alli" din statul Edo unde a studiat administraţia publică. Mi-a spus că a continuat să lucreze ca poliţist în tot acest timp şi a fost mutat în tura de noapte pentru a putea merge la ore. A absolvit în 2004 şi, cinci ani mai târziu, a fost acceptat la cursurile de ofiţeri. După absolvirea cursurilor, a fost trimis în Kano. În întreaga sa carieră lucrase mai ales în departamentul de investigaţii şi a rămas

tot acolo şi la noul său loc de muncă. Înainte de a fi rănit în atac, nu mai fusese niciodată împuşcat şi cele mai periculoase situaţii cu care a avut de-a face au fost jafurile armate.

Pe 20 ianuarie 2012, în jurul orei 18.00, Wellington îşi încheia activitate din ziua respectivă la sediul poliţiei din Kano şi se întorcea spre cazarmă. Avea un apartament cu o singură cameră pentru că soţia sa nu era acolo, cu el, ci rămăsese în Kaduna, unde lucrase el înainte de a urma cursurile de ofiţeri. Odată întors în cameră, începuse să îşi pregătească cina, însă fusese întrerupt de ţipete şi de zgomotul gloanţelor şi exploziilor. Când a ieşit afară, a văzut un bărbat care purta pe cap o beretă verde şi era îmbrăcat cu o cămaşă neagră şi pantaloni verzi, aşa cum purta divizia mobilă a poliţiei. Din câte îşi aduce aminte, bărbatul era la o distanţă de 15, maximum 30 de metri de el. S-a gândit atunci că puteau să se întoarcă amândoi în sediu sau, dacă nu ar mai fi fost posibil, se puteau ascunde în biserica din cadrul cazărmii: „Auzind cum se trăgea din toate părţile, am ieşit afară şi tocmai îmi încuiam uşa când, în clipa când am răsucit yala, am văzut un bărbat îmbrăcat în uniformă completă", mi-a spus Wellington, întins pe spate pe salteaua de pe podea. „M-am gândit că era un coleg care se ocupa de paza cazărmii sau a depozitului de armament din interior. Încercam să-i fac semn, să ne retragem amândoi în siguranţă şi, până să spun ceva, nu am mai ştiut de mine. Eram deja jos." „El v-a împuşcat?" l-am întrebat. „El." „Aţi crezut că este poliţist şi, când colo, el era unul dintre..."

„Era membru al Boko Haram. Credeam că este un coleg. Dacă ar fi fost un coleg, ar fi fugit să se ascundă. Şi poate că m-ar fi protejat şi pe mine în timp ce se retrăgea. N-am ştiut că era un inamic. Au invadat cazarma. Puseseră mâna pe întreaga cazarmă. [...] Cel pe care l-am văzut avea un kalaşnikov. Ştiu

pentru că l-am văzut limpede, cât se poate de clar, înainte să mă împuște. Nu știam că avea de gând să mă împuște. Nici măcar nu m-am gândit la asta. Deloc."

I-am pus apoi mai multe întrebări legate de diferite amănunte, însă el m-a rugat să mă opresc: „Nu vreau să-mi amintesc incidentul, ca să fiu sincer, mi-a spus cu o voce tristă. Nu vreau să-mi amintesc. [...] În starea în care sunt astăzi, e traumatic, foarte, foarte traumatic. Numai eu știu ce-am trăit. Numai eu știu ce-am trăit. Numai eu știu cât am suferit."

După șase luni petrecute la Spitalul Universitar „Aminu Kano", s-a hotărât să se întoarcă în Warri și să se intereseze cum putea să fie transportat pentru a primi tratament. Și-a cumpărat un scaun cu rotile și a închiriat o mașină cu care să vină la Kano, în sud, cu scaunul din față dat pe spate pentru ca el să poată sta întins pe parcursul drumului de 11 ore, îndurând greutățile călătoriei pe drumurile proaste ale Nigeriei. Ajuns acasă, fratele său s-a interesat pe internet de Spitalul „Fortis" din India, pe care doctorii i-l recomandaseră. A schimbat mai multe e-mailuri cu doctorii de acolo care i-au spus că tratamentul costa în jur de 10 000 de dolari. Știind asta, Wellington a calculat că în total avea nevoie de 16 000 de dolari. Punând la socoteală și banii donați de guvernul statului Kano, îi mai lipseau vreo 4 000 de dolari. Mi-a spus că familia s-a ocupat de acest aspect și, împreună, au reușit să strângă întreaga sumă, așa că a putut să înceapă planificarea călătoriei în India.

În noiembrie 2012 a luat un zbor al companiei Etihad din Lagos, luându-și bilet la clasa business pentru a putea lăsa scaunul pe spate. După o escală la Abu Dhabi, el și soția sa au aterizat în New Delhi, după 15 ore de la plecarea din Nigeria. Spitalul a trimis o dubă pentru a-l transporta de la aeroport și, odată ajuns la spital, doctorii au început să-i facă o serie de

teste. Rezultatele nu au fost tocmai bune: „Într-un final, doctorul a ieşit cu rezultatele şi mi-a spus că acum mai aveam o singură şansă şi că nu ajunsesem la «Fortis» la timp", mi-a mărturisit Wellington.

Se pare că rana de la coloana vertebrală se înrăutăţise şi doctorii l-au informat că singura opţiune era terapia cu celule stem, o procedură experimentală. Mai era nevoie şi de chirurgie plastică pentru a repara un decubit grav. Intervenţia cu celule stem a fost prima, durând în jur de trei ore, deşi Wellington mi-a mărturisit că nu a simţit nicio durere datorită anesteziei. Câteva zile mai târziu, a avut loc intervenţia de chirurgie plastică pentru decubit. Doctorii i-au spus că în cazul în care nu începe să îşi simtă membrele inferioare în maximum şase luni, trebuie să se întoarcă pentru încă o rundă de tratament. După o perioadă de recuperare, Wellington a plecat din India pe 21 ianuarie 2013, încrezător că, în sfârşit, îşi va putea reveni.

Imediat după ce a aterizat în Nigeria au început problemele. Soţia lui, care îl îngrijea în casa cumnatului său din Lagos, a observat că grefa operaţiei pentru decubit se desprinsese. În plus, între timp se iritase în alte zone pentru că stătuse în diferite poziţii pentru a permite operaţiilor să se vindece. S-au întors în Warri, tot cu maşina, şi acolo s-a hotărât să se interneze într-o clinică, sperând că va putea scăpa de iritaţii. A rămas acolo şase luni, timp în care i s-au făcut injecţii cu antibiotice, asistentele curăţându-i rănile şi bandajându-l. În luna iulie s-a externat. A plătit 650 000 de naira, aproximativ 4 000 de dolari, însă rănile nu s-au vindecat: „Rănile s-au infectat, aşa că mi-au dat antibiotice, însă adevărul este că doctorul mi-a spus că trebuia să merg la un spital specializat unde doctorii ar fi putut rezolva problema. Ei nu o puteau rezolva", mi-a spus Wellington după ce o rudă l-a ajutat să se ridice pentru

a-mi arăta rănile severe de care suferea. „Am tot cheltuit bani și nu m-am ales cu nimic. Îmi cheltuiam tot salariul pe tratament și medicamente și câțiva apropiați, prieteni de-ai mei, m-au ajutat și ei cu bani."

În plus, nici măcar nu a început să simtă în zona picioarelor și s-a hotărât să se reîntoarcă în India numai că, pentru a face această călătorie, avea nevoie de mii de dolari. În timp ce era internat la clinică, delegați din partea Ministerului Sănătății au făcut o vizită de rutină spitalului privat și au fost duși să-l vadă pe Wellington. După ce i-au ascultat povestea, i-au făcut cunoștință cu unii ziariști din presa scrisă care au scris articole despre starea în care se afla. Articolele au apărut în iunie 2013, inclusiv în două dintre cele mai mari ziare din Nigeria, împreună cu datele lui personale, cu speranța că va primi astfel donații. Au publicat și o fotografie cu el pe patul de spital lângă o fotografie mai veche, de pe vremea când urma cursurile de ofițeri, în 2009, în care purta cu mândrie uniforma de ceremonie. Titlul articolului din ziarul nigerian *The Guardian* spunea cât se poate de direct „A.S.P. Wellington, victimă a Boko Haram, moare încet", în timp ce ziarul *ThisDay* spunea că „murea pentru a salva Nigeria". Conform spuselor lui Wellington, după apariția articolelor, reprezentanții poliției au analizat din nou cazul său, sunându-l la telefon și vizitându-l, însă nu a primit niciun ajutor. Își lua în continuare salariul de polițist, însă mi-a spus că nu a primit nicio sumă de la asigurări.

Întors în Warri, a apelat la tratamente naturiste pentru rănile sale, însă se pare că nu i-au îmbunătățit condiția. Nu își mai aducea aminte ce plante folosise. Când l-am contactat în septembrie 2013, era îngrijit de unii membri ai familiei. Soția lui nu era acolo și el a refuzat să spună de ce. Ulterior am aflat că el și soția lui se despărțiseră, soția lui și fratele lui

Wellington prezentând, fiecare, motive diferite. În plus, era o discrepanță ciudată în ceea ce privea numărul copiilor lui și a evitat să răspundă de ce atunci când l-am întrebat de copiii lui din Warri. Când vorbisem cu el în spital, imediat după atac, notasem că are cinci copii, însă fratele și soția lui mi-au spus că are un singur fiu.[4]

La sfârșitul vizitei în Warri, după ce m-am întors în Lagos, unde lucram la acea dată, am început să dau diverse telefoane pentru a afla dacă, totuși, cineva din guvern se ocupa de cazul său. Am schimbat mesaje pe telefonul mobil cu ministrul pentru situații speciale care se ocupa de acordarea de ajutor victimelor Boko Haram, dându-i datele lui Wellington. Am vorbit cu cineva de la Ministerul Sănătății care mi-a spus că Agenția Națională pentru Managementul Situațiilor de Urgență (National Emergency Management Agency, NEMA) era responsabilă cu ajutarea victimelor. L-am sunat pe purtătorul de cuvânt al agenției și i-am explicat situația, iar el m-a informat că Wellington trebuia să înainteze o cerere. I-am cerut apoi fratelui lui Wellington să-mi trimită o scrisoare în care să descrie cazul fratelui său. Mi-a trimis scrisoarea și mi-a scris și un e-mail, și o scrisoare de la Spitalul „Aminu Kano", unde primise tratament la început, împreună cu o copie a unui articol despre el dintr-un ziar. Am trimis apoi documentele unui coleg din Abuja care a fost de acord să i le înmâneze purtătorului de cuvânt al NEMA în persoană. Ulterior, purtătorul de cuvânt mi-a confirmat primirea documentelor și mi-a spus că le va studia.

Au trecut luni de zile, fără să primească nimeni niciun răspuns. Fratele lui Wellington m-a contactat de câteva ori pentru a afla dacă rezolvasem ceva. În februarie 2014 l-am sunat pe purtătorul de cuvânt al NEMA și l-am întrebat ce se mai aude cu dosarul. Și-a adus aminte de mine și de conversațiile

din trecut, însă mi-a spus că nu aflase nimic despre Wellington. I-am mărturisit că nu înțeleg acest răspuns din moment ce motivul pentru care i-am trimis documentele era tocmai acela de a acționa în favoarea lui Wellington. Mi-a promis că va analiza problema din nou și că mă va contacta. Nu a făcut-o niciodată.

În acea zi petrecută în Warri, Wellington m-a întrebat exasperat: „Și dacă guvernul cheltuiește 10 000 000 pe mine, nu valorez eu mai mult de 10 000 000 de naira [60 000 de dolari]? Să presupunem că guvernul va cheltui 10 000 000 pentru reabilitarea mea, pentru a-mi putea folosi din nou picioarele. Nu fac eu, oare, mai mult de 10 000 000 de naira? Nu face viața unui cetățean nigerian mai mult de 10 000 000 de naira?"

După ce nu am mai păstrat o vreme legătura, în februarie 2014 i-am trimis fratelui lui Wellington un e-mail spunându-i că ar trebui să contacteze și el NEMA pentru a vedea dacă poate smulge vreun răspuns. Nu m-a contactat însă, ceea ce mi s-a părut ciudat având în vedere că îmi răspundea mereu la mesaje. Luna următoare am încercat să-l sun pe Wellington la ambele numere de telefon pe care le aveam, însă nu am putut da nici de el. L-am sunat apoi pe fratele său, care mi-a răspuns de această dată. Mi-a spus că primise e-mailul, însă că se întâmplase ceva groaznic. Wellington murise în decembrie. Avea doar 50 de ani!

Dezbaterea despre Boko Haram, despre relațiile ei internaționale și despre ambițiile sale jihadiste va continua și trebuie să continue, însă pentru aceia care înfruntă zilnic realitatea violențelor toate acestea nu înseamnă nimic. Problema este, de fapt, actuala stare de fapt din Nigeria și felul în care această țară este prădată zi de zi, de zi... Problema este felul în care îi sunt furate nu doar bogățiile, fapt de necontestat, ci, lucru cu mult mai important, în care îi este răpită demnitatea.

Note

PROLOG – *„Cred că tot ce era mai rău a trecut"*

1 Traducere de Aminu Abubakar.

2 O altă traducere posibilă a acestui nume ar fi: „Grupul sunnit pentru convertire [la islam] și jihad". Traducerea a fost realizată de profesorul universitar Muhammad A.S. Abdel Haleem de la School of Oriental and African Studies (SOAS, Școala de studii orientale și africane) a Universității din Londra.

CAPITOLUL I – *„Atunci ar trebui să aștepți sfârșitul"*

1 Înregistrarea video cu acest „martir" a fost obținută de corespondentul AFP din nordul Nigeriei, Aminu Abubakar, care a și tradus cele spuse din limba hausa în engleză. Unele detalii din film au fost incluse în articolul pe care l-am lucrat împreună în septembrie 2011 (v. Aminu Abubakar și M.J. Smith, 'Nigerian "bomber" videos emerge as Islamist fears mount', fluxul Agenției de știri France-Presse, 18 septembrie 2011).

2 Detaliile despre momentele de dinaintea exploziei au fost mai întâi prezentate de revista *Time* (Alex Perry, 'Threat level rising: how African terrorist groups inspired by Al-Qaeda are gaining strength', *Time*, 19 decembrie 2011) și de Reuters (Joe Brock, 'Special report: Boko Haram – between rebellion and jihad', 31 ianuarie 2012). Mai târziu am primit confirmarea acestor detalii și a altora de la o sursă care a văzut înregistrarea realizată de camerele de supraveghere din ziua atacului.

3 Au existat avertizări vagi în zilele de dinaintea exploziilor, pe care le-am discutat în capitolul al III-lea.
4 Mervyn Hiskett, *The Sword of Truth: The Life and Times of the Shehu Usuman dan Fodio (Islam and Society in Africa)*, Northwestern University Press, Evanston, 1994, pp. 70, 71, 96.
5 Mervyn Hiskett, *The Development of Islam in West Africa*, Longman Group, New York, 1984, p. 2.
6 S.J. Hogben, *An Introduction to the History of the Islamic States of Northern Nigeria*, Oxford University Press, Ibadan, 1967, pp. 162–165.
7 Mervyn Hiskett, *The Development of Islam in West Africa, ed. cit.*, p. 59.
8 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, *A History of Nigeria*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009, p. 30.
9 Mervyn Hiskett, *op. cit.*, pp. 59–60.
10 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, *op. cit.*, p. 32.
11 S.J. Hogben, *op. cit.*, pp. 165–167.
12 Mervyn Hiskett, *op. cit.*, p. 67.
13 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, *op. cit.*, p. 28; S.J. Hogben, *op. cit.*, pp. 73–75. Trebuie subliniat aici faptul că există mai multe variante diferite ale mitului Bayajida.
14 S.J. Hogben, *op. cit.*, pp. 73–74; Mervyn Hiskett, *op. cit.*, pp. 69–71.
15 S.J. Hogben, *op. cit.*, pp. 73–74; Mervyn Hiskett, *op. cit.*, pp. 69–70.
16 Mervyn Hiskett, *op. cit.*, pp. 73–96.
17 Mervyn Hiskett, *The Sword of Truth...*, *ed. cit.*, pp. 15–21.
18 *Ibidem*, pp. 17, 40–41.
19 *Ibid.*, pp. 23–24, 31.
20 Murray Last, *The Sokoto Caliphate*, Umanities Press, Bristol, 1967, p. 10.
21 Mervyn Hiskett, *The Sword of Truth...*, *ed. cit.*, pp. 44–45.
22 Murray Last, *op. cit.*, pp. 7–8.
23 Mervyn Hiskett, *op. cit.*, pp. 47–49.
24 *Ibidem*, p. 66.

25 *Ibid.*, pp. 70–71.
26 Murray Last, *op. cit.*, pp. 15–16; Toyin Falola și Matthew M. Heaton, *op. cit.*, p. 64.
27 Murray Last, *op. cit.*, p. 20.
28 Mervyn Hiskett, *op. cit.*, p. 97.
29 Murray Last, *op. cit.*, p. 39.
30 Imperiul Bornu și-a pierdut o parte din teritorii în favoarea Califatului, însă a rămas, în final, independent, deși mult mai puțin influent decât Sokoto.
31 Murray Last, 'Contradictions in Creating a Jihadi Capital: Sokoto in the Nineteenth Century and Its Legacy', *African Studies Review*, 56(2)/septembrie 2013, pp. 1–20, la pp. 2–4.
32 Muhammad S. Umar, 'Education and Islamic Trends in Northern Nigeria: 1970s–1990s', *Africa Today*, 48(2)/vara lui 2001, pp. 127–150, la p. 136.
33 Mervyn Hiskett, *The Development of Islam in West Africa*, *ed. cit.*, pp. 242–243.
34 *Documentele Baronului Lugard de Abinger* [*Documentele Lugard*], 1858–1945, MSS Brit. Emp. s. 58, f. 6.
35 *Ibidem*, MSS Brit. Emp. s. 58, ff. 9–10.
36 *Ibid.*, MSS Brit. Emp. s. 57, ff. 106.
37 F.D. Lugard, *The Dual Mandate in British Tropical Africa*, Edinburgh și Londra, 1922, p. 617.
38 A.H.M. Kirk-Greene, 'Lugard, Frederick John Dealtry, Baron Lugard (1858–1945)', Oxford Dictionary of National Biography, Oxford University Press, 2004; ediția on-line, octombrie 2008, http://www.oxforddnb.com/view/article/34628 .
39 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s. 57, ff. 180–181.
40 F.D. Lugard, 'An Expedition to Borgu, on the Niger', *Geographical Journal*, 6(3)/septembrie 1895, pp. 205–225.
41 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s. 57, f. 182.
42 Michael Crowder, *The Story of Nigeria*, Faber & Faber, Londra, 1978, pp. 48–53.
43 *Ibidem*, p. 149.
44 *Ibid.*, pp. 133–135, 147–148, 151.

45 *Ibid.*, p. 164.
46 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.62, f. 8b.
47 Scarbrough, 'Sir George Dashwood Taubman Goldie (1846–1925)', rev. John Flint, Oxford Dictionary of National Biography, Oxford University Press, 2004; ediția on-line, accesată septembrie 2013, la http://www.oxforddnb.com/view/article/33441.
48 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s. 57, f. 94.
49 Peter Cunliffe-Jones, *My Nigeria: Five Decades of Independence*, New York, 2010, p. 73.
50 Sir F.D. Lugard, *The Dual Mandate in British Tropical Africa, ed. cit.*, pp. 222–229.
51 Michael Crowder, *op. cit.*, pp. 173, 179.
52 D.J.M. Muffett, *Concerning Brave Captains; being a History of the British Occupation of Kano and Sokoto, and of the Last Stand of the Fulani Forces*, André Deutsch, Londra, London, 1964, pp. 43–51; S.J. Hogben, *op. cit.*, pp. 212–214.
53 H.F. Backwell (editor și traducător), *The Occupation of Hausaland (1900–1904): Being a Translation of Arabic Letters Found in the House of Wazir of Sokoto, Bohari, in 1903*, Printed by the Government Printer, Lagos, 1927, pp. 13–14.
54 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.62, ff. 26–28.
55 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.62, ff. 31–38.
56 F.D. Lugard, *Colonial Reports - Annual, N. Nigeria: 1900–1911*, Her Majesty's Stationery Office (HMSO), Londra, 1911, p. 85.
57 UNESCO, 'Ancient Kano City Walls and Associated Sites', http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5171/ .
58 F.D. Lugard, *Colonial Reports...*, pp. 159–160.
59 *Ibidem*, p. 38.
60 *Ibid.*, pp. 91, 178.
61 *Ibid.*, p. 164.
62 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.62, ff. 107–111.
63 F.D. Lugard, *Colonial Reports...*, pp. 365–374.
64 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.65, ff. 27–28.
65 *Documentele Lugard*, MSS Brit. Emp. s.63, ff. 156, 177.

CAPITOLUL II – *„Oamenii chiar puteau să se identifice cu învățăturile lui"*

1 Interogatoriul a fost postat on-line la adresa https://www.youtube.com/watch?v=ePUvfTXY7w. Traducerea din limba hausa în engleză a fost făcută de profesorul universitar Abubakar Aliyu Liman de la Universitatea „Ahmadu Bello" din Nigeria. Profesorul Liman a fost de părere că în această situație cea mai bună traducere a termenului *boko* este „educația occidentală", deși alții au avut interpretări mai largi ale termenului, cum ar fi „minciuna occidentală".

2 Profesorul Liman a fost de părere că este posibil ca Yusuf să se fi exprimat greșit aici și că, de fapt, ar fi trebuit să folosească termenul „astrologie", pe care a catalogat-o mereu ca fiind neislamică.

3 Abdul Raufu Mustapha, 'Ethnic Structure, Inequality and Governance of the Public Sector in Nigeria', United Nations Research Institute for Social Development, Democracy, Governance and Human Rights Programme Paper No. 24, noiembrie 2006, p. 12.

4 Enrico Monfrini, 'The Abacha Case', în M. Pieth (editor), *Recovering Stolen Assets*, Berna, 2008, pp. 41–42.

5 Mark Tran, 'Former Nigeria state governor James Ibori receives 13-year sentence', în *The Guardian* din 17 aprilie 2012; Estelle Shirbon, 'Nigerian governor gave $15 million cash bribe in bag, court hears', fluxul de știri Reuters din 19 septembrie 2013 și 'Nigeria: UK conviction, a blow against corruption', buletinul Human Rights Watch din 17 aprilie 2012.

6 Banca Mondială, raportul *The World Bank in Nigeria 1998–2007: Nigeria Country Assistance Evaluation*, p. 69.

7 Raportul Băncii Mondiale citat mai sus preciza că sărăcia scăzuse la 54% până în 2004; același raport menționa „disparitățile regionale importante și de durată care au ca rezultat o rată a sărăciei între 34% în sud-est la aproximativ 67% în nord-est". Calculele Băncii Mondiale, folosind date din 2009 și 2010, au fixat rata sărăciei la 46%, bazându-și calculele pe costul împlinirii nevoilor primare pentru o gospodărie. Informațiile mi-au fost oferite de economistul principal al Băncii Mondiale pentru Nigeria. Totuși,

creşterea rapidă a populaţiei înseamnă că reducerea ratei sărăciei nu presupune neapărat că există mai puţini oameni care trăiesc sub limita sărăciei.

8 Divizia Populaţie din Departamentul Afacerilor Economice şi Sociale din cadrul Secretariatului Naţiunilor Unite, 'World Population Prospects: The 2012 Revision', http://esa.un.org/unpd/wp/index.html.

9 M.J. Smith, 'Lagos at centre of Africa's population boom', Agenţia de ştiri France-Presse, 30 octombrie 2011.

10 Chinua Achebe, *The Trouble with Nigeria*, Essex, 1984, p. 1.

11 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, *A History of Nigeria*, *ed. cit.*, pp. 112–113.

12 *Ibidem*, pp. 119–121.

13 *Ibid.*, p. 150.

14 Michael Crowder, *The Story of Nigeria*, *ed. cit.*, p. 271.

15 *Ibidem*, p. 277.

16 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, *op. cit.*, pp. 153–154.

17 Forţa Independentă despre Finanţarea Terorismului, finanţată de Consiliul Relaţiilor Internaţionale, 'Update on the Global Campaign against Terrorist Financing', 15 iunie 2004, pp. 20–22.

18 Sir Ahmadu Bello, *My Life*, Cambridge, 1962, p. 229.

19 Michael Crowder, *op. cit.*, p. 298.

20 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, *op. cit.*, p. 166.

21 *Ibidem*, p. 181.

22 *Ibid.*, p. 180.

23 Peter Cunliffe-Jones, *My Nigeria: Five Decades of Independence*, New York, 2010, p. 101.

24 Toyin Falola şi Matthew M. Heaton, *op. cit.*, pp. 183–185.

25 *Ibidem*, p. 198.

26 *Ibid.*, p. 202.

27 Max Siollun, 'Umaru Dikko, the man who was nearly spirited away in a diplomatic bag', în ziarul *The Independent* (Marea Britanie) din 20 august 2012.

28 Karl Maier, *This House Has Fallen: Nigeria in Crisis*, Londra, 2000, pp. 47, 55.

29 Wole Soyinka, *You Must Set Forth at Dawn*, New York, 2006, p. 222.
30 Toyin Falola și Matthew M. Heaton, *op. cit.*, p. 217–20.
31 *Ibidem*, p. 225.
32 Wole Soyinka, *op. cit.*, pp. 354–355.
33 *Ibidem*, pp. 383–384.
34 Abiola a murit în 1998 în detenție în împrejurări absolut suspecte, după aprecierea unora.
35 'General Sani Abacha', în *Africa Confidential*, articol publicat on-line la adresa: ehttp://www.africa-confidential.com/whos-who-profi le/id/2651/Sani_Abacha.
36 'Nigerian leaders "stole" $380 bn', reportaj BBC din 20 octombrie 2006, http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/6069230.stm. Cifrele referitoare la PIB se bazează pe date puse la dispoziție de Banca Mondială în 2013: (http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf).
37 The Carter Center, 'Postelection Statement on Nigeria Elections, March 1, 1999', http://www.cartercenter.org/news/documents/doc891.html.
38 Misiunea Observatorilor Uniunii Europene pentru Alegerile din 2003, *Final Report on the National Assembly, Presidential, Gubernatorial and State Houses of Assembly Elections*, 2003.
39 John Ameh, Josiah Oluwole, Ozioma Ubabukoh și Leke Baiyewu, 'Obasanjo is a joker, liar, he was behind third term – Nnamani, others', în *Punch* din 8 aprilie 2012.
40 Ed Pilkington, 'Shell pays out $15.5m over Saro-Wiwa killing', în *The Guardian* (Marea Britanie), numărul din 8 iunie 2009.
41 Aceste detalii biografice se bazează pe informații provenite din mai multe surse, în marea lor majoritate interviuri pe care le-am luat celor care au studiat grupul îndeaproape. Am primit informații suplimentare de la Kyari Muhammad, directorul Centrului pentru pace și studii de securitate de la Universitatea Tehnică „Modibbo Adama" din Nigeria și de la un alt profesor universitar care a analizat în amănunțime înregistrările cu predicile lui Yusuf.

Din cauza situației periculoase, am acceptat cererea acestuia din urmă de a nu-i menționa numele.

42 Interviu cu Anayo Adibe, avocatul lui Baba Fugu Muhammad.

43 Anonim, 'The Popular Discourses of Salafi Radicalism and Salafi Counterradicalism in Nigeria: A Case Study of Boko Haram', în *Journal of Religion in Africa*, vol. 42, nr. 2/2012, pp. 118–144, la p. 126.

44 Cunoscut în general ca Izala, numele complet este, de fapt, *Jama'at Izalat al Bid'a Wa Iqamat al-Sunna* sau „Grupul pentru îndepărtarea inovațiilor religioase și stabilirea *sunnei*", conform studiului anonim citat mai sus.

45 Anonim, *op. cit.*, pp. 121–122, 131–132 și Roman Loimeier, 'Boko Haram: The Development of a Militant Religious Movement in Nigeria', în *Africa Spectrum*, nr. 47 (2–3)/2012, pp. 137–155, la p. 147.

46 Mervyn Hiskett, 'The Maitatsine Riots in Kano, 1980: An Assessment', în *Journal of Religion in Africa*, vol. 17, nr. 3/1987, p. 209, și Abimbola O. Adesoji, 'Between Maitatsine and Boko Haram: Islamic Fundamentalism and the Response of the Nigerian State', în *Africa Today*, vol. 57, nr. IV/Vara 2011, pp. 209–233, la p. 101.

47 Elizabeth Isichei, 'The Maitatsine Risings in Nigeria 1980–85: A Revolt of the Disinherited', în *Journal of Religion in Africa*, vol. 17, nr. 3/1987, pp. 194–208, la p. 194, și Mervyn Hiskett, *op. cit.*, pp. 214–215.

48 Toyin Falola și Matthew M. Heaton, *op. cit.*, p. 205–206.

49 Sam Olukoya, 'Eyewitness: Nigeria's *sharia* amputees', BBC, 19 decembrie 2002, http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2587039.stm.

50 BBC, 'Nigeria gays: 20 lashes for "homosexual offences"', 6 martie 2014, http://www.bbc.com/news/world-africa-26469501.

51 Human Rights Watch, 'The "Miss World Riots": continued impunity for killings in Kaduna', buletinul din iulie 2003, p. 2.

52 Wikileaks, 'Borno state residents not yet recovered from Boko Haram violence', articol publicat pe 4 noiembrie 2009.

53 Anonim, *op. cit.*, pp. 133–134.

54 Aceste detalii provin din diferite surse, inclusiv o informare a armatei nigeriene și interviuri cu Kyari Muhammad (citate mai sus).

55 Wikileaks, 'Nigerian Taliban attacks most likely not tied to Taliban nor Al-Qaeda', articol publicat pe 6 februarie 2004.

56 Emmanuel Goujon și Aminu Abubakar, 'Nigeria's Taliban plot comeback from hideouts', fluxul Agenției de știri France-Presse via *Mail & Guardian* (Africa de Sud) din 11 ianuarie 2006.

57 Yusuf spune aceste lucruri în timpul interogatoriului de după arestarea sa, https://www.youtube.com/watch?v=ePUvfTXY7w. Traducerea din hausa în engleză a fost realizată de profesorul universitar Abubakar Aliyu Liman de la Universitatea „Ahmadu Bello" din Nigeria.

58 Nick Tattersall, 'Nigerian sect planned bomb attack during Ramadan', știre Reuters din 4 august 2009.

59 Anonim, *op. cit.*, p. 138.

60 Shehu Sani, 'Boko Haram: History, ideas and revolt', în *Vanguard*, 4 iulie 2011, publicat on-line la adresa: http://www.vanguardngr.com/2011/07/boko-haram-*History*-ideas-andrevolt-3/.

61 Henri Laoust, 'Ibn Taymiyyah', 23 iunie 2014, în *Encyclopaedia Britannica*, ediția on-line: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/280847/Ibn-Taymiyyah.

62 Pentru o analiză atentă a frazei, vezi Paul Newman, 'The Etymology of Hausa *boko*', Mega-Chad Research Network, 2013, pubicat on-line la adresa: http://www.megatchad.net/publications/Newman-2013-Etymology-of-Hausa-boko.pdf.

63 Anonim, *op. cit.*, pp. 125–126.

64 Marc-Antoine Perouse de Montclos, 'Nigeria's Interminable Insurgency? Addressing the Boko Haram Crisis', Chatham House Research Paper, Septembrie 2014, pp. 7–8; Perouse de Montclos mi-a spus că această carte a fost scrisă în arabă, însă eu nu am văzut-o.

65 Anonim, *op. cit.*, pp. 124–125.

66 Joe Boyle, 'Nigeria's Taliban enigma', știre BBC din 31 iulie 2009, publicată on-line la adresa: http://news.bbc.co.uk/1/hi/8172270.stm.

67 Theophilus Abbah, 'Inside the pages of White Paper on Boko Haram', în *Sunday Trust* (Nigeria) din 3 iunie 2012.

68 Perouse de Montclos, *op. cit.*, p. 9.

69 Goddy Eugene și Zacheaus Somorin, 'Australian negotiator names Ihejirika, Sheriff as sponsors of Boko Haram', în *ThisDay* (Nigeria) din 29 august 2014. Înregistrarea audio a interviului lui Davis cu Arise News poate fi găsită on-line la adresa: http://www.arise.tv/headline/arise-news-now-uk-28-08-8043.

70 Yemi Ajayi, 'Boko Haram: fed govt report rejects compensation for victims', în *ThisDay* (Nigeria) din 2 aprilie 2013.

71 Ikechukwu Nnochiri, 'Boko Haram: Yusuf had only 4,000 followers in 2009, Armytells court', în *Vanguard*, numărul din 8 decembrie 2011, publicat on-line la adresa: http://www.vanguardngr.com/2011/12/boko-haram-yusuf-had-only-4000-followers-in-2009-army-tells-court.

72 Theophilus Abbah, *op. cit.*

73 Walker, Andrew, 'What is Boko Haram?', în Institutul Păcii din Statele Unite ale Americii, Raportul Special nr. 308/iunie 2012.

74 'How politicians help insurgents', în *Africa Confidential*, numărul din 30 noiembrie 2012.

75 Un reprezentant de-al lui cu care am vorbit la telefon mi-a cerut să îi trimit o listă cu întrebări prin e-mail. Nu mi-a răspuns la întrebări.

76 Juliana Taiwo, 'I'm not the brain behind Boko Haram', în *The Sun* (Nigeria), numărul din 14 iulie 2011.

77 O afirmație similară poate fi găsită aici: International Crisis Group, 'Curbing Violence in Nigeria (II): The Boko Haram Insurgency', 3 aprilie 2014, p. 23.

78 'Transcript of Osama bin Laden tape', 12 februarie 2003, știre a Associated Press via *The Sydney Morning Herald* (Australia), f.d.

79 Comisia pentru instituții filantropice mi-a trimis concluziile sale prin e-mail, în urma întrebările pe care le-am adresat.

80 Theophilus Abbah, *op. cit.*

81 Anonim, *op. cit.*, p. 126.

82 *Ibidem*, pp. 136–138.

83 Isa Sa'idu, 'My encounter with Mohammed Yusuf over Boko Haram', în *Sunday Trust* (Nigeria), numărul din 1 ianuarie 2012.

84 Interpretarea sau *tafsir* a lui Yusuf a capitolului 9, versetele 8–12 din Coran. Traducerea din limba hausa în engleză aparține profesorului

universitar Abubakar Aliyu Liman de la Universitatea „Ahmadu Bello". Filmarea poate fi găsită la adresele http://www.youtube.com/watch?v=Y33rL_D_6pw și http://www.youtube.com/watch?v=R3NcgQv-LVM.

85 Anonim, *op. cit.*, p. 128. Raportul comisiei nu a fost făcut public și nu l-am văzut, însă profesorul universitar anonim pe care l-am citat a intrat în posesia lui și eu am citat relatarea lui. Am discutat cu el despre raport și am tras concluzia că relatarea lui este demnă de încredere.

86 O înregistrare a discursului este inclusă în înregistrarea video cu „martirul" în care figurează atentatorul sinucigaș care a distrus clădirea ONU, înregistrare obținută de corespondentul France-Presse din nordul Nigeriei, Aminu Abubakar, cel care a și tradus-o din limba hausa în engleză pe vremea când lucram împreună la acest caz. Am văzut, la rândul meu, filmarea respectivă.

87 Wikileaks, 'Nigerian Islamist extremists launch attacks in 4 towns', articol din 28 iulie 2009; Rapoarte despre Terorism 2009, Departamentul de Stat al Statelor Unite ale Americii.

88 Ahmad Salkida, 'Nigeria: sect leader vows revenge', în *Daily Trust* (Nigeria), numărul din 27 iulie 2009, publicat on-line la adresa: http://wwrn.org/articles/31419/?&place=nigeria.

89 Wikileaks, 'Nigeria: extremist attacks continue into night', articol din 28 iulie 2009.

90 Human Rights Watch, *Spiraling violence: Boko Haram attacks and security force abuses in Nigeria*, raport din octombrie 2012.

91 Wikileaks, 'Nigerian government quashes extremists, but not the root of the problem', articol din 29 iulie 2009.

92 Wikileaks, 'Nigerian military combing for extremists, Boko Haram deputy arrested', articol din 30 iulie 2009.

93 Human Rights Watch, *op. cit.*, p. 35.

CAPITOLUL III – *„Nu voi tolera nicio încăierare"*

1 'Nigeria President Umaru Yar'Adua "has heart problem"', BBC, știre din 26 noiembrie 2009.

2 Între timp Next a dat faliment, însă rezumatele articolelor pot fi găsite pe diferite site-uri și în alte ziare, inclusiv aici: Mike Pflanz,

'Nigeria in crisis after president left "seriously brain-damaged"', în *The Telegraph* (Marea Britanie), numărul din 11 ianuarie 2010, publicat on-line la adresa: http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/nigeria/6962983/Nigeria-in-crisis-after-president-left-seriously-brain-damaged.html.

3 'Nigeria's ailing President Yar'Adua breaks silence', ştire BBC din 12 ianuarie 2010.

4 Wikileaks, 'Goodluck Jonathan remains acting President of Nigeria', articol din 26 februarie 2010. Preşedinţia Nigeriei a infirmat veridicitatea conţinutului telegramei diplomatice, precizând că este „în cea mai mare parte inexact".

5 'Nigeria governor to be impeached', ştire BBC din 23 noiembrie 2005.

6 Sanders a refuzat să facă vreun comentariu pentru cartea mea.

7 Aminu Abubakar, 'Islamists free hundreds of inmates in Nigerian jail attack', ştire Agence France-Presse din 8 septembrie 2010.

8 Henry Umoru, 'Boko Haram: arrest Ciroma, Lawal Kaita – Clark', în *Vanguard* din 9 august 2012, publicat on-line la adresa: http://www.vanguardngr.com/2012/08/boko-haram-arrestciroma-lawal-kaita-clark/

9 Aminu Abubakar, 'Gunmen kill three in Nigerian Muslim emir's convoy', ştire Agence France-Presse din 19 ianuarie 2013.

10 Human Rights Watch, 'Leave everything to God: accountability for inter-communal violence in Plateau and Kaduna states, Nigeria', decembrie 2013, pp. 48–65.

11 Taye Obateru şi Daniel Idonor, 'Jos Xmas Eve Blast: 32 people confirmed dead, 74 hospitalised', în *Vanguard*, numărul din 26 decembrie 2010, publicat on-line la următoarea adresă: http://www.vanguardngr.com/2010/12/jos-xmas-eve-blast-32-people-confi rmed-dead-74-hospitalised/.

12 Traducere din limba hausa de Aminu Abubakar.

13 Ola Awoniyi, 'Bomb attack on Nigerian military barracks kills four', ştire Agence France-Presse din 1 ianuarie 2011.

14 Citatele din Goodluck Jonathan au fost notate la acea vreme de colegul meu de la Agence France-Presse Ola Awoniyi. Le-am folosit aici cu permisiunea lui.

15 Mai multe articole au menționat acest fapt, printre care: Sule Lazarus, '2011: inside Nigeria's expensive presidential primary elections', în *Sunday Trust* (Nigeria), numărul din 23 ianuarie 2011, publicat on-line la următoarea adresă: http://sundaytrust.com.ng/index.php/news/10548-2011-inside-nigeriasexpensive-presidential-primary-elections.

16 Aisha Wakaso, 'Bomb targeting Nigerian election shatters young lives', știre Agence France-Presse din 9 aprilie 2011.

17 Nigeria Civil Society Election Situation Room, 'Final Statement on the Presidential Election', 19 aprilie 2011, raport publicat on-line la următoarea adresă: http://electionsituationroom.wordpress.com/2011/04/19/civil-society-election-situation-room-final-statement-on-thepresidential-election-tuesday-april-192011/.

18 Human Rights Watch, 'Nigeria: post-election violence killed 800', 17 mai 2011.

19 Aminu Abubakar, 'Nigeria probes deadly blasts after president's inauguration', știre Agence France-Presse, 30 mai 2011.

20 Wikileaks, 'Jonathan tells former president his plans for new INEC commissioners', articol din 23 februarie 2010.

21 Se crede că Boko Haram oferă un fel de protecție socială familiilor „martirilor", însă nu am putut afla alte detalii despre această chestiune.

22 Ahmad Salkida, 'The story of Nigeria's first suicide bomber', în revista *BluePrint* apud Sahara Reporters, http://saharareporters.com/news-page/story-nigerias-firstsuicide-bomber-blueprint-magazine.

23 'Nigeria Islamists claim suicide bombing', știre Agence France-Presse din 17 iunie 2011.

24 Ahmad Salkida, 'The story of Nigeria's first suicide bomber', *ed. cit.*

25 Citate din comunicatul de presă al președinției nigeriene, 20 iunie 2011.

26 Aminu Abubakar, 'Police kill "would-be suicide bomber" in Maiduguri', știre Agence France-Presse apud *Vanguard* (Nigeria), numărul din 15 august 2011.

27 Joe Brock, 'Special report: Boko Haram – between rebellion and jihad', ştire Reuters din 31 ianuarie 2012.
28 'Mamman Nur: "mastermind" of UN attack in Nigeria', ştire Agence France-Presse, 31 august 2011; Jacob Zenn, 'Leadership Analysis of Boko Haram and Ansaru in Nigeria', în *CTC Sentinel* (SUA), februarie 2014.
29 Comunicatul de presă al Departamentului Nigerian al Serviciilor de Stat, 31 august 2011.
30 Traducere din limba hausa în engleză a fost realizată de colegul meu de la Agence France-Presse, Aminu Abubakar, care a obţinut şi înregistrarea video de la anumite surse. Unele citate au fost incluse în articolul nostru din 18 septembrie 2011 (Aminu Abubakar şi M.J. Smith, 'Nigerian "bomber" videos emerge as Islamist fears mount', ştire Agence France-Presse, 18 septembrie 2011).

CAPITOLUL IV – *„Iată cât de complexă este situaţia"*

1 Ola Awoniyi, 'Bomb at Nigerian church sparks dying pleas for blessings', ştire Agence France-Presse din 25 decembrie 2011.
2 'Jonathan visits Madalla, says "cancerous" Boko Haram wants to kill Nigeria', ştire Agence France-Presse apud *Vanguard*, numărul din 31 decembrie 2011, publicat on-line la adresa: http://www.vanguardngr.com/2011/12/cancerous-islamist-sect-wants-to-kill-nigeria-jonathan/#sthash.J7QK8jMK.dpuf.
3 Ola Awoniyi, 'Nigeria declares state of emergency', ştire Agence France-Presse din 31 decembrie 2011.
4 Aceste citate mi-au fost oferite de un ziarist care a fost de faţă la întâlnirea unde a fost rostit discursul lui Jonathan, reprezentând agenţia de presă pentru care lucrez (Agence France-Presse, AFP). Unele dintre ele au fost folosite în articolul nostru (Wole Oyetunji, 'Nigeria unrest "worse than 1960s civil war": president', ştire Agence France-Presse din 8 ianuarie 2012). Le-am folosit aici cu permisiunea lui.
5 'We are open to dialogue with Boko Haram – Kwankwaso', ştire Agence France-Presse apud *Vanguard*, numărul din 27 ianuarie 2012, publicat on-line la adresa: http://www.vanguardngr.

com/2012/01/we-are-open-to-dialogue-with-boko-haram-kwankwaso/#sthash.lKfbWEpD.dpuf.

6 Declarații de presă făcute de Idris după atacuri. Am fost de față când a făcut aceste declarații.

7 Aminu Abubakar, '"At least 80 bodies in morgue" after Nigeria attacks', știre Agence France-Presse din 21 ianuarie 2012.

8 Traducere din limba hausa în engleză de Aminu Abubakar.

9 Aminu Abubakar, 'German hostage killed in Nigeria during rescue bid', știre Agence France-Presse din 31 mai 2012.

10 Informații adunate de mine în Sokoto, a doua zi după atac.

11 Expresia ar putea fi tradusă și ca: „Grupul de suport pentru musulmanii din Africa neagră", după spusele profesorului universitar M.A.S. Abdel Haleem de la SOAS, University of London.

12 Surse care au urmărit îndeaproape activitatea grupului mi-au transmis unele dintre acestea, însă merită consultat și 'Kambar, Barnawi: Qaeda-linked militants with Boko Haram ties', știre Agence France-Presse din 21 iunie 2012 sau Jacob Zenn, 'Leadership analysis of Boko Haram and Ansaru in Nigeria', în *CTC Sentinel*, februarie 2014.

13 Conform armatei nigeriene, Kambar a fost ucis în martie 2012, înainte ca SUA să-l declare terorist global. Guvernul Statelor Unite nu a confirmat niciodată acest lucru.

14 'Video shows British, Italian hostages "held by Al-Qaeda"', știre Agence France-Presse din 3 august 2011 și 'British, Italian hostages killed amid Nigerian rescue bid', știre Agence France-Presse din 8 martie 2012.

15 Raport oficial al Camerei Comunelor, Dezbateri Parlamentare (Hansard), 13 martie 2012, p. 142.

16 Comunicat de presă al Departamentului nigerian al Serviciilor de Stat din 14 martie 2012.

17 'SSS detains 5 with "Al Qaeda-links" over German kidnap', știre Agence France-Presse apud *Vanguard* (Nigeria), publicat on-line la următoarea adresă: http://www.vanguardngr.com/2012/03/sssdetains-5-with-al-qaeda-links-over-german-kidnap/#sthash.jVLHl2a3.dpuf.

18 Robert Winnett și Thomas Harding, 'British hostage killed in failed SBS rescue bid', în *The Telegraph* (Marea Britanie), 8 martie 2012.
19 Comunicat de presă al Departamentului nigerian al Serviciilor de Stat.
20 Casa Comunelor, p. 142, și 'Chris McManus killed by kidnapers minutes after rescue mission began', Press Association în *The Guardian* (Marea Britanie), 17 mai 2013.
21 Press Association, 'McManus'.
22 Raport oficial al Camerei Comunelor, *ed. cit.*, p. 142.
23 Aminu Abubakar, 'Nigeria grills kidnapers of slain European hostages', știre Agence France-Presse din 10 martie 2012.
24 Pentru o investigație detaliată despre guvernele europene care au plătit răscumpărări, vezi: Rukmini Callimachi, 'Paying ransoms, Europe bankrolls Qaeda terror', în *The New York Times*, numărul din 29 iulie 2014.
25 UK Foreign & Commonwealth Office, Nigeria Travel Advice, https://www.gov.uk/foreign-travel-advice/nigeria/terrorism .
26 Comunicat de presă al DSS.
27 Amnesty International, 'Nigeria: traped in the cycle of violence', noiembrie 2012.
28 Aminu Abubakar, 'Islamists claim attack that killed 2 Mali-bound Nigerian troops', știre Agence France-Presse din 20 ianuarie 2013.
29 *Ibidem*, 'Ansaru claims kidnap of 7 foreigners in Nigeria', știre Agence France-Presse din 18 februarie 2013.
30 SITE Intelligence Group, 'Ansar al-Muslimeen announces execution of foreign hostages', 9 martie 2013.
31 Robert Booth, 'William Hague says British hostage "likely to have been killed" in Nigeria', în *The Guardian* (Marea Britanie), 10 martie 2013.
32 Aminu Abubakar, 'Boko Haram video of kidnaped French family emerges', știre Agence France-Presse din 21 martie 2013.
33 'Otages au Cameroun: l'hypothèse d'une rançon se confirme', reportaj transmis de postul de televiziune iTele pe 25 aprilie 2013, care poate fi vizionat on-line la adresa: http://www.itele.fr/

monde/video/otages-au-cameroun-lhypothese-dunerancon-se-confirme-46925.

34 Tim Cocks, 'Nigerian Islamists got $3.15 million to free French hostages: document', știre Reuters din 26 aprilie 2013.

35 Nu putem exclude posibilitatea unor efecte speciale și a altor manipulări în cazul acestei filmări și a altora, însă decapitarea a părut a fi îngrozitor de reală.

36 Aminu Abubakar, 'Gunmen kill 10 in attacks on Nigeria polio clinics', știre Agence France-Presse apud dawn.com, 9 februarie 2013.

37 Persoanele citate mi-au comunicat numele lor și au fost de acord să le folosesc, însă nu le-am menționat din teama de a nu le compromite siguranța personală.

38 Human Rights Watch, *Spiraling violence: Boko Haram attacks and security force abuses in Nigeria*, octombrie 2012.

39 Amnesty International, 'Nigeria: traped in the cycle of violence', noiembrie 2012.

40 Comisia Națională pentru Drepturile Omului, 'The Baga Incident and the Situation in North-East Nigeria: An Interim Assessment and Report', Abuja, iunie 2013.

41 Human Rights Watch, *Spiraling violence: Boko Haram attacks and security force abuses in Nigeria*, raport din octombrie 2012, p. 58.

42 *Ibidem*, p. 72.

43 Comisia Națională pentru Drepturile Omului, *op. cit.*, pp. 18–19.

44 Aminu Abubakar, 'Nigeria fishing town paralysed by fear after slaughter', știre Agence France-Presse din 1 mai 2013.

45 *Ibidem*.

46 Human Rights Watch, 'Nigeria: Massive Destruction, Deaths from Military Raid', raport din 1 mai 2013.

47 Comisia Națională pentru Drepturile Omului, *op. cit.*, p. 19.

CAPITOLUL V – *„Habar n-am. Ei sunt acum în pădure..."*

1 'Channels TV visits liberated Boko Haram's camp in Borno', reportaj al Channels Television din 7 iunie 2013, care poate fi vizionat

on-line la adresa http://www.channelstv.com/home/2013/06/07/channels-tv-visitsliberated-boko-harams-camp-in-borno/.

2 Olukolade a fost mai apoi promovat la rangul de general-maior.

3 Hamza Idris, 'Who are Borno's "Civilian JTF"?', în *Weekly Trust*, numărul din 29 martie 2014; Heather Murdock, 'Civilian security on front lines to fight Nigeria's Boko Haram', în *Voice of America*, numărul din 9 decembrie 2013.

4 M.J. Smith, 'Nigeria insurgents targeting schools for mayhem', știre Agence France-Presse din 8 iulie 2013.

5 *Ibidem*.

6 Aminu Abubakar, 'Nigeria mosque attack raises questions over army offensive', știre Agence France-Presse din 13 august 2013.

7 'Death toll in northeast Nigeria attack "at least 142"', știre Agence France-Presse din 22 septembrie 2013; 'Nigeria reinforces town after Boko Haram massacre', știre Agence France-Presse din 20 septembrie 2013; 'Nigeria: Boko Haram Abducts Women, Recruits Children', Human Rights Watch, 29 noiembrie 2013.

8 Adam Nossiter, 'Bodies pour in as Nigeria hunts for Islamists', în *The New York Times* din 7 mai 2013.

9 Ulterior, am încercat să-l caut pe consilierul respectiv, care mi-a lăsat un mesaj în care mă informa că ar trebui să-l sun pe directorul medical șef al spitalului și mi-a trimis numărul lui de telefon. Nu a răspuns nimeni la acel număr și nici la mesajul SMS pe care l-am trimis. Asta s-a întâmplat, bineînțeles, după ce liniile telefonice din Maiduguri au fost redeschise.

10 Amnesty International, *Nigeria: war crimes and crimes against humanity as violence escalates in north-east*, raport din 31 martie 2014.

CAPITOLUL VI - *„Fetele noastre au fost răpite și ei nu au făcut nimic"*

1 Mi-a declarat că fusese numit „ambasador al păcii". Nu a lucrat niciodată ca ambasador al Nigeriei într-o altă țară.

2 Când l-am întrebat, într-o convorbire telefonică ulterioară, care era rolul lui în aparatul care asigura „securitatea" președintelui,

mi-a spus că lucrează, de fapt, pentru un ONG care are drept scop apropierea dintre nord și sud.

3 Trebuie să subliniez faptul că nu am vizitat orașul Chibok personal și că m-am bazat pe interviuri cu localnici și cu alți oameni și pe istoria poporului chibok, scrisă de Gerald Neher, misionarul despre care am vorbit, care a trăit acolo în anii 1950 și 1960. Am încercat să vizitez orașul când m-am întors în Nigeria, la sfârșitul lui mai și începutul lui iunie 2014, după atacul asupra sa, însă am hotărât să nu fac această călătorie pe șosea din cauza problemelor de securitate.

4 Situl bisericii: http://www.brethren.org/partners/nigeria/History/.

5 Recensământul oficial din 2009 a situat populația la ceva mai mult de 66 000 de oameni.

6 'Boko Haram: Borno schools closed indefinitely', 22 martie 2014, Agence France-Presse apud *Vanguard*.

7 'National Literacy Action Plan for 2012–2015', High-Level International Round Table on Literacy, UNESCO, Paris, 6–7 septembrie 2012 (http://www.unesco.org/new/fi leadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/pdf/Nigeria.pdf).

8 Amnesty International, *Nigerian authorities failed to act on warnings about Boko Haram raid on school*, raport din 9 mai 2014; un reprezentant al școlii mi-a spus într-un interviu că erau aproximativ 15 soldați, însă a recunoscut că nu era sigur.

9 Talatu Usman, 'How Borno Governor caused kidnap of Chibok schoolgirls –WAEC', în *Premium Times* din 3 mai 2014.

10 Fragmente din interviul de la Channels TV cu Jidda poate fi găsit pe YouTube, la mai multe adrese web. Prima este: https://www.youtube.com/watch?v=YGmzexqk8xs. Există linkuri pentru fiecare fragment în parte.

11 Directoarea mi-a spus că nu a declarat niciodată că fusese acolo în noaptea atacurilor și că fusese citată greșit în informările care pretindeau altceva.

12 Joe Brock, 'Boko Haram, taking to hills, seize slave "brides"', știre Reuters din 13 noiembrie 2013; și Human Rights Watch, *Nigeria:*

Boko Haram abducts women, recruits children, raport din 29 noiembrie 2013.

13 O sursă din cadrul forțelor de securitate nigeriene mi-a vorbit despre asta sub acoperirea anonimatului în octombrie 2013.

14 Aminu Abubakar, 'Boko Haram leader claims Nigeria capital bombing in new video', știre Agence France-Presse din 19 aprilie 2014.

15 Amnesty international, *op. cit.*

16 Adam Nossiter, 'Tales of escapees in Nigeria add to worries about other kidnaped girls', în *The New York Times*, 14 mai 2014.

17 *Ibidem.*

18 Detaliile despre pădure au venit din două lucrări: P. Omondi, R. Mayienda, J.S. Mamza și M.S. Massalatchi, 'Total Aerial Count of Elephants and other Wildlife Species in Sambisa Game Reserve in Borno State, Nigeria', Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, iulie 2006 (care poate fi consultată la adresa web: www.cites.org/common/prog/mike/survey/0607_FW_AT_Survey_Sambisa_big.pdf) și Y.P. Mbaya și H. Malgwi, 'Species List and Status of Mammals and Birds in Sambisa Game Reserve, Borno State, Nigeria', în *Journal of Research in Forestry, Wildlife and Environment*, 2 (1), martie 2010, pp. 135–140.

19 Tatăl cu care am vorbit cunoștea două cazuri, însă alte surse menționau mai multe.

20 Cifrele sunt din 26 iulie 2014.

21 '*#BBCtrending: The creator of #BringBackOurGirls*', știre BBC din 7 mai 2014, publicată on-line la adresa: http://www.bbc.com/news/blogs-trending-27315124.

22 Filmarea întâlnirii poate fi găsită on-line la următoarea adresă: https://www.youtube.com/watch?v=oMwIkuoAMj0.

23 'Nigeria arrests woman protesting for schoolgirls' release: activist', știre Agence France-Presse din 5 mai 2014. Alte surse indică două arestări.

24 Bărbatul din înregistrarea video seamănă cu alte imagini despre care se crede că sunt ale lui Abubakar Shekau, filmarea părând

a fi autentică, însă este imposibil de afirmat cu siguranță că este vorba de el în toate aceste filmări.

25 Traducere de Aminu Abubakar, primul ziarist al unei agenții de știri străine (Agence France-Presse) care a obținut această înregistrare video care poate fi vizionată on-line la adresa: https://www.youtube.com/watch?v=wrfWS_vL0D4.

26 Josh Rogin, 'McCain: send U.S. special forces to rescue Nigerian girls', în *The Daily Beast* din 13 mai 2014, http://www.thedailybeast.com/articles/2014/05/13/mccain-send-u-s-special-forces-to-rescue-nigerian-girls.html.

27 Tolu Ogunlesi, 'Opinion: Nigerians right to be wary of U.S. intentions', articol din 13 mai 2014, CNN Opinion, publicat on-line la următoarea adresă web: http://www.cnn.com/2014/05/13/opinion/nigeriaus-military-ogunlesi.

28 Forța de intervenția (Joint Task Force, JTF) a fost ulterior înlocuită cu Divizia a VII-a a armatei nigeriene.

29 Filmarea cu mărturia lui Friend poate fi consultată la următoarea adresă: http://www.foreign.senate.gov/hearings/bringbackourgirls-addressing-the-threat-of-boko-haram/051514.

30 Comunicat de presă al Departamentului Apărării al SUA http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=122310.

31 Departamentul Apărării al Statelor Unite nu a răspuns solicitării mele de a comenta situația.

32 Dan Williams și Tim Cocks, 'Nigeria's neglected Israeli drones won't help fiind girls', știre Reuters din 20 mai 2014.

33 Înregistrarea video a fost obținută, mai întâi, de Aminu Abubakar de la Agence France-Presse: 'New Boko Haram video claims to show missing Nigerian schoolgirls', știre din 12 mai 2014. Filmarea este disponibilă la: http://saharareporters.com/videos/full-video-boko-haram-video-showing-kidnapedschool-girls.

34 Traducere de Aminu Abubakar.

35 Adam Nossiter, 'Small comfort as parents identify kidnaped Nigerian girls on video', în *The New York Times* din 13 mai 2013.

36 Înregistrarea video a comentariilor lui Jonathan poate fi găsită pe site-ul BBC: http://www.bbc.com/news/world-africa-27451966.

37 'Fake #BringBackOurGirls protesters surface in Abuja', în Sahara Reporters, 26 mai 2014, http://saharareporters.com/2014/05/26/photonews-fakebringbackourgirls-protesters-surface-abuja.

38 Înregistrarea video a comentariilor lui Badeh poate fi găsită on-line, inclusiv la adresele: https://www.youtube.com/watch?v=Ooss0CEGtic și http://www.cbsnews.com/news/nigeria-defense-chief-we-know-where-the-girls-are/.

39 Jonathan Miller, 'Freeing Nigerian schoolgirls now "a very messy affair"', reportaj transmis de postul de televiziune Channel 4 News pe 2 iunie 2014, care poate fi vizionat on-line la următoarea adresă: http://www.channel4.com/news/nigerianschoolgirls-kidnaped-release-freeing-messy-aff air; Miles Amoore și Dipesh Gadher, 'Welby aide in talks to free Nigerian girls', în *The Sunday Times* din 1 iunie 2014; Sarah Dean, Emily Crane și Barbara Jones, '"We must not endanger their lives any further", says Australian man desperately trying to free Nigerian schoolgirls kidnaped by Boko Haram', în *Daily Mail* din 1 iunie 2014; Patrick Begley, 'How amateur peacemaker Stephen Davis rescued kidnaped girls from Boko Haram', în *Sydney Morning Herald* din 29 august 2014.

40 Jibrin Ibrahim, 'Rent a crowd and miss the message', 27 mai 2014, a fost publicat inițial de Sahara Reporters, însă acum nu mai este accesibil pe site-ul lor. Articolul poate fi însă găsit pe alte site-uri, cum ar fi: http://elotitv.com/entry/rent-a-crowdand-miss-the-message-by-jibrin-ibrahim.

41 Unele surse spun că zvonurile au început din cauza unui document cu propuneri de discuții atribuit Consiliului Național pentru Informații din SUA care analiza diferite scenarii posibile pentru Africa sub-sahariană. Pentru o prezentare generală a subiectului, vezi: John Campbell, U.S. government never predicted Nigeria break up in 2015', publicat pe blocul organizației Council on Foreign Relations Africa in Transition pe 16 mai 2012 și care poate fi consultat on-line la adresa: http://blogs.cfr.org/campbell/2012//05/16/u-s-government-never-predicted-nigeria-breakup-in-2015/.

EPILOG – *„Nu ar trebui să mă lase să mor în asemenea condiții"*

1 Shehu Abubakar, 'N16bn maritime security deal raises questions', în *Sunday Trust* din 13 mai 2012; Jon Gambrell, 'Nigeria ex-militant linked to bid', știre Associated Press din 29 martie 2012.
2 Estelle Shirbon, 'UK court sees jailed Nigerian ex-governor's opulent palace', știre Reuters din 18 septembrie 2013.
3 Human Rights Watch, 'Nigeria: UK conviction a blow against corruption', articol din 17 aprilie 2012.
4 Fiul său Rawlings mi-a spus ulterior că nu avea decât un singur fiu, însă că avusese grijă de mulți alți copii care nu erau ai săi.

Glosar

Ansaru: facțiune desprinsă din Boko Haram care a răpit străini și care are o retorică similară cu aceea a grupurilor jihadiste internaționale. Numele său întreg este *Jama'atu Ansarul Muslimina Fi Biladis Sudan* sau „Forța de avangardă care luptă pentru ajutorarea musulmanilor din Africa neagră". O altă traducere posibilă ar fi „Grupul de suport pentru musulmanii din Africa neagră". Dacă Ansaru este cu adevărat o grupare separată de Boko Haram este o chestiune intens dezbătută. Se pare că aceste două grupări acționează împreună ca parte a unui organizații-umbrelă.

Boko Haram: expresie din limba hausa care a devenit denumirea grupării islamiste din Nigeria. Cea mai larg acceptată traducere a termenului este „educația occidentală este interzisă", deși ar putea avea un sens și mai larg din moment ce *boko* poate fi tradus și ca „minciuna occidentală". Numele a fost dat insurgenților de către oamenii din afara grupului și nu de membrii săi, iar autoritățile nigeriene și presa continuă să îi numească astfel. În ultimii ani gruparea s-a transformat într-o structură de tip umbrelă, cu multe celule care operează împreună sau nu, Boko Haram ajungând să fie un termen general care se referă la această structură complexă și puțin cunoscută.

Emir: conducător musulman, uneori al unui califat mai mare, numit şi şeih sau sultan în nordul Nigeriei. În diferite zone ale Califatului Sokoto au domnit diferiţi emiri şi titlul s-a păstrat şi s-a transmis de la o generaţie la alta până în ziua de azi. Emirii din nordul Nigeriei de astăzi nu mai au, în mod oficial, decât puteri onorifice, deşi exercită în continuare o influenţă substanţială în zonă. Sultanul din Sokoto rămâne cea mai înaltă autoritate tradiţională şi spirituală a Nigeriei islamice.

Jama'atu Ahlus Sunnah Lid Da'awati Wal Jihad: Facţiunea lui Abubakar Shekau, parte din Boko Haram, care vrea să fie cunoscută sub denumirea din limba arabă care s-ar traduce drept „Cei care şi-au dedicat [viaţa] urmării învăţăturilor profetului [*sunna*] despre răspândirea [islamului] şi despre jihad". O altă posibilă traducere ar fi „Grupul Sunnit pentru Prozelitism şi Jihad".

JTF: Joint Task Force („Trupe operative unite"), trupe de securitate militare trimise să calmeze situaţia incertă din unele părţi ale Nigeriei. JTF din nord-estul Nigeriei a fost principala forţă menită să contracareze Boko Haram şi a fost acuzată de încălcări grave ale drepturilor omului înainte de a fi înlocuită cu Divizia a VII-a în 2013.

Salafism: o interpretare strictă, fundamentalistă a islamului care pledează pentru o reîntoarcere la o formă mai pură a credinţei. Primul lider al Boko Haram, Muhammad Yusuf, era salafist. Sub conducerea sa, până la moartea sa din 2009, Boko Haram a fost o sectă asemănătoare celor salafiste, avându-şi sediul în moscheea sa din Maiduguri.

Sufism: o versiune mistică a islamului. Usman dan Fodio, liderul jihadist din secolul al XIX-lea din zona de nord a Nigeriei de azi, a fost sufit. Fundamentul musulman al

Nigeriei de azi este format în mare parte din sufiți care urmează tradiția sunnită. Opoziția la structura sufită a Nigeriei s-a născut în anii 1970 când anumiți clerici disidenți au îmbrățișat credințe șiite sau wahhabisto-salafiste. Astăzi, asemenea clerici au un număr substanțial de adepți.

„JTF civile": grup de apărători ai ordinii publice format din civili în nord-estul Nigeriei, având menirea de a-i ajuta pe soldați să rezolve problema insurecției. Numele este o referire la Joint Task Force (v. *supra*), principala forță armată trimisă să combată Boko Haram înainte de a fi înlocuită cu Divizia a VII-a a armatei nigeriene.

O cronologie a celor mai importante evenimente din istoria părții de nord a Nigeriei și a insurecției Boko Haram

Cca 1085	Imperiul Kanem-Bornu devine, în mod oficial, musulman sub *Mai* Hummay.
Cca 1349	Kano devine primul stat din Hausaland care are un rege musulman.
1804	Usman dan Fodio și adepții mișcării sale musulmane reformiste migrează în Gudu, marcând începutul unui jihad în Hausaland, care va duce la crearea Califatului Sokoto care ocupa marea parte a nordului Nigeriei de astăzi și alte teritorii.
1903	Un asalt militar asupra orașului Kano marchează cucerirea finală a nordului Nigeriei și a Califatului Sokoto de către britanici.
1914	Nigeria de Nord și Nigeria de Sud sunt unite de britanici într-o singură entitate statală, creându-se contururile țării de astăzi.
1956	Nigeria descoperă rezerve importante de petrol în Delta Nigerului din sudul țării.
1960	Nigeria își câștigă independența față de Marea Britanie.

1967 Începe războiul civil după ce regiunea de sud-est își declară independența, sub denumirea de Republica Biafra.

1970 Războiul civil se încheie cu înfrângerea secesionistei Republici Biafra. Nigeria rămâne o singură țară, însă diviziunile profunde continuă să se manifeste.

1980 Izbucnesc revolte violente în Kano, în care sunt implicați membri ai mișcării islamiste radicale Maitatsine.

1999 Politicienii din nordul Nigeriei intenționează să instituie *sharia*, legea islamică, pentru judecarea cazurilor de omor. Douăsprezece state din nord adoptă și ele forme de *sharia* pentru cazurile de omor, deși acestea sunt aplicate selectiv.

2003 Se pun bazele Boko Haram atunci când adepții clericului radical Muhhamad Yusuf se retrag într-o zonă îndepărtată a statului Yobe, unde poartă lupte cu autoritățile.

2009 Sub conducerea lui Muhhamad Yusuf, membrii Boko Haram pornesc o insurecție în nord-estul Nigeriei după o confruntare cu autoritățile din Maiduguri. Aproximativ 800 de oameni sunt uciși în cinci zile de violențe. Yusuf este capturat și împușcat de polițiști.

2010 Sub conducerea urmașului lui Yusuf, Abubakar Shekau, Boko Haram își face din nou simțită prezența după mai bine de un an de liniște printr-o serie de asasinate și un raid asupra unei închisori.

2011 Boko Haram își asumă responsabilitatea pentru un atac sinucigaș cu o mașină-capcană asupra sediului

Organizației Națiunilor Unite din Abuja, care se soldează cu 23 de morți.

2012 O serie de asalturi coordonate și atacuri cu bombă provoacă moartea a cel puțin 185 de persoane în Kano, cel de-al doilea oraș ca mărime din Nigeria. Shekau își asumă responsabilitatea pentru atacuri.

2013 Președintele nigerian Goodluck Jonathan declară stare de necesitate în trei state din nord-est după ce Boko Haram anexează anumite teritorii în zonele îndepărtate din această regiune a Nigeriei.

2014 Membri Boko Haram invadează orașul Chibok din nord-estul țării și răpesc 276 de fete dintr-un cămin, provocând indignarea întregii comunități internaționale.

Mulţumiri

Această carte nu ar fi existat fără un ajutor substanţial din partea mai multor oameni. Colegii mei din redacţia Agence France-Presse din Lagos merită mulţumiri deosebite pentru efortul lor neobosit de a scrie despre această poveste care devenea din ce în ce mai îngrozitoare odată cu trecerea timpului. Cunoştinţele mele despre Nigeria şi despre forţele din spatele insurecţiei s-au îmbunătăţit constant datorită faptului că am lucrat cu ei.

Aminu Abubakar, corespondentul Agence France-Presse pentru partea de nord a Nigeriei, a prezentat atâtea noutăţi, încât le-am pierdut şirul. Inteligenţa şi capacitatea lui de a interpreta evenimentele au ajutat restul lumii să înţeleagă violenţa extremă care a zguduit provincia lui natală. Am petrecut nenumărate nopţi şi zile vorbind la telefon, întrerupţi fiind mai mereu de conexiunile proaste, în încercarea de a înţelege ce s-a întâmplat în timpul atacurilor armate. În ciuda acestor atrocităţi, el a reuşit mereu să rămână cel mai amabil om din lume. Sunt mândru că am lucrat şi cu următorii ziarişti nigerieni, membri ai colectivului Agence France-Presse: Ade Obisesan, Tunde Agoi, Ola Awoniyi, cu fotograful Pius Utomi Ekpei şi cu restul redacţiei din Lagos, de la excepţionalul nostru şofer

și ghid Hassan Jimoh la Patrick Chikwendu, Johnson Moses, Timothy Jamani, Dauda Ishola, Bola Meseda și Isaac Momoh.

Activitatea noastră nu ar fi fost posibilă fără contribuția talentaților jurnaliști străini cu care am lucrat în redacție, de la Susan Njanji la Sophie Mongalvy, Ben Simon și Cecile de Comarmond. Datorez mulțumiri speciale lui Sophie, care a citit o primă variantă a acestei lucrări și mi-a oferit sfaturi importante. Am fost onorat să lucrez alături de mulți alți colegi de la alte agenții de știri, inclusiv cu Jon Gambrell, Sunday Alamba, Lekan Oyekanmi, Christian Purefoy, Tom Burgis, Nick Tattersall, Joe Brock, Tim Cocks, Julie Vandal și Will Ross.

O serie de nigerieni inteligenți care mi-au împărtășit gândurile lor despre problemele cu care se confruntă țara lor mi-au oferit perspectiva de care are nevoie fiecare corespondent străin pentru a-și putea face meseria în mod corect. Îi amintesc aici pe Chidi Odinkalu, activist anticorupție care este acum președintele Comisiei Naționale pentru Drepturile Omului din Nigeria, pe Clement Nwanko, a cărui organizație non-guvernamentală, PLAC, urmărește cu atenție corupția din politica nigeriană, pe Kyari Muhammad de la Universitatea Tehnică „Modibbo Adama", care a analizat cu mare abilitate problema Boko Haram, pe arhiepiscopul catolic Matthew Kukah, care a reprezentat vreme de ani de zile o importantă voce a rațiunii în Nigeria. Sunt recunoscător și lui Murray Last atât pentru că mi-a împărtășit părerile lui, cât și pentru lucrarea lui importantă, *The Sokoto Caliphate*.

I.B. Tauris m-a ajutat, la rândul lui, cu acest proiect. Îi sunt recunoscător, în mod special, lui Lester Crook, care a autorizat apariția cărții și mi-a oferit sfaturi utile și lui Joanna Godfrey, care s-a ocupat de publicarea ei. Aș vrea să îmi exprim gratitudinea pentru Centrul de Studii Africane de la SOAS, University

of London, pentru că mi-a permis să folosesc biblioteca sa pentru realizarea acestui proiect.

În final, cea mai mare recunoștință se îndreaptă către familia mea, în special către părinții mei, care m-au ajutat în călătorii și în munca mea în speranța că, într-o bună zi, mă voi întoarce acasă.

Deși pe copertă apare numele meu, această lucrare a fost, din multe puncte de vedere, un efort de echipă. Cu toate acestea, dacă există greșeli, ele îmi aparțin în totalitate.

Bibliografie selectivă

CĂRŢI

Abdel Haleem, M.A.S., *The Qur'an: A New Translation*, Oxford, 2010.

Achebe, Chinua, *The Trouble with Nigeria*, Essex, 1984.

Adichie, Chimamanda Ngozi, *Half of a Yellow Sun*, New York, 2006 (*Jumătate de soare galben*, traducere în limba română de Iustina Bandol, Editura RAO, Bucureşti, 2008).

Backwell, H.F., *The Occupation of Hausaland: 1900–1904*, Lagos, 1927.

Bello, Sir Ahmadu, *My Life*, Cambridge, 1962.

Crowder, Michael, *The Story of Nigeria*, Londra, 1978.

Cunliffe-Jones, Peter, *My Nigeria: Five Decades of Independence*, New York, 2010.

Falola, Toyin şi Heaton, Matthew M., A *History of Nigeria*, Cambridge, 2009.

Hiskett, Mervyn, *The Development of Islam in West Africa*, New York, 1984.

__ *The Sword of Truth*, Evanston, 1994.

Hogben, S.J., *An Introduction to the History of the Islamic States of Northern Nigeria*, Ibadan, 1967.

Last, Murray, *The Sokoto Caliphate*, Bristol, 1967.

Lugard, Sir F.D., *The Dual Mandate in British Tropical Africa*, Edinburgh şi Londra, 1922.

Maier, Karl, *This House Has Fallen: Nigeria in Crisis*, Londra, 2000.

Muffett, D.J.M., *Concerning Brave Captains*, Londra, 1964.

Muhammad, Abdullah ibn, *Tazyin Al-Waraqat*, traducere de Mervyn Hiskett, Ibadan, 1963.

Neher, Gerald A., Neher, Lois R., *Life Among the Chibok of Nigeria*, Kansas, 2011.

Perham, Margery, Lugard: *The Years of Authority 1898–1945*, Londra, 1961.

Pieth, M. (editor), *Recovering Stolen Assets*, Berna, 2008.

Soyinka, Wole, *You Must Set Forth at Dawn*, New York, 2006.

Umar, Muhammad S., *Islam and Colonialism: Intellectual Responses of Muslims of Northern Nigeria to British Colonial Rule*, Leiden, 2006.

STUDII

Anonim, 'The Popular Discourses of Salafi Radicalism and Salafi Counterradicalism in Nigeria: A Case Study of Boko Haram ', în *Journal of Religion in Africa*, vol. 42, nr. 2/2012, pp. 118–144.

Higazi, Adam, ' The Origins and Transformation of the Boko Haram Insurgency in Northern Nigeria' (publicat în traducere în limba franceză ca 'Les origines et la transformation de l'insurrection de Boko Haram dans le nord du Nigeria'), în *Politique Africaine*, nr. 130, 2013, pp. 137–164.

Hiskett, Mervyn, 'The Maitatsine Riots in Kano, 1980: An Assessment', în *Journal of Religion in Africa*, vol. 17, nr. 3/1987, pp. 209–233.

Isichei, Elizabeth, 'The Maitatsine Risings in Nigeria 1980–85: A Revolt of the Disinherited', în *Journal of Religion in Africa*, vol. 17, nr. 3/1987, pp. 194–208.

Last, Murray, 'Contradictions in Creating a Jihadi Capital: Sokoto in the Nineteenth Century and Its Legacy', în *African Studies Review*, vol. 56, nr. 2/septembrie 2013, pp. 1–20.

Loimeier, Roman, 'Boko Haram: The Development of a Militant Religious Movement in Nigeria', în *Africa Spectrum*, vol. 47, nr. 2–3/2012, pp. 137–155.

Umar, Muhammad S., 'Education and Islamic Trends in Northern Nigeria: 1970s–1990s', în *Africa Today*, vol. 48, nr. 2/ vara lui 2001, pp. 127–150.

DIVERSE

Amnesty International, *Nigeria: traped in the cycle of violence*, raport din noiembrie 2012.

F.D. Lugard, *Colonial Reports - Annual, N. Nigeria: 1900–1911*, Her Majesty's Stationery Office (HMSO), Londra, 1911.

Human Rights Watch, 'Spiraling violence: Boko Haram attacks and security force abuses in Nigeria', raport din octombrie 2012.

Mustapha, Abdul Raufu, 'Ethnic Structure, Inequality and Governance of the Public Sector in Nigeria', în *Democracy, Governance and Human Rights Programme*, Paper No. 24/ noiembrie 2006, United Nations Research Institute for Social Development.

Papers of Baron Lugard of Abinger, 1858–1945, Bodleian Library of Commonwealth and African Studies, Oxford.

Perouse de Montclos, Marc-Antoine, 'Nigeria's Interminable Insurgency? Addressing the Boko Haram Crisis', Chatham House Research Paper, septembrie 2014.

Index

Abacha, garnizoană, 170
Abacha, Sani, 29, 104–105, 119–120, 122, 190
Abiola, Moshood, 118–119
Abdulmutallab, Umar Farouk, 181–182
Abdurrahman, califul, 86
Abubakar, Aminu, 17, 151, 201, 220
Abubakar, Atiku, 172–173
Abuja, 26, 34, 43, 48, 117, 136, 142, 159, 165, 167, 170, 172, 176, 181, 185–187, 189, 191, 194–196, 203, 211–212, 226–227, 243, 251, 254, 270, 273–274, 289
Achebe, Chinua, 106, 114
Adam, Ja'far Mahmud, 125–126, 128, 130–131, 142–144
Adibe, Anayo, 124, 136, 151–152, 155
Adichie, Chimamanda Ngozi, 114
Aguiyi-Ironsi, Johnson, 112
Ahmad, Ibrahim Datti, 192
„Ahmadu Bello", Universitatea, 17
Akintola, Samuel, 112
Alamieyeseigha, Diepreye, 161
Albani, Muhammad Awwal Adam, 144–145
al-Barnawi, Khalid, 205
Aliyu, emirul din Kano, 91
al-Jilani, Abd al-Qadir, 69
Almajirai, 138–139
al Muntada al-Islami, 141
al-Qaida, 35–36, 40, 182, 205, 211, 215, 269
„al-Qaida din Africa [Centrală şi] de Vest", 269, 272
al-Qaida din Peninsula Arabică, 181
al-Qaida în Maghrebul Islamic (AQIM), 36–37, 40–41, 129, 186, 203–206, 215
al-Shebab, 36, 41, 186, 205
„Aminu Kano", Spitalul Universitar, 201, 283, 286, 289
Amnesty International, 18, 218, 252
Ansaru, 34, 40, 204–205, 210–212, 215–216, 250
Arabia Saudită, 110, 128, 130–131, 143–144, 158
Asiayei, Wellington, 18, 20–21, 197, 200, 281–283

Atacul Boko Haram asupra clădirii ONU, 16, 34, 48, 55, 58, 153, 186

Babangida, Ibrahim, 117–119, 171–173
Badeh, Alex, 271–272
Balewa, Tafawa, 112
Banca Mondială, 31, 44–45, 105, 260, 271
Barra, Muhammad Abul, 50
Bawa, sultanul din Gobir, 68–69
Bayajida, legenda lui, 64
Bello, Ahmadu, 111–112, 126
Bello, Muhammad, 32, 70
Bello, Umar, 210
Belmokhtar, Mokhtar, 205
Beneshiekh, Isa Sanda, 164
Berlin, Conferință de la, 81
Biafra, Republica, 113–114, 180
bin Laden, Osama, 141
Birnin Kebbi, 207
Bring Back Our Girls, campania, 244
Bring Back Our Girls, *hashtag*-ul, 244, 260, 263, 271
Bring Back Our Girls, mișcarea, 274
Buhari, Muhammadu, 116–117, 120, 174
Bush, George W., 35, 181, 262

Chibok, 22, 24–25, 35, 39, 47, 244–248, 250–256, 260, 268, 270, 277–278
Compania Africa Unită, 79
Compania Regală Niger, 74, 79, 83, 88, 94
Conducere (administrare) indirectă, 84, 107
Coran, 18, 61–62, 66–67, 70, 99–100, 103, 126, 129–130, 132–134, 142–143, 146, 187, 202, 247, 267
Cunliffe-Jones, Peter, 114,

Damaturu, 237
Damboa, 241
dan Fodio, Abdullahi (în arabă Abdullah ibn Muhammad), 13
dan Fodio, Usman, 13, 16, 32–33, 60, 66–68, 71, 73, 82, 85, 90, 92, 111, 133, 138, 143, 203
Dauda, Abduljalal, 274–275
Daura, 61, 64
Davis, Stephen, 138, 272–273
Delta, statul, 104–105, 280–281
Delta Nigerului, 28, 31–32, 43, 75, 80–81, 112, 119, 122–124, 137, 161, 205, 244, 272, 280, 284
Dibal, Adamu, 130
Dikko, Umaru, 116
Drone, 35, –37, 263, 266

Ezekwesili, Oby (Obiageli), 260, 270–271, 273, 278

Fântâna „Unității [Nigeriei]", 243, 273, 275, 278
Foi, Buji, 140–141, 153
Forumul Economic Mondial, vezi World Economic Forum (WEF)
Fugu, Babakura, 155, 189, 191
Fulfulde (limba grupului etnic peul), 32, 67

Gaddafi, Muammar, 37, 229
Gagilam, 252,

Giwa, (barăcile garnizoanei ~), garnizoana, 218, 242
Giwa, Dele, 118
Goldie, George Taubman, 73–76, 79–81, 83–84, 95
Gowon, Yakubu, 113–115, 117
GSPC (*Groupe Salafiste pour la Prédication et le Combat*, Grupul salafist pentru rugăciune şi luptă), 215–216
Gudu, 70
Gumi, Abubakar, 125
Gusau, Aliyu, 172–173
Gwange, 147–148, 216
Gwoza, dealurile, 235, 255

Half of a Yellow Sun, vezi Jumătate de soare galben
Hammond, Philip, 206, 210
Hausa, limba, 17, 27, 49, 61, 65, 98, 126, 132–134, 138, 145, 216, 254
Hausa, grupul etnic/populaţia, 19, 32, 60–61, 64–66, 70, 87, 108–109, 112, 125–126, 174
Hausaland (Teritoriul sau Principatele Hausa), 61–62, 64–66, 71, 95
Hiskett, Mervyn, 16, 71–73
Human Rights Watch, 18, 152, 154, 218–221, 250
Hummay (*mai*, regele Kanemului), 63

Ibo, grupul etnic/populaţia, 106–109, 111–114, 174
Ibori, James, 104–105, 281
Idris, Ibrahim, 198–199
Ijaw, grupul etnic/populaţia, 174, 284
Independenţa (obţinerea/ câştigarea ~ Nigeriei), 22, 32, 73, 106, 108–112, 119–121
Indimi, moschee, 125, 131
Izala, mişcarea islamică, 125, 150

Jakusko, 124
Jama'atu Ahlus Sunnah Lid Da'awati Wal Jihad, 15, 38, 132, 168, 315
Jama'atu Ansaril Muslimina fi Biladis Sudan, vezi Ansaru
Jebba, 75, 83
Jega, Attahiru, 174–176
Jidda, Baba Ahmed, 236, 250
Jonathan, Goodluck, 42, 45, 157–161, 167, 170–174, 177–178, 180–182, 184, 190–191, 194–197, 206, 224, 237, 243–244–245, 258, 260–263, 269, 272, 274, 276
Jonathan, Patience, 260
Jos, 39, 125, 152, 167–170
JTF (Joint Task Force, „Trupe operative unite"), 234
„JTF civile", 234, 241–242
Jumătate de soare galben, 114

Kaduna, 15, 127, 177–179, 285
Kafanchan, 179
Kambar, Adam Abubakar, 205
Kanamma, 128–130
Kanem-Bornu, Imperiul, 102
Kano, 15, 18–23, 46, 61, 65–66, 86–91, 94, 108, 115, 119, 125–126, 144, 151, 166, 178, 180, 197–199, 201–203, 214, 281, 283–286
Kanuri, grupul etnic/populaţia, 24, 63–64, 124, 133, 246, 254

Katsina, 61, 65, 88
Kebbi, 13, 79, 202–203
Kibaku, grupul etnic/populația, 246, 254
Kuti, Fela Anikulapo, 106, 118
Kwambula, Asabe, 248, 259
Kwankwaso, Rabiu Musa, 198

Lamolinara, Franco, 203, 205, 209
Last, Murray, 16, 72
Lugard, Frederick, 17, 73–76, 78, 80, 82–96, 103, 107, 111, 197

Macaulay, Herbert, 109
Mahdi, 68, 92
Mahdiști, 92
Maitatsine, Mișcarea, 126
Manga, Muhammad, 183–184
McCain, John, 263
McManus, Chris, 203, 205–206, 209
Mecca, 61, 63, 67, 70–71, 91, 130
MEND (Movement for the Emancipation of the Niger Delta), 32, 123
Mișcarea pentru Eliberarea Deltei Nigerului, vezi MEND
Moloney, Căpitan, uciderea, 86, 91,
Monguno, 229,
Morland, căpitanul T.L.N., 89–90
Moro, Abba, 137
Muhammad, Baba Fugu, 124, 136, 151, 155–156, 189
Muhammad, Kyari, 136
Muhammadu, Marwa, 126
Murtala, generalul Muhammad, 115
Nafata, 69
Napolitano, Giorgio, 210
Neher, Gerald, 246–247
Next, ziarul, 158
Ngozi Adichie, Chimamanda, 114
Nur, Mamman, 186

Obama, Barack, 35–36, 50–51, 262
Obama, Michelle, 244
Obasanjo, Olusegun, 115, 121–123, 172, 188–192
Ogunlesi, Tolu, 264
Ojukwu, Odumegwu, 113–114
Okonjo-Iweala, Ngozi, 44, 251
Onoedieva, Colonel Mustapha 103
Operațiunea Flush II, 147–149

Pax Britannica, 88
Petrol, *passim*
Peuli, grupul etnic/populația, 19, 32, 60, 88, 108, 133, 174
Primul atac sinucigaș al unui membru Boko Haram, 34
Profetul Mahomed, 15, 28, 38, 50 60–61, 69–70, 127–128, 132–134, 143, 145–146, 168, 267

Răpirea a șapte străini în Bauchi, 211–212
Răpirea britanicului Chris McManus și a italianului Franco Lamolinara, 34, 202–210
Răpirea familiei de francezi, 212–214
Răpirea fetelor din Chibok, 22, 24–25, 35, 39, 47, 244–260, 268, 270, 277–278
Răpirea lui Monguno, Shettima Ali, 250
Război civil, 22, 63, 112, 115, 117, 180, 194, 196, 228, 284

Rebeliunea din timpul concursului Miss World, 127
Ribadu, Nuhu, 120
Rice, Condoleezza, 181
Ringim, Hafiz, 183

Salafist, *passim*
Salkida, Ahmad, 184
Sambisa, pădurea, 254–255, 257
„Sanda Kyarimi", Liceul, 236
Sanders, Robin, 159–160
Sani, Shehu, 189–192
Saraki, Bukola, 172–173
Sarikin Muslimin („regele musulmanilor"), 90
Saro-Wiwa, Ken, 119, 122
Satiru, rebeliunea din satul, 92–94
Sefawa, dinastia, 62–63
Shagari, Shehu, 115–116
Sharia, 126–127, 132, 135, 138, 187–188
Shekau, Abubakar, 24–26, 35, 37–38, 40, 42, 59, 63, 101, 164, 168, 186–187, 191, 198, 202, 204, 205, 213–214, 226, 235, 257, 261–263, 267–268
Shell, Compania petrolieră Royal Dutch, 119, 122
Sheriff, Ali Modu, 137–138, 141, 148, 166
Shettima, Kashim, 268
Shonekan, Ernest, 119
Shuwa, Muhammad, 228
Sinam al-Islam, rețeaua, 212
Sokoto, *passim*
Sokoto, Califatul, 13, 16, 32–33, 61, 70–72, 82, 84–87, 90, 95, 102, 133, 203
Soyinka, Wole, 13, 106, 117, 119
Sufism, *passim*
Suleija, 176
Școala Gimnazială de Fete din Chibok, 22, 24, 248
Școala din Mamudo, atacul asupra, 236

Tabai, Jude, 243–245, 275–276, 279
Taymiyyah, Ibn, 132–133, 142
There Was a Country („A existat, cândva, o țară"), 114
Tilde, Yusuf Muhammad, 159
Tsamiya, Yaji dan, 65

Ulei de palmier, 78, 80
Umar, Sheikh Jibril, 66
United Africa Company, vezi Compania Africa Unită
Usman, Hadiza Bala, 277

Wahhabism, *passim*
Wikileaks, 159
World Economic Forum (WEF), 251

Yar'Adua, Turai, 159–160
Yar'Adua, Umaru, 123, 152, 157–161
Yobe, 24, 124, 128, 149, 151, 236, 247
Yoruba, grupul etnic/populația, 13, 106, 109, 112, 115, 118, 174
Yoruba, ținutul, 80
Yunfa, sultanul din Gobir, 60–61, 69–71
Yusuf, Muhammad, 17–18, 23–26, 33, 63, 97–102, 124–125, 127–145, 147–150, 153–155, 160, 163–165, 183–184, 186, 188–189, 191, 241, 261

Cuprins

Prefață de Marian Voicu 5
O notă despre surse și despre denumirea „Boko Haram" .. 15
Prolog – *„Cred că tot ce era mai rău a trecut deja"* 19

Capitolul I – *„Atunci ar trebui să aștepți sfârșitul"* 48
Capitolul II – *„Oamenii chiar puteau să se identifice cu învățăturile lui"* 97
Capitolul III – *„Nu voi tolera nicio încăierare"* 157
Capitolul IV – *„Iată cât de complexă este situația"* 194
Capitolul V – *„Habar n-am. Ei sunt acum în pădure..."* 223
Capitolul VI – *„Fetele noastre au fost răpite și ei nu au făcut nimic"* 243
Epilog – *„Nu ar trebui să mă lase să mor în asemenea condiții"* 280

Note 291
Glosar 314
O cronologie a celor mai importante evenimente din istoria părții de nord a Nigeriei și a insurecției Boko Haram 317
Mulțumiri 320
Bibliografie selectivă 323
Index 326

Insurecția din Nigeria condusă de luptătorii grupului islamist Boko Haram a lăsat mii de morți, a destabilizat cea mai mare economie din Africa, a îngrijorat și a revoltat o lume întreagă din cauza violențelor extreme la care s-au dedat jihadiștii. Cu toate acestea, gruparea nigeriană continuă să rămână un mister, unul pe care ziaristul Mike Smith reușește să îl dezlege. Cu ajutorul anchetelor pe care el și colegii săi le-au desfășurat pe teren, al interviurilor luate „la cald", dar și al unei laborioase cercetări a izvoarelor istorice, autorul izbutește să ne ofere o prezentare nu doar a uneia dintre cele mai absurde și fanatice grupări teroriste, ci și a tarelor profunde ale Nigeriei care au dus la apariția mișcării jihadiste și care, din păcate, continuă să o întrețină. Căci, așa cum demonstrează magistral Mike Smith, Boko Haram există și continuă să poată racola adepți pentru că în cea mai populată și mai tânără țară a continentului african continuă să domnească sărăcia și corupția.

Carte recomandată de
Historia

ISBN: 978-606-793-185-3
9 786067 931853
www.edituracorint.ro

„O investigație jurnalistică realizată cu cea mai mare meticulozitate."
The New York Review of Books

„O carte scrisă cu obiectivitate și spirit de pătrundere... extraordinar de ușor de citit, dacă ținem cont de subiect."
The Telegraph

„Cartea lui Mike Smith va deveni un extraordinar izvor pentru istoricii viitorului care vor vrea să studieze Nigeria."
The Economist